

2017

Kolektív autorov

**Analýza prepojenia
absolventov stredných a
vysokých škôl s potrebami
trhu práce v kontexte
financovania vzdelávania
v SR**

Tento projekt sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu
v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

www.esf.gov.sk

www.employment.gov.sk

www.ia.gov.sk

NÁRODNÝ PROJEKT

Centrum sociálneho dialógu II.

Typ projektu: Neinvestičný

Termín realizácie projektu: 06/2016 – 07/2021

ITMS projektu: 312031B970

Kolektív autorov

Autorské dielo bolo vypracované v rámci aktivity č. 1 Budovanie odborných kapacít sociálnych partnerov Národného projektu Centrum sociálneho dialógu II. expertným tímom sociálneho partnera Republiková únia zamestnávateľov. Vyjadruje názory a postoje sociálneho partnera na predmetnú tému. Autorské dielo nevyjadruje názory ani postoje prijímateľa projektu a bolo schválené Riadiacim výborom Národného projektu Centrum sociálneho dialógu II.

OBSAH

ZOZNAM ILUSTRÁCIÍ A ZOZNAM TABULIEK	6
ZOZNAM SKRATIEK A ZNAČIEK.....	9
ZOZNAM PRÍLOH	12
MANAŽÉRSKE ZHRNUTIE	13
ÚVOD.....	15
1 ZÁKLADNÉ PROBLÉMY SÚČASNÉHO STAVU V SR Z HĽADISKA TRHU PRÁCE A VZDELÁVACIEHO SYSTÉMU	17
1.1 Postavenie Slovenska v oblasti zamestnanosti a nezamestnanosti v medzinárodnom meradle.....	17
1.2 Vzdelanostná úroveň na Slovensku.....	24
1.3 Vzťah medzi vzdelanostnou úrovňou a trhom práce na Slovensku	32
1.4 Hodnotenie študentov a absolventov stredných a vysokých škôl z pohľadu medzinárodných organizácií a zamestnávateľov na Slovensku	41
1.4.1 Program medzinárodného hodnotenia žiakov PISA	42
1.4.2 Medzinárodný výskum o využívaní kompetencií dospelých PIAAC.....	46
1.4.3 Vnímanie pripravenosti absolventov VŠ zamestnávateľmi na Slovensku	49
1.4.4 OECD hodnotenie vzdelávacieho systému na Slovensku	55
2 FINANCOVANIE ŠKOLSTVA A VÝDAVKY SÚVISIACE SO VZDELÁVANÍM.....	62
2.1 Financovanie stredného školstva v SR	63
2.2 Financovanie vysokého školstva v SR.....	71
2.3 Výdavky verejného sektora na financovanie vysokého školstva v SR.....	74
2.3.1 Dotácia na uskutočňovanie akreditovaných študijných programov	74
2.3.2 Dotácia na výskumnú, vývojovú alebo umeleckú činnosť	75
2.3.3 Dotácia na rozvoj vysokej školy	76
2.3.4 Dotácia na sociálnu podporu študentov	76
2.4 Výdavky rodičov a študentov (vlastný dotazníkový prieskum)	79

2.5	Výdavky študentov vysokoškolského štúdia	88
2.6	Pracovné skúsenosti študentov	91
2.7	Výdavky firiem na vzdelávanie	91
2.8	Porovnanie výdavkov na vzdelávanie so zahraničím	96
3	EXISTUJÚCE NÁVRHY NA ZMENU FINANCOVANIA ŠKOLSTVA	99
3.1	Vládne programy reforiem	99
3.2	Návrhy Inštitútu pre ekonomické a sociálne reformy	110
3.3	Návrhy Nadácie F. A. Hayeka	114
3.3.1	Kupónový systém financovania školstva	114
3.3.2	Poukážkový systém financovania vzdelávania so sporiacim prvkom	118
4	ÚSPEŠNÉ PRÍBEHY ZO ZAHRANIČIA	126
4.1	Švajčiarsko	126
4.2	Kórejská republika	129
4.3	Fínsko	134
4.4	Estónsko	142
5	NÁVRHY A ODPORÚČANIA	148
	ZÁVER	154
	ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	156
	PRÍLOHY	162

ZOZNAM ILUSTRÁCIÍ A ZOZNAM TABULIEK

Tabuľka 1: Stupne vzdelávania na Slovensku podľa ISCED klasifikácie.....	25
Tabuľka 2: Pracovné miesta, na ktoré sú prijímaní absolventi vysokých škôl (%)	31
Tabuľka 3: Počet stredných škôl, tried, žiakov a absolventov stredných škôl v SR v rokoch 2008 až 2016	33
Tabuľka 4: Miera nezamestnanosti absolventov stredných škôl podľa dosiahnutého stredoškolského vzdelania v rokoch 2012 až 2016	35
Tabuľka 5: Počet vysokých škôl, fakúlt, študentov a absolventov vysokých škôl v SR v rokoch 2007 až 2016	38
Tabuľka 6: Miera nezamestnanosti absolventov vysokých škôl v rokoch 2014 až 2016	41
Tabuľka 7: Výsledky hodnotenia vybraných kompetencií absolventov vysokých škôl zamestnávateľmi v roku 2008 a 2013 (%)	53
Tabuľka 8: Pripravenosť absolventov pre prax	54
Tabuľka 9: Najčastejšie vyberané poplatky na stredných školách	80
Tabuľka 10: Vnímanie poplatkov v slovenskom strednom školstve	84
Tabuľka 11: Jednotlivé výšky príspevkov podľa odpovedí respondentov	85
Tabuľka 12: Výsledky dotazníka o problémoch stredného školstva	86
Tabuľka 13: Odpovede z dotazníka na problematiku vysokých škôl	87
Tabuľka 14: Príjmy a výdavky študentov (v €).....	88
Tabuľka 15: Varianty dotácií na jedného študenta	121
Graf 1: Miera zamestnanosti vo veku 20 - 64 rokov v krajinách Európskej únie, 2016 (%).....	18
Graf 2: Vývoj miery zamestnanosti vo veku 20 - 64 rokov v krajinách Európskej únie a na Slovensku (%)	19
Graf 3: Miera nezamestnanosti v krajinách Európskej únie, 2016 (%)	19
Graf 4: Vývoj miery nezamestnanosti v krajinách Európskej únie a na Slovensku (%).....	20
Graf 5: Vývoj miery nezamestnanosti na Slovensku podľa metodiky VZPS a ÚPSVaR (%)	21
Graf 6: Podiel dlhodobej nezamestnanosti na celkovej nezamestnanosti v krajinách Európskej únie, 2016 (%).....	22
Graf 7: Miera nezamestnanosti vo veku do 25 rokov v krajinách Európskej únie, 2016 (%) ..	24
Graf 8: Podiel obyvateľov vo veku 25 - 64 rokov s ukončeným vyšším sekundárnym alebo post-sekundárnym, neterciárnym alebo terciárnym vzdelávaním, 2016 (%).....	26

Graf 9: Podiel obyvateľov vo veku 25 - 64 rokov podľa ukončeného terciárneho vzdelania v krajinách OECD, 2016 (v %)	27
Graf 10: Vývoj podielu obyvateľov vo veku 25 - 34 rokov s ukončeným terciárnym vzdelaním na Slovensku a v krajinách OECD (v %)	28
Graf 11: Podiel obyvateľov s ukončeným terciárnym magisterským alebo ekvivalentným vzdelaním v krajinách OECD, 2016 (%)	29
Graf 12: Podiel obyvateľov s ukončeným terciárnym bakalárskym alebo ekvivalentným vzdelaním v krajinách OECD, 2016 (%)	30
Graf 13: Ponúkané pracovné pozície podľa stupňa dosiahnutého vzdelania k aprílu 2014....	32
Graf 14: Vývoj miery nezamestnanosti absolventov stredoškolského štúdia v rokoch 2012 až 2016.....	37
Graf 15: Vývoj počtu absolventov stredných škôl a novoprijatých študentov do 1. ročníka vysokej školy v SR	39
Graf 16: Vývoj výsledkov testovania PISA na Slovensku a v krajinách OECD.....	43
Graf 17: Podiel priemernej mzdy pedagogických zamestnancov stredných škôl na priemernej mzde zamestnancov s vysokoškolským vzdelaním v krajinách OECD v roku 2015 (%)	58
Graf 18: Podiel pedagogických zamestnancov stredných škôl podľa veku v krajinách OECD v roku 2015 (%)	59
Graf 19: Podiel pedagogických zamestnancov vysokých škôl podľa veku v krajinách OECD v roku 2015 (%)	60
Graf 20: Zdroje na financovanie regionálneho školstva poskytnuté VÚC (v €)	66
Graf 21: Dotácie pre okresné školské rady	67
Graf 22: Prerozdelenie finančných prostriedkov na uskutočňovanie akreditovaných študijných programov	75
Graf 23: Vývoj jednotlivých zložiek výdavkov na vysoké školstvo v SR.....	77
Graf 24: Výdavky krajín na vzdelávanie zo štátneho rozpočtu ako % HDP	79
Graf 25: Rozloženie respondentov podľa statusu	81
Graf 26: Vekové rozloženie účastníkov dotazníkového prieskumu	82
Graf 27: Rozloženie respondentov podľa miesta bydliska	83
Graf 28: Miera súhlasu jednotlivých respondentov s odpoveďami	87
Graf 29: Kompozícia jednotlivých výdavkov študentov bakalárskeho štúdia nebývajúcich u rodičov/iných príbuzných (v %)	89
Graf 30: Výška školného na vysokých školách vo vybraných krajinách OECD	90
Graf 31: Výdavky na základné a stredoškolské vzdelávanie podľa druhu výdavku v krajinách OECD.....	97

Graf 32: Pridelovanie jednotlivých finančných prostriedkov podľa rôznych úrovní vlády
v krajinách OECD 98

Obrázok 1: Podiel na rozhodovaní v Kórejskej republike v porovnaní s priemerom OECD ..130

ZOZNAM SKRATIEK A ZNAČIEK

AM - Arménsko
AT - Rakúsko
BA - Bosna a Hercegovina
CZ - Česká republika
DE - Nemecko
DK - Dánsko
EE - Estónsko
FI - Fínsko
FR - Francúzsko
GE - Gruzínsko
HR - Chorvátsko
HU - Maďarsko
CH - Švajčiarsko
IE - Írsko
IT - Taliansko
LV - Lotyšsko
LT - Litva
ME - Čierna Hora
MF SR – Ministerstvo financií Slovenskej republiky
MT - Malta
NL - Holandsko
NO - Nórsko
PL - Poľsko
PT - Portugalsko
RO - Rumunsko

RS - Srbsko

RU - Rusko

SE - Švédsko

SK - Slovensko

SI - Slovinsko

UA – Ukrajina

AS – Austrália

BE – Belgické kráľovstvo

CN – Čína

CVTI SR - Centrum vedecko-technických informácií Slovenskej republiky

ERC – Európska rada pre výskum

EÚ – Európska únia

GB – Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska

HDP – hrubý domáci produkt

IC – Island

INEKO – Inštitút pre ekonomické a sociálne reformy

IS – Izrael

ISCED - Medzinárodná štandardná klasifikácia stupňov vzdelávania

JP – Japonsko

KR – Kórejská republika

MŠVVaŠ SR – Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky

MX – Mexiko

NFAH – Nadácia F. A. Hayeka

NZ – Nový Zéland

OECD – Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj

PIAAC - Medzinárodný výskum o využívaní kompetencií dospelých

PISA - Program medzinárodného hodnotenia žiakov

SOŠ – Stredná odborná škola

SOU – Stredné odborné učilište

SR – Slovenská republika

SŠ – Stredná škola

ŠÚ SR – Štatistický úrad Slovenskej republiky

ÚPSVaR – Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny

US – Spojené štáty americké

VAT – Stredné odborné vzdelávanie

VOV – Vyššie odborné vzdelávanie

VŠ – Vysoká škola

VÚC – Vyšší územný celok

VZPS – Výberové zisťovanie pracovných síl

ZOZNAM PRÍLOH

Príloha 1: Výsledky testovania PISA 2015 v krajinách OECD

Príloha 2: Úroveň čitateľskej gramotnosti dospelých vo veku 16 – 65 rokov v krajinách OECD (percento testovaných na každom stupni čitateľskej gramotnosti)

Príloha 3: Úroveň matematickej gramotnosti dospelých vo veku 16 – 65 rokov v krajinách OECD (percento testovaných na každom stupni matematickej gramotnosti)

Príloha 4: Schopnosť dospelých vo veku 16 – 65 rokov riešiť problémy v technicky vyspelom prostredí v krajinách OECD (percento testovaných na každom stupni schopnosti)

Príloha 5: Schopnosť mladých dospelých vo veku 16 – 24 rokov riešiť problémy v technicky vyspelom prostredí v krajinách OECD (percento testovaných na každom stupni schopnosti)

Príloha 6: Vzor dotazníka použitého v rámci prieskumu ohľadom poplatkov spojených so štúdiom

Príloha 7: Švajčiarsky vzdelávací systém

MANAŽÉRSKE ZHRNUTIE

Zamestnávateľom na Slovensku chýba kvalifikovaná pracovná sila. Vzdelávací systém nezohľadňuje požiadavky trhu práce a kvalita samotného vzdelávania je nízka. Štúdia PISA dokazuje, že naši žiaci dosahujú v porovnaní so zahraničím podpriemerné výsledky a navyše dochádza k ich postupnému zhoršovaniu. Základné zručnosti a kompetencie dospelých ako čitateľská či matematická gramotnosť sú podľa medzinárodných prieskumov na priemernej úrovni, avšak vzdelávanie v týchto oblastiach stagnuje. Zabezpečenie aspoň priemernej úrovne schopností riešiť problémy v technicky vyspelom prostredí s využitím IKT je nedostatočné.

Zamestnávatelia vidia najväčšie nedostatky v príprave absolventov pre prax. Štúdium je podľa nich príliš orientované na získavanie teoretických poznatkov, absolventom tak chýbajú komunikačné a realizačné zručnosti. Zamestnávatelia vyjadrili tiež výhrady k jazykovej príprave absolventov. Vysoko kvalifikované pozície sú tak čoraz častejšie obsadzované cudzincami, napriek tomu, že v niektorých regiónoch stále bojujeme s vysokou nezamestnanosťou a nezamestnanosť mladých do 25 rokov na Slovensku je stále nad priemerom krajín EÚ.

Centralizované financovanie vzdelávania a jeho vysoká regulácia na centrálnej úrovni sú vzdialené konkrétnym požiadavkám študentov, ale tiež požiadavkám trhu v jednotlivých regiónoch Slovenska. Prerozdeľovanie finančných prostriedkov je neadresné a taktiež absentuje zapojenie rodičov do rozhodovacieho procesu, napriek tomu, že finančné prostriedky, ktoré prerozdeľuje štát do rôznych oblastí verejného života, vrátane školstva, pochádzajú predovšetkým z ich daní. Zavedenie normatívneho financovania škôl viedlo k vyššej transparentnosti pridelovania prostriedkov. Na druhej strane ale normatívne financovanie stredného školstva spôsobilo „boj“ medzi jednotlivými školami o študenta aj za cenu zníženia kvality. Absentuje posudzovanie úspešnosti škôl na základe úspešnosti ich absolventov.

Povolanie učiteľa sa stalo na Slovensku neatraktívnym. Dôvodom je nielen nedostatočné finančné ohodnotenie, na ktoré poukazuje aj OECD, ale tiež nízka miera autonómie učiteľov a obmedzené možnosti, ktoré v rámci samotného vzdelávacieho procesu majú (napr. slabé technické vybavenie, striktné určené učebné osnovy, zaťažujúca administratíva a pod.). Pritom práve dôvera v schopnosti učiteľa je jedným zo základných pilierov úspešných a kvalitných vzdelávacích systémov, ktoré majú napr. vo Fínsku či v Estónsku, ale aj v ďalších krajinách, v ktorých môžeme hľadať inšpiráciu pre nevyhnutnú reformu nášho systému vzdelávania. Aj na Slovensku existuje množstvo zaujímavých návrhov (nielen na zmenu financovania školstva), z ktorých sa dá pri reformovaní vzdelávacieho procesu vychádzať. Ide napr. o kupónové financovanie, resp. kombináciu tzv. poukážkového systému a sporiaceho systému, ktorého hlavnou myšlienkou je financovanie priamo žiaka, a nie školy. V tejto súvislosti je možné vzdelávanie chápať ako službu, po ktorej síce existuje všeobecný dopyt, avšak nie sú vytvorené podmienky pre konkurenciu na trhu so vzdelávaním. Jedine konkurencia pritom môže zabezpečiť zvyšovanie efektivity a kvality vzdelávania.

V rámci dofinancovania školstva je potrebné systém viac otvoriť aj súkromným subjektom. Možnosť vstupu inštitucionálnych investorov do systému školstva či rôzne formy fundraisingu môžu predstavovať účinné nástroje na získanie dodatočných finančných prostriedkov potrebných v systéme vzdelávania.

Aj napriek dlhodobej deklarovanej snahe viacerých vlád o reformu školského systému sú kroky realizované len pomaly a so sporným výsledkom. Reforma vzdelávacieho systému na Slovensku si vyžaduje rozsiahle systémové zmeny, ktoré nie je možné vykonať zo dňa na deň a ktorých efekt bude možné sledovať až s odstupom času. Akýmkoľvek zmenám by pritom mala predchádzať široká verejná diskusia a zapojenie tripartitných partnerov.

ÚVOD

Vzdelávanie a školský systém rozhodujúcim spôsobom ovplyvňujú vývoj každej spoločnosti a každej krajiny. Či už v pozitívnom alebo negatívnom smere. Na Slovensku je dostupnosť vzdelávania vysoká, až 91 % populácie v ročníku končí najmenej strednú školu. Súčasný systém vzdelávania však nie je schopný pružne reagovať na rýchlo sa meniace požiadavky modernej spoločnosti 21. storočia a vo väčšine prípadov nedokáže prepojiť obsah vyučovania s fungovaním reálneho sveta. Prepojenie trhu práce a vzdelávacieho systému je pritom pre krajinu kľúčovým východiskom na zabezpečenie ekonomického rozvoja.

Zamestnávateľia na Slovensku čoraz častejšie poukazujú na kritický nedostatok kvalifikovaných ľudí na trhu práce a volajú po zmene vzdelávacieho systému, ktorý už nedokáže produkovať absolventov s potrebnými schopnosťami a zručnosťami.

Preto sme sa v tejto analýze zamerali na nájdenie príčin uvedeného stavu. Ako hlboký je problém súladu vzdelávacieho systému s trhom práce? Je problém vo financovaní školstva? A existujú úspešné príbehy iných krajín sveta, kde systém školstva vzhľadom na trh práce funguje a mohli by byť inšpiráciou? Na akých princípoch je založený vzdelávací systém v týchto krajinách? Prípadne aké návrhy na riešenie stavu školstva vznikli na Slovensku?

Odpovede na uvedené otázky budeme postupne hľadať v jednotlivých kapitolách predkladanej analýzy. Cieľom analýzy je pomenovať jednotlivé problémy a do detailov rozobrať problematiku nezamestnanosti absolventov. Analýza sa tiež zameriava na identifikáciu chýb v systéme financovania školstva v SR.

Riešiť situáciu školstva je možné na základe úspešných príkladov zo zahraničia, či akceptovaním niektorých z nápadov, ktoré produkujú či už vládne alebo mimovládne inštitúcie. Preto sa chceme zamerať aj na analýzu už existujúcich systémov školstva ako i analýzu existujúcich návrhov na zmenu financovania a konkrétnych myšlienok, ktoré boli medzičasom v diskusii prednesené ako návrhy na zmenu systému.

V návrhovej časti uvedieme niekoľko krokov, ktoré by zlepšili slovenské školstvo z nášho pohľadu, ale i na základe výsledkov analýzy a identifikovaných chýb.

Slovenské školstvo si zaslúži, aby sa mu venovala väčšia pozornosť. Slovensko je po roku 1989 nesporne úspešnou krajinou a je aj našou zodpovednosťou, aby základný systém, akým školstvo je, fungoval a to s dôrazom na prepojenie na prax. Len tak bude slovenská ekonomika úspešná aj v budúcnosti.

1 ZÁKLADNÉ PROBLÉMY SÚČASNÉHO STAVU V SR Z HĽADISKA TRHU PRÁCE A VZDELÁVACIEHO SYSTÉMU

Podľa zamestnávateľských zväzov a združení je akútnym problémom slovenských zamestnávateľov nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily. Školy nevedia pripraviť žiakov na požiadavky pracovného trhu a preškolovanie zamestnancov je jednak časovo, ale aj finančne nákladné. Zamestnávatelia sú tak čoraz viac nútení pozeráť sa po pracovnej sile zo zahraničia, či už z členských krajín EÚ alebo z tzv. tretích krajín a aktuálne aj z prichádzajúcej vlny migrantov. Takéto riešenie nedostatku kvalifikovanej pracovnej sily má však za následok upevňovanie nezamestnanosti na Slovensku.

Na Slovensku pritom dlhodobo pretrvávajú veľké regionálne rozdiely v oblasti zamestnanosti, resp. nezamestnanosti, čo sa následne odzrkadľuje aj na neustále sa prehľbujúcej diferenciacii ekonomickej a sociálnej úrovne jednotlivých regiónov.

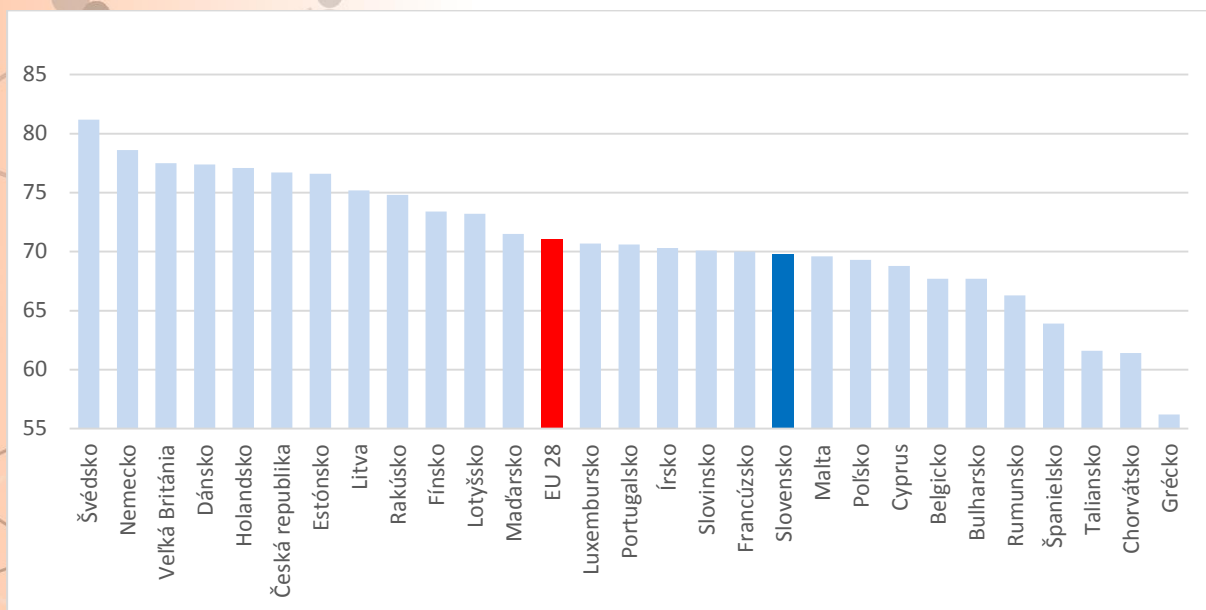
1.1 Postavenie Slovenska v oblasti zamestnanosti a nezamestnanosti v medzinárodnom meradle

Slovenská republika sa relatívne rýchlo zotavila z globálnej hospodárskej krízy a integrovala do globálneho hodnotového reťazca prostredníctvom priemyselnej výroby, pričom pokračujúci hospodársky rast je ťahaný najmä exportom. Slovenský trh práce bol však výrazne zasiahnutý globálnou recesiou, ktorá začala v roku 2008 a nezamestnanosť (najmä dlhodobá nezamestnanosť a nezamestnanosť mladých ľudí) ostáva aj naďalej vysoká.

Miera zamestnanosti, vyjadrujúca podiel obyvateľstva v produktívnom veku, ktorí majú zamestnanie, predstavuje jeden z kľúčových sociálnych ukazovateľov pri skúmaní vývoja na trhu práce. V roku 2016 dosiahla miera zamestnanosti v EÚ vo vekovej skupine 20 - 64 rokov úroveň 71,1 %. Najvyššiu mieru zamestnanosti (viac ako 80 %) dosahuje dlhodobo Švédsko s výnimkou pokrízového obdobia. Slovenská republika sa zaraďuje medzi krajiny pod priemernou mierou zamestnanosti v EÚ. V roku 2016 dosiahla miera zamestnanosti na

Slovensku 69,8 % a patrí jej tak 18. priečka. Z krajín V4 sa pod týmto priemerom nachádza už iba Poľsko (69,3 %). Česká republika sa stabilne pohybuje nad priemerom miery zamestnanosti v EÚ, pričom v roku 2016 dosiahla 6. najvyššiu mieru zamestnanosti spomedzi členských krajín (76,7 %). V roku 2016 dosiahlo priemernú mieru zamestnanosti v EÚ po prvý krát aj Maďarsko (71,5 %).

Graf 1: Miera zamestnanosti vo veku 20 - 64 rokov v krajinách Európskej únie, 2016 (%)

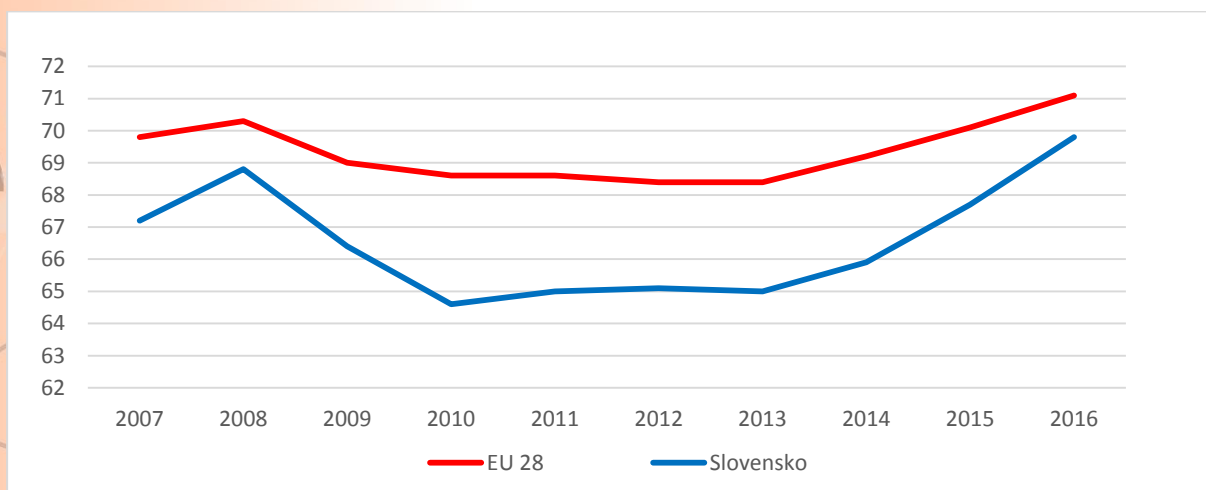

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z databázy Eurostat

Vývoj miery zamestnanosti na Slovensku ako aj v celej EÚ výrazným spôsobom ovplyvnila finančná a hospodárska kríza z roku 2008. Jej dôsledkom došlo v nasledujúcich rokoch k poklesu miery zamestnanosti. Zatiaľ čo v SR miera zamestnanosti pomaly rástla už od roku 2011, v EÚ došlo k rastu miery zamestnanosti až od roku 2013.

Najvyššiu úroveň dosiahla miera zamestnanosti na Slovensku v čase vypuknutia krízy v roku 2008 a opätovne sa jej priblížila až na prelome rokov 2015 a 2016. V týchto rokoch sa zároveň najviac priblížila priemeru krajín EÚ. SR však v tomto ukazovateli naďalej zaostáva.

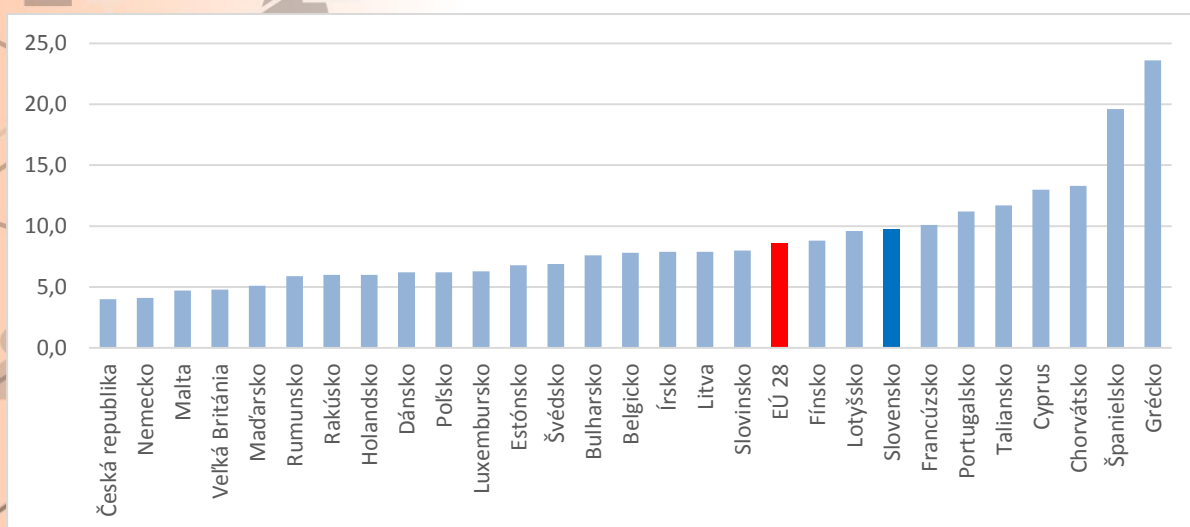
Graf 2: Vývoj miery zamestnanosti vo veku 20 - 64 rokov v krajinách Európskej únie a na Slovensku (%)

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z databázy Eurostat

Slovensko dlhodobo patrí medzi krajiny EÚ s najvyššou mierou nezamestnanosti (podiel nezamestnaných k ekonomicky aktívnym osobám, t. j. pracujúcim plus nezamestnaným). Aj v roku 2016 sa radí ku krajinám s vyššou ako priemernou mierou nezamestnanosti v EÚ, napriek tomu, že miera nezamestnanosti na Slovensku už klesla pod úroveň 10 %. Najnižšiu mieru nezamestnanosti vykázali za rok 2016 Česká republika (4 %) a Nemecko (4,1 %). Nižšia miera nezamestnanosti bola aj v Maďarsku (5,1 %) a v Poľsku (6,2 %).

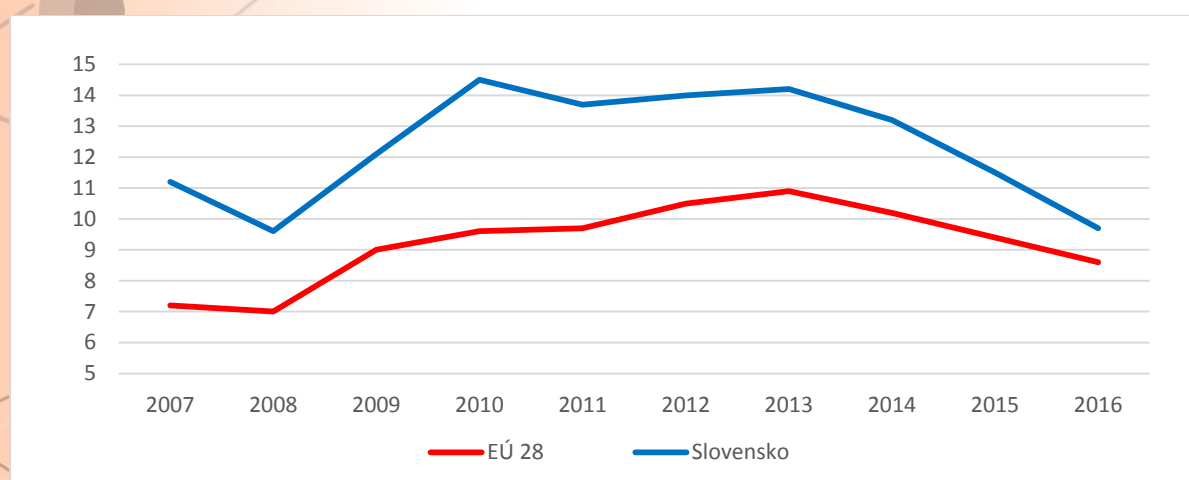
Graf 3: Miera nezamestnanosti v krajinách Európskej únie, 2016 (%)

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z databázy Eurostat

Najnižšiu mieru nezamestnanosti dosiahla SR pred vypuknutím hospodárskej a finančnej krízy v roku 2008. Následne došlo k rýchlemu rastu miery nezamestnanosti na úroveň 14,5 % v roku 2010. Okolo úrovne 14 % sa miera nezamestnanosti držala až do roku 2013. V posledných rokoch došlo k výraznému poklesu miery nezamestnanosti až na úroveň z predkrízového obdobia. V roku 2016 sa miera nezamestnanosti na Slovensku navyše najviac priblížila priemernej miere nezamestnanosti v krajinách EÚ.

Graf 4: Vývoj miery nezamestnanosti v krajinách Európskej únie a na Slovensku (%)

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z databázy Eurostat

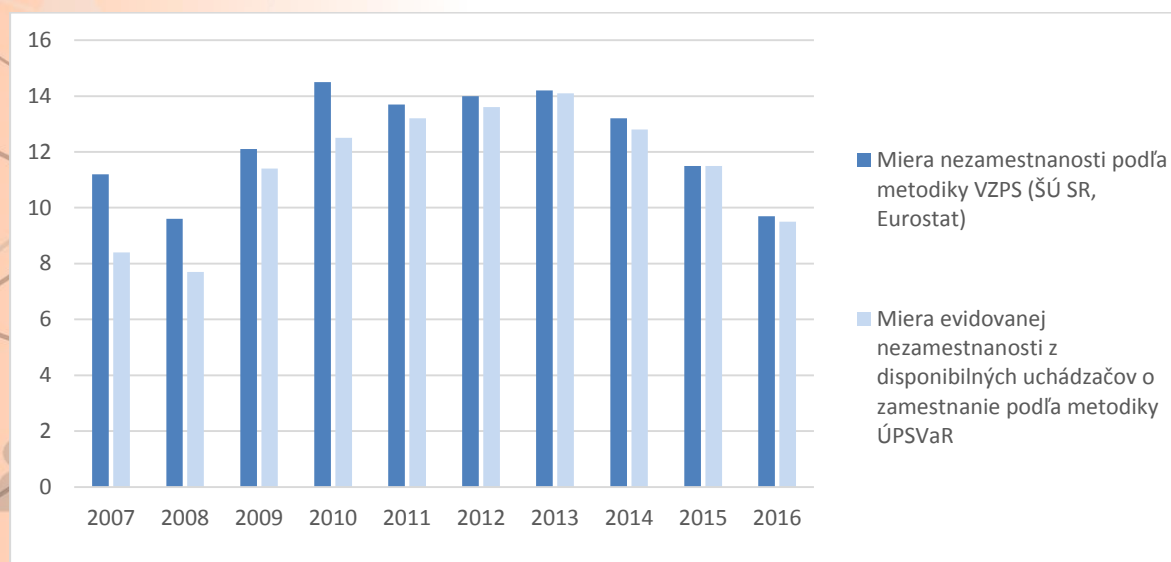
V súvislosti s mierou nezamestnanosti často dochádza k jej umelému znížovaniu zmenou metodiky. Štatistický úrad SR používa na meranie miery nezamestnanosti metódu výberového zisťovania pracovných síl (VZPS). Za nezamestnanú sa podľa nej považuje osoba vo veku od 15 do 74 rokov, ktorá v sledovanom týždni nemala žiadnu platenú prácu, ale je schopná nastúpiť do práce najneskôr do dvoch týždňov a v posledných štyroch týždňoch si aktívne hľadala prácu alebo si prácu už našla a do zamestnania nastúpi v priebehu 3 mesiacov. Táto metodika plne korešponduje s odporúčaniami Medzinárodnej organizácie práce (ILO) a využíva ju tiež Štatistický úrad Európskych spoločenstiev (Eurostat).

Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny (ÚPSVaR) používa na výpočet miery nezamestnanosti vlastný prepočet. Mieru nezamestnanosti vypočítava a zverejňuje mesačne z počtu osôb registrovaných na úradoch práce. Uchádzačom o zamestnanie je pritom občan, ktorý môže pracovať, chce pracovať a hľadá si zamestnanie a je vedený v evidencii

uchádzačov o zamestnanie úradu. Ústredie práce vypočítava nezamestnanosť sčítaním všetkých evidovaných osôb na regionálnych úradoch práce. Tento počet potom Ústredie práce porovná s počtom ekonomicky aktívnych ľudí (zamestnaní plus nezamestnaní) za predchádzajúci rok a vypočíta mieru nezamestnanosti. Ak je miera nezamestnanosti vypočítaná z osôb, ktoré môžu okamžite nastúpiť do práce (disponibilný uchádzač o zamestnanie), ide o tzv. disponibilnú alebo evidovanú mieru nezamestnanosti. Ak sú do uchádzačov o zamestnanie zaradené aj osoby, ktoré nemôžu hneď nastúpiť do práce ide o skutočnú alebo reálnu mieru nezamestnanosti, ktorá je o niekoľko percentuálnych bodov vyššia ako disponibilná miera nezamestnanosti. Práve zmeny metodiky pri zahrňovaní rôznych kategórií osôb do počtu disponibilných uchádzačov umožňujú umelé znižovanie evidovanej miery nezamestnanosti.

Ak sú tieto osoby schopné ihneď nastúpiť do práce, označujeme ich ako „disponibilní uchádzači o zamestnanie“. Pokiaľ tieto osoby nie sú schopné ihneď nastúpiť do práce (napríklad z dôvodu práceneschopnosti alebo sa práve zúčastňujú rekvalifikačného kurzu či absolventskej praxe), označujeme ich ako „uchádzači o zamestnanie“.

Graf 5: Vývoj miery nezamestnanosti na Slovensku podľa metodiky VZPS a ÚPSVaR (%)

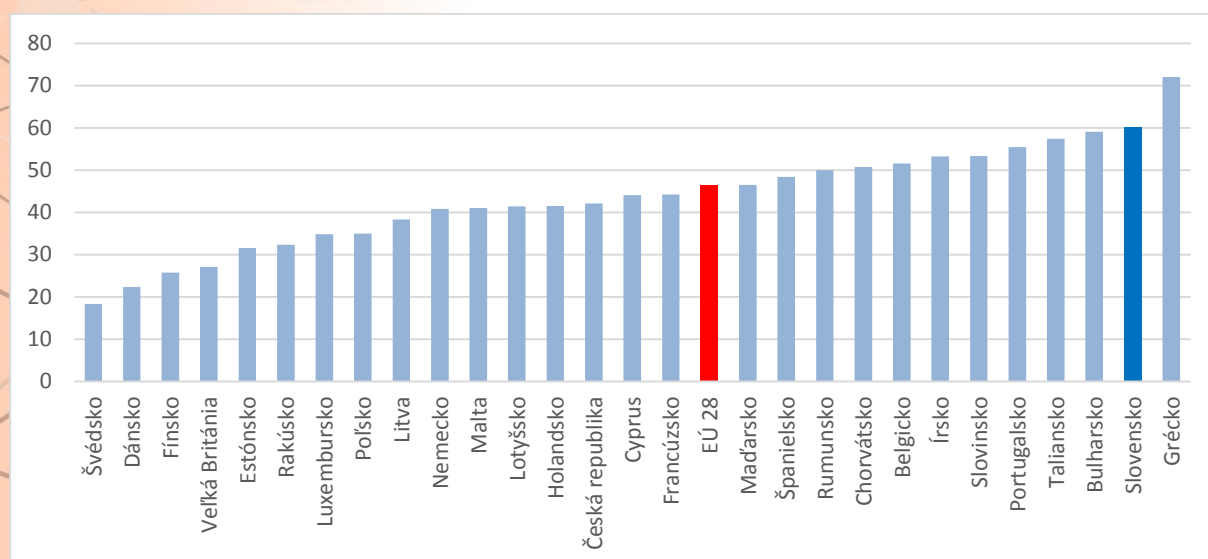

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z databázy Eurostat a Slovstat

Miera nezamestnanosti na Slovensku v posledných 3 rokoch vykazuje pokles použitím jednej či druhej metodiky. Tento pozitívny trend v znižovaní nezamestnanosti však čoskoro narazí na štrukturálne problémy, akými sú najmä tvrdé jadro dlhodobo nezamestnaných, nízka miera zamestnanosti u ľudí s najnižším stupňom vzdelania ako aj vysoká miera nezamestnanosti mladých do 25 rokov. Klesajúca nezamestnanosť znamená, že zamestnávateľia budú čoraz ťažšie nachádzať nových zamestnancov. Problémy s hľadaním kvalifikovanej pracovnej sily už vyjadrujú odvetvia stavebníctva, priemyslu i služieb¹.

Práve dĺžka trvania nezamestnanosti je z hľadiska návratu nezamestnaného do pracovného procesu veľmi dôležitou. Znovuzaradenie dlhodobo nezamestnaných (nezamestnaní viac ako jeden rok) do pracovného života si vyžaduje pre spoločnosť vyššie náklady ako sprostredkovanie práce krátkodobo nezamestnaným osobám. Slovenská republika dlhodobo patrí medzi krajiny s najvyššou mierou dlhodobej nezamestnanosti v EÚ.

Graf 6: Podiel dlhodobej nezamestnanosti na celkovej nezamestnanosti v krajinách Európskej únie, 2016 (%)

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z databázy Eurostat

V roku 2016 dosiahla Slovenská republika viac ako 60 % z celkovej nezamestnanosti, pričom vyššia miera dlhodobej nezamestnanosti bola zaznamenaná už iba v Grécku. Najnižšiu mieru

¹ <https://www.etrend.sk/ekonomika/nezamestnanost-na-slovensku-rychlo-klesa-situacia-moze-zrychlit-rast-miezd.html>

dlhodobej nezamestnanosti dosahujú severské krajiny, v ktorých sa pohybuje okolo úrovne 20 % (18,3 % vo Švédsku a 22,3 % v Dánsku).

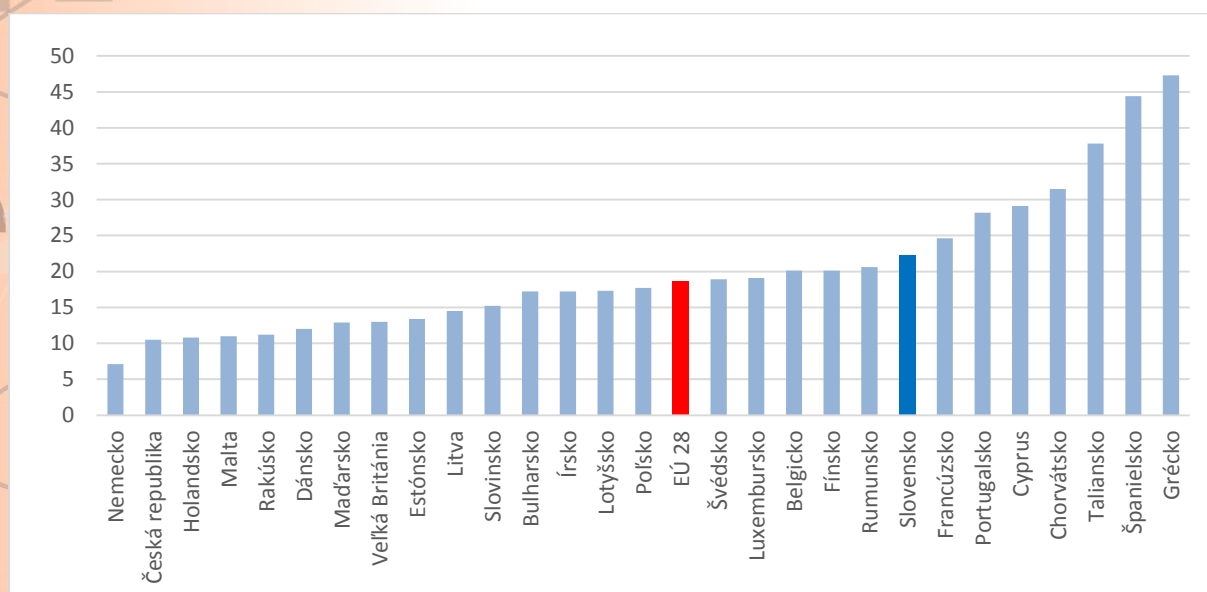
Vo všeobecnosti je dlhodobá nezamestnanosť spôsobovaná nevhodným prepojením medzi vzdelávacím systémom a trhom práce, regionálnymi rozdielmi či nedostatočnou infraštruktúrou. Na Slovensku k tomu prispieva tiež vysoká miera vlastníctva bývania, ktorá je príčinou nízkej mobility, pretože vlastníctvo nehnuteľnosti znižuje ochotu ľudí sťahovať sa za prácou. Ďalším faktorom je tiež nízka miera urbanizácie, ktorej príčiny siahajú do čias socializmu, kedy bola snaha budovať podniky a pracovné miesta v každej doline, čo však nebolo udržateľné v konkurenčnom prostredí a v súčasnosti je ponuka práce na vidieku obmedzená. Významným faktorom, ktorý ovplyvňuje dlhodobú nezamestnanosť je aj pravidelné zvyšovanie minimálnej mzdy, ktoré zasahuje práve zaostávajúce regióny, kde zvyšovanie nákladov práce následne znemožňuje zamestnať sa ľuďom s nedostatočným vzdelaním, slabými pracovnými návykmi či dlhodobo nezamestnaným, pretože pridaná hodnota ich práce je oproti väčším mestám výrazne limitovaná². K vysokej miere dlhodobej nezamestnanosti v neposlednom rade prispieva tiež nastavenie sociálneho systému na Slovensku, ktoré nemotivuje ľudí hľadať si prácu.

Dlhodobú nezamestnanosť na Slovensku vníma ako pretrvávajúci problém aj Európska komisia. Podľa nej sa týka najmä marginalizovaných Rómov, osôb s nízkou kvalifikáciou a mladých ľudí. Z pohľadu ohrozenia nezamestnanosťou patrí mladá populácia medzi rizikové skupiny na trhu práce. Uplatnenie absolventov škôl na trhu práce ovplyvňuje viacero faktorov.

Slovensko sa radí medzi krajiny s vyššou mierou nezamestnanosti mladých vo veku 15 - 24 rokov ako je priemer EÚ. V roku 2016 dosiahla nezamestnanosť mladých ľudí do 25 rokov na Slovensku 22,2 % z celkovej nezamestnanosti, zatiaľ čo priemer krajín EÚ bol na úrovni 18,7 %. Medzi krajiny s najnižšou mierou nezamestnanosti vo veku do 25 rokov sa v roku 2016 zaradilo Nemecko (7,1 %) a Česká republika (10,5 %).

² <http://www.iness.sk/sk/stranka/12230-Slovenska-nezamestnanost-v-4-grafoch>

Graf 7: Miera nezamestnanosti vo veku do 25 rokov v krajinách Európskej únie, 2016 (%)

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z databázy Eurostat

1.2 Vzdelanostná úroveň na Slovensku

Z ekonomického hľadiska sa vzdelanie vo všeobecnosti považuje za jeden z najdôležitejších determinantov hospodárskeho rastu. Podľa teórie klasickej ekonómie existuje pozitívna korelácia medzi vzdelaním a prosperitou spoločnosti. Vzdelávanie a zvyšovanie kvalifikácie prispieva k dosiahnutiu spoločenských cieľov ako sú zamestnanosť či tvorba nových pracovných miest. Podľa teórie ľudského kapitálu predstavujú vedomosti a zručnosti dôležitý výrobný faktor v produkčnom procese a majú významný podiel na zvyšovaní konkurencieschopnosti krajiny. Zamestnávateľia preto očakávajú, že jednotlivci s vyšším dosiahnutým vzdelaním budú dosahovať aj vyššiu produktivitu. Empirické štúdie pritom potvrdzujú, že vyššia vzdelanosť vedie k rýchlejšiemu hospodárskemu rastu³. Vzdelanostná úroveň tiež určuje kvalitatívnu pozíciu človeka na trhu práce.

Pri analyzovaní vzdelanostnej úrovne na Slovensku sa zameriavame na absolventov stredoškolského a vysokoškolského vzdelávania. Využívame pritom Medzinárodnú štandardnú klasifikáciu stupňov vzdelávania ISCED (International Standard Classification of

³ <http://www.socialnapolitika.eu/index.php/2-zamestnanost-nezamestnanost-a-pracovnopravne-vztahy/>

Education) z roku 2011, ktorá je na Slovensku rozpracovaná v rámci Národnej klasifikácie vzdelania.

Tabuľka 1: Stupne vzdelávania na Slovensku podľa ISCED klasifikácie

	Zaužívaný názov stupňa vzdelávania	Na Slovensku mu zodpovedá
ISCED 0	Predprimárne	Materská škola
ISCED 1	Primárne	1. stupeň základnej školy
ISCED 2	Nižšie sekundárne	2. stupeň základnej školy a 1. - 4. ročník 8r. gymnázií
ISCED 3	Vyššie sekundárne	Stredné školy s maturitou a 5. - 8. ročník 8r. gymnázií
ISCED 4	Post-sekundárne, neterciárne	Pomaturitné kvalifikačné vzdelávanie
ISCED 5	Krátke terciárne programy	Vyššie odborné vzdelanie
ISCED 6	Terciárne bakalárske alebo ekvivalentné	Bakalárske štúdium
ISCED 7	Terciárne magisterské alebo ekvivalentné	Magisterské, inžinierske, doktorské štúdium
ISCED 8	Druhý stupeň terciárneho vzdelania	Doktorandské štúdium

Zdroj: Porovnanie terciárnych vzdelávacích systémov v SR a krajinách OECD, INEKO

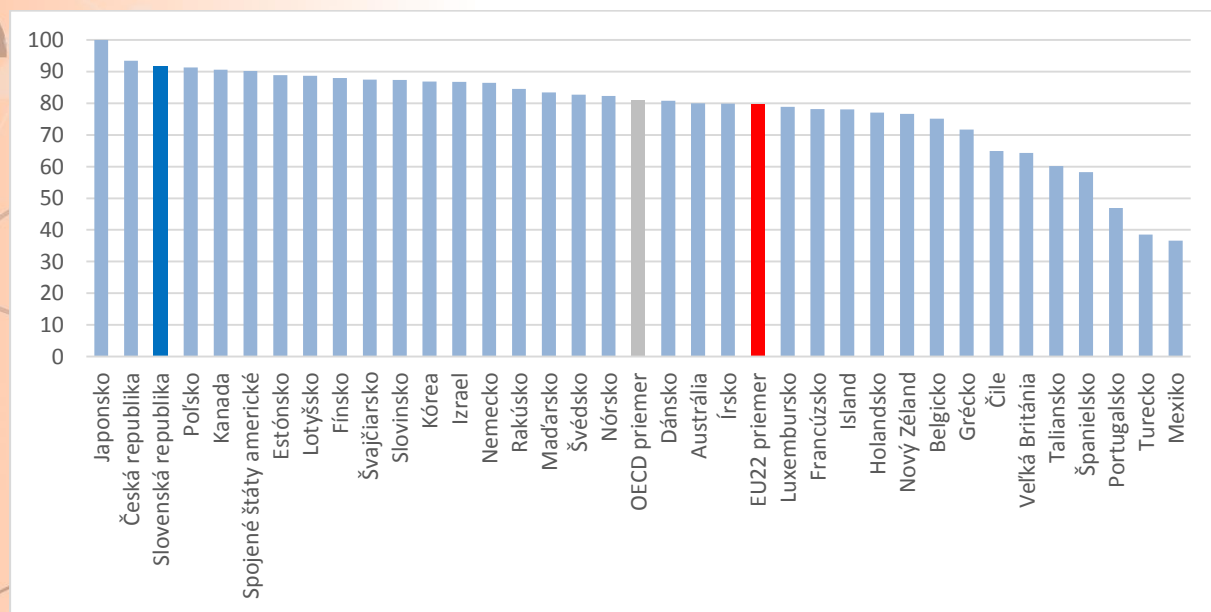
Podľa uvedenej klasifikácie zodpovedá stredoškolskému vzdelaniu stupeň ISCED 3, pričom nadstavbovým štúdiom je tzv. post-sekundárne, neterciárne vzdelávanie (ISCED 4). Stupne ISCED 6, 7 a 8 zodpovedajú 1., 2. a 3. stupňu vysokoškolského štúdia na Slovensku. Samostatnú kategóriu tvorí vyššie odborné vzdelanie (VOV) zaradené v rámci klasifikácie medzi terciárne programy ako ISCED 5 – krátke terciárne programy. Na Slovensku do tejto kategórie spadá vyššie odborné vzdelanie dosiahnuté absolvovaním vzdelávacích programov vyšších odborných škôl, konzervatórií a tanečných konzervatórií, príp. pomaturitné štúdium špecializačné, ukončené absolventskou skúškou alebo absolventským diplomom⁴.

Predpoklad, že miera zamestnanosti rastie a naopak miera nezamestnanosti klesá s vyššou úrovňou dosiahnutého vzdelania platí len do určitej miery. Podľa údajov OECD má Slovenská republika jeden z najväčších podielov stredoškolsky a vysokoškolsky vzdelaných ľudí na celkovom počte obyvateľov. Podiel obyvateľov vo veku 25 - 64 rokov s ukončeným vyšším sekundárnym alebo post-sekundárnym, neterciárnym alebo terciárnym vzdelaním dosiahol v roku 2016 na Slovensku 92 %. Vyšší podiel vykázalo už iba Japonsko (100 %) a Česká republika (93 %). Priemer krajín OECD je na úrovni 81 % a krajín EÚ, ktoré sú zároveň aj

⁴ Národná klasifikácia vzdelania_verzia zo 21. 09. 2017, MŠVVaŠ SR

členmi OECD je 80 %. Napriek tomu stále nedosahuje Slovenská republika priemernú zamestnanosť krajín EÚ a vysoká miera nezamestnanosti je jedným z jej hlavných problémov.

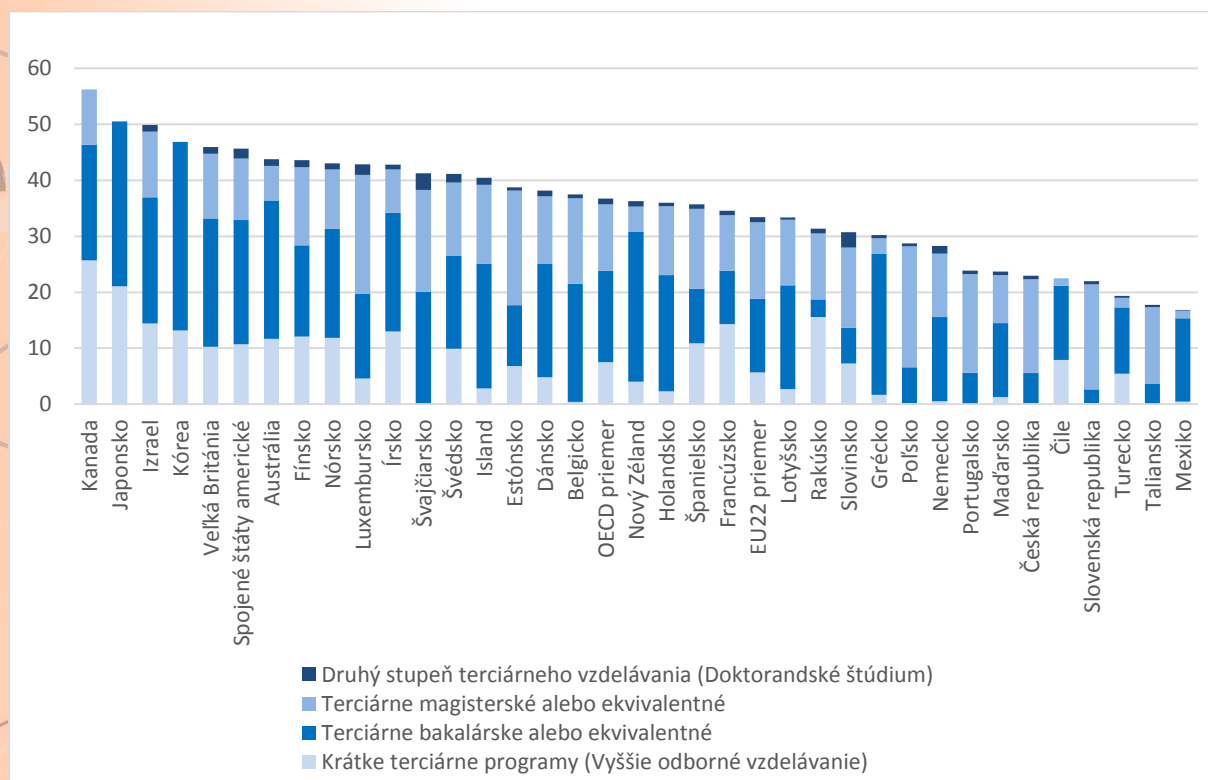
Graf 8: Podiel obyvateľov vo veku 25 - 64 rokov s ukončeným vyšším sekundárnym alebo post-sekundárnym, neterciárnym alebo terciárnym vzdelávaním, 2016 (%)

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z databázy OECD

Pri pohľade na terciárne vzdelávanie sa však už Slovenská republika ocitá na chvoste rebríčka krajín OECD. Podiel obyvateľov vo veku 25 - 64 rokov s ukončeným terciárnym vzdelaním dosahuje na Slovensku v roku 2016 len 22 %, pričom v krajinách OECD je to v priemere 37 %. Veľmi podobne je na tom aj Česká republika (23 %) či Maďarsko (24 %). Ako sa uvádza v analýze INEKO z roku 2017 - Porovnanie terciárnych vzdelávacích systémov v SR a krajinách OECD, tento podiel len v malej miere odzrkadľuje súčasnú produkciu vysokých škôl a vypovedá najmä o vysokoškolskom vzdelávaní za posledných 40 rokov, napriek tomu sa však často používa na zobrazenie stavu súčasného vysokoškolského vzdelávania.

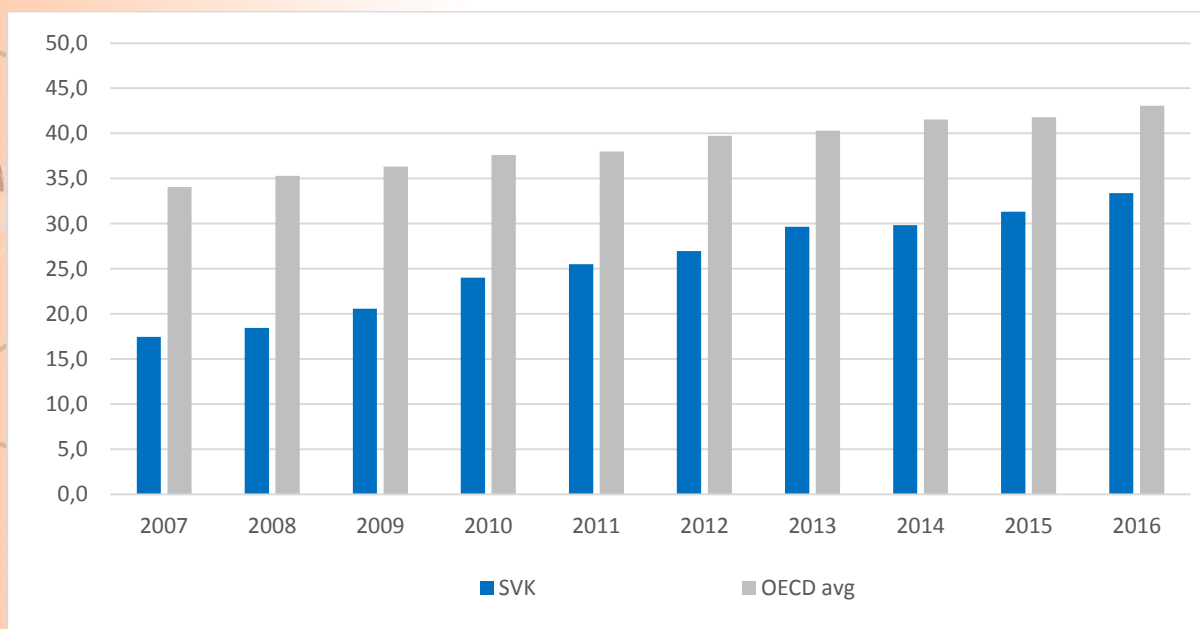
Graf 9: Podiel obyvateľov vo veku 25 - 64 rokov podľa ukončeného terciárneho vzdelania v krajinách OECD, 2016 (v %)

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z databázy OECD

Presnejší obraz o súčasnej situácii však ponúkajú údaje vo vekovej kategórii 25 – 34 rokov. Pri pohľade na graf 10 možno konštatovať, že podiel obyvateľov vo veku 25 až 34 rokov s ukončeným terciárnym vzdelaním sa na Slovensku za posledných 10 rokov takmer zdvojnásobil. Kým v roku 2007 to bolo len 17,5 %, v roku 2016 to bolo už 33,4 %. Naďalej je to však pod priemerom krajín OECD, ktorý bol v roku 2016 na úrovni 43,1 %.

Graf 10: Vývoj podielu obyvateľov vo veku 25 - 34 rokov s ukončeným terciárnym vzdelaním na Slovensku a v krajinách OECD (v %)

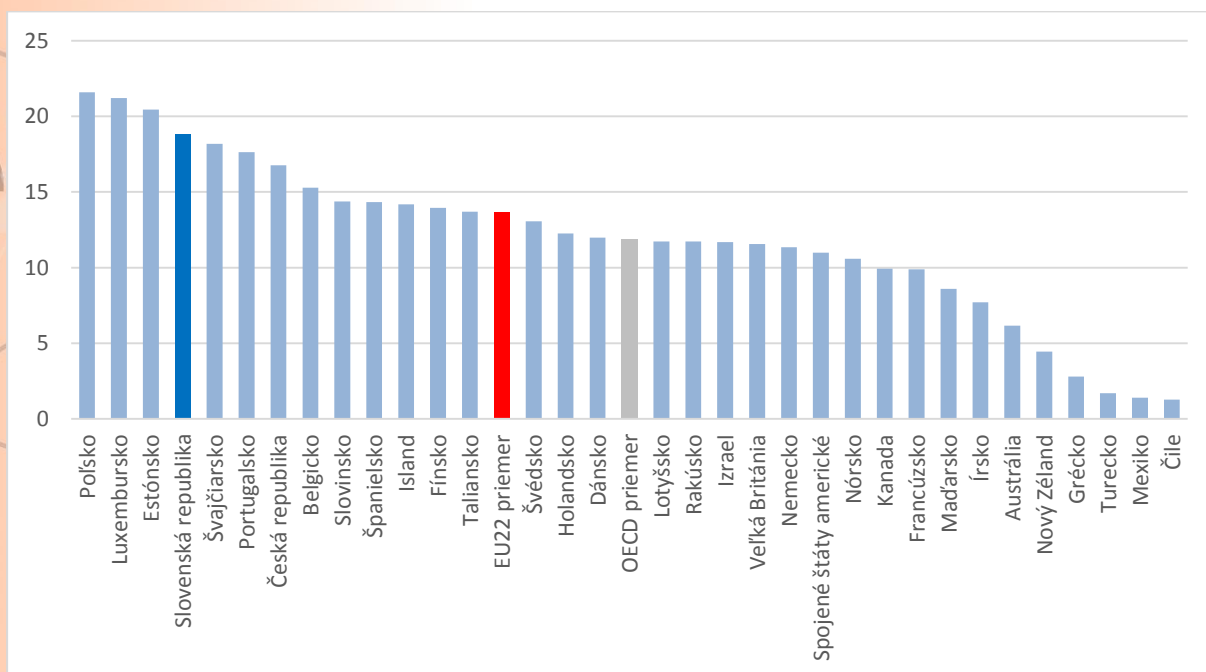

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z databázy OECD

Hoci sa celkový podiel vysokoškolsky vzdelaných ľudí na Slovensku postupne približuje k priemeru krajín OECD, rozdelenie absolventov v jednotlivých stupňoch terciárneho vzdelania (ISCED 5 až 8) je značne odlišné. Absolventi s vyšším odborným vzdelaním (VOV), čo sú kratšie, zvyčajne dvojročné programy, na Slovensku prakticky chýbajú. Ich podiel na obyvateľstve vo veku 25 až 64 rokov dosiahol v roku 2016 len 0,18 %. Vo väčšine krajín OECD pritom tvoria značný podiel absolventov v rámci terciárneho vzdelávania. V krajinách ako Fínsko, Švédsko, Nórsko, Veľká Británia tvoria 10 - 12 % všetkých obyvateľov vo veku 25 až 64 rokov a viac ako štvrtinu absolventov terciárneho vzdelávania (viď. graf 11).

Na Slovensku má najväčší podiel v rámci terciárneho vzdelávania magisterské alebo ekvivalentné vzdelanie. V roku 2016 bol tento podiel 19 % z obyvateľov vo veku 25 - 64 rokov, pričom celkový podiel obyvateľov s ukončeným terciárnym vzdelaním bol 22 %. V krajinách OECD je to v priemere 12 %, čo predstavuje približne len tretinu obyvateľov s ukončeným terciárnym vzdelaním (37 %).

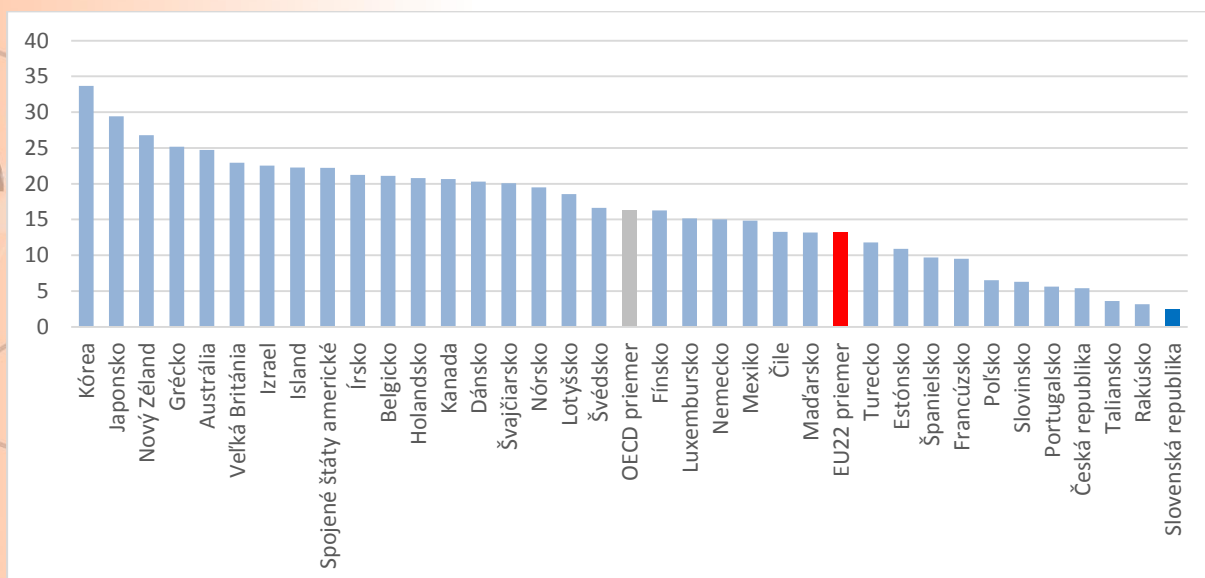
Graf 11: Podiel obyvateľov s ukončeným terciárnym magisterským alebo ekvivalentným vzdelaním v krajinách OECD, 2016 (%)

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z databázy OECD

Kým na Slovensku väčšina študentov ukončí svoje terciárne vzdelávanie získaním magisterského, inžinierskeho alebo doktorského titulu na 2. stupni vysokoškolského štúdia, v krajinách OECD je najbežnejším titulom bakalársky titul zodpovedajúci ukončeniu 1. stupňa vysokoškolského štúdia na Slovensku. Podiel obyvateľov s ukončeným bakalárskym vzdelaním ako najvyšším vzdelaním na Slovensku je najnižší spomedzi všetkých krajín OECD, pričom v roku 2016 dosahuje len 2 %. Priemer krajín OECD je pritom 16 %. Bakalárske štúdium na Slovensku predstavuje viac menej formálny medzistupeň, z ktorého väčšina absolventov „musí“ pokračovať v štúdiu na ďalšom stupni, ak chce byť lepšie pripravená pre trh práce a zvýšiť svoje šance zamestnať sa.

Graf 12: Podiel obyvateľov s ukončeným terciárnym bakalárskym alebo ekvivalentným vzdelaním v krajinách OECD, 2016 (%)

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z databázy OECD

Podiel absolventov druhého stupňa terciárneho vzdelávania (doktorandské štúdium) tvorí vo väčšine krajín OECD, vrátane Slovenska, približne 1 % obyvateľov vo veku 25 až 64 rokov. Výnimkou sú len Švédsko, Spojené štáty americké a Luxembursko, kde je tento podiel 2 % a Slovinsko a Švajčiarsko, kde podiel absolventov doktorandského štúdia dosiahol v roku 2016 úroveň 3 %.

Keďže väčšina študentov 1. stupňa vysokoškolského štúdia na Slovensku pokračuje v štúdiu aj na 2. stupni, dochádza tak k predlžovaniu dĺžky štúdia, viazaniu ďalších finančných prostriedkov tak na strane štátu ako aj na strane študenta, pričom výsledkom je, že absolventi sú v mnohých prípadoch vo vzťahu k svojej pracovnej pozícii prekvalifikovaní.

Podľa výsledkov zamestnávateľského prieskumu realizovaného Centrom vedecko-technických informácií SR (podrobnejšie sa mu budeme venovať v ďalšej časti) preferuje súčasný trh práce mladých ľudí s ukončeným vysokoškolským vzdelaním konkrétneho odboru. Absolventi vysokých škôl mali oveľa menej možností zamestnať sa na pracovných pozíciách, ktoré si vyžadovali úplné stredoškolské vzdelanie alebo vysokoškolské vzdelanie nezohľadňujúce odbor štúdia. Pri pozíciách, kde postačovalo stredné odborné vzdelanie bez

maturity, mali absolventi vysokoškolského štúdia najmenšie šance zamestnať sa. V porovnaní s predchádzajúcim obdobím sú však absolventi vysokých škôl čoraz častejšie prijímaní aj na pracovné pozície, kde postačuje nižšie ako vysokoškolské vzdelanie (viď nasledujúca tabuľka).

Tabuľka 2: Pracovné miesta, na ktoré sú prijímaní absolventi vysokých škôl (%)

Pracovné miesta vyžadujúce:	2008 ⁵	2013 ⁶
VŠ vzdelanie konkrétneho odboru	83,0	72,8
VŠ vzdelanie bez zohľadnenia odboru	26,4	28,8
Úplné stredoškolské vzdelanie	10,4	27,7
Odborné vzdelanie bez maturity	3,4	8,2

Zdroj: Zamestnávateľský prieskum, Centrum vedecko-technických informácií SR, 2015

Tento posun je spôsobený najmä narastajúcim počtom absolventov vysokoškolského štúdia a tým pádom aj podielu vysokoškolsky vzdelaných mladých ľudí na trhu práce, ktorí sú častokrát ochotní pracovať aj na pozíciách, kde postačuje nižšie ako vysokoškolské vzdelanie. V takýchto prípadoch získavajú zamestnávatelia kvalitnú pracovnú silu na pozície spojené s nižšími finančnými nákladmi na mzdu. Na pozície, kde postačuje úplné stredoškolské vzdelanie sú absolventi vysokoškolského štúdia prijímaní najmä v oblasti bankovníctva, poisťovníctva a finančného sprostredkovania, ale tiež v doprave, skladovaní, pošte a telekomunikáciách. Naopak, na pozície, ktoré si vyžadujú vysokoškolské vzdelanie konkrétneho odboru sú absolventi najčastejšie prijímaní v oblasti školstva, zdravotníctva a sociálnej pomoci.

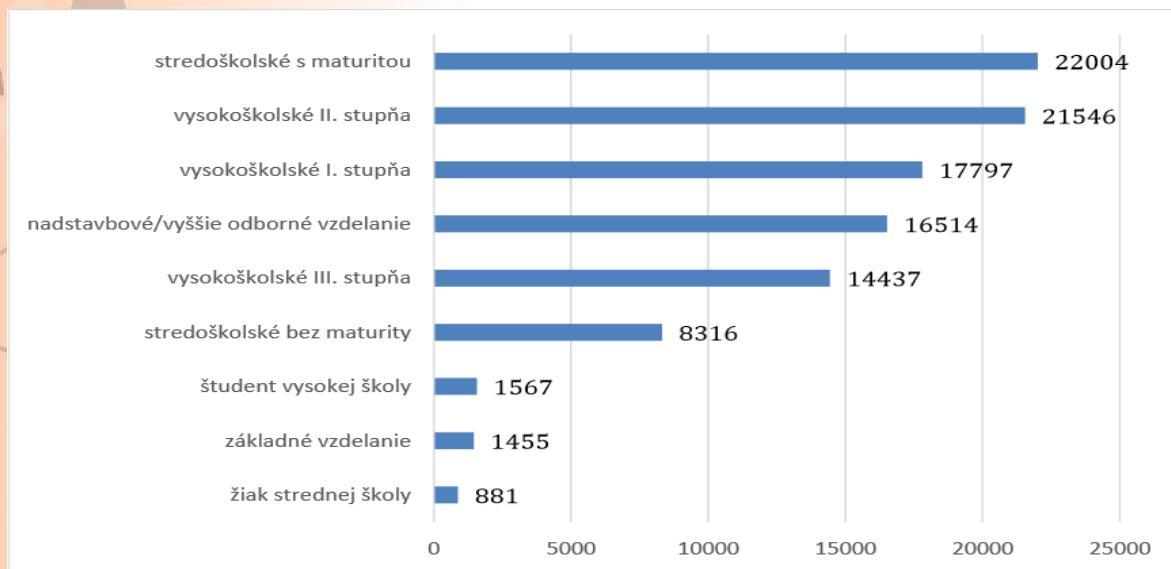
Na základe výsledkov analýzy údajov z internetového portálu spoločnosti Profesia, spol. s r.o., ktorá bola spracovaná v rámci dokumentu Súlad zručností absolventov stredných odborných škôl a požiadaviek trhu práce (F. Blanár, 2015), môžeme vidieť, že v pracovných ponukách zamestnávatelia požadujú najčastejšie ukončené stredoškolské vzdelanie s maturitou a vysokoškolské vzdelanie 2. stupňa. Nasledujú absolventi vysokoškolského

⁵ Celkový počet % prevyšuje 100 % pre možnosť uviesť viaceré odpovede

⁶ Porovnanie zistení v tejto otázke s rokom 2008 je iba orientačné, pretože v roku 2013 bola daná otázka meraná iným spôsobom

štúdia 1. stupňa, no výrazný dopyt je tiež po absolventoch nadstavbového, resp. vyššieho odborného štúdia.

Graf 13: Ponúkané pracovné pozície podľa stupňa dosiahnutého vzdelania k aprílu 2014

Zdroj: F. Blanár. 2015. Súlad zručností absolventov stredných odborných škôl a požiadaviek trhu práce

Často kritizovaná je zo strany uchádzačov o zamestnanie požadovaná dĺžka praxe. V období od 1.1.2012 do 7.4.2014 zverejnili podľa uvedenej analýzy zamestnávateľia na spomínanom portáli 31 385 pracovných ponúk. Až 58,3 % pracovných ponúk malo pri požadovanej dĺžke praxe uvedenú nulovú hodnotu, resp. údaj nebol vyplnený. Len 16,2 % pracovných ponúk však bolo vyslovene určených (aj) pre čerstvých absolventov bez praxe. Prax v trvaní aspoň dvoch rokov požadovali zamestnávateľia u 13,6 % pracovných ponúk a v trvaní aspoň troch rokov to bolo v 11,9 % prípadoch.

1.3 Vzťah medzi vzdelanostnou úrovňou a trhom práce na Slovensku

Ako už bolo spomínané analýza sa zameriava na stredoškolské a vysokoškolské vzdelávanie. V tejto súvislosti je potrebné pozrieť sa aj na vývoj počtu škôl, študentov a absolventov s ich následným prepojením na trh práce. Údaje za stredné školy je možné konzistentne spracovávať od roku 2008, kedy bol prijatý školský zákon (Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove

a vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov), v nadväznosti na ktorý došlo k zmene klasifikácie stredných škôl a preto je porovnávanie údajov s obdobím pred rokom 2008 značne komplikované.

Počet všetkých stredných škôl na Slovensku postupne klesol od roku 2008 z úrovne 766 škôl na 699 škôl v roku 2016. Predstavuje to takmer 9 percentný pokles. Najväčší podiel na tom malo zníženie počtu stredných odborných škôl, ktorý klesol v uvedenom období z úrovne 502 na 443 škôl (o 11,8 %). Počet gymnázií sa znížil len mierne (o 4,8 %) avšak počet konzervatórií stúpol o 4, čo pri ich celkovom počte 13 v roku 2008 znamená 30 percentný nárast.

Celkový počet žiakov v rokoch 2008 až 2016 poklesol z takmer 296 tisíc na 209 tisíc, čo predstavuje zníženie o 29 %. V porovnaní s vývojom počtu škôl ide o podstatne výraznejšiu zmenu. Počet žiakov gymnázií sa pritom znížil o 27,6 %, podobne ako počet žiakov stredných odborných škôl (30,8 %). Počet žiakov konzervatórií zaznamenal rovnako ako ich samotný počet nárast, v tomto prípade až o 36,3 %. Počtu žiakov sa v jednotlivých rokoch prispôbil aj počet tried, ktorý rovnako celkovo klesal. Zaujímavejší údaj ako počet tried však predstavuje priemerný počet žiakov v triede. Zatiaľ čo v roku 2008 to bolo 26 žiakov, v roku 2016 už len 23 žiakov jednej triede. Priemerný počet žiakov v triede gymnázia sa znížil z 28 žiakov na 24, v triede strednej odbornej školy z 25 na 22. Mierne odlišná je situácia pri konzervatóriách, kde počet žiakov vo väčšine prípadov medziročne rástol. Rástol však aj počet tried a v konečnom dôsledku priemerný počet žiakov v triede klesol z 20 na 18.

Tabuľka 3: Počet stredných škôl, tried, žiakov a absolventov stredných škôl v SR v rokoch 2008 až 2016

STREDNÉ ŠKOLY	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Gymnázia									
Počet gymnázií	251	250	251	247	244	246	242	244	239
Počet tried	3 581	3 472	3 437	3 385	3 303	3 191	3 118	3 064	2 986
Počet žiakov	99 821	94 019	89 336	85 071	80 346	76 711	74 891	73 757	72 287
Počet absolventov v min. škol. roku	18 483	19 191	19 692	18 796	19 098	18 260	16 813	16 123	15 391
Stredné odborné školy									
Počet SOŠ	502	493	490	470	464	457	448	450	443
Počet tried	7 741	7 757	7 629	7 408	7 075	6 742	6 456	6 216	5 968
Počet žiakov	193 898	189 265	179 790	168 974	157 956	148 748	142 799	138 360	134 154
Počet absolventov v min. škol. roku	50 979	48 368	48 904	47 357	45 912	42 285	37 968	34 693	33 576

Konzervatóriá									
Počet konzervatórií	13	15	14	16	16	15	15	17	17
Počet tried	110	120	123	155	166	163	166	160	163
Počet žiakov	2 182	2 275	2 312	2 859	2 985	2 940	2 956	2 977	2 975
Počet absolventov v min. škol. roku	454	453	450	655	567	619	640	682	682
SPOLU STREDNÉ ŠKOLY									
Počet stredných škôl	766	758	755	733	724	718	705	711	699
Počet tried	11 432	11 349	11 189	10 948	10 544	10 096	9 740	9 440	9 117
Počet žiakov	295 901	285 559	271 438	256 904	241 287	228 399	220 646	215 094	209 416
Počet absolventov v min. škol. roku	69 916	68 012	69 046	66 808	65 577	61 164	55 421	51 498	49 649

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z databázy Slovstat

Absolventom školy je podľa zákona č. 280/2013 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov občan mladší ako 26 rokov, ktorý skončil sústavnú prípravu na povolanie v dennej forme štúdia pred menej ako dvomi rokmi a nezískal svoje prvé pravidelne platené zamestnanie. Na prepočet miery nezamestnanosti absolventov stredných škôl bola použitá podobná metodika ako používa Centrum vedecko – technických informácií SR v rámci kvalitatívnej analýzy Uplatnenie absolventov stredných škôl v praxi. Podľa nej má vývoj nezamestnanosti absolventov stredných škôl sezónny charakter a prebieha v pravidelných cykloch od júna do mája nasledujúceho roku. Po ukončení stredoškolského štúdia prichádzajú na trh práce čerství absolventi, z ktorých časť si nájde zamestnanie hneď a časť si ho hľadá naďalej, pričom zvyčajne sa dostáva do evidencie úradov práce. Počet evidovaných absolventov stredných škôl – uchádzačov o zamestnanie spravidla kulminuje v septembri. Počas ďalšieho obdobia pokračuje postupná absorpcia nezamestnaných trhom práce a počet evidovaných uchádzačov o zamestnanie z radov absolventov klesá. Minimálnu hodnotu dosahuje zvyčajne v máji nasledujúceho roku. Miera absolventskej nezamestnanosti (podiel nezamestnaných absolventov na celkovom počte absolventov) sa preto počíta v tzv. cykloch, pričom sa zohľadňujú počty absolventov za posledné dva roky a počet nezamestnaných absolventov a absolventskej nezamestnanosti sa vzťahujú k septembru po ukončení štúdia a k máju nasledujúceho roka.

Centrum vedecko – technických informácií SR disponuje vlastnými databázami o počte absolventov, preto sa počty v jednotlivých kategóriách môžu mierne líšiť od údajov Štatistického úradu SR.

Tabuľka 4: Miera nezamestnanosti absolventov stredných škôl podľa dosiahnutého stredoškolského vzdelania v rokoch 2012 až 2016

Nezamestnanosť absolventov učebných odborov	2012	2013	2014	2015	2016
Nižšie stredné odborné vzdelanie					
Počet absolventov za posledné dva roky	1 443	1 985	1 534	1 759	1 881
Počet nezamestnaných absolventov v septembri	89	72	340	472	333
Počet nezamestnaných absolventov v máji nasledujúceho roku	114	125	305	370	270
Absolventská miera nezamestnanosti v septembri	6,2%	3,6%	22,2%	26,8%	17,7%
Absolventská miera nezamestnanosti v máji nasledujúceho roku	7,9%	6,3%	19,9%	21,0%	14,4%
Stredné odborné vzdelanie					
Počet absolventov za posledné dva roky	18 513	18 201	14 833	13 994	13 352
Počet nezamestnaných absolventov v septembri	3 084	4 087	3 443	2 943	2 221
Počet nezamestnaných absolventov v máji nasledujúceho roku	2 147	3 392	2 613	1 791	1 086
Absolventská miera nezamestnanosti v septembri	16,7%	22,5%	23,2%	21,0%	16,6%
Absolventská miera nezamestnanosti v máji nasledujúceho roku	11,6%	18,6%	17,6%	12,8%	8,1%
Gymnázia					
Počet absolventov za posledné dva roky	36 759	37 276	34 895	32 644	31 273
Počet nezamestnaných absolventov v septembri	1 080	1 871	1 829	1 714	1 375
Počet nezamestnaných absolventov v máji nasledujúceho roku	1 683	2 199	1 706	1 387	1 099
Absolventská miera nezamestnanosti v septembri	2,9%	5,0%	5,2%	5,3%	4,4%
Absolventská miera nezamestnanosti v máji nasledujúceho roku	4,6%	5,9%	4,9%	4,2%	3,5%
Úplné stredné odborné vzdelanie⁷					
Počet absolventov za posledné dva roky	67 793	69 857	63 912	57 044	53 219
Počet nezamestnaných absolventov v septembri	12 757	16 618	14 357	10 983	8 896
Počet nezamestnaných absolventov v máji nasledujúceho roku	9 648	11 156	7 848	4 905	3 344
Absolventská miera nezamestnanosti v septembri	18,8%	23,8%	22,5%	19,3%	16,7%
Absolventská miera nezamestnanosti v máji nasledujúceho roku	14,2%	16,0%	12,3%	8,6%	6,3%
Vyššie odborné vzdelanie					
Počet absolventov za posledné dva roky	1 190	1 360	1 388	1 478	1 422
Počet nezamestnaných absolventov v septembri	127	113	202	194	118
Počet nezamestnaných absolventov v máji nasledujúceho roku	44	96	114	87	52
Absolventská miera nezamestnanosti v septembri	10,7%	8,3%	14,6%	13,1%	8,3%
Absolventská miera nezamestnanosti v máji nasledujúceho roku	3,7%	7,1%	8,2%	5,9%	3,7%
Spolu za stredné školy					
Počet absolventov	125 698	128 679	116 562	106 919	101 147
Počet nezamestnaných absolventov v septembri	17 137	22 761	20 171	16 306	12 943
Počet nezamestnaných absolventov v máji nasledujúceho roku	13 636	16 968	12 586	8 540	5 851
Absolventská miera nezamestnanosti v septembri	13,6%	17,7%	17,3%	15,3%	12,8%
Absolventská miera nezamestnanosti v máji nasledujúceho roku	10,8%	13,2%	10,8%	8,0%	5,8%

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z CVTI SR

⁷ Počet zahŕňa aj absolventov nadstavbového, pomaturitného kvalifikačného, inovačného a zdokonaľovacieho štúdia a študijných odborov s rozšíreným počtom hodín praktického vyučovania

Absolventská miera nezamestnanosti prepočítaná k septembru daného roka dosahuje v sledovanom období v priemere 15,3 %. To znamená, že každý siedmy absolvent si do roka po ukončení štúdia nevie nájsť prácu. Pri prepočte k máju nasledujúceho roka absolventská miera nezamestnanosti klesá v priemere na úroveň 9,7 %. Do dvoch rokov od ukončenia stredoškolského štúdia tak ostáva stále nezamestnaný každý desiaty absolvent.

V priemere najvyššiu absolventskú mieru nezamestnanosti k septembru (20 %, resp. 20,2 %) dosahujú absolventi stredného odborného a úplného stredného odborného vzdelávania. V rokoch 2013 a 2014 bol pritom nezamestnaný takmer každý štvrtý absolvent tohto vzdelávania. V posledných rokoch však dochádza k poklesu miery nezamestnanosti týchto absolventov a v roku 2016 už dosahuje úroveň 16,6 %, resp. 16,7 %. Pri prepočte k septembru nasledujúceho roka dosahuje absolventská miera nezamestnanosti v priemere 13,9 %, resp. 11,5 %. Do dvoch rokov od ukončenia štúdia ostáva nezamestnaný každý siedmy, resp. deviaty absolvent. V prípade úplného stredného odborného vzdelania dokonca klesá v roku 2016 na úroveň 6,3 %. Aj tento trend dokazuje, že absolventi stredných odborných škôl s technickým zameraním sú na trhu práce čoraz viac žiadaní a výborne platení. Častokrát zarábajú viac ako absolventi vysokých škôl⁸.

Iná situácia je už pri absolventoch s nižším stredným odborným vzdelaním, ktorých miera nezamestnanosti narástla k septembru daného roka z úrovne 3,6 % v roku 2013 na úroveň 26,8 % v roku 2015. Pri prepočte k máju nasledujúceho roka je absolventská miera nezamestnanosti v tejto kategórii vzdelaných o čosi nižšia a pohybuje sa v intervale od 6,3 % do 21 %. Treba však povedať, že kým v prípade stredného odborného a úplného stredného odborného vzdelávania počet absolventov postupne klesá, v prípade nižšieho stredného odborného vzdelávania počet absolventov v posledných rokoch opäť narastá.

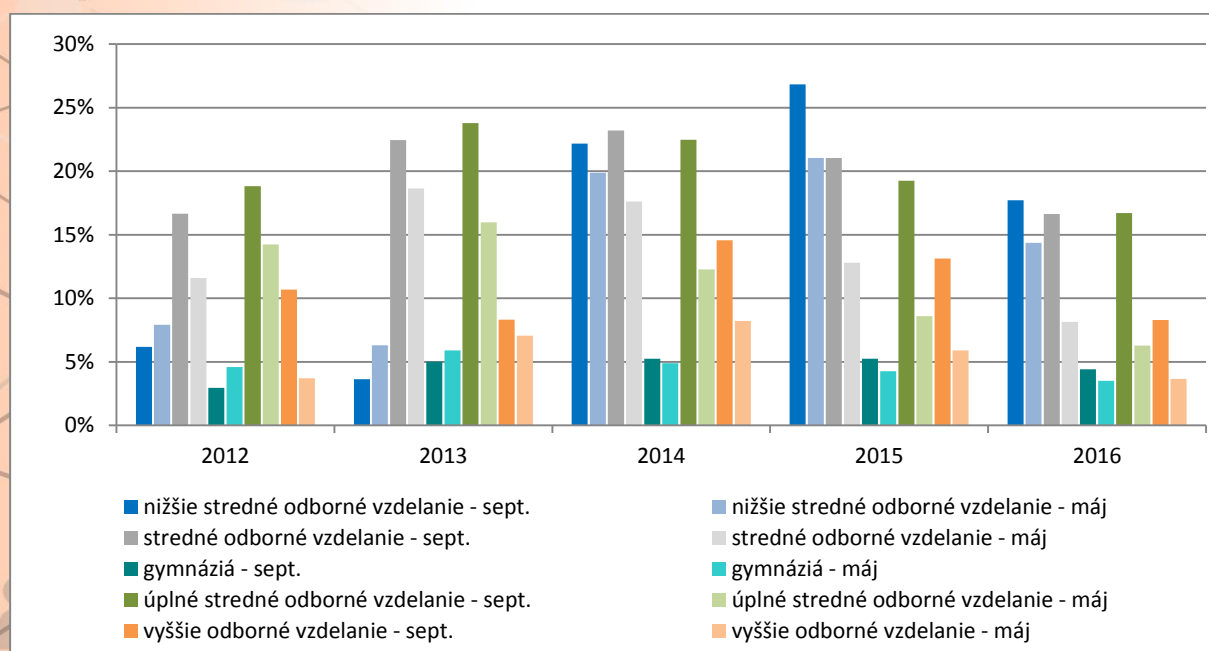
Najnižšiu mieru nezamestnanosti absolventov stredných škôl vykazujú gymnáziá. V priemere sa pohybuje na úrovni 4,6 %, tak pri prepočte k septembru daného roka, ako aj pri prepočte k máju nasledujúceho roka. Relatívne nízka absolventská miera nezamestnanosti je

⁸ <https://eduworld.sk/cd/zuzana-granska/2087/absolventi-strednych-odbornych-skol-s-technickym-zameranim-su-na-trhu-prace-najziadanejsi-a-zarabaju-viac-ako-absolventi-vysokych-skol>

spôsobená najmä tým, že väčšina absolventov gymnázií pokračuje ďalej v štúdiu na vysokej škole. K septembru 2016 dosiahla absolventská miera nezamestnanosti v prípade gymnázií 4,4 %, k máju 2017 to bolo 3,5 %. Podobne nízku mieru nezamestnanosti dosiahli k máju 2017 absolventi vyššieho odborného vzdelávania (3,7 %), k septembru 2016 to bolo ešte 8,3 %. V priemere je k septembru daného roka nezamestnaný každý deviaty absolvent vyššieho odborného vzdelávania, k máju nasledujúceho roka je to už len jeden absolvent z osemnástich.

Vo väčšine prípadov došlo v čase od septembra do mája nasledujúceho roka k vyššej absorpcii nezamestnaných trhom práce. Výnimkou sú nezamestnaní absolventi nižšieho stredného odborného vzdelávania a absolventi gymnázia v rokoch 2012 a 2013, ktorých nezamestnanosť sa od septembra do mája zvýšila na rozdiel od očakávaného zníženia (viď. nasledujúci graf).

Graf 14: Vývoj miery nezamestnanosti absolventov stredoškolského štúdia v rokoch 2012 až 2016

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov CVTI SR

Podľa výsledkov dotazníkového prieskumu o absolventoch stredných škôl na trhu práce, ktorý spracoval riešiteľský tím pod vedením M. Hrabinskej v roku 2015, má približne štvrtina

absolventov, ktorí vstupujú na trh práce vážne problémy s nájdením si pracovného miesta, pričom približne desatina zostáva dlhodobo nezamestnaná. Viac ako polovica z absolventov, ktorí sa zamestnali, si podľa tohto prieskumu našla prácu mimo odboru a aj po dvoch až troch rokoch stále pracovalo približne 45 % z nich v oblasti mimo svojej kvalifikácie.

Na Slovensku už dlhšiu dobu rezonuje otázka, či na takú malú krajinu nemáme priveľa vysokých škôl. Za posledných 10 rokov, t. j. od roku 2007 do roku 2016, pritom pribudli ďalšie 3 vysoké školy, z ktorých v roku 2015 jedna zanikla⁹. V súčasnosti na Slovensku funguje 20 verejných, 3 štátne a 12 súkromných vysokých škôl. Počet fakúlt sa od roku 2007 rovnako zvýšil zo 122 na 129 v roku 2016. K zvýšeniu počtu vysokých škôl a fakúlt došlo v nadväznosti na nárast počtu študentov vysokoškolského štúdia v rokoch 2007 až 2009, kedy bol ich počet až 144 tisíc. Od roku 2009 však začal počet študentov vysokých škôl klesať, v roku 2013 sa dostal pod úroveň z roku 2007 a v roku 2016 bol ich počet už iba 112 tisíc. Počet vysokých škôl, ani počet fakúlt však už neklesal rovnakým tempom ako počet študentov. Výsledkom tak je vyšší počet vysokých škôl a fakúlt pri menšom počte študentov ako tomu bolo v roku 2007.

Tabuľka 5: Počet vysokých škôl, fakúlt, študentov a absolventov vysokých škôl v SR v rokoch 2007 až 2016

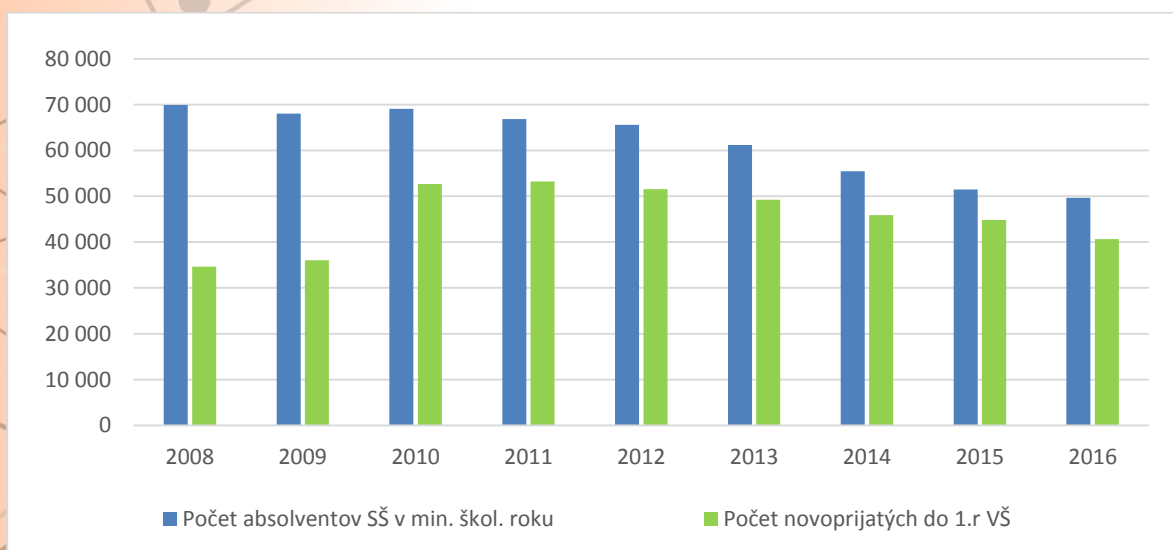
VYSOKÉ ŠKOLY	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Školy	33	33	33	33	35	36	36	36	35	35
Fakulty	122	126	127	125	128	132	132	131	129	129
Študenti	133 888	140 262	144 018	139 716	138 742	135 736	132 602	127 077	118 856	112 092
Štujúci popri zamestnaní	78 283	76 962	70 873	65 190	60 984	58 035	50 240	38 850	37 474	31 820
Novoprijatí do 1. roč.	37 503	34 673	36 038	52 644	53 186	51 553	49 272	45 894	44 825	40 679
Novoprijatí štud. popri zam. do 1. roč.	21 306	20 662	15 176	24 751	22 106	17 409	15 370	14 079	12 445	9 952
Absolventi VŠ	24 433	35 400	42 508	43 872	42 653	42 493	40 699	39 953	38 271	37 407
Absolventi štúdia popri zamestnaní	17 345	24 432	27 301	26 509	26 642	24 201	23 689	20 255	16 968	14 331
Doktorandské štúdium (spolu)	10 086	9 663	10 145	11 240	11 111	10 006	10 009	9 071	8 220	7 404

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z databázy Slovstat

⁹ Súkromná Vysoká škola Goethe Uni Bratislava

Pri porovnaní počtu absolventov stredných škôl s počtom novoprijatých do 1. ročníka vysokej školy môžeme vidieť, že napriek klesajúcemu počtu absolventov stredných škôl podiel novoprijatých študentov do 1. ročníka vysokoškolského štúdia na počte absolventov stredných škôl v priebehu sledovaného obdobia rastie, s výnimkou roku 2016, kedy dochádza k poklesu tohto podielu. Zatiaľ čo v roku 2007 bol podiel novoprijatých študentov do 1. ročníka vysokoškolského štúdia necelých 50 % z počtu absolventov strednej školy, v roku 2015 to bolo až 87 %. Výrazný rast zaznamenal tento podiel v prvých rokoch, kedy ešte rástol počet novoprijatých do 1. ročníka vysokej školy. Od roku 2012 tento počet klesá podobne ako počet absolventov strednej školy, ich podiel sa však už zásadne nemení a pohybuje sa okolo hranice 80 %.

Graf 15: Vývoj počtu absolventov stredných škôl a novoprijatých študentov do 1. ročníka vysokej školy v SR

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z databázy Slovstat

Postupne klesá tiež počet externých študentov vysokých škôl, ktorí študujú popri zamestnaní. Kým v roku 2007 ich študovalo 78 tisíc, v roku 2016 to bola už iba necelá polovica (31,8 tisíc). Počet absolventov študujúcich popri zamestnaní však výraznejšie klesá len v posledných rokoch. Podobne počet novoprijatých študentov popri zamestnaní do 1. ročníka vysokej školy už začal vykazovať v posledných rokoch klesajúci trend. V roku 2016 bolo novoprijatých do 1. ročníka štúdia popri zamestnaní už len približne 10 tisíc osôb,

pričom v roku 2007 to bolo viac ako 21 tisíc. Na počte absolventov študujúcich popri zamestnaní sa tento výrazný pokles odzrkadlí až s časovým odstupom.

V rámci vysokoškolského vzdelávania neexistuje štandardizované medzinárodné meranie kvality tohto vzdelávania. Jeho problémy však môžu naznačovať nepriame ukazovatele ako uplatnenie absolventov vysokoškolského štúdia na trhu práce, miera ich nezamestnanosti, ale aj počet študentov, ktorí odchádzajú študovať do zahraničia či výskumná činnosť.

Podľa autorov Revízie výdavkov na vzdelávanie z roku 2017 si štúdium v zahraničí v roku 2014 vybral každý siedmy vysokoškolák. V zahraničí tak v uvedenom roku študovalo 14,2 % vysokoškolákov. Ide pritom o druhý najvyšší podiel vysokoškolákov študujúcich v zahraničí v rámci krajín OECD. Najviac týchto študentov (77 %) študovalo v Českej republike a ako dôvod uviedli najmä vyššiu kvalitu vzdelávania¹⁰. V záverečnej správe spomínanej revízie výdavkov na vzdelávanie sa tiež konštatuje, že na Slovensku výrazne zaostáva aj výkon vedy (vrátane Slovenskej akadémie vied) v porovnaní s inými vyspelými krajinami, pričom sa týka takmer všetkých vedných odborov, vrátane tých so silným zastúpením v počte výskumníkov. Indikátormi sú napríklad nízky počet impaktových¹¹ publikácií či slabé využívanie grantov Európskej rady pre výskum (ERC).

Z pohľadu zamestnávateľov je dôležitejšie uplatnenie absolventov na trhu práce. Analýza miery nezamestnanosti absolventov vysokoškolského štúdia je problematická z dôvodu nedostupnosti údajov o počte uchádzačov o zamestnanie za roky 2012 a 2013, ako aj o počte absolventov podľa jednotlivých stupňov vysokoškolského štúdia. Na základe dostupných údajov však môžeme konštatovať, že za posledné tri roky nezamestnanosť absolventov vysokých škôl k septembru daného roka klesla z 11,9 % na 9 %. V absolútnom vyjadrení to predstavuje pokles o 2 775 nezamestnaných absolventov. Pri prepočte k máju nasledujúceho roka dosahuje absolventská nezamestnanosť úroveň od 5,3 do 6,5 %, pričom v roku 2016

¹⁰ Slováci v ČR, prieskum SCIO. Dostupné online na https://www.scio.cz/download/KOMPLETNI_ZPRAVA_slovaci_v_CR.pdf.

¹¹ Impakty označujú časopisy, ktoré síce nie sú karentované, ale sú zaradené v inom, širšom produkte Thomson Reuters zvanom Web of Science alebo v konkurenčnom Scopus-e (<https://dennikn.sk/blog/vedecke-publikacie-predatori-stav-ekonomickej-vedy-slovensku/>)

poklesla v porovnaní s rokom 2015 o 1,9 percentuálneho bodu. Počet nezamestnaných absolventov v tomto období klesol z 5 572 na 3 988 (pokles o 1 584 nezamestnaných absolventov). Zároveň však v posledných troch rokoch klesal aj počet absolventov vysokých škôl. Od roku 2013 navyše dochádza k oživeniu hospodárstva a priemyselnej produkcie v SR. Klesajúca tendencia nezamestnanosti absolventov vysokoškolského štúdia tak aj napriek pozitívam, nemôže predstavovať argument proti diskusiám zameraným na skvalitnenie vysokoškolského vzdelávania na Slovensku.

Tabuľka 6: Miera nezamestnanosti absolventov vysokých škôl v rokoch 2014 až 2016

		2014	2015	2016
Počet absolventov VŠ za posledné 2 roky		80 652	78 224	75 678
Počet UoZ – absolventov VŠ spolu	v septembri	9 593	8 611	6 818
	v máji nasledujúceho roka	5 241	5 572	3 988
Počet UoZ – absolventov VŠ 1. stupňa	v septembri	1 772	1 797	1 287
	v máji nasledujúceho roka	1 270	1 214	815
Počet UoZ – absolventov VŠ 2. stupňa	v septembri	7 814	6 802	5 527
	v máji nasledujúceho roka	3 964	4 357	3 169
Počet UoZ – absolventov VŠ 3. stupňa	v septembri	7	12	4
	v máji nasledujúceho roka	7	1	4
Absolventská miera nezamestnanosti	v septembri	11,9%	11,0%	9,0%
	v máji nasledujúceho roka	6,5%	7,1%	5,3%

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z ÚPSVaR

1.4 Hodnotenie študentov a absolventov stredných a vysokých škôl z pohľadu medzinárodných organizácií a zamestnávateľov na Slovensku

V súčasnosti existuje viacero medzinárodných hodnotení, ktoré umožňujú porovnanie kvality vzdelávacích systémov krajín, ale ktoré zároveň umožňujú sledovať vývoj v tej ktorej krajine v čase. Slovenská republika sa pravidelne zúčastňuje napr. medzinárodného hodnotenia žiakov PISA. Pri doplnení informácií, získaných na základe takýchto medzinárodných hodnotení o poznatky zamestnávateľov na Slovensku môžeme dostať komplexný obraz o stave nášho vzdelávacieho systému a kvalite jeho výstupov - absolventov.

1.4.1 Program medzinárodného hodnotenia žiakov PISA

Objektívne informácie o kvalite vzdelávania poskytuje Program medzinárodného hodnotenia žiakov PISA (Programme for International Student Assessment). Vypracováva sa každé 3 roky a zisťuje výsledky vzdelávania z pohľadu požiadaviek trhu práce. Je zameraný na výkon žiakov vo veku 15 rokov¹² v čitateľskej, matematickej a prírodovedeckej gramotnosti. V hodnotení 2003 pribudla ako doplnková doména oblasť riešenia problémov, v roku 2012 finančná gramotnosť a v roku 2015 tímové riešenie problémov. Porovnanie výsledkov hodnotenia PISA v rámci krajín umožňuje porovnať funkčnosť vzdelávacieho systému, pomáha identifikovať jeho nedostatky a poskytuje tiež informácie o tom, ako sú žiaci na Slovensku pripravení konkurovať svojim rovesníkom v zahraničí¹³. Organizátorom hodnotenia je OECD. Za realizáciu hodnotenia PISA na Slovensku zodpovedá Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR, koordinačnú úlohu plní Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania – NÚCEM.

V roku 2015 sa hodnotenia zúčastnilo 72 krajín. Slovensko sa ho zúčastňuje pravidelne od roku 2003 a v hodnotení 2015 dosiahlo nasledovné výsledky:

- **prírodovedná gramotnosť** 461 bodov – priemerný výkon **pod priemerom** krajín OECD (493 bodov), trend od prvého hodnotenia klesajúci,
- **matematická gramotnosť** 475 bodov - priemerný výkon **pod priemerom** krajín OECD (490 bodov), trend od prvého hodnotenia klesajúci,
- **čitateľská gramotnosť** 453 bodov - priemerný výkon **pod priemerom** krajín OECD (493 bodov), trend od prvého hodnotenia klesajúci,
- **finančná gramotnosť** 445 bodov - priemerný výkon **pod priemerom** krajín OECD (498 bodov), významný pokles v porovnaní s predošlým hodnotením.

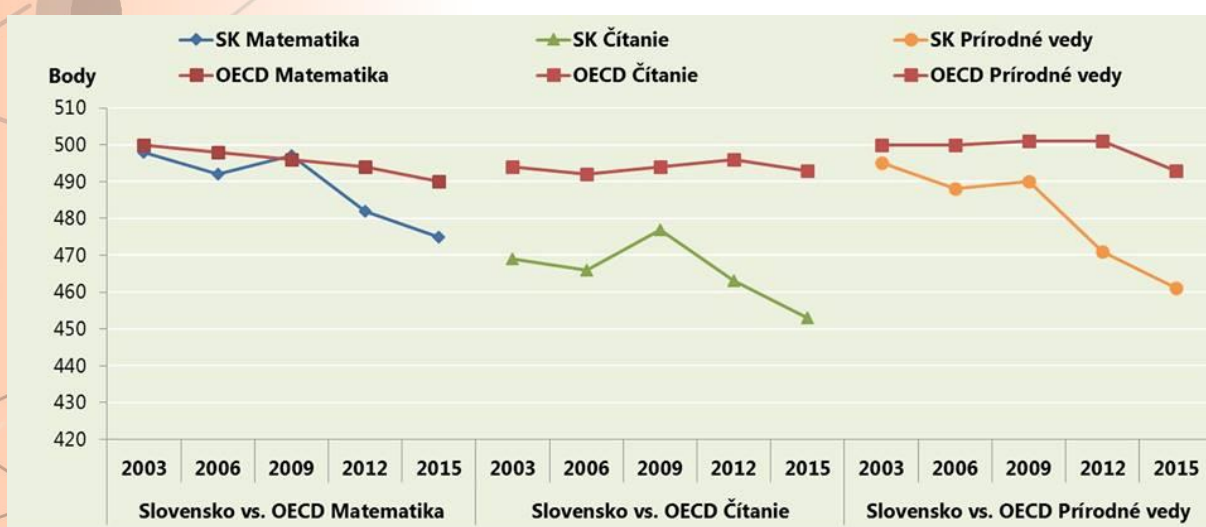
Výsledky žiakov na Slovensku vo všetkých sledovaných oblastiach dosahujú podpriemernú úroveň a v porovnaní s predchádzajúcim testovaním sa všetky zhoršili. Zväčšil sa počet

¹² Hoci sa o štúdii PISA hovorí ako o štúdii 15-ročných žiakov, skúma žiakov od veku 15 rokov a 3 mesiace do 16 rokov a 2 mesiace

¹³ http://www.nucem.sk/documents//27//NS_PISA_2015.pdf

slabších žiakov a omnoho viac žiakov v porovnaní s OECD máme aj v rizikovej skupine (t. j. s najnižšou úrovňou vedomostí). Vo všetkých kategóriách dosiahli najlepšie výsledky z krajín OECD Japonsko, Estónsko, Kanada, Fínsko a Kórea. Podstatne lepšie výsledky ako Slovensko dosiahlo ale aj Poľsko či Česká republika. Kompletne výsledky podľa jednotlivých krajín OECD sú uvedené v prílohe 1. Vývoj v jednotlivých oblastiach na Slovensku v porovnaní s vývojom priemeru krajín OECD je zobrazený na nasledujúcom grafe.

Graf 16: Vývoj výsledkov testovania PISA na Slovensku a v krajinách OECD

Zdroj: Denník N

Hodnotenie PISA ponúka tiež informácie o vonkajších faktoroch (rodina, škola), ktoré ovplyvňujú výkon žiaka. Podľa posledných výsledkov má na Slovensku na výkon žiaka významný vplyv socio – ekonomické zázemie (podstatne silnejší než vo väčšine krajín OECD). Žiaci zo sociálne znevýhodneného prostredia vo väčšine krajín uviedli slabšiu motiváciu byť úspešnými ako žiaci s lepším sociálnym zázemím. Rovnako to bolo aj na Slovensku, pričom skóre slovenských žiakov v indexe motivácie zameranej na výkon je nižšie ako priemer OECD a rozdiel v tejto motivácii medzi žiakmi s vysokým a nízkym socio-ekonomickým statusom je u nás výraznejší. Napriek tomu sú ale žiaci na Slovensku nadpriemerne spokojní so svojím životom. Vo všeobecnosti žiaci z krajín s nízkym výkonom vykazujú vyššiu spokojnosť s vlastným životom než žiaci z krajín s vysokým výkonom (výnimkou sú napr. Fínsko, Holandsko a Švajčiarsko, v ktorých je výkon žiakov nad priemerom krajín, pričom žiaci sú

so svojím životom spokojní). Žiaci na Slovensku tiež pociťujú menšiu mieru úzkosti spojenej so školou ako je priemer OECD. Vyššia miera úzkosti je v top slovenských školách (podľa výkonu v prírodovednej gramotnosti; horných 10 %), podobne je tomu však aj vo Švédsku, Luxembursku, Lotyšsku, Kanade, Slovinsku, Fínsku či Hongkongu. Miera úzkosti vo všeobecnosti závisí od spôsobu výučby. Z výsledkov hodnotenia vyplýva, že úzkosť žiakov klesá, ak učiteľ prispôsobí náročnosť hodiny potrebám žiakov príp. pristupuje k žiakom individuálne podľa potreby.

Hodnotenie PISA 2015 bolo zamerané na prírodovednú gramotnosť. Viaceré výsledky sú preto naviazané práve na túto oblasť. Na úroveň prírodovednej gramotnosti žiakov výrazne vplýva spôsob výučby prírodovedných predmetov. Podľa zistení hodnotenia PISA 2015 súvisí v rámci gymnázií a stredných odborných škôl vyššia frekvencia laboratórnych cvičení s vyšším skóre v prírodovednej gramotnosti. Podľa výsledkov dotazníkového prieskumu medzi riaditeľmi škôl v rámci hodnotenia PISA 2015 navštevuje približne 64 % žiakov na Slovensku školy, ktorých oddelenie prírodovedných predmetov je v porovnaní s ostatnými oddeleniami dobre vybavené. Prieskum zároveň potvrdil, že títo žiaci dosahujú podstatne vyššie skóre v prírodovednej gramotnosti ako žiaci v školách so slabým vybavením. Iba 36 % žiakov však navštevuje školy, ktorých riaditelia uvádzajú, že majú dobre vybavené laboratóriá. Rovnako priemerné skóre týchto žiakov v prírodovednej gramotnosti je signifikantne vyššie ako v školách, kde majú laboratóriá vybavené nedostatočne. Až 70 % žiakov študuje na školách, ktorých riaditelia sa vyjadrili, že najlepšie vzdelaných učiteľov majú práve v oblasti prírodovedných predmetov. V prírodovednej gramotnosti však dosiahli títo žiaci len mierne vyššie skóre.

V rámci finančnej gramotnosti sa skúmala schopnosť žiakov preukázať a aplikovať svoje vedomosti a zručnosti v oblasti financií v praxi. Ide najmä o pochopenie finančných pojmov a rizík, schopnosti, motiváciu a sebadôveru využívať získané vedomosti pre efektívne rozhodovanie sa v oblasti financií s cieľom zlepšiť svoju finančnú situáciu, ale aj finančnú

situáciu spoločnosti, a tým im umožniť zapojiť sa do ekonomického života¹⁴. Žiaci na Slovensku dosiahli vo finančnej gramotnosti v rámci testovania PISA 2015 výkon na úrovni 445 bodov, čo je opäť pod priemerom zúčastnených krajín OECD (489 bodov)¹⁵. V porovnaní s rokom 2012 pritom navyše došlo k poklesu výkonu slovenských žiakov v tejto oblasti. V rizikovej skupine (žiaci na úrovni 1 a nižšej, pričom najvyššia úroveň je úroveň 5) sa nachádza viac ako tretina (34,7 %) slovenských žiakov. Vzťah medzi finančnou gramotnosťou a socio – ekonomickým statusom je však pod priemerom zúčastnených krajín. V rámci finančnej gramotnosti bol skúmaný tiež jej vzťah k vlastníctvu bankového účtu a platobnej karty. Vo väčšine testovaných krajín dosahujú žiaci vlastníaci účet lepšie výsledky vo finančnej gramotnosti ako žiaci s podobným socio – ekonomickým statusom, ktorí ho nevlastnia. Na Slovensku je však situácia opačná. Vlastníctvo platobnej karty nemá vo väčšine krajín významný vplyv na výkon žiakov v tejto oblasti. V niektorých krajinách je spojené s vyšším výkonom v tejto oblasti, na Slovensku je však ako v jedinej krajine spojené s významne nižším výkonom žiakov v porovnaní s výkonom žiakov, ktorí kartu nevlastnia.

Novou doménu testovania PISA 2015 bolo tímové riešenie problémov. V praxi to znamená, ako efektívne sa dokáže žiak zapájať do procesu, pri ktorom sa dvaja alebo viacerí spolupracovníci snažia riešiť problém tým, že si navzájom vymieňajú svoje znalosti a snahu potrebnú na dosiahnutie riešenia a spájajú svoje vedomosti, zručnosti a úsilie na dosiahnutie tohto riešenia¹⁶. Prvé výsledky testovania ukazujú, že priemerný výkon žiakov na Slovensku v tímovom riešení problémov bol 463 bodov, čo je pod priemerným výkonom OECD (500 bodov). Vplyv socio – ekonomického statusu je v prípade tímového riešenia slabší ako v matematickej, prírodovednej a čitateľskej gramotnosti. Okrem toho bol sledovaný aj vzťah medzi výkonom žiakov v tímovom riešení problémov a oceňovaním vzťahov a oceňovaním

¹⁴ Prvé výsledky medzinárodného výskumu 15- ročných žiakov z oblasti finančnej gramotnosti z pohľadu Slovenska. Dostupné dňa 24.11.2017 na

http://www.nucem.sk/documents/27/medzinarodne_merania/pisa/publikacie_a_diseminacia/4_ine/Prve_vysledky_Slovenska_financna_gramotnost_PISA_2015.pdf

¹⁵ Testovania sa v roku 2015 zúčastnilo len 15 krajín, z toho 10 krajín OECD.

¹⁶ Prvé výsledky medzinárodného výskumu 15- ročných žiakov z oblasti tímového riešenia problémov z pohľadu Slovenska. Dostupné dňa 24.11.2017 na

http://www.nucem.sk/documents/27//PISA_2015_timove_riesenie_problemov.pdf

spolupráce. Na základe výsledkov možno konštatovať, že tímovú spoluprácu viac oceňujú sociálne znevýhodnení žiaci, zatiaľ čo žiaci s vyšším socio – ekonomickým statusom oceňujú viac vzájomné vzťahy.

Motiváciou krajín pre zapojenie sa do testovania PISA by mala byť snaha o získanie nezávislého obrazu o fungovaní vzdelávacieho systému na základe dosiahnutého výkonu žiakov, ktorý by mal ďalej slúžiť ako východisko pre postupné zmeny či strategickú reformu tejto oblasti.

1.4.2 Medzinárodný výskum o využívaní kompetencií dospelých PIAAC

Zaujímavé výsledky prináša tiež medzinárodný výskum o využívaní kompetencií dospelých v práci a zamestnaní PIAAC (Programme for the International Assessment of Adult Competencies)¹⁷. Predstavuje najväčší a najkomplexnejší medzinárodný výskum v oblasti monitorovania gramotnosti dospelých, ktorý mapuje zručnosti a kompetencie jednotlivcov potrebné pre ich uplatnenie sa v spoločnosti, ale tiež pre ekonomické prosperovanie štátov. Taktiež umožňuje identifikovať príčiny a dôsledky nadobúdania, resp. straty týchto kompetencií. Pomáha tak krajinám, ktoré sa do výskumu zapoja, lepšie pochopiť efektivitu vzdelávacích systémov pri rozvoji základných kognitívnych a pracovných zručností. Možno ho považovať za nezávislý externý systém hodnotenia úrovne vzdelávania a efektívnosti najmä stredných a vysokých škôl.

Výskum organizovala OECD a zber údajov sa uskutočnil v rokoch 2011-2012. Výsledky boli následne zverejnené v roku 2013. Išlo o prvý výskum svojho druhu a bolo doňho zapojených 24 krajín sveta a národných regiónov¹⁸ vrátane Slovenska.

V hodnotení čitateľskej gramotnosti sa Slovensko umiestnilo celkovo na 8. mieste (približne na úrovni priemeru OECD). Prispel k tomu najmä vysoký podiel dospelých (44,4 %)

¹⁷ http://www.oecd.org/skills/piaac/Slovakia_in%20Slovak.pdf

¹⁸ 22 členských krajín OECD - Austrália, Rakúsko, Belgicko (Flámsko), Kanada, Česká republika, Dánsko, Estónsko, Fínsko, Francúzsko, Nemecko, Írsko, Taliansko, Japonsko, Južná Kórea, Holandsko, Nórsko, Poľsko, Slovenská republika, Španielsko, Švédsko, Spojené kráľovstvo (Anglicko a Severné Írsko), a Spojené štáty (USA) a dve partnerské krajiny – Cyprus a Ruská federácia

na 3. stupni¹⁹ čitateľskej gramotnosti. Na najvyššom 5. stupni sa umiestnilo len 0,2 % ľudí na Slovensku. Porovnanie výsledkov z hľadiska dosiahnutého vzdelania indikuje zameranie vzdelávania v oblasti čitateľskej gramotnosti na Slovensku na dosahovanie priemerných čitateľských zručností v rámci stredoškolského štúdia, ktoré zásadným spôsobom formuje túto schopnosť. Po jeho ukončení sa úroveň čitateľskej gramotnosti zvyšuje len mierne. Pri pohľade na výsledky podľa vekových skupín možno konštatovať, že tento stav pretrváva dlhodobo, keďže rozdiel medzi tromi nižšími vekovými skupinami (16-24, 25-34 a 35-44 roční) bol minimálny a vo vyšších vekových kategóriách sa už čitateľská gramotnosť nezvyšuje. Miera medzigeneračnej akcelerácie je v tomto prípade mimoriadne nízka (10 bodov medzi najmladšou a najstaršou skupinou), čo znamená stagnáciu efektívnosti systému vzdelávania na Slovensku. Pre porovnanie, vo Fínsku a Holandsku, kde bola čitateľská gramotnosť najstarších na podobnej úrovni ako na Slovensku, sa zvýšila v kategórii najmladších o 37, resp. 34 bodov. V Poľsku predstihli mladí ľudia do 24 rokov v tejto oblasti nielen Slovensko, ale aj Česko, pričom rozdiel medzi gramotnosťou najmladších a najstarších bol 33 bodov.

Medzi čitateľskou a matematickou gramotnosťou existuje silný korelačný vzťah. Veľmi podobné výsledky ako v čitateľskej gramotnosti tak dosiahlo Slovensko aj v hodnotení matematickej gramotnosti. Celkovo sa umiestnilo na 7. mieste (nad priemerom OECD) a opäť tomu prispel veľký podiel dospelých na 3. stupni, teda priemernej úrovni. Vzdelávanie v oblasti matematickej gramotnosti je teda rovnako orientované na priemer a takisto sa získava najmä počas štúdia na strednej škole. Počas vysokoškolského štúdia však dochádza k mierne vyššiemu rastu matematickej gramotnosti v porovnaní s čitateľskou gramotnosťou. Na druhej strane porovnanie matematickej gramotnosti jednotlivých vekových kategórií poukazuje na dlhodobý pokles matematickej gramotnosti na Slovensku (matematická gramotnosť 35-44 ročných bola vyššia ako matematická gramotnosť 25-34 ročných a tá bola zase vyššia ako matematická gramotnosť 16-24 ročných).

¹⁹ 5 stupňov čitateľskej a matematickej gramotnosti, pričom 5. stupeň je najvyšší

Schopnosť riešiť problémy v technicky vyspelom prostredí (schopnosť používať informačno – komunikačné technológie s cieľom získať a posúdiť informácie, komunikovať s inými a riešiť praktické úlohy) v sebe spája počítačovú gramotnosť a poznávacie zručnosti, ktoré si vyžaduje riešenie problémov. Test v tejto oblasti absolvovalo na Slovensku len 63,6 % počítačovo gramotných respondentov. Až 22 % oslovených nemalo predchádzajúcu skúsenosť s počítačom, 2,2 % neprešlo základným testom počítačovej gramotnosti a 12,2 % respondentov sa rozhodlo radšej pre papierovú verziu testu. Výsledky výskumu ukázali, že Slovensko zaostáva v tejto oblasti za priemerom krajín OECD. Celkovo sa umiestnilo na 17. mieste²⁰ z 19 zúčastnených krajín. Výskum nepreukázal významnejšiu závislosť medzi úrovňou schopností riešiť problémy v technicky vyspelom prostredí a úrovňou dosiahnutého vzdelania. Medzigeneračný rozdiel má v tejto oblasti mimoriadne veľký význam, čo je prirodzené z dôvodu vedecko – technologického rozvoja. Preto je potrebné sa sústrediť najmä na najnižšiu vekovú kategóriu, ktorá preukazuje, ako sa jednotlivé krajiny dokázali týmto zmenám prispôbiť. Vo vekovej kategórii 16-24 rokov Slovensko dosahuje o niečo lepšie výsledky, avšak naďalej pod priemerom OECD, čo prinesie zaostávanie aj v nasledujúcom období. Zaujímavým príkladom v tomto smere je Kórea, ktorá bola v hodnotení schopností riešiť problémy v technicky vyspelom prostredí v rámci celej populácie pod priemerom OECD (až na 15. mieste), pri pohľade na kategóriu mladých však dosiahla najlepšie skóre spomedzi všetkých zúčastnených krajín. To dokazuje výrazné zlepšenie a napredovanie systému vzdelávania v tejto oblasti v posledných rokoch.

Na základe výsledkov výskumu PIAAC možno konštatovať, že silnou stránkou vzdelávania na Slovensku je schopnosť dlhodobo zabezpečovať priemernú úroveň čitateľskej a matematickej gramotnosti obyvateľov, ktorí absolvovali aspoň stredoškolské vzdelávanie. Na druhej strane je však slabou stránkou dlhodobá stagnácia vzdelávania v rámci čitateľskej gramotnosti a dlhodobý pokles schopnosti zabezpečiť zvyšovanie matematickej gramotnosti. S tým súvisí neschopnosť systému pripraviť absolventov stredných a vysokých škôl na najvyššej úrovni čitateľskej a matematickej gramotnosti. Nedostatočné je tiež zabezpečenie

²⁰ 3 stupne schopnosti riešiť problémy v technicky vyspelom prostredí, pričom 3. stupeň je najvyšší

aspoň priemernej úrovne schopností riešiť problémy v technicky vyspelom prostredí s využitím IKT. Podľa analýzy súladu zručností absolventov stredných odborných škôl a požiadaviek trhu práce (F. Blanár, 2015) pritom až 53,5 % pracovných ponúk podliehajúcich uvedenej analýze vyžadovalo od svojich potenciálnych uchádzačov o zamestnanie počítačové znalosti na užívateľskej úrovni. Nasledovali jazykové znalosti (37,1 %), ktoré tiež patria medzi problémy vzdelávacieho systému na Slovensku.

1.4.3 Vnímanie pripravenosti absolventov VŠ zamestnávateľmi na Slovensku

V rámci výskumných činností realizovaných Centrom vedecko-technických informácií SR (ďalej len „CVTI SR“) bol na základe zadania Sekcie vysokých škôl Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR realizovaný zamestnávateľský prieskum, ktorého cieľom bolo zistiť aké sú potreby zamestnávateľov a ich názor na kvalitu a zameranie vysokoškolsky kvalifikovanej pracovnej sily. Prieskum sa zameriaval na požiadavky a predstavy zamestnávateľov o potrebách a podmienkach zamestnávania vysokoškolsky vzdelanej pracovnej sily, o hodnotení úrovne odborných znalostí a zručností a kompetenčných zručností týchto ľudí ako aj hodnotenie spolupráce medzi zamestnávateľskou sférou a vysokými školami na Slovensku. Zber údajov prebiehal prostredníctvom štandardizovaného on-line dotazníka v novembri 2013 až januári 2014. Do prieskumu sa zapojilo spolu 2 671 subjektov, pričom na analytické účely a ďalšie spracovanie bolo použitých 2 411 vyplnených dotazníkov.

Výsledky tohto prieskumu ukázali, že z celkového počtu oslovených zamestnávateľských subjektov (2 411) viac ako tretina (36,2 %) prijala v posledných dvoch rokoch do zamestnania absolventa vysokej školy. Len každý desiaty (11 %) však potvrdil, že v posledných dvoch rokoch prijal do zamestnania absolventa bakalárskeho štúdia. Väčšina firiem a inštitúcií (89 %) takýchto absolventov nezamestnala. Z celkového počtu 2 653 prijatých absolventov vysokých škôl bolo 534 (16,8 %) absolventov bakalárskeho štúdia.

Absolventi vysokých škôl boli častejšie prijímaní do zamestnania vo verejnom (51,4 %) ako v súkromnom sektore (32,9 %). Podľa odvetvia boli absolventi vysokej školy najčastejšie

zamestnaní v bankovníctve, poisťovníctve a finančnom sprostredkovaní. Rovnaká situácia bola aj v prípade absolventov bakalárskeho štúdia. Naopak najmenej absolventov vysokej školy bolo zamestnaných v oblasti obchodu a v stavebníctve. Zároveň platí, že so zvyšujúcou sa veľkosťou organizácie rastie aj šanca absolventa (či už bakalárskeho alebo magisterského/inžinierskeho štúdia) zamestnať sa, keďže najviac absolventov vysokých škôl prijali práve veľké podniky s počtom zamestnancov nad 250, následne stredné podniky s počtom zamestnancov 50 až 250 a najmenej ich prijali malé podniky do 50 zamestnancov.

Na základe komparácie výsledkov prieskumu so zisteniami v roku 2008 možno konštatovať, že počet prijatých zamestnancov z radov absolventov vysokých škôl sa zvýšil. Vnímanie bakalárskeho štúdia ako nedokončeného vysokoškolského štúdia s nejasným profesijným profilom však pretrváva naďalej. U zamestnávateľov tak zrejme ovplyvňuje aj záujem o absolventov bakalárskeho štúdia pri výbere nových zamestnancov.

Najčastejším **dôvodom prečo firma nezamestnala absolventa vysokej školy** bolo na základe výsledkov prieskumu to, že na pracovnom trhu nie sú voľní absolventi s požadovanou odbornou kvalifikáciou (86,1 %). Častým dôvodom bola aj chýbajúca prax. Viacero zamestnávateľov tiež deklarovalo nezáujem samotných absolventov vysokej školy o prácu v ich firme alebo inštitúcii (14,6 %). S týmto nezáujmom sa pritom častejšie stretávajú inštitúcie a organizácie vo verejnom sektore.

Viac ako polovica (59,3 %) predstaviteľov firiem a organizácií, ktorí nemajú záujem zamestnávať absolventov vysokých škôl, uviedla ako dôvod ich celkového nezáujmu nedostatok praktických skúseností a neúmerne platové požiadavky (42,6 %). Približne tretina vo svojich odpovediach uvádzala ako dôvod tiež zvýšenú fluktuáciu (31,5 %) a skutočnosť, že nedisponujú špeciálnymi (úzko odbornými) zručnosťami (29,6 %).

Najväčšie nedostatky v príprave absolventov pre prax vidia zamestnávatelia okrem už spomínaného nedostatku praxe, práve v nastavení systému vysokoškolského vzdelávania, ktorý v rámci výučby nedokáže efektívne prepojiť teóriu a prax. Medzi ďalšie výhrady zamestnávateľov patrí tiež zastaranosť vzdelávacieho systému, nesamostatnosť absolventov,

či štúdium príliš orientované na získavanie teoretických poznatkov. Objavili sa však aj výhrady k úrovni niektorých vysokých škôl či jazykovej príprave absolventov.

Až tretina firiem a inštitúcií (33,6 %), ktoré zamestnali v rokoch 2011 až 2013 nejakého absolventa vysokej školy, pritom uviedla, že **teoretická pripravenosť** absolventov vysokých škôl pre trh práce sa v porovnaní s minulosťou zhoršila. Tento názor prevláda najmä v súkromnom sektore (35,7 %; verejný sektor 25,9 %) a u malých firiem (36,5 %; stredné 31,7 %; veľké 14,5 %). Rovnaký podiel firiem (33,6 %) uviedol, že teoretická pripravenosť absolventov vysokej školy je rovnaká ako v minulosti. Skvalitnenie teoretickej pripravenosti pripustilo len 16,7 % zamestnávateľov. Z porovnania s výsledkami prieskumu z roku 2008 vyplýva, že hodnotenie teoretickej pripravenosti absolventov vysokých škôl zamestnávateľmi sa výrazne zhoršilo. V roku 2008 ju hodnotilo ako lepšiu 48,2 % respondentov a ako horšiu len 7,3 %.

Pri praktickej pripravenosti je zhoršenie stavu v porovnaní s rokom 2008 ešte výraznejšie. Až takmer polovica (48,7 %) zamestnávateľov vníma praktickú pripravenosť absolventov ako horšiu než v minulosti. Za rovnakú ju považuje 27,4 % firiem a inštitúcií a len 9 % zamestnávateľov je presvedčených, že v praktickej príprave absolventov pre trh práce došlo k zlepšeniu. Podobne ako pri teoretickej pripravenosti, aj praktickú pripravenosť zhodnotili vo väčšej miere ako horšiu v porovnaní s minulosťou firmy v súkromnom sektore (50,9 %; verejný 41,4 %), pričom išlo rovnako najmä o malé firmy (52,7 %; stredné 44,0 %; veľké 29,6 %). V roku 2008 uviedlo zhoršenie praktickej pripravenosti v porovnaní s minulosťou len 12,8 % zamestnávateľov. Naopak zlepšenie v roku 2008 pripustilo až 42,8 % firiem a inštitúcií.

Z hľadiska **odborných kompetencií** (teoretického zvládnutia odboru štúdia) hodnotila tretina zamestnávateľov absolventov vysokoškolského štúdia ako dobre pripravených. Takmer tretina však považuje ich odborné kompetencie za slabé. Podľa odvetvia boli najlepšie hodnotené odborné kompetencie absolventov v oblasti bankovníctva, poisťovníctva, finančného sprostredkovania, ale aj v oblasti školstva a verejnej správy, obrany, či povinného zabezpečenia. Opäť boli lepšie hodnotené verejným sektorom ako súkromným a rovnako sa

spokojnosť v tejto oblasti zvyšovala s veľkosťou podniku. Z porovnania výsledkov prieskumu s rokom 2008 vyplýva, že hodnotenie zamestnávateľov absolventov vysokých škôl v odbornej kompetencii sa celkovo zhoršilo.

Realizačné kompetencie absolventov vysokých škôl (aplikácia teoretických poznatkov do praxe, schopnosť samostatne pracovať, orientovať sa a diskutovať) vníma viac ako polovica zamestnávateľských organizácií ako slabé až minimálne. Približne každý piaty zamestnávateľ ich považuje za dobré a rovnako približne každý piaty zamestnávateľ ich považuje za priemerné. Výsledky hodnotenia realizačných kompetencií boli znova o čosi lepšie pri hodnoteniach zamestnávateľmi z verejného sektora a veľkými spoločnosťami. Celkové výsledky sa však v porovnaní s rokom 2008 zhoršili ešte výraznejšie ako v prípade odborných kompetencií.

V hodnotení **komunikačných schopností** absolventov vysokoškolského štúdia (schopnosť komunikovať so spolupracovníkmi, viesť rokovania, vyjednávať s obchodnými partnermi) vyjadrila nespokojnosť takmer polovica zamestnávateľov, pričom viac ako jedna tretina ich považuje za slabé a takmer desatina za minimálne. Približne každý piaty zamestnávateľ ich považuje za priemerné a približne každý štvrtý za dobré. Hodnotenie komunikačných kompetencií je podobne ako v predošlých prípadoch diferencované podľa sektora, pričom lepšie hodnotenie bolo udelené zamestnávateľmi z verejného sektora a podľa veľkosti podniku, kde však na rozdiel od odborných a realizačných kompetencií bolo najlepšie hodnotenie dosiahnuté v segmente stredných podnikov. Štatisticky významné rozdiely vykázalo hodnotenie komunikačných schopností tiež podľa odvetvia, v ktorom zamestnávatelia pôsobia. Najlepšie výsledky boli zaznamenané v oblasti verejnej správy, obrany a povinného zabezpečenia a v oblasti školstva. Naopak, najhoršie výsledky dosiahli absolventi v oblasti stavebníctva. V porovnaní s prieskumom z roku 2008 sa aj hodnotenie komunikatívnych kompetencií zhoršilo. Podiel slabo a minimálne pripravených absolventov vysokých škôl v oblasti komunikačných schopností sa zvýšil a zároveň poklesol podiel tých, ktorí potvrdili dobrú a výbornú pripravenosť v tejto oblasti.

Najhoršie výsledky sa potvrdili v hodnotení **riadiacej a manažérskej kompetentnosti** absolventov vysokoškolského štúdia (rozhodovanie, prijímanie zodpovednosti a strategické myslenie). Takmer polovica zamestnávateľov sa vyjadrila, že pripravenosť absolventov v tejto oblasti je slabá a len približne každý desiaty zamestnávateľ vníma ich riadiace a manažérske schopnosti ako dobré. Každý piaty zamestnávateľ ich pritom označil za minimálne, čo je najhoršie hodnotenie spomedzi všetkých hodnotených kompetencií. Diferenciácia výsledkov bola zaznamenaná len vo vzťahu k sektoru, pričom vyššie priemerné hodnotenie riadiacich a manažérskych schopností získali absolventi vysokej školy vo opätovne verejnom sektore. Rovnako najvýraznejšie sa zhoršilo hodnotenie riadiacich a manažérskych schopností v rámci sledovaných kompetencií v porovnaní s výsledkami prieskumu z roku 2008. Konkrétne výsledky hodnotenia jednotlivých kompetencií sú uvedené v nasledujúcej tabuľke.

Tabuľka 7: Výsledky hodnotenia vybraných kompetencií absolventov vysokých škôl zamestnávateľmi v roku 2008 a 2013 (%)

	Výborne pripravení	Dobre pripravení	Priemerne pripravení	Slabo pripravení	Minimálne pripravení	Neviem posúdiť
Odborná kompetencia						
prieskum 2008	16,1	40,2	29,8	13,8	0,1	0
prieskum 2013	3,3	35,3	25,3	30,8	5,3	0
zmena 2008 vs. 2013	-12,8	-4,9	-4,5	17	5,2	0
Realizačná kompetencia						
prieskum 2008	10,2	37,4	40,8	11,6	0,1	0
prieskum 2013	2,4	21,5	22,6	43,5	10	0
zmena 2008 vs. 2013	-7,8	-15,9	-18,2	31,9	9,9	0
Komunikačná kompetencia						
prieskum 2008	13,2	40,6	36,3	9,6	0,3	0
prieskum 2013	2,2	28,7	20,8	39,3	9,1	0
zmena 2008 vs. 2013	-11	-11,9	-15,5	29,7	8,8	0
Riadiaca a manažérska kompetencia						
prieskum 2008	10,3	37,5	40,3	11,2	0,3	0,5
prieskum 2013	1	9,4	15,1	46,9	21,2	6,5
zmena 2008 vs. 2013	-9,3	-28,1	-25,2	35,7	20,9	6

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov zo zamestnávateľského prieskumu CVTI SR

Celkovo najvýraznejšie stúplo hodnotenie slabo a minimálne pripravených absolventov a zároveň najvýraznejšie pokleslo hodnotenie priemerne a dobre pripravených absolventov vysokých škôl.

Z hľadiska **pripravenosti pre prax** hodnotili zamestnávateľia absolventov vysokých škôl najčastejšie ako skôr pripravených, čo zodpovedá pripravenosti na 51 až 75 %. Len o niečo menší podiel však tvorili tí, ktorí ich považujú za skôr nepripravených (zodpovedajúcich pripravenosti 25 až 49 %). Až 16 % zamestnávateľov, ktorí sa zúčastnili prieskumu považuje absolventov vysokých škôl za nepripravených. Na tomto negatívnom hodnotení sa podieľa najmä súkromný sektor, z ktorého zamestnávateľia vnímajú pripravenosť absolventov vysokých škôl podstatne horšie ako zamestnávateľia z verejného sektora. U predstaviteľov podnikov a inštitúcií z verejného sektora prevláda pozitívne hodnotenie pripravenosti absolventov vysokých škôl. Každý šiesty takýto zamestnávateľ si myslí, že absolventi vysokých škôl sú z hľadiska praxe dostatočne pripravení. V súkromnom sektore je tohto názoru len každý sedemnásť zamestnávateľ a pri zohľadnení hodnotení v oboch sektoroch je to každý desiaty zamestnávateľ.

Tabuľka 8: Pripravenosť absolventov pre prax

	Verejný sektor	Súkromný sektor	Spolu
od 0 do 24 %	4,4	20,0	16,0
od 25 do 49 %	17,6	28,7	26,1
na 50 %	20,7	20,0	19,9
od 51 do 75 %	40,3	25,5	29,0
od 76 do 100 %	17,0	5,8	9,0

Zdroj: Zamestnávateľský prieskum CVTI SR

Z prieskumu tiež vyplýva, že väčšina zamestnávateľov, ktorí v posledných dvoch rokoch prijali do zamestnania aspoň jedného absolventa vysokej školy, musela **investovať do rozvoja ich vedomostí a zručností**, aby dosahovali očakávanú výkonnosť. Najčastejšie pritom museli investovať do rozvoja vedomostí a zručností absolventov vysokých škôl zamestnávateľia v oblasti priemyslu (75,3 %), obchodu (70,8 %), hotelov a reštaurácií, nehnuteľností, prenájmu a služieb (70,3 %) a v zdravotníctve a sociálnej pomoci (70,0 %). Najmenej investovali do rozvoja vedomostí a zručností prijatých absolventov vysokých škôl organizácie pôsobiace vo verejnej správe, obrane a povinnom sociálnom zabezpečení (37,0 %). Iba necelá tretina zamestnávateľov (32,0 %) potvrdila, že dodatočné investície neboli potrebné.

Doškoloňovanie zamestnancov a ich dodatočné vzdelávanie stojí firmu nemalé peniaze. V rámci uvedeného zamestnávateľského prieskumu bol skúmaný tiež **objem finančných prostriedkov investovaných do vzdelávacích aktivít** prijatých absolventov vysokých škôl, aby dosiahli očakávanú výkonnosť. Výsledky prieskumu ukázali, že firmy investovali do rozvoja vedomostí a zručností jedného prijatého absolventa vysokej školy v priemere 2 564 €. V súkromnom sektore dosahovali tieto finančné prostriedky v priemere sumu 2 753,30 €, vo verejnom sektore to bolo v priemere 1 130,61 €. Z hľadiska odvetví uviedli najväčšie finančné investície do vzdelávania zamestnávateľa v stavebníctve (v priemere 5 085 €), v oblasti verejnej správy, obrany a povinného sociálneho zabezpečenia (v priemere 2 887,50 €), v oblasti obchodu (v priemere 2 758,33 €) a v priemysle (v priemere 2 728,60 €). Najmenej investovali do vzdelávacích aktivít absolventov vysokých škôl v školstve (481,25 €). Väčšina zamestnávateľov (81,2 %), ktorí sa na tomto prieskume podieľali, sa pritom domnieva, že rozvoj niektorých vedomostí a zručností, do ktorých museli investovať, mala poskytnúť absolventom vysoká škola v rámci vysokoškolského vzdelávania. Zároveň sa takmer všetci zamestnávateľa (97,9 %) vyjadrili, že ich investície do ďalšieho vzdelávania absolventov vysokej školy by sa mohli znížiť, ak by niektoré z chýbajúcich vedomostí a zručností nadobudli absolventi počas vysokoškolského štúdia, pričom by mohlo ísť o zníženie finančných prostriedkov v priemere až o takmer 52 %.

1.4.4 OECD hodnotenie vzdelávacieho systému na Slovensku

Systém stredného odborného vzdelávania na Slovensku bol v roku 2014 predmetom skúmania zo strany OECD. Výsledky hodnotenia boli zhrnuté v publikácii **A Skills beyond school Review of the Slovak Republic**²¹ (Skúsenosti nad rámec školského hodnotenia SR), ktorá bola vydaná v roku 2016. Na základe tohto hodnotenia považuje OECD za silnú stránku odborného vzdelávania na Slovensku najmä jeho silnú a dlhodobú tradíciu, ktorá siaha do čias Československa, kedy bolo odborné vzdelávanie silno napojené na štátom vlastnené

²¹ http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/education/a-skills-beyond-school-review-of-the-slovak-republic_9789264233348-en#.WenCZGi0M2x#page16

spoločnosti. Po páde socialistického režimu došlo v 90-tych rokoch k výrazným zmenám aj v systéme školstva, kedy sa vzdelávanie presunulo výhradne do škôl a došlo viac-menej k prerušeniu jeho napojenia na prax. Napriek tomu považuje OECD odborné vzdelávanie na Slovensku za relatívne flexibilné a zrozumiteľné. Školy majú možnosť prispôbiť si učebné osnovy podľa potreby, príp. potrebám lokálnych zamestnávateľov a prepojiť tak štúdium s praxou. Výhodou je tiež tzv. horizontálna a vertikálna priepustnosť (horizontal and vertical permeability) odborného vzdelávania na Slovensku, ktorá umožňuje študentom spájať rôzne režimy a úrovne odborného vzdelania ako aj presun medzi rôznymi typmi škôl.

SR navyše patrí medzi krajiny OECD s najvyšším podielom ľudí s odborným stredoškolským vzdelaním. Umožňuje teda rozvoj potrebných zručností takmer všetkých mladých ľudí. Podľa údajov OECD tvoria najväčšiu časť absolventov stredoškolského odborného vzdelávania (84 %) študenti s ukončeným úplným stredným odborným vzdelaním s maturitou. Z hľadiska prepojenia vzdelávania na prax však OECD považuje systém odborného vzdelávania na Slovensku za slabý. Praktické tréningy prebiehajú zvyčajne v školských učebniach so zastaraným vybavením. Rovnako za slabé považuje OECD aj postavenie absolventov so stredným odborným vzdelaním na trhu práce. Povesť odborných vzdelávacích programov, najmä tých, ktoré nie sú ukončené maturitou, tiež nie je veľmi dobrá, či už v očiach rodičov a žiakov alebo v očiach zamestnávateľov. O nadstavbové štúdium v oblasti odborného vzdelávania má záujem len málo študentov. Navyše toto vzdelávanie nezodpovedá budúcemu dopytu po vyššej úrovni odborných zručností. Až tretina absolventov stredoškolského odborného vzdelávania tak pokračuje v štúdiu na vysokej škole. Práve konkurencia vysokoškolského vzdelávania a demografický pokles na Slovensku vytvárajú tlak na systém odborného vzdelávania.

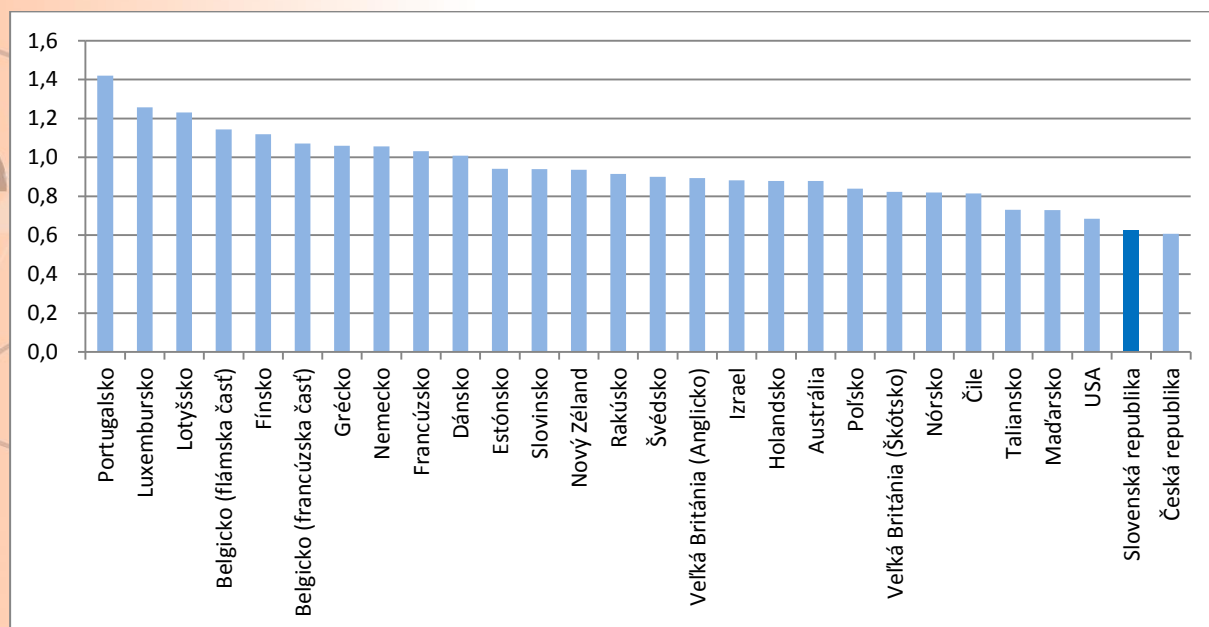
OECD vo svojej správe poukazuje tiež na chýbajúce skúsenosti z praxe u vyučujúcich odborných predmetov v rámci stredného odborného vzdelávania. Väčšina z nich nastupuje do učiteľských pozícií síce s ukončeným vysokoškolským vzdelaním, avšak len s minimálnymi skúsenosťami z praxe, pričom možnosti na rozvoj týchto skúseností a vedomostí a zabezpečenie ich aktuálnosti sú len minimálne. Vývoj v posledných desaťročiach napreduje

rýchlym tempom, dochádza k zmenám výrobných technológií a postupov, používaniu nových strojov a softvérových riešení, čo si vyžaduje neustále vzdelávanie a rozvoj vedomostí a zručností aj zo strany pedagogických zamestnancov. Pôsobenie na pozícii učiteľa pre odborníka z praxe je síce možné, avšak obmedzené maximálnym počtom odučených hodín počas týždňa. Pôsobenia na plný pracovný úväzok je podmienené vysokoškolským vzdelaním v pedagogickom smere.

Povolanie učiteľa žiaľ nie je pre mladých ľudí atraktívne. Podľa prieskumu OECD o učiteľskej profesii TALIS ovplyvňujú atraktivitu tohto povolania viaceré faktory – hodnotenie práce učiteľa, spolupráca v škole s kolegami, s riaditeľom a rodičmi, učiteľsko-žiacke vzťahy a pracovné podmienky²². Záujem mladých a začínajúcich učiteľov o túto profesiu však ovplyvňujú najmä platové podmienky. Priemerná mzda pedagogických zamestnancov sa nachádza pod priemernou mzdou zamestnancov s vysokoškolským vzdelaním. Podľa údajov OECD dosahuje priemerná mzda učiteľa strednej školy na Slovensku len 62 % priemernej mzdy vysokoškolsky vzdelaného zamestnanca. Nižší podiel dosahuje podľa dostupných údajov priemerná mzda učiteľov už len v Českej republike (61 %). Priemerná mzda učiteľa strednej školy sa pohybuje približne na úrovni priemernej mzdy vysokoškolsky vzdelaných ľudí v krajinách ako Dánsko, Francúzsko či Nemecko. V Portugalsku však dosahuje až takmer jeden a pol násobok priemernej mzdy zamestnancov s ukončeným vysokoškolským vzdelaním. Z dôvodu nedostatočného ohodnotenia pedagogických zamestnancov tak majú školy častokrát problém nájsť nových učiteľov.

²² <https://www.webnoviny.sk/ucitelia-starnu-a-hrozi-ich-nedostatok-v-konkretnych-predmetoch/>

Graf 17: Podiel priemernej mzdy pedagogických zamestnancov stredných škôl na priemernej mzde zamestnancov s vysokoškolským vzdelaním v krajinách OECD v roku 2015 (%)

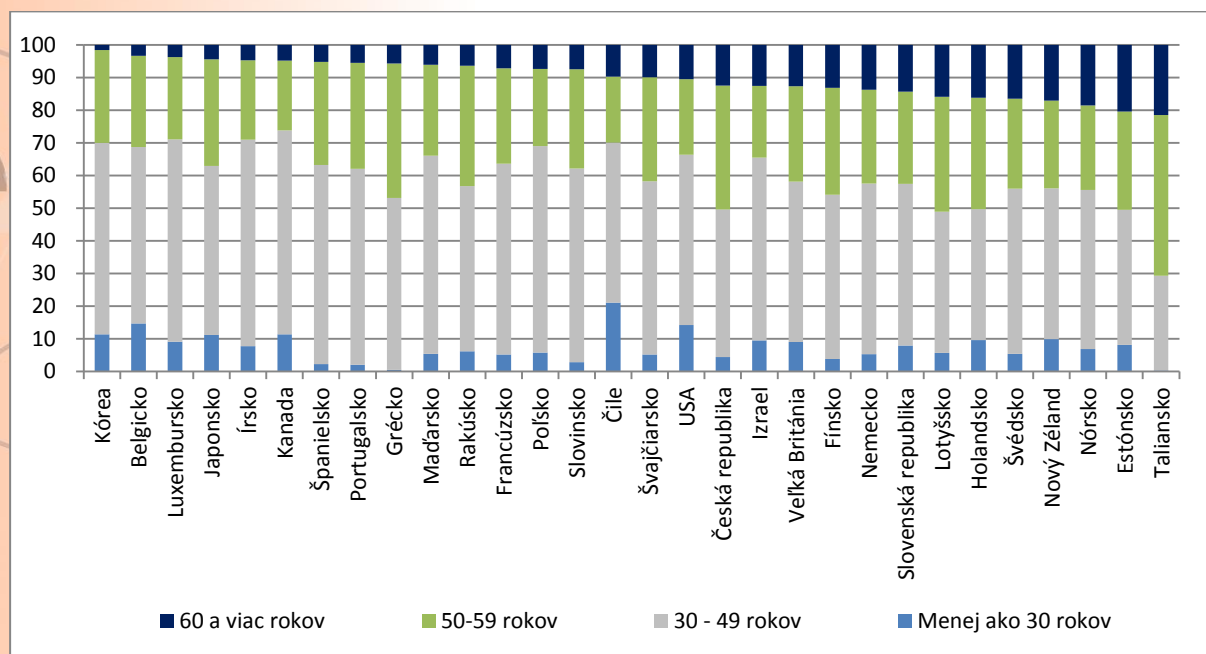

Zdroj: databáza OECD

S nízkou atraktivitou povolania pedagogických zamestnancov súvisí aj ďalší problém, ktorý rovnako vníma OECD a to starnutie učiteľov (tzv. aging). Negatívny trend starnutia pedagogických zamestnancov potvrdzuje aj aktuálna prognóza výkonov regionálneho školstva do roku 2025²³, ktorú publikovalo Centrum vedecko-technických informácií SR. Už v najbližších rokoch pritom môže dôjsť k nedostatku učiteľov určitých predmetov. Pri pohľade na graf 18 môžeme vidieť, že až 42 % učiteľov stredných škôl na Slovensku má viac ako 50 rokov. Viac ako 60 rokov má pritom až 14 % z nich. Naopak, začínajúci pedagógovia, ktorí majú menej ako 30 rokov tvoria približne 8 %.

²³ http://www.cvtisr.sk/buxus/docs/JH/Vykony_RS15_v2.pdf

Graf 18: Podiel pedagogických zamestnancov stredných škôl podľa veku v krajinách OECD v roku 2015 (%)

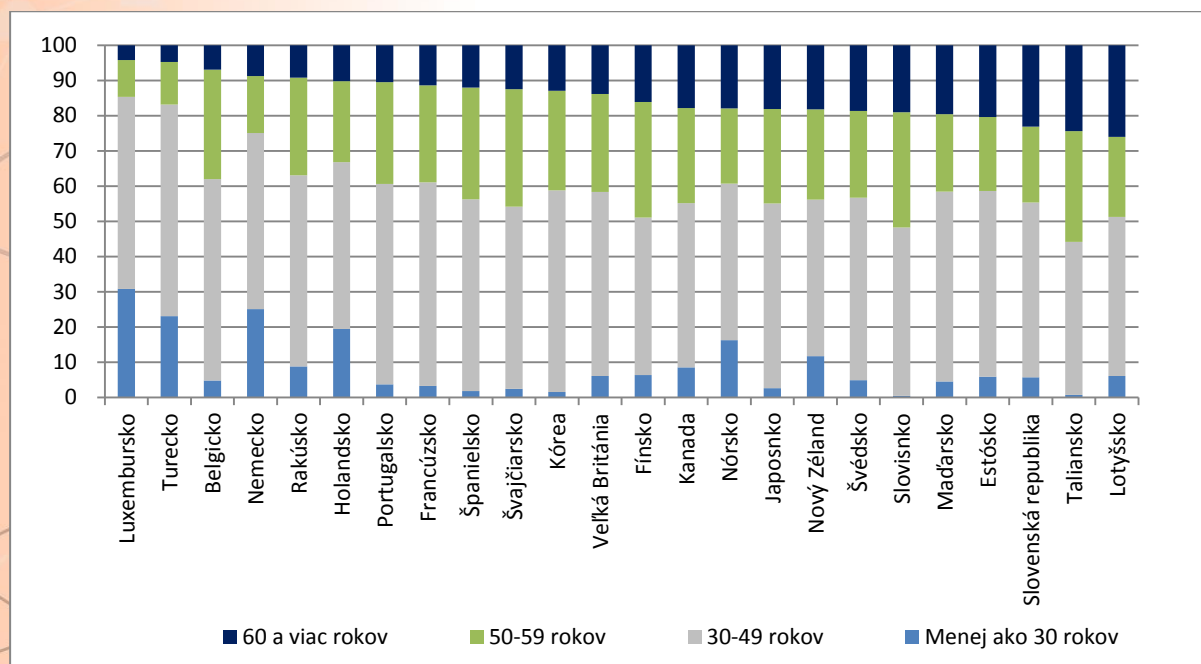
Zdroj: databáza OECD

Ešte horšiu situáciu z hľadiska starnutia pedagogických zamestnancov na Slovensku môžeme vidieť v prípade vysokých škôl. Podiel vysokoškolských učiteľov vo veku nad 50 rokov predstavuje až 45 %, pričom takmer každý štvrtý vysokoškolský pedagóg má viac ako 60 rokov. Podiel pedagogických zamestnancov na vysokých školách mladších ako 30 rokov je pritom ešte menší ako v prípade stredných škôl. Tvorí iba 6 % zo všetkých učiteľov vysokých škôl. Starnutie pedagogických zamestnancov a ich postupný odchod do dôchodku môžu v prípade vysokoškolského vzdelávania priniesť v budúcnosti aj problém s akreditáciou študijných programov. Vek profesorov a docentov, ktorí sú garantmi študijných programov sa blíži k sedemdesiatke, čo je zákonná veková hranica na ukončenie pracovného pomeru vysokoškolských pedagógov. Vysoké školy sú tak až teraz prinútené ku generačnej výmene, ktorá mala prísť pred rokmi²⁴. Dôvodov, prečo školy nevychováajú nových profesorov, je opäť viacero. Na jednej strane je to stabilnejšie postavenie pedagogických zamestnancov prinášajúce väčšiu sociálnu istotu ako je to v prípade výskumných zamestnancov, ktorí sú

²⁴ <https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/369922-vystraha-univerzitam-hladajte-mladsich-profesorov/>

z veľkej časti závislí na dostupnosti financií na jednotlivé projekty. Na druhej strane je to práve spomínaná nízka atraktivita a finančné ohodnotenie pedagógov. Množstvo šikovných ľudí tak odchádza za lepším zárobkom mimo školstva, príp. do zahraničia.

Graf 19: Podiel pedagogických zamestnancov vysokých škôl podľa veku v krajinách OECD v roku 2015 (%)

Zdroj: databáza OECD

V budúcnosti bude dôležité zvýšiť atraktivitu povolania učiteľa tak medzi začínajúcimi ako aj medzi skúsenými pedagógmi. Silná tradícia a skúsenosti z minulosti však môžu tvoriť dobrý základ pre potrebnú reformu vzdelávacieho systému na Slovensku tak, aby zodpovedal potrebám trhu práce. OECD tiež vidí ako veľkú výhodu relatívne silné hospodárstvo SR s dobrými vyhlídkami do budúcnosti, čo predstavuje dobrý základ pre rozvoj odborného vzdelávania ako aj celkovú reformu vzdelávacieho systému na Slovensku.

Podľa zamestnávateľských zväzov a združení je akútnym problémom slovenských zamestnávateľov nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily. Školy nevedia pripraviť žiakov na požiadavky pracovného trhu a preškoľovanie zamestnancov je jednak časovo, ale aj finančne nákladné. Zamestnávatelia sú tak čoraz viac nútení pozeráť sa po pracovnej sile zo zahraničia, či už z členských krajín EÚ alebo z tzv. tretích krajín a aktuálne aj z prichádzajúcej

vlny migrantov. Takéto riešenie nedostatku kvalifikovanej pracovnej sily má však za následok upevňovanie nezamestnanosti na Slovensku.

Na Slovensku pritom dlhodobo pretrvávajú veľké regionálne rozdiely v oblasti zamestnanosti, resp. nezamestnanosti, čo sa následne odzrkadľuje aj na neustále sa prehľbujúcej diferenciacii ekonomickej a sociálnej úrovne jednotlivých regiónov.

2 FINANCOVANIE ŠKOLSTVA A VÝDAVKY SÚVISIACE SO VZDELÁVANÍM

Financovanie vzdelávania je otázkou, ktorá je pravidelne predmetom diskusií a dohadov. V diskusii ohľadom nastavenia financovania školstva však dochádza k značným zjednodušeniam. Odborné organizácie, ale i jednotlivci častokrát nehľadajú odpovede na otázku „Ako nastaviť systém financovania školstva?“, ale skôr na otázku „Ako zo spoločných zdrojov získať čo najviac?“, prípadne: „Ako zvýšiť podiel školstva na verejných financiách?“. Takáto diskusia však nevedie k relevantným záverom a nerieši podstatu financovania školstva a školského systému. Diskusia o financovaní školstva musí byť hlbšia a mala by sledovať naplnenie konkrétnych cieľov. Tri hlavné sú:

- Systém musí garantovať rovnaký prístup k finančným prostriedkom pre všetky školy bez ohľadu na zriaďovateľa. To znamená, že školský systém by nemal zvýhodňovať verejné školy oproti súkromným, či cirkevným školám a naopak.
- Je vhodné, aby existovala sloboda výberu školy pre jednotlivca.
- Transparentnosť. Verejnosť má právo vedieť, ktoré činnosti vo vzdelávaní sú financované z verejných zdrojov a aká protihodnota je poskytnutá spotrebiteľovi služieb vzdelávania.

Tiež je dôležité definovať, ktoré činnosti má financovať štát²⁵ a ktoré sú už čisto súkromného charakteru. Podpora štátu pri týchto činnostiach už zo strany ekonomickej teórie nemusí byť nevyhnutne zameraná na priamu podporu, ale skôr na daňové stimuly a nepriamu podporu inštitúciám, ktoré poskytujú vzdelávanie.

²⁵ Štát má zabezpečovať najmä nevyhnutné statky, ktoré sú kolektívneho charakteru a ich uspokojovanie je na prospech celej spoločnosti. V prípade školstva však ide o značne diskutovateľnú oblasť. Dnes sa aj najliberálnejší ekonómovia zhodujú v potrebe štátneho zabezpečovania základnej školskej dochádzky, avšak spôsob, akým má štát intervenovať v strednom, nehovoriac už o vysokoškolskom vzdelávaní je otvorenou otázkou. Je však zrejmé, že vysokoškolské vzdelávanie je určitou formou „luxusného“ statku a teda, jeho uspokojovanie by malo byť ponechané na súkromnom, trhovom princípe.

V nasledujúcich podkapitolách rozoberieme systém financovania školstva v Slovenskej republike. Dôležité je však vymedziť, že je rozdiel medzi financovaním stredného a vysokého školstva a to najmä z hľadiska charakteru poskytovania danej služby.

2.1 Financovanie stredného školstva v SR

Slovenský systém stredného školstva, do značnej miery zdedený po predchádzajúcom režime trpel po roku 1989 viacerými nedostatkami. Aj napriek tomu, že značná časť populácie obhajuje existenciu a fungovanie systému do roku 1989 ako príklad systému, ktorý fungoval, nie je možné súhlasiť. Slovenský systém sa do reformy v roku 2004 vyznačoval nízkou mierou konkurencie medzi jednotlivými školami, historickou formou financovania a nízkym podielom vysokoškolsky vzdelaných ľudí na celkovej populácii. Navyše, po roku 1989 začal byť na systém vyvíjaný aj tlak v súvislosti s demografickým vývojom a objavili sa potreby riešiť tento stav a nájsť mechanizmus ako znižovať počty škôl. V socialistickom systéme navyše fungovali tzv. „odporúčania“ na stredné školy, čo v praxi znamenalo, že nie každý mohol študovať na gymnáziu, či strednej odbornej škole podľa svojho výberu, ale veľký dôraz sa kládol práve na odporúčanie príslušného zodpovedného učiteľa, či výchovného poradcu. Takýto systém je samozrejme absolútne nevhodný pre demokratické zriadenie a nezlučiteľný s princípmi demokracie a trhovej ekonomiky.

Ak bolo teda cieľom transformovať slovenskú spoločnosť, školstvo nesmelo ostať bokom. Komplexná zmena financovania stredného odborného školstva teda sledovala viacero cieľov. Školský systém by mal podporovať súťaživosť a to nielen medzi žiakmi navzájom, ale aj medzi školami navzájom. Zároveň by mal byť transparentný, ale aj dostatočne lacný, aby bol dostupný pre každého. Tiež sa objavila otázka toho, kto má zriaďovať školu (zriaďovateľa). Je nevyhnutné, aby základné, stredné, či vysoké školy zriaďoval iba štát ale môže do tohto procesu vstúpiť aj súkromný sektor a to či už v podobe cirkvi, občianskych združení alebo aj firiem, ktoré založia vlastné, „podnikové“ školy?

Prvou anomáliou, ktorú bolo treba odstrániť bolo práve tzv. historické financovanie školstva. To v praxi znamenalo, že školy dostali prostriedky na bežnú prevádzku na základe výdavkov minulého roka. Takýto systém však odmeňoval tých riaditeľov škôl, ktorí nešetrili a naopak, sankcionoval riaditeľov škôl, ktorí šetrili a snažili sa znižovať výdavky.

Konkrétna zmena financovania mala za cieľ najmä zvýšiť transparentnosť finančných vzťahov medzi štátom a školami. Zároveň druhým cieľom reformy financovania stredného (ale aj základného školstva) bolo zvýšiť konkurenciu medzi školami a znížiť počty stredných škôl o tie, o ktoré nie je záujem. Základnými východiskami pre reformovanie systému financovania stredného školstva preto bolo (podľa Pošovanc, Moravčík 2005):

- Stredoškolské vzdelanie bude naďalej financované z daní daňových poplatníkov
- Uvoľnenie ponukovej strany bude prebiehať postupne
- Osobná zodpovednosť jednotlivcov za vzdelanie ich detí bude limitovaná na výber relevantnej inštitúcie, resp. vzdelávacieho programu
- Vstup na trh bude zodpovedať pravidlám vydaným verejnými inštitúciami
- Bude umožnené dosahovať zisk v tejto oblasti
- Dôjde k uvoľňovaniu obsahovej stránky vzdelávacieho procesu
- Postupne dôjde k zmene nazerania na vzdelávanie ako na verejnú službu

Za účelom naplnenia týchto cieľov bolo pristúpené k reforme, ktorá bola do značnej miery inšpirovaná financovaním pomocou tzv. „kupónov“. Priekopníkom kupónovej metódy financovania bol americký ekonóm, monetarista a nositeľ Nobelovej ceny za ekonómiu Milton Friedman. Podstata tejto metódy tkvie v tom, že do značnej miery je zodpovednosť za výber školy presunutá na rodiča, ktorý zápisom dieťaťa na určitú školu odovzdá „kupón“ tejto škole a škola následne kupóny nechá „preplatiť“ vláde. Výhodou tejto metódy v najčistejšej podobe je, že nezvýhodňuje, resp. neznevýhodňuje školy podľa vlastníka (rovnaké podmienky pre štátne, cirkevné či súkromné školy) a financovanie je plne transparentné a predvídateľné pre samotné školy. V takomto systéme sú tiež školy, ktoré hospodária neefektívne, neúčelne a nehospodárne a zároveň školy, o ktorých štúdium nie je

dostatočný záujem odsúdené na zánik, čo do značnej miery rieši práve problém s demografiou.

Slovenský systém financovania stredného školstva reflektoval práve myšlienku kupónov, ktorá sa do praxe pretransformovala na základe tzv. normatívov. Normatív je finančný príspevok škoľe, určený na základe počtu žiakov škoľy, pričom sa do úvahy berú aj ďalšie aspekty konkrétnej škoľy. Normatívy sa delia na mzdové a na prevádzkové. Mzdový normatív vyjadruje normované ročné náklady na mzdy a platy vrátane poistného zamestnancov (a to ako učiteľov tak i prevádzkového personálu) pripadajúce na jedného žiaka. Určuje sa v závislosti od druhu škoľy, typu škoľy, zaradenia pedagogických zamestnancov do platových tried, personálnej náročnosti študijného alebo učebného odboru, formy štúdia a vyučovacieho jazyka. Zohľadňuje sa tiež veľkosť škoľy.

Naproti tomu prevádzkový normatív vyjadruje normované ročné náklady na výchovno-vzdelávací proces a na prevádzku škoľy bez osobných nákladov pripadajúce na jedného žiaka. Určuje sa v závislosti od druhu škoľy, typu škoľy, ekonomickej náročnosti študijného či učebného odboru, formy štúdia, vyučovacieho jazyka a navyiac, oproti mzdovému normatívu sa berú do úvahy aj teplotné podmienky v mieste škoľy. Zohľadňuje sa taktiež veľkosť škoľy.

Určitá miera flexibility je ponechaná aj zriaďovateľovi škoľy. Ministerstvo školstva síce určí výšku normatívu na pokrytie mzdových a prevádzkových nákladov, zriaďovateľ ale ešte môže 10 % mzdového a 20 % prevádzkového normatívu prerozdeliť medzi svoje škoľy. Rozpočet škoľy navrhuje riaditeľ a schvaľuje ju zriaďovateľ.

Financovanie stredných odborných škôľ a gymnázií sa riadi najmä Zákonom 597/2003 Z. z. o financovaní základných škôľ, stredných škôľ a školských zariadení. Tento zákon upravuje spôsob, akým sú jednotlivé prostriedky zo štátneho rozpočtu presunuté na zriaďovateľa a následne na konkrétnu školu.

Stredné škoľy sú financované nasledovne:

a) z rozpočtovej kapitoly MŠVVaŠ SR:

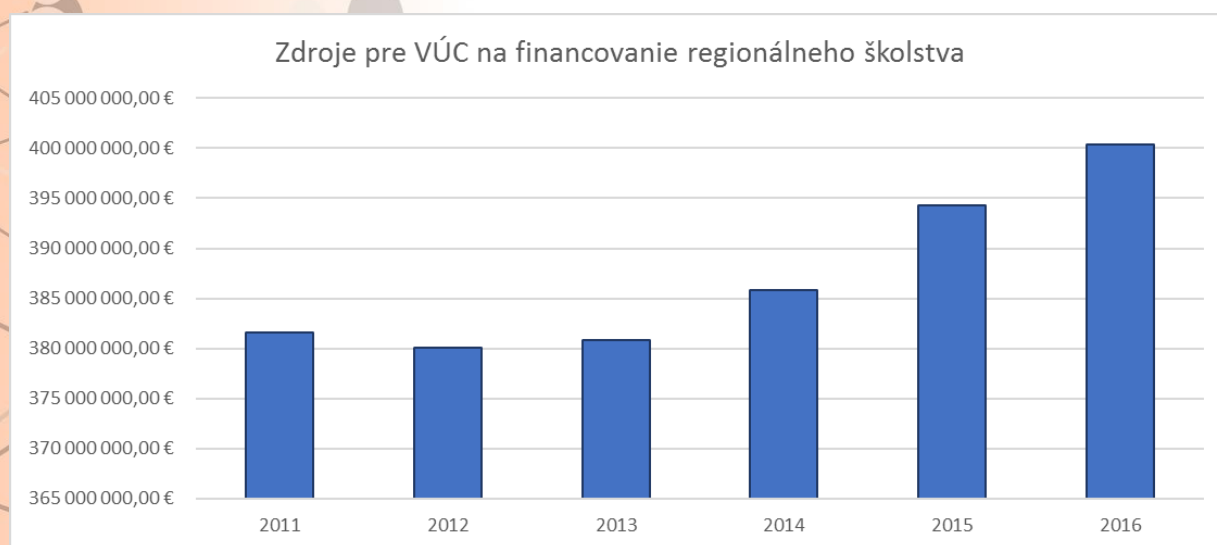
- stredné školy, v ktorých sa vzdelávanie považuje za sústavnú prípravu na povolanie v zriaďovateľskej pôsobnosti VÚC,

b) z rozpočtovej kapitoly MV SR:

- školy, v ktorých sa vzdelávanie považuje za sústavnú prípravu na povolanie v zriaďovateľskej pôsobnosti obce, cirkevného zriaďovateľa, súkromného zriaďovateľa a okresného úradu v sídle kraja

Financovanie väčšiny regionálneho školstva (základné a stredné školy, spojené školy, internátne školy, špeciálne školy, materské školy a pod.) je rozpočtované prostredníctvom rozpočtovej kapitoly Ministerstva vnútra a to najmä v súvislosti s už spomínanou decentralizáciou štátnej správy. Tieto prostriedky priamo prechádzajú na obce a mestá, ktoré z nich financujú chod školstva podľa príslušných právnych noriem.

Graf 20: Zdroje na financovanie regionálneho školstva poskytnuté VÚC (v €)

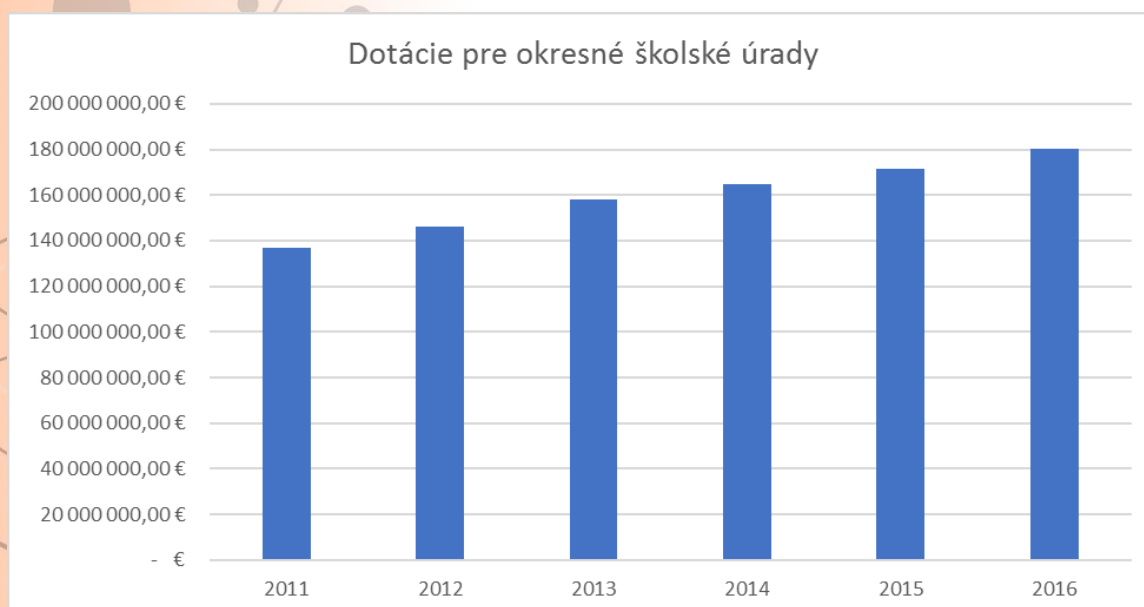
Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov MŠVVaŠ SR

Ak sa pozrieme na objem finančných prostriedkov, ktoré sú každoročne vyčleňované pre VÚC na financovanie školstva, od roku 2012 dochádza k nárastu celkových prostriedkov, ktoré prúdia do regionálneho školstva. Celkovo v roku 2016 disponovali VÚC o 5 % vyššími

prostriedkami ako v roku 2012. V roku 2016 bolo pre VÚC na financovanie školstva vyčlenených viac ako 400 mil. eur.

Druhou významnou súčasťou stredného školstva financovaného z verejných rozpočtov sú školy, ktoré sú financované z rozpočtovej kapitoly Ministerstva vnútra SR. Ide o školy, ktoré v rámci decentralizácie kompetencií neprešli pod zriaďovateľa na úrovni krajov (VÚC), ale prostredníctvom Okresných úradov ostal ich zriaďovateľom štát. Okresné úrady sú dnes zriaďovateľom už len menšiny stredných škôl a preto aj čiastka, ktorú prispieva štát na chod týchto škôl je významne nižšia.

Graf 21: Dotácie pre okresné školské rady

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov MŠVVaŠ SR

Ako môžeme vidieť aj z Grafu 21 dotácie okresným úradom na normatívy kontinuálne rastú od roku 2011. Treba však podotknúť, že v týchto dátach sú započítané aj dotácie na iné typy škôl (internátne školy, spojené školy) a nejde teda len o dotáciu poskytnutú stredným školám. Uvedený príklad používame iba na ilustráciu množstva zdrojov, ktoré „tečú“ do školstva, resp. stredného školstva z rozpočtovej kapitoly Ministerstva vnútra.

Z nášho pohľadu takéto financovanie je skôr nedokončenou decentralizáciou štátnej správy ako krokom vpred. Aj keď pôvodný zámer reformátorov bol ponechať určité špecifické činnosti a špecifické vzdelávacie odbory v kompetencii štátu, dnes sa do značnej miery, najmä pri stredných školách tento zmysel stráca. Dvojité zriaďovatelia, pri školách podobného typu (napríklad gymnázium a bilingválne gymnázium) v praxi spôsobujú množstvo problémov. Typickým príkladom môže byť napríklad to, že v jednej budove sídli Obchodná akadémia a Gymnázium, pričom každý z týchto subjektov má iného zriaďovateľa. To spôsobuje problémy nielen s dvojítm manažmentom týchto škôl, ale rovnako napríklad i v otázke rekonštrukcie budov. Paradoxom potom vzápätí môže byť aj situácia, v ktorej v jednej časti budovy sú vyhlásené kalamitné prázdniny v zime, z dôvodu chladných tried, v druhej časti budovy sa učí.

Štát navyše poskytuje podľa rovnakého normatívu príspevky aj školám v zriaďovateľskej pôsobnosti VÚC aj Okresným úradom.

Normatívne financovanie je z medzinárodného pohľadu štandardným spôsobom financovania. Pri spustení reformy sa predpokladalo, že práve normatívne financovanie vytvorí súťažné prostredie, v ktorom školy budú „súťažiť“ o študentov a snažiť sa zvyšovať kvalitu vzdelávania za účelom pritiahnuť čo najviac študentov. Praktické skúsenosti sú však mierne odlišné. Školy naozaj viac súťažia o študenta, avšak v množstve prípadov znižovaním kvality poskytovaného vzdelania, s cieľom spraviť čokoľvek, len aby došlo k naplneniu kapacity školy a to bez ohľadu na kritériá. V opačnom prípade sa vystavujú riziku, že prídu o časť prostriedkov zo strany zriaďovateľa. V praxi sa to prejavuje otázkou štruktúry stredných odborných škôl z hľadiska druhov škôl – koľko je gymnázií, stredných odborných škôl. Systém v súčasnom nastavení zohľadňuje len počet žiakov/študentov a do značnej miery ignoruje počet tried. V praxi sa môže stať, že nárast počtu študentov o jedného si vyžiada vznik novej triedy z kapacitných dôvodov, avšak normatív sa zvýši len o jedného žiaka. Celkovo môžeme výhody a nevýhody normatívneho financovania zhrnúť nasledovne (podľa NFAH, 2016):

Medzi výhody normatívneho financovania patrí:

- vyššia miera transparentnosti a predvídateľnosti výplaty príspevkov školám
- zvýšenie efektívnosti školského systému
- redukcia niektorých neefektívnych škôl
- vytvorenie čiastočne konkurenčného prostredia v regionálnom školstve
- zrovnoprávnenie škôl bez ohľadu na zriaďovateľa
- zavedenie viaczdrojového financovania – školy už nie sú odkázané len na peniaze ministerstva a podporu samosprávy, ale môžu získavať prostriedky napr. aj z podnikateľskej činnosti
- zrovnoprávnenie žiakov v oblasti záujmového vzdelávania – zavedenie inštitútu vzdelávacích poukazov

Naopak, medzi nevýhody môžeme zaradiť:

- stále pretrvávajúca centralizácia a výrazná regulácia. Cieľom zavedenia normatífov do systému regionálneho školstva malo byť zrovnoprávnenie financovania žiakov. V skutočnosti však pri stredných školách v žiadnom prípade nemožno hovoriť o zrovnoprávnení financovania žiakov. Dôvodom je to, že v rámci normatívneho systému pri stredných školách stále existuje až 24 úrovní normatívu. Rozdiely medzi nimi sú navyše zásadné. Zároveň platia pri financovaní na žiaka mnohé výnimky a špeciálne ustanovenia
- normatívny systém viedol aj k zrušeniu alebo zlúčeniu škôl, ktoré dosahovali veľmi dobré výsledky, no v rámci nového systému nedokázali prežiť vzhľadom na nízky počet študentov
- flexibilita pri prevádzkovom nominatíve umožňuje zriaďovateľom dotovať menej efektívne školy na úkor viac efektívnych. Prejaviť sa tak môžu aj politické preferencie jednotlivých riadiacich pracovníkov, či osobné väzby na niektoré školy
- primárne kladenie dôrazu na kvantitu spôsobuje, že mnohé nadpriemerne financované školy majú zlé výsledky a mnohé podpriemerne financované školy

majú veľmi dobré výsledky. V slovenskom školstve chýba výraznejšie meranie kvality absolventov a prepojenie databáz Ministerstva školstva s databázami úradov práce, či vysokými školami

Problém je aj so samotným lepším odmeňovaním kvalitných škôl. Ako však pripomína samotné Ministerstvo školstva (2013) kvalitu škôl je ťažké merať a hodnotiť a v prípade menej kvalitných škôl by zníženie normatívoov znamenalo, že tieto školy budú mať sťaženú šancu sa zlepšiť (napríklad zaplatiť kvalitných učiteľov, pomôcky a pod.). Je preto na zamyslenie, či nepodporovať a nemotivovať školy finančne najmä tým spôsobom, že budú dostávať dostatočné prostriedky za účasť žiakov v súťažiach a pod.

2.2 Financovanie vysokého školstva v SR

Existuje viacero spôsobov, ako financovať vysoké školstvo. Prakticky každá krajina má svoj systém financovania vysokého školstva. Avšak systémy financovania vysokého školstva je možné zhrnúť do troch veľkých skupín:

1. **Anglo-americký systém financovania** – systém založený na trhovom mechanizme. Študenti sú v plnej miere ponímaní ako klienti, za vzdelanie platia školám, ktorí sú v tomto systéme vnímaní ako výrobcovia (poskytovatelia) vzdelania. Vplyv štátu je veľmi malý a uskutočňuje sa najmä prostredníctvom poskytovania štipendií študentom.
2. **Švédsky daňovo – dotačný systém** – Cieľom systému, označovaného ako švédsky, alebo daňovo dotačný systém je zabezpečiť rovnaký prístup k vysokoškolskému vzdelaniu pre všetky vrstvy obyvateľstva. Vysokoškolské vzdelanie je poskytované obyvateľstvu bezplatne, plne je financované z daní, školy nevyberajú školné. Tento systém je prevádzkovaný vo Švédsku, v našich končinách je typickým príkladom Česká republika. Slovensko systém plného financovania vysokého školstva pred časom opustilo a aj napriek tomu, že je veľká časť vysokého školstva financovaná z daní, časť prostriedkov získavajú vysoké školy aj z iných zdrojov a úhrad od študentov (napríklad

za externú formu štúdia).

- 3. Austrálsky systém** – Vznikol v roku 1988 v Austrálii. Cieľom systému je zabezpečenie rovného a spravodlivého spôsobu financovania vysokého školstva. Študenti sa tiež čiastočne podieľajú na úhrade nákladov nutne spojených so vzdelaním. Systém obsahuje v sebe istý sociálny prvok, teda že náklady časti študentov sú z väčšej časti hradené zo štátnych zdrojov, študenti však určitú časť štúdia dofinancovávajú aj z vlastných zdrojov. Tento systém je pomerne variabilný, študenti môžu zaplatiť vopred, taktiež počas semestra ako i po ukončení semestra. Výhodou tohto spôsobu financovania je, že vysoké školy majú vyššiu mieru nezávislosti ohľadom finančných prostriedkov. Zároveň je vytvorený tlak na ekonomickú efektívnosť vo vzdelávaní v podobe individuálnej efektívnosti. Tlak vytvárajú práve spotrebitelia, teda študenti a zvyšovanie kvality je tak založené z veľkej časti na tlaku zdola, nie administratívnymi rozhodnutiami na úrovni centrálnych orgánov.

Financovanie vysokého školstva v podmienkach Slovenskej republiky je legislatívne ukotvené v **Zákone č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov**.

Tento zákon mal za následok transformáciu vysokých škôl z rozpočtových organizácií na verejné vysoké školy (v tom čase 19 z 23 vysokých škôl). Týmto opatrením vlastne zákon priznal právnu subjektivitu vysokým školám a vo významnej miere posilnil ich postavenie. Reforma financovania vysokého školstva v Slovenskej republike transformovala slovenské vysoké školy z rozpočtových a príspevkových organizácií na verejné vysoké školy.

Do roku 2001 bolo financovanie vysokých škôl na Slovensku takmer plne závislé na štátnych zdrojoch. Financovanie bolo založené na báze historického financovania a nevedelo k dostatočnému motivovaniu vysokých škôl k výskumu a vývoju. Po reforme z roku 2001 boli ustanovené nasledovné štyri základné typy vysokých škôl:

- a) Verejné vysoké školy – väčšina vysokých škôl na Slovensku, vrátane najväčších univerzít. V súčasnosti je na Slovensku 20 verejných vysokých škôl.

b) Štátne vysoké školy – v zriaďovateľskej pôsobnosti príslušného ministerstva, ide hlavne o tzv. Rezortné vysoké školy, teda vysoké školy úzko špecializované a prepojené na určitý rezort. V súčasnej dobe existujú na Slovensku len tri štátne vysoké školy – Akadémia policajného zboru v Bratislave, Vojenská akadémia M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši a Slovenská zdravotnícka univerzita v Bratislave.

c) Súkromné vysoké školy

d) Zahraničné vysoké školy

Reforma vysokého školstva sledovala viaceré zmeny, ktoré mali pozitívnym spôsobom ovplyvniť smerovanie slovenského vysokého školstva (spracované podľa Jurková, 2007):

- Garantovať rovnaký prístup ku vzdelaniu pre všetky spoločenské vrstvy obyvateľstva
- Rozvoj konkurenčného prostredia
- Presunúť rozhodovanie o finančných prostriedkoch na čo najnižšiu úroveň
- Zabezpečiť viac-zdrojové financovanie vysokých škôl
- Jasná a transparentná úloha štátu pri financovaní vysokých škôl

Financie na vysoké školstvo v Slovenskej republike prúdia z dvoch zdrojov. Na jednej strane ide o dotáciu zo štátneho rozpočtu, ďalšie dotácie sú zo súkromných zdrojov a to ako od príspevkov fyzických osôb (často samostatných študentov či ich rodičov ako poplatky) a právnických osôb (dotácie na výskum, štipendiá a pod.).

Z nášho pohľadu treba uznať, že jednotlivé body reformy boli pomerne úspešne naplnené. Finančná transparentnosť tokov plynúcich do vysokého školstva sa zvýšila, pričom rozhodovanie o finančných zdrojoch majú v podstatnej miere na starosti finanční manažéri a manažment jednotlivých fakúlt a rektorátov vysokých škôl.

Avšak, systém má podľa nášho názoru v sebe aj množstvo chýb, ktoré v podstatnej miere deformujú najmä konkurenčné prostredie slovenských univerzít.

2.3 Výdavky verejného sektora na financovanie vysokého školstva v SR

Financovanie vysokého školstva zo štátneho rozpočtu je možné zhrnúť do štyroch základných okruhov dotácií, ktoré sú poskytované jednotlivým školám prostredníctvom MŠVVaŠ SR.

Ide o:

- Dotácia na uskutočňovanie akreditovaných študijných programov
- Dotácia na výskumnú, vývojovú alebo umeleckú činnosť
- Dotácia na rozvoj vysokej školy
- Dotácia na sociálnu podporu študentov

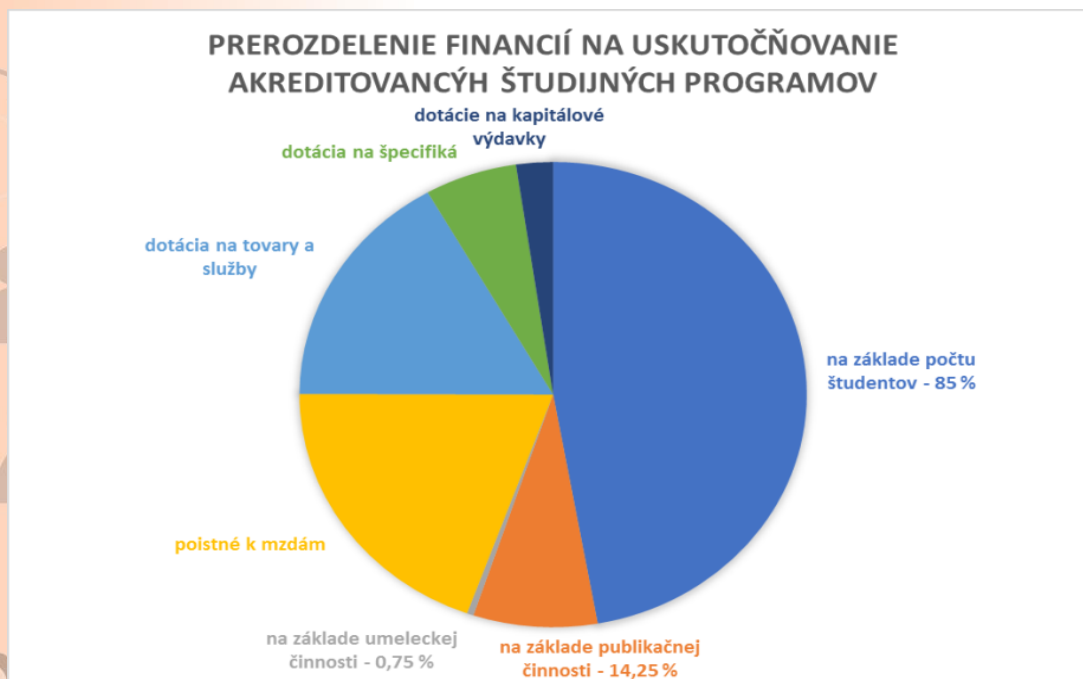
2.3.1 Dotácia na uskutočňovanie akreditovaných študijných programov

Viac ako polovica z celkových zdrojov, alokovaných na kapitolu vysokého školstva je alokovaná na uskutočňovanie akreditovaných študijných programov danej vysokej školy. Pri rozpise dotácií na uskutočňovanie akreditovaných študijných programov je pre vysokú školu rozhodujúci počet študentov, počet absolventov ako i ekonomická náročnosť daného študijného programu a zaradenie vysokej školy či už medzi univerzity alebo vysoké školy.

Z celkovej sumy 260 926 413 € bolo v roku 2017 na mzdy a poistné rozpočtovaných 195 829 744 €, z čoho bolo na mzdy prerozdelených 144 844 485 €, zbytok tvorilo poistné (odvody do Sociálnej poisťovne a na zdravotné poistenie). Zo sumy na mzdy je 85 % rozpísanej na vysoké školy podľa počtu študentov a absolventov, 14,25 % podľa publikačnej činnosti a 0,75 % podľa umeleckej činnosti.

Z celkového objemu financií, ktorý je určený na zabezpečovanie akreditovaných študijných programov je teda takmer polovica financií (47,18%) prerozdelená medzi vysoké školy na základe počtu študentov.

Graf 22: Prerozdelenie finančných prostriedkov na uskutočňovanie akreditovaných študijných programov

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov MŠVVaŠ SR (2017)

2.3.2 Dotácia na výskumnú, vývojovú alebo umeleckú činnosť

Druhým významným zdrojom financovania vysokého školstva v Slovenskej republike sú zdroje alokované na výskumnú, vývojovú alebo umeleckú činnosť. V roku 2017 celkovo išlo o 157 605 365 € a zdroje sú poskytované v dvoch úrovniach – inštitucionálnej a účelovej forme.

Finančné prostriedky, prideľované v inštitucionálnej forme podpory výskumu a vývoja verejných vysokých škôl pozostávajú z piatich častí, sú prideľované systémom vnútorného grantového transferu z Ministerstva školstva a dôležité je podotknúť, že súťažnou formou. Ide o formu financovania výskumu VEGA, KEGA a aplikovaný výskum (Agentúra pre vedu a výskum).

Práve prostriedky alokované týmto spôsobom majú za následok zvyšovanie súťaže medzi jednotlivými vysokými školami. Tento systém vytvára tlak na kvalitu spracovaných výstupov vysokých škôl, mnohým vysokým školám umožňuje do projektov zapojiť doktorandov, či študentov a správne nastavenie grantovej podpory vedie k zvyšovaniu kvality výskumu na vysokých školách.

2.3.3 Dotácia na rozvoj vysokej školy

Tretím základným zdrojom financovania vysokých škôl je dotácia na rozvoj vysokej školy. V roku 2017 išlo o sumu 5,5 mil. eur, pričom na kapitálové výdavky bolo vyčlenených len 1 772 698 €.

2.3.4 Dotácia na sociálnu podporu študentov

Posledným významným zdrojom, ktorý je zo štátneho rozpočtu poskytovaný vysokým školám je dotácia na sociálnu podporu študentov. Môžeme ju rozdeliť na priamu a nepriamu formu financovania.

Priamou formou financovania sú prostriedky poskytnuté na štipendiá, a to ako motivačné, tak i tzv. sociálne štipendiá študentom.

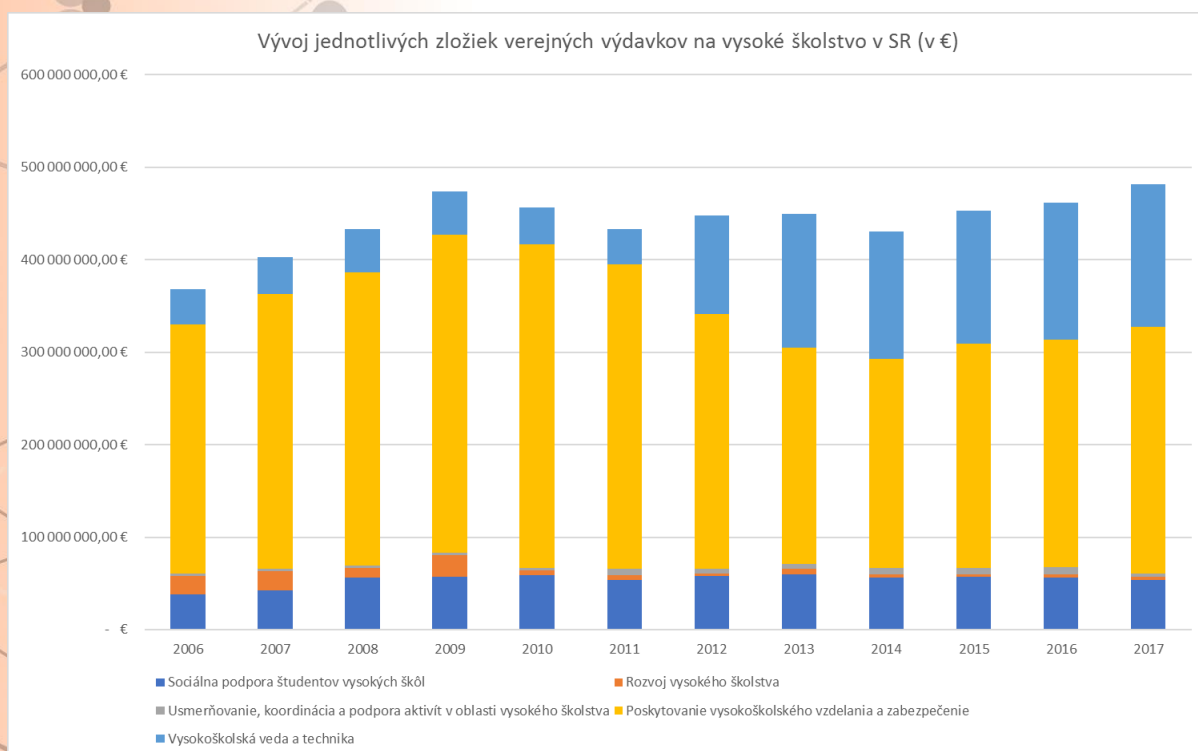
Nepriamou formou podpory sú dotácie na stravu a ubytovanie pre študentov vysokej školy a taktiež príspevky na organizáciu rôznych podujatí, či už športových alebo kultúrnych, či náboženských.

Celkovo bolo v roku 2017 na motivačnú podporu študentov vyčlenená suma 51 744 900 €.

Ak sa pozrieme na absolútne výdavky na vysoké školstvo v rokoch 2006 – 2017, vidíme, že pomerne dynamický rast verejných výdavkov na vysoké školstvo trval do roku 2009. V nasledujúcich rokoch, aj vplyvom reštriktívnej fiškálnej politiky slovenskej vlády dochádza k poklesu verejných výdavkov a opätovne kontinuálne rastú až po roku 2014. Po roku 2011 však dochádza k znížovaniu prerozdeľovania prostriedkov na mzdy a počet študentov

a zvyšuje sa podiel vedy na financovaní vysokej školy. Stablná je tiež sociálna podpora študentov, ktorá v posledných rokoch 2015 – 2017 vykazuje mierne klesajúci charakter. Je to najmä z dôvodu klesajúceho počtu študentov na slovenských vysokých školách. Minimálne verejné zdroje sú však alokované do programu rozvoja vysokých škôl a to dlhodobo, za celé sledované obdobie od roku 2006.

Graf 23: Vývoj jednotlivých zložiek výdavkov na vysoké školstvo v SR

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov MŠVVaŠ SR a MF SR (2017)

Slovenské vysoké školy sú tak z hľadiska kapitálových výdavkov dlhodobo podfinancované a s trochou nadhľadu sa dá povedať, že viaceré fakulty doslova „padajú na hlavu“. Slovenským vysokým školám, až na pár výnimiek, chýba prakticky všetko – kvalitné prostredie fakúlt, kampusy, veľké a kvalitne vybavené univerzitné knižnice, podnikateľské inkubátory. V dlhodobo zlom stave je tiež sociálne zázemie (internáty, jedálne) pre študentov vo viacerých mestách.

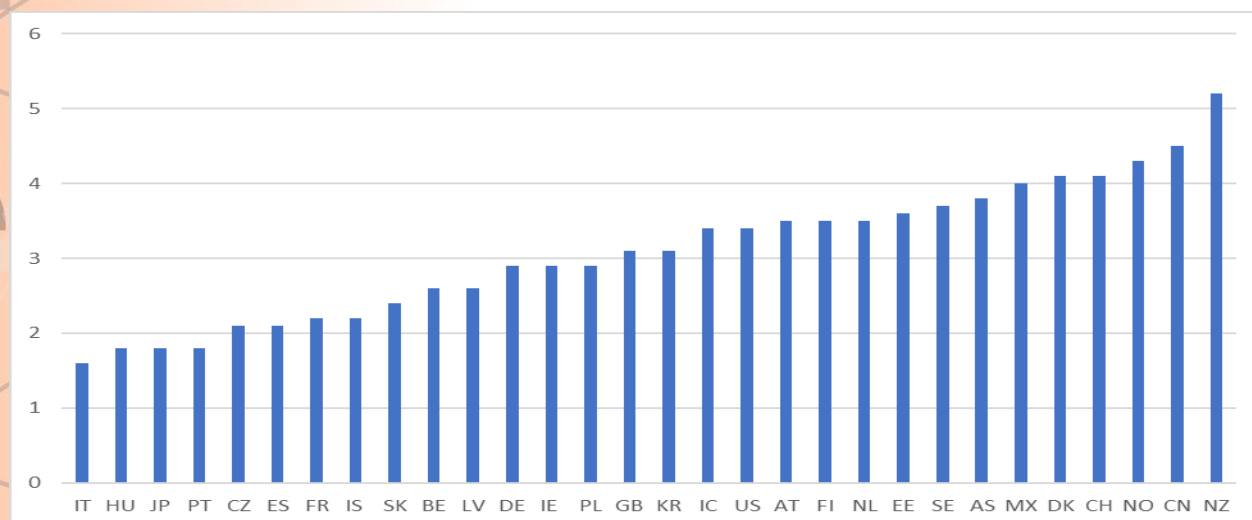
Vysoké školy sú v rozhodujúcej miere závislé na počte študentov, ktoré na nich študujú. Napriek tomu, že z hľadiska prerozdeľovania peňazí už došlo k poklesu prostriedkov prerozdeľovaných na základe počtu študentov a berie sa do úvahy vo väčšej miere vedecká a publikačná činnosť danej školy, stále je prítomný jav, pri ktorom sa vysoké školy snažia udržať počty študentov na určitej úrovni. Uplatnenie absolventov v praxi sa v dnešnom systéme financovania vysokých škôl zohľadňuje len minimálne.

Na fakt, že slovenské vysoké školstvo a súčasné nastavenie financovania vysokých škôl nie je dobré upozorňuje aj vládny Inštitút finančnej politiky. Autori dokonca priamo tvrdia, že takto nastavené financovanie nepodporuje diverzifikáciu škôl a do značnej miery ani nerozlišuje kvalitu výučby. Výsledné dotácie nie sú určené fixne, ale do značnej miery závisia aj od výkonu iných vysokých škôl. Rovnako tak autori z IFP upozorňujú aj na to, že systém je nastavený tak, že motivuje vysoké školy zvyšovať počet študentov (a to najmä v menej nákladovo náročných odboroch) aj za cenu znižovania kritérií na prijatie či absolvovanie štúdiá.

Aj v medzinárodnom porovnaní verejných výdavkov Slovenská republika zaostáva oproti viacerým krajinám. Výdavky na terciárne vzdelávanie podľa OECD tvoria len asi 2,4 % verejných výdavkov, čo Slovensko radí pod priemer OECD.

Aj napriek faktu, že Slovenská republika oficiálne deklaruje záujem rozvíjať bezplatné vysokoškolské vzdelávanie, reálne výdavky zo štátneho rozpočtu nie sú ani na úrovni priemeru krajín OECD.

Graf 24: Výdavky krajín na vzdelávanie zo štátneho rozpočtu ako % HDP

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov OECD (2017)

Na záver tejto podkapitoly treba však dodať, že výdavky z verejných rozpočtov na financovanie školstva ešte automaticky nezvyšujú kvalitu poskytovaného vzdelávania. Môžu však napovedať veľa o tom, koľko krajina investuje do vzdelávacej infraštruktúry

2.4 Výdavky rodičov a študentov (vlastný dotazníkový prieskum)

Ústava SR garantuje: „právo na bezplatné vzdelanie v základných školách a stredných školách, podľa schopností občana a možnosti spoločnosti aj na vysokých školách“.

Je však skutočne vzdelávanie bezplatné?

Pohľad do štatistík Štatistického úradu Slovenskej republiky hovorí, že hrubé peňažné výdavky súkromných domácností, ktoré mali aspoň jedno nezaopatrené dieťa na vzdelávanie boli v roku 2015 na úrovni 0,9 % mesačných výdavkov na osobu v domácnosti. To je však v kontraste s tým, že vzdelanie na základných a stredných školách je bezplatné.

Ak teda platí, že výdavky domácností na vzdelanie nie sú nulové, čo sú položky, ktoré financujú?

Veľmi častým poplatkom na stredných školách je poplatok „príspevok do ZRPŠ“. Najčastejšie sa prejavuje vo forme členského do občianskeho združenia, pričom členom občianskeho združenia sa automaticky stane rodič, ktorého dieťa nastúpi na školu. Poplatok síce podľa zákona nie je vymáhateľný, v praxi sú však skúsenosti rodičov často spojené s nátlakom na deti, či študentov, aby prispeli. Rodičia tiež prispievajú na stravu v školských jedálňach, do triedneho fondu (napríklad každomesačný príspevok na tzv. stužkovú), či na poistné. Taktiež učebnice častokrát nie sú plne poskytované a hradené školou, rodičia sa s týmto fenoménom stretávajú najmä pri učebniciach jazykov, slovníkoch a pracovných zošitoch. Najčastejšie vybrané poplatky, spolu s výškami preberáme z portálu www.financie.sk.

Tabuľka 9: Najčastejšie vybrané poplatky na stredných školách

	Bratislava	Ostatné mestá a obce
Príspevok ZRPŠ (rade rodičov)	25 - 50 eur	7 - 15 eur
Triedny fond	5 - 10 eur / štvrťrok	0 eur
Učebnice	10 - 25 eur	6 - 10 eur
Obеды v školskej jedálni	21 - 32 eur / mesiac	19 - 22 eur / mesiac
Poistné proti krádeži	0,8 - 2 eur	1,3 - 1,5 eur

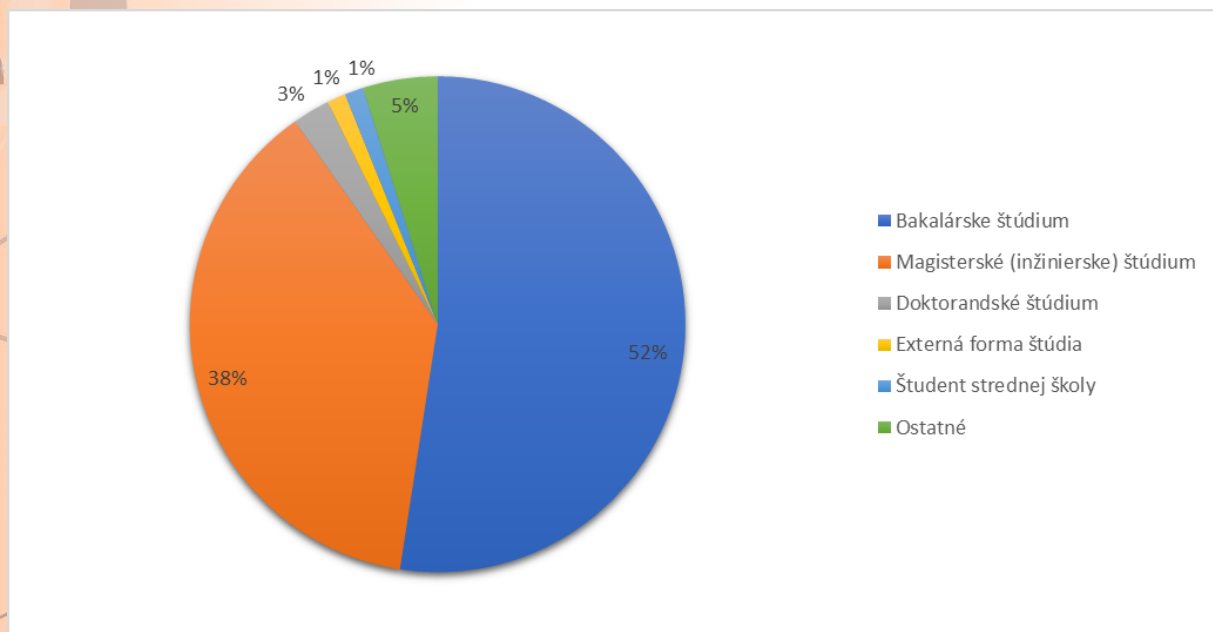
Zdroj: <https://www.finance.sk/180163-povinne-poplatky-skola/>

Vzhľadom na fakt, že v oblasti poplatkov, vybraných na stredných školách v súčasnosti neexistuje komplexná analýza, rozhodli sme sa na poplatky v školstve realizovať vlastný dotazník medzi vysokoškolskými študentami. Avšak upozorňujeme, že nejde o reprezentatívny dotazník, na účely tejto analýzy, ako určitá „sonda“ do problematiky postačuje.

Celkovo bolo vyplnených 82 dotazníkov. Jeden dotazník nebolo možné vyhodnotiť z dôvodu vyplnenia len veku a miesta bydliska. Ostatné dotazníky boli kompletne a teda bolo vyhodnotených 81 odpovedí respondentov. Do prieskumu sme umožnili zapojiť sa aj absolventom, avšak väčšinu odpovedí tvorili práve študenti vysokých škôl. Z celkového počtu bolo teda 53,8 % študentov bakalárskeho štúdia, 40 % študentov magisterského, resp. inžinierskeho stupňa štúdia, 2,5 % dotazníkov vyplnili študenti doktorandského štúdia,

a 1,2 %, teda jeden dotazník vyplnil študent externej formy štúdia, rovnako tak 1 absolvent a 1 študent strednej školy.

Graf 25: Rozloženie respondentov podľa statusu

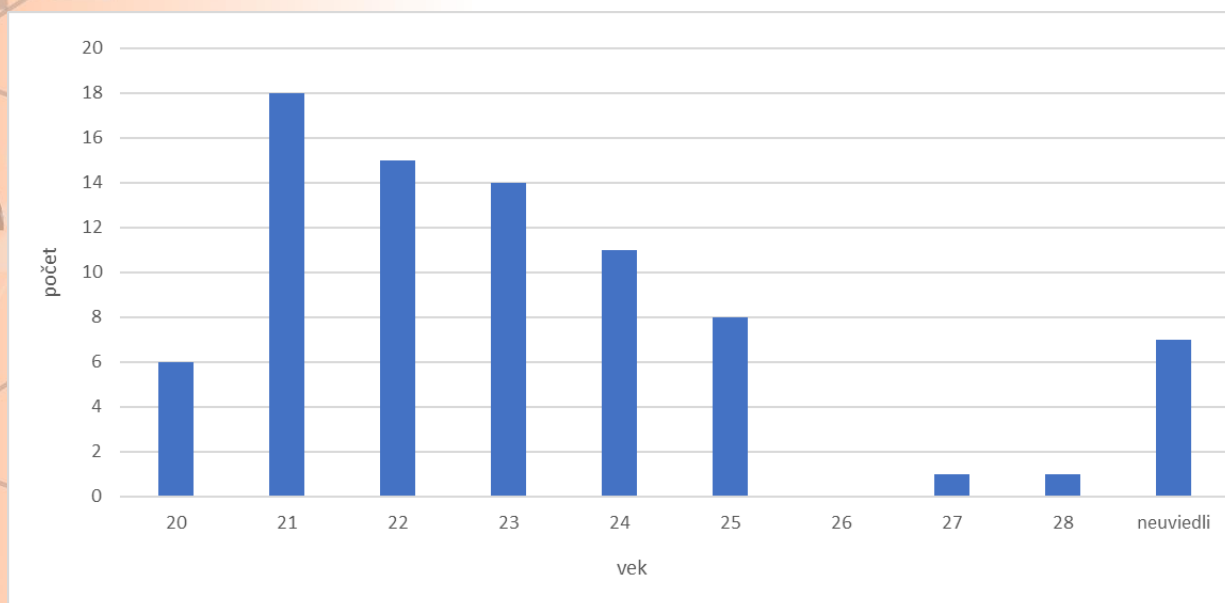

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe výsledkov dotazníka

Vekové rozpätie respondentov bolo od 20 rokov do 28 rokov, pričom najviac ľudí v prieskume malo 21 rokov. Sedem respondentov svoj vek neuviedlo, avšak uviedlo svoj status, čo predpokladá, že tiež sa nachádzajú v tomto rozpätí.

Vzhľadom na to, že všetci respondenti, vrátane absolventov ako i študentov strednej školy sa nachádzalo vo veku 20 – 28 rokov (teda vo veku, aký uviedli študenti) sme vyhodnotili aj ich odpovede. Ide o ľudí, ktorí sú len krátky okamih po skončení strednej, či vysokej školy a teda ich názor je rovnako relevantný ako názor študentov strednej či vysokej školy. Vekové rozloženie účastníkov uvádzame na Grafe 26.

Graf 26: Vekové rozloženie účastníkov dotazníkového prieskumu

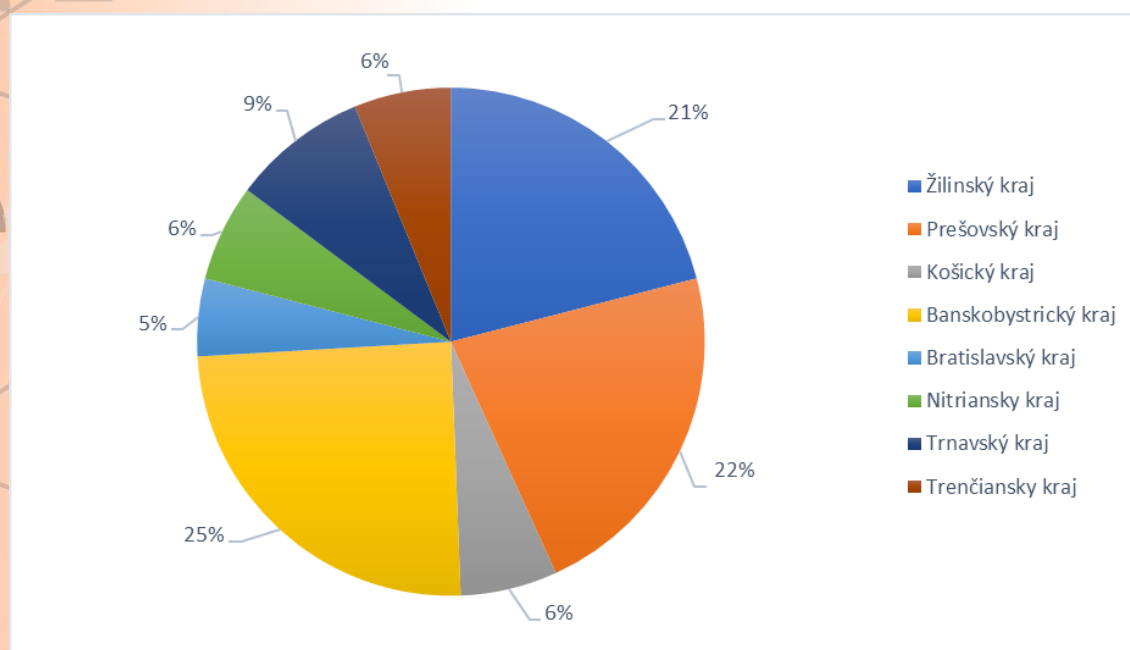

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe výsledkov dotazníka

Ide teda o účastníkov, ktorí z väčšej časti skončili strednú školu len nedávno a teda štúdium na strednej škole vedia spätne hodnotiť.

Podľa rozloženia miesta trvalého pobytu, bola väčšina účastníkov prieskumu z Banskobystrického kraja (25 %), druhé najväčšie zastúpenie mal Prešovský kraj (XY %) a tretie najväčšie zastúpenie mali respondenti zo Žilinského kraja. Podrobné rozloženie respondentov uvádzame na Grafe 27.

Graf 27: Rozloženie respondentov podľa miesta bydliska

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe výsledkov dotazníkového prieskumu

Podľa pohlavia bolo rozloženie nasledovné. Do prieskumu sa zapojili väčšinou ženy a to 54 (69,14 %) z celkového počtu, a 25 mužov (30,86%) z celkového počtu. Zber dát prebehol v období od 6.11.2017 do 24.11.2017.

V prvej otázke sme zisťovali názor respondentov na to, s ktorými poplatkami sa počas štúdia stretli. Dali sme im na výber nasledovné možnosti:

- Príspevok rodičov na radu školy
- Triedny fond (opravy a pod.)
- Poplatok za učebnice, pracovné listy
- Poistné proti krádeži
- Poplatok za školské obedy
- Príspevok na prevádzku školy
- Príspevok na opravy/rekonštrukcie
- Príspevok na modernizáciu
- Príspevok na vybavenie učebne

- Poplatok za štúdium

Výsledky prieskumu potvrdili, že väčšina respondentov sa počas štúdia stretla s poplatkami na stredných školách. Najčastejšie respondenti uvádzali, že sa stretli s príspevkom do tzv. triedneho fondu a to až 80,25 % respondentov. Respondenti tiež najčastejšie uvádzali ako ďalší poplatok, ktorý sa na stredných školách vyberá poplatok za učebnice a pracovné listy (76,54 % respondentov uviedlo tento poplatok) a 60,49 percent respondentov uviedlo aj to, že sa stretli s poplatkom, ktorý je „príspevok rodičov na radu školy“. Signifikantný poplatok je z nášho prieskumu ešte platené poistné, ktoré uviedlo 29,63 % respondentov. Kompletné výsledky uvádzame v Tabuľke 10.

Tabuľka 10: Vnímanie poplatkov v slovenskom strednom školstve

Príspevok rodičov na radu školy	60,49 %
Triedny fond (opravy a pod.)	80,25 %
Poplatok za učebnice, pracovné listy	76,54 %
Poistné proti krádeži	29,63 %
Poplatok za školské obedy	76,54 %
Príspevok na prevádzku školy	7,41 %
Príspevok na opravy/rekonštrukcie	8,64 %
Príspevok na modernizáciu	4,94 %
Príspevok na vybavenie učebne	2,47 %
Poplatok za štúdium	1,23 %

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe výsledkov dotazníka

V druhej otázke sme skúmali najčastejšiu výšku, ktorú každý z poplatkov má. V prípade príspevkov rodičov na radu školy respondenti najčastejšie uvádzali sumu do 20 eur (70 % respondentov, ktorí uviedli odpoveď na túto otázku), sumu do 50 eur uviedlo 30 % respondentov, ktorí zaznamenali tento poplatok. V prípade poplatkov do triedneho fondu opäť respondenti uvádzali najmä nižšiu výšku, teda sumu od 0 - 20 € za tento poplatok (76 % respondentov, ktorí odpovedali na otázku), 21 % respondentov uviedlo sumu v intervale 50 – 100 eur mesačne a 3 % respondentov dokonca tvrdia, že suma je viac ako 100 € mesačne do triedneho fondu. Zaujímavý je ale pohľad na poplatok za učebnice. Keďže v praxi učebnice najčastejšie poskytuje škola, je zarážajúce, že 39 % respondentov, ktorí odpovedali na túto

otázku uviedlo, že poplatok za učebnice je od 0 - 20 eur mesačne, až 52 % respondentov na túto otázku uviedlo, že ide o sumu od 20 do 50 eur mesačne za učebnice a 10 % respondentov tvrdí, že je to suma viac ako 100 eur. Pravdepodobne ide o respondentov, ktorí zaznamenali poplatok najmä za učebnice jazykov. Konkrétne výsledky uvádzame v Tabuľke 11.

Tabuľka 11: Jednotlivé výšky príspevkov podľa odpovedí respondentov

	do 20€	do 50	nad 100
Príspevok rodičov na radu školy	70%	30%	0%
Triedny fond	76%	21%	3%
Poplatok za učebnice	39%	52%	10%
Poistné proti krádeži	92%	8%	0%
Poplatok za školské obedy	26%	66%	9%
Príspevok na prevádzku školy	89%	11%	0%
Príspevok na opravy/rekonštrukcie školy	89%	11%	0%
Príspevok na modernizáciu zariadenia školy	86%	0%	14%
Príspevok za vybavenie učebne	57%	43%	0%

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa výsledkov prieskumu

V tretej otázke sme zisťovali, čo respondenti subjektívne vnímajú ako najväčšie problémy stredného školstva v rámci ponúknutých možností. Ponúkli sme im nasledovné možnosti:

- Nízka previazanosť na prax
- Nedostatočné financovanie zo strany štátu
- Nedostatok kvalifikovaných pedagógov
- Neinovatívne metódy výučby
- Poznatky nadobudnuté na strednej škole sú nepoužiteľné pre prax

Respondenti mali na škále od úplne súhlasím – skôr súhlasím – nevyjadrujem sa – skôr nesúhlasím a úplne nesúhlasím zvoliť, ako sa s danou možnosťou stotožňujú.

S tým, že slovenské stredné školstvo nie je dostatočne previazané na prax úplne súhlasí 43,21 % respondentov a skôr súhlasí 44,44 % respondentov. Skôr nesúhlasí len 6,17 %

respondentov. Z osloveneí vzorky respondentov si ani jeden respondent nemyslí, že slovenské školstvo je dostatočne prepojené s praxou.

Tabuľka 12: Výsledky dotazníka o problémoch stredného školstva

	Úplne súhlasím	Skôr súhlasím	Neviem/ Nevyjadrujem sa	Skôr nesúhlasím	Úplne nesúhlasím
Nízka previazanosť na prax	43,21%	44,44%	6,17%	6,17%	0,00%
Nedostatočné financovanie zo strany štátu	23,46%	40,74%	24,69%	11,11%	0,00%
Nedostatok kvalifikovaných pedagógov	18,52%	28,40%	19,75%	32,10%	1,23%
Neinovatívne metódy výučby	34,57%	37,04%	12,35%	16,05%	0,00%
Poznatky nadobudnuté na strednej škole sú nepoužiteľné pre prax	17,28%	30,86%	12,35%	37,04%	2,47%

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe výsledkov dotazníka

Rovnako tak sme skúmali aj názory študentov na vysokoškolské štúdium. Predmetom prieskumu v prípade vysokoškolského štúdia bolo najmä skúmanie problémov vysokoškolského štúdia. Respondentom sme dali na výber opäť niekoľko možností:

- Nedostatočné financovanie zo strany štátu
- Nedostatočná previazanosť VŠ štúdia na prax
- Nízka kvalita pedagógov na VŠ
- Veľký počet vysokých škôl
- Slabé materiálne-technické vybavenie slovenských VŠ

Respondenti zase mali označiť dané možnosti na škále od úplne súhlasím – skôr súhlasím – nevyjadrujem sa – skôr nesúhlasím a úplne nesúhlasím zvoliť, ako sa s danou možnosťou stotožňujú. Výsledky odpovede na túto otázku zverejňujeme v Tabuľke 13.

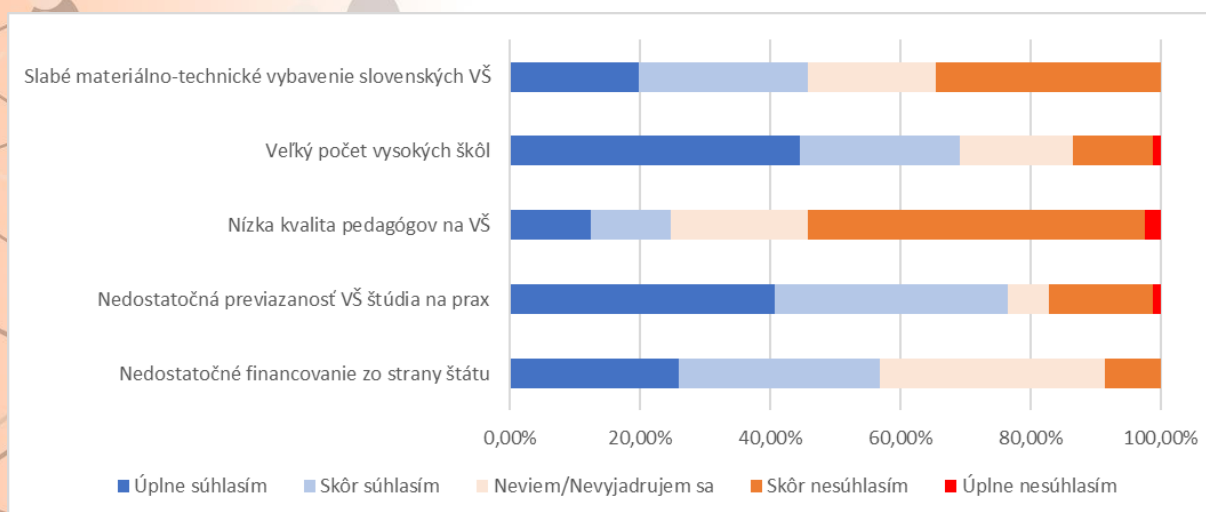
Tabuľka 13: Odpovede z dotazníka na problematiku vysokých škôl

	Úplne súhlasím	Skôr súhlasím	Neviem/ Nevyjadrujem sa	Skôr nesúhlasím	Úplne nesúhlasím
Nedostatočné financovanie zo strany štátu	25,93%	30,86%	34,57%	8,64%	0,00%
Nedostatočná previazanosť VŠ štúdia na prax	40,74%	35,80%	6,17%	16,05%	1,23%
Nízka kvalita pedagógov na VŠ	12,35%	12,35%	20,99%	51,85%	2,47%
Veľký počet vysokých škôl	44,44%	24,69%	17,28%	12,35%	1,23%
Slabé materiálno-technické vybavenie slovenských VŠ	19,75%	25,93%	19,75%	34,57%	0,00%

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe výsledkov dotazníka

Graficky výsledky zobrazujeme aj na Grafe 28. Z odpovedí jednoznačne vyplýva, že respondenti vidia najväčší problém slovenského vysokého školstva vo vysokom počte vysokých škôl a nedostatočnej previazanosti vysokých škôl na prax.

Graf 28: Miera súhlasu jednotlivých respondentov s odpoveďami

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe výsledkov dotazníka

Respondenti si tiež myslia, že zo strany štátu nie je vzdelávanie na vysokých školách dostatočne financované. Avšak kvalitu pedagógov respondenti v prevažnej miere negatívne nehodnotili. To môžeme vnímať ako pozitívne východisko smerom k reformám vysokého školstva v budúcnosti.

Ďalšia otázka, ktorú sme položili respondentom bola, či súhlasia so spoplatnením vysokoškolského štúdia. Až 68 % respondentov so spoplatnením vysokoškolského štúdia nesúhlasí. 17 % respondentov súhlasí a 15 % zvolilo možnosť „neviem“. Predpokladáme, že spoplatnenie vysokoškolského štúdia by malo za následok vášnivú verejnú diskusiu a vysoko pravdepodobne by bolo veľmi nepopulárnym opatrením.

2.5 Výdavky študentov vysokoškolského štúdia

Výdavky študentov vysokoškolského štúdia môžeme rozdeliť do dvoch kategórií – prvou kategóriou sú životné náklady, druhou kategóriou sú výdavky spojené so štúdiom. Medzi životné náklady je možné zaradiť náklady na bývanie, stravu, odevy, hygienické potreby, komunikáciu, starostlivosť o deti, poistenie a prípadne iné výdavky. Kategória výdavkov za štúdium zahŕňa zápisné do ročníka, školné, príspevky študentským organizáciám a spolkom, študijné materiály, iné poplatky.

Komplexné hodnotenie sociálnych a ekonomických podmienok života študentov vysokých škôl je uskutočňované pravidelne, a to prostredníctvom medzinárodného projektu EUROSTUDENT. Výsledky medzinárodného štatistického zisťovania EUROSTUDENT sú zverejnené, porovnateľné a mimoriadne komplexné. Preto v tejto časti analýzy vychádzame najmä z výsledkov tohto štatistického zisťovania.

V súčasnosti sú kompletne dostupné dáta za štatistické zisťovanie EUROSTUDENT V, za roky 2012 – 2015 a čiastočne dostupné na webovom sídle CVTI aj výsledky štatistického zisťovania EUROSTUDENT VI, ktorého výsledky taktiež prezentujeme. Zo zisťovania vyplýva, že výdavky študentov sú najvyššie v Bratislave, v ostatných mestách sú nižšie.

Tabuľka 14: Príjmy a výdavky študentov (v €)

	Bratislava	Zvyšok SR
Celkové príjmy	550,82	479,77
Celkové životné náklady platené z vlastných peňazí	238,12	217,88
Celkové životné náklady platené inými	159,11	158,57
Celkové študijné náklady platené z vlastných peňazí	26,94	29,93

Celkové študijné náklady platené inými

19,90

12,15

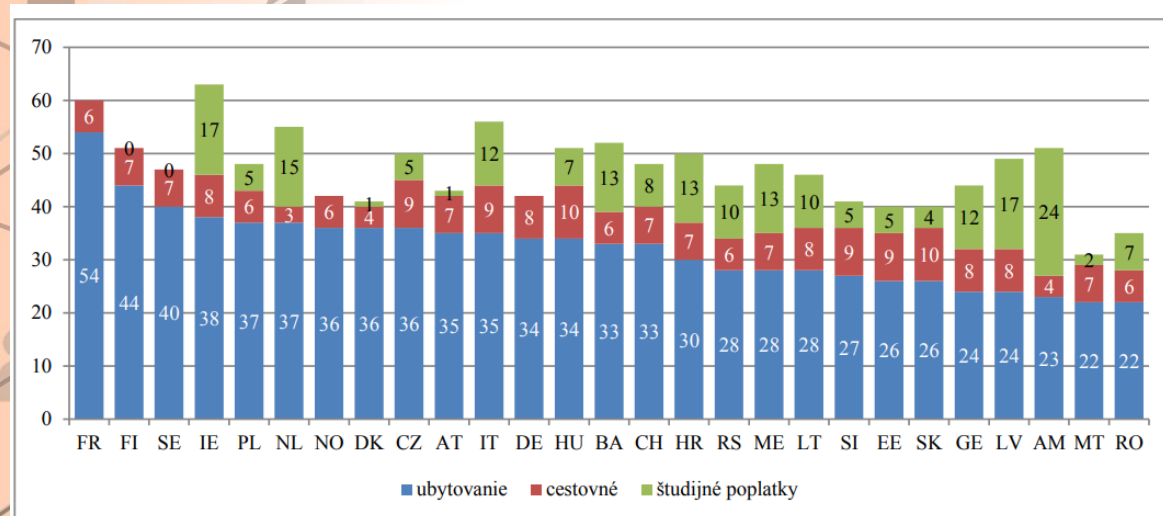
Zdroj: EUROSTUDENT VI

Výsledky prieskumu však nevyhnutne podporujú tvrdenie, že vysokoškolské štúdium, a to aj očistené od životných nákladov študenta, ktoré by bolo nevyhnutné uhrádzať aj v prípade, že tento študent by pracoval v pracovnom pomere nie sú nulové. Teda je možné už dnes tvrdiť, že vysokoškolské štúdium nie je bezplatné pre drvivú väčšinu študentov a to aj v prípade, ak zohľadníme len študentov, ktorým nevznikla povinnosť platiť školné.

Ako však vyplýva z prieskumu EUROSTUDENT V, najväčšie výdavky, ktoré sa u študentov spájajú s vysokou školou sú výdavky na ubytovanie (až 25 % z celkových mesačných výdavkov študentov), následne ide o náklady na cestovné (10% výdavkov študentov) a o výdavky študentov spojené s poplatkami (mobilné služby, zdravotná starostlivosť a pod. – 3,9% výdavkov).

Aj v porovnaní s inými krajinami sú výdavky spojené so štúdiom na vysokej škole podobné. Tvoria až 13 % celkových výdavkov, pričom napríklad v Nemecku sú poplatky spojené so štúdiom podľa prieskumu EUROSTUDENT V uvádzané na úrovni 0.

Graf 29: Kompozícia jednotlivých výdavkov študentov bakalárskeho štúdia nebývajúcich u rodičov/iných príbuzných (v %)

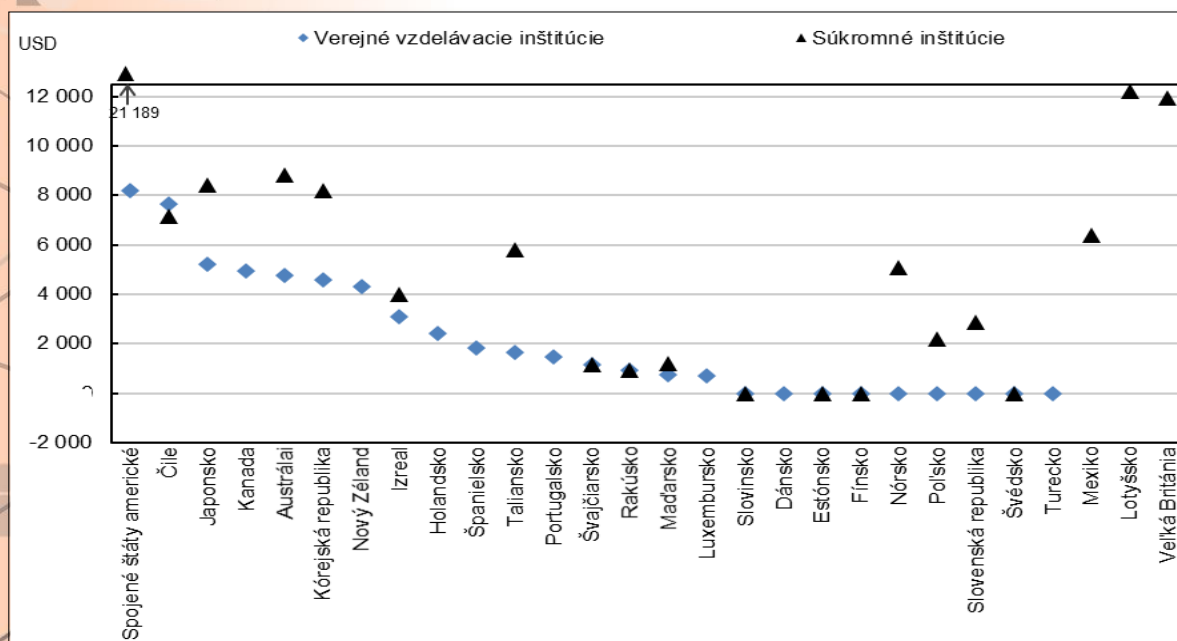

Zdroj: CVTI (2015)

Poplatkami, ktoré boli sledované v rámci prieskumu EUROSTUDENT V a týkajú sa štúdia sú najmä: poplatok za zápis do ročníka, školné, poplatky za skúšky a iné administratívne poplatky. Medzi krajinami, kde sú tieto poplatky najviac rozšírené patrí aj Slovensko. Môžeme teda tvrdiť, že bezplatné štúdium na vysokej škole na Slovensku **je už dnes značný mýtus** a to aj vtedy ak odmyslíme životné náklady študenta. Ostáva totiž ešte veľká časť výdavkov, ktoré je nutné financovať. V porovnaní so zahraničím slovenskí študenti platia v absolútnych hodnotách nižšie poplatky za ubytovanie na internátoch, rovnako je lacnejšie aj stravovanie, avšak dôležité je pripomenúť si aj fakt, že obe tieto zložky študentských výdavkov sú dotované zo štátneho rozpočtu.

V porovnaní s krajinami OECD má však Slovensko nulové školné na verejných vysokých školách, čo je porovnateľné napríklad s krajinami ako Švédsko, Turecko, Poľsko, Nórsko, či Fínsko. Krajiny, ktoré vyberajú školné aj na verejných vysokých školách sú napríklad Holandsko, Švajčiarsko, či Portugalsko. Porovnanie jednotlivých poplatkov ponúkame na Grafe 30.

Graf 30: Výška školného na vysokých školách vo vybraných krajinách OECD

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe OECD (2017)

Z Grafu 30 tiež môžeme vidieť, že existujú krajiny, kde nie je potrebné školné na súkromných vysokých školách (Švédsko) ale i krajiny, kde je toto školné v porovnaní so Slovenskom značne vyššie. Taktiež v niektorých krajinách, ako Švajčiarsko, či Rakúsko je školné na súkromných školách ekvivalentné tomu, aké je školné na verejných vysokých školách (bakalárskeho typu).

2.6 Pracovné skúsenosti študentov

Pozitívnym dôsledkom zvýšených finančných nárokov na študentov je pracovná participácia študentov.

Ako vyplýva z výsledkov prieskumu EUROSTUDENT VI., viac ako polovica slovenských študentov sa počas semestra venovala platenej práci. Dlhodobu sa práci venovalo 38,7 % študentov a príležitostne 19,61 % študentov zapojených do prieskumu. Taktiež sa študenti v prieskume vyjadrili, že jednou z motivácií prečo pracujú (okrem získania finančných prostriedkov) je aj získanie pracovných skúseností a potrebnej praxe. Navyiac, viac ako tri štvrtiny študentov sa venujú platenej práci počas prázdnin a to bez rozdielu pohlavia.

2.7 Výdavky firiem na vzdelávanie

Ďalším zdrojom, ktorý prúdi na stredné či vysoké školy sú súkromné zdroje podnikateľov. Detailný prehľad o množstve zdrojov, ktoré takto prúdia na školy však dnes neexistujú. Môžeme však hovoriť o niektorých zdrojoch, ktoré plynú či už do stredného odborného školstva alebo do vysokého školstva.

Povaha výdavkov zamestnávateľov na vzdelávanie sa však líši vzhľadom na to, či ide o stredné školstvo alebo o vysoké školstvo. V prípade stredného školstva zamestnávatelia financujú štipendiá, ale i vlastné školy a vstupujú do systému duálneho vzdelávania.

Tradicia zakladania podnikových škôl po roku 1989 značne upadla. Stalo sa tak pod vplyvom rôznych okolností, avšak najmä v súvislosti s krachom viacerých veľkých štátnych podnikov

a celkovej štruktúrnej zmeny ekonomiky. Tradíciu podnikových škôl sa v nasledujúcom období pokúsilo vzkriesiť viacero vlád a politikov, väčšinou však so sporným výsledkom.

Napriek tomu však na Slovensku môžeme nájsť príklady úspešného prieniku súkromných zamestnávateľov do odborného školstva. Pozitívnym krokom bolo zavedenie systému duálneho vzdelávania v roku 2015. Vláda ním naviazala na závery tzv. Brugskej deklarácie.

V tomto dokumente sa hovorí o tom, že zúčastnené krajiny by mali:

- Vytvárať prostredie vhodné pre spoluprácu zamestnávateľov a škôl
- Podporovať partnerstvá medzi sociálnymi partnermi, zamestnávateľmi, poskytovateľmi vzdelávania, verejným sektorom, výskumnými organizáciami a to s cieľom zlepšenia transferu informácií a vedomostí na trhu práce, prepájania dopytu a ponuky na trhu práce
- Vzdelávacie potreby cieliť pre potreby trhu práce, aktívna participácia zamestnávateľa na procese tvorby vzdelávacích programov.
- Meranie a spätná väzba od poradných organizácií, ktoré monitorujú prechod absolventov zo školy na trh práce.
- Vzdelávanie na pracovisku v partnerstve so zamestnávateľmi alebo neziskovým sektorom by malo byť štandardom a súčasťou vzdelávacích programov.
- Podpora učňovského vzdelávania a rozšírenia povedomia o ňom.

Zavedenie systému duálneho vzdelávania do nášho systému malo za následok rozšírenie možností pre zamestnávateľov. Stredná odborná škola uzatvára so zamestnávateľom zmluvu o duálnom vzdelávaní, ktorej predmetom je záväzné stanovisko zamestnávateľa poskytovať žiakom praktické vyučovanie na svoje náklady a zodpovednosť strednej školy voči študentovi ale aj voči zamestnávateľovi organizovať vzdelávanie a prípravu tak, aby bola v súlade so systémom duálneho vzdelávania. Podstatou je, že študent strednej odbornej školy sa pripravuje priamo na pracovisku zamestnávateľa. Zamestnávatelia nenesú len finančné náklady spojené s výkonom duálneho vzdelávania, ale zodpovedajú a do značnej miery aj

formujú obsah praktického vyučovania, pričom MŠVVaŠ SR poskytuje len vzorové učebné osnovy.

Náklady zamestnávateľov v súvislosti s duálnym vzdelávaním môžeme členiť na:

- Osobné náklady na inštruktora praktického vyučovania alebo na majstra odbornej výchovy
- Prevádzkové náklady spojené s výkonom praktického vyučovania
- Náklady na finančné zabezpečenia žiaka vo forme podnikového štipendia, či vo forme odmeny za produktívnu prácu
- Náklady na hmotné zabezpečenie žiaka spojené s poskytovaním cestovného, osobných ochranných pracovných pomôcok a pod.
- Náklady spojené s posúdením zdravotnej spôsobilosti žiaka na praktické vyučovanie
- Náklady na finančné zabezpečenie praktického vyučovania v dielni školy alebo u iného zamestnávateľa
- Osobné náklady na majstra odbornej výchovy, ktorý je zamestnancom spolupracujúcej školy a ktorý vykonáva praktické vyučovanie u zamestnávateľa.

Zamestnávatelia sú motivovaní pomôcť žiakom aj daňovými úľavami zo strany štátu. Ako náklady účtuje zamestnávateľ prevádzkové náklady, vynakladané v rámci praktického vyučovania žiakov ako energie, odpisy, služby, materiál atď.

V systéme školského vzdelávania si môže zamestnávateľ uplatniť ako daňové výdavky iba náklady na finančné a hmotné zabezpečenia žiaka v súlade so zákonom o odbornom vzdelávaní. Sem spadajú výdavky na hmotné zabezpečenia žiaka, finančné zabezpečenia žiaka a na poskytovanie praktického vyučovania na pracovisku praktického vyučovania.

Zavedenie systému duálneho vzdelávania do praxe je správnym krokom ako viac zahrnúť do odbornej prípravy zamestnávateľov. Podľa OECD (2016) je jednou z najväčších výziev slovenského systému duálneho vzdelávania vysoká konkurencia akademickej formy vzdelávania – teda gymnáziá a školy vyššieho typu. Problémom čelí aj nízka pripravenosť

pedagógov na systém duálneho vzdelávania. Majstri odborného výcviku vo väčšine prípadov nemajú dostatok pracovných skúseností z reálneho podnikania.

Avšak aj samotné OECD (2016) oceňuje zavedenie systému duálneho vzdelávania v roku 2015. Autori vidia možnosť posilnenia inštitucionálneho zázemia na príkladoch Nemecka, Rakúska, či Švajčiarska.

OECD oceňuje aj konkrétnych zamestnávateľov za ich prístup k duálnemu vzdelávaniu. Cestou sa ukazujú byť aj zamestnávateľské školy, za ktoré je jeden z najpozitívnejších príkladov spomenutá škola v Podbrezovej, vychovávajúca pracovnú silu priamo pre Železiarne Podbrezová.

Výhodou zavedeného systému vzdelávania môžu byť úspory na strane štátu v oblastiach infraštruktúry vzdelávania. Pre samotné školy je veľmi nákladné udržiavať infraštruktúru nezaradenú a aktuálnu a najmä v systéme slovenského školstva, kde kapitálové výdavky na infraštruktúru každoročne nezodpovedajú potrebám je duálne vzdelávanie nástrojom, ako tento problém riešiť. Napríklad v oblasti strojárstva, kde nákup nových strojov je pre školy neúnosný a nerealizovateľný môžu byť firmy vítaným partnerom.

Problémom zavedeného systému duálneho vzdelávania na Slovensku je nízka participácia študentov v systéme. Tá súvisí na jednej strane najmä zo strany zamestnávateľov vysokou mierou byrokratického procesu, ale i s problémom, že do systému sa môžu zapojiť len študenti prvého ročníka. Byrokracia je aj problémom pre samotné stredné odborné školy. Školám sa navyše pri vstupe do systému duálneho vzdelávania kráti aj časť mzdového normatívu. To na jednej strane dáva logiku z pohľadu štátu – vzhľadom na fakt, že škola potrebuje menej majstrov odborného výcviku, avšak na druhej strane takýto prístup domotivuje školy zapojiť sa do takého systému, ktorého výsledkom bude prepúšťanie zamestnancov školy.

Pri spustení systému bolo zapojených len 31 škôl, pričom ich počet sa v nasledujúcom roku zdvihol na 53. Počet žiakov zapojených do systému bol v roku 2015 len 422, v roku

nasledujúcim 998. Pre školský rok 2017/2018 však ponuka pracovných miest pre študentov je až 2534 (ŠIOV, 2016).

Zapojenie zamestnávateľov do financovania verejného vysokého školstva tiež čiastočne existuje. Komplexná štatistika, ako spolufinancujú zamestnávatelia vysoké školy však neexistuje. Určité čiastkové výsledky však môžeme nájsť v zamestnávateľskom prieskume, spracovanom pre CVTI.

Z nej vyplýva, že väčšina zamestnávateľov neudržiava v súčasnosti žiadne vzťahy s vysokými školami (77,8%), vzájomnú spoluprácu s niektorou vysokou školou na Slovensku potvrdzuje 22,2 % zamestnávateľov. Pri spolupráci s vysokými školami závisí od sektora, v ktorom daný zamestnávateľ pôsobí. Z analýzy CVTI vyplýva, že s vysokými školami viac spolupracujú zamestnávatelia vo verejnom sektore ako zamestnávatelia v súkromnom sektore. Žiadnu pracovnú spoluprácu neudržiava 63 % organizácií vo verejnom sektore avšak v súkromnom sektore je to až 81,4 %.

Z hľadiska veľkosti organizácií, častejšie spolupracujú s vysokými školami veľkí zamestnávatelia (viac ako 250 zamestnancov), pričom malé zamestnávateľské organizácie, s počtom zamestnancov do 50 spolupracujú s vysokými školami najčastejšie len v 18,6 % prípadov.

Vo všeobecnosti zamestnávatelia pracujú viac s technickými univerzitami ako s univerzitami humanitného zamerania. Spomenúť treba najmä dve univerzity a to Slovenskú technickú univerzitu a Technickú univerzitu v Košiciach. Podľa zamestnávateľského prieskumu sú práve tieto dve univerzity školami, s ktorými spolupracujú tak veľkí, stredne veľkí ako i malí zamestnávatelia.

Najčastejšie zamestnávatelia spolupracujú s vysokými školami formou projektov a projektových výziev (40,8 % prípadov) a odborných praxí pre študentov VŠ (39,7 % prípadov). Školy so zamestnávateľmi tiež spolupracujú pri vedení bakalárskych a diplomových prác a účasti inštitúcií na konferenciách, ktoré sú organizované vysokými

školami. Ako ďalej uvádza CVTI (2015), zamestnávateľia majú sťažený prístup k pripomienkovaniu a k stavbe študijných odborov na vysokých školách (iba 5,5 % zamestnávateľov).

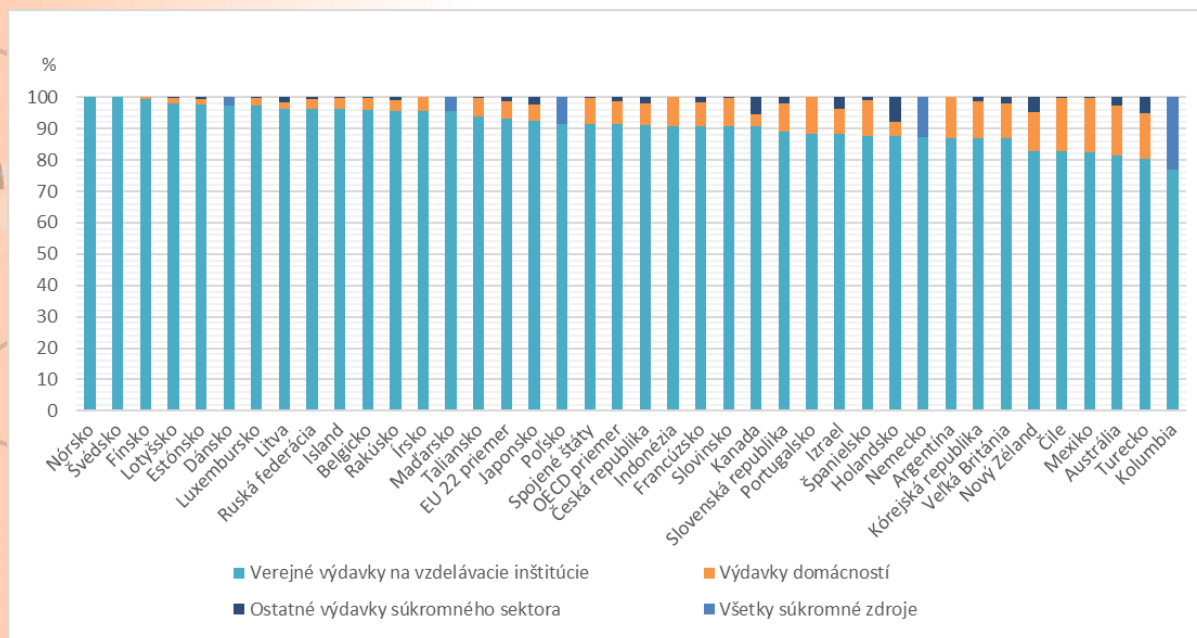
Ak sa zameriame na finančné prostriedky, ktorými financujú zamestnávateľia absolventov vysokých škôl, viac ako dve tretiny (69,4 %) zamestnávateľov, podľa CVTI (2015) uviedlo, že investovali do rozvoja vedomostí/zručností absolventov finančné prostriedky, aby dosiahli požadovanú úroveň. Tretina organizácií (35,9 %) odhadla túto výšku do 500 € na absolventa, 27,5 % zamestnávateľov investovalo od 501 do 1500 € a nad 2500 investovalo do jedného absolventa asi 12,5 % zamestnávateľov.

2.8 Porovnanie výdavkov na vzdelávanie so zahraničím

V hodnotení výdavkov alokovaných na vzdelávanie je nutné aspoň čiastočné porovnanie Slovenskej republiky so zahraničím. Ak vo všeobecnosti tvrdíme, že slovenský školský systém má v oblasti financovania výrazné medzery, je pravda aj to, že na školstvo alokujeme málo zdrojov? Je možné zvýšiť zdroje do školstva a tak zvýšiť jeho kredibilitu?

Ak porovnáme výdavky na vysokoškolské vzdelávanie s krajinami OECD, priemerné verejné výdavky na vysokoškolského študenta v krajinách OECD dosahujú približne dve tretiny priemeru OECD. To hovorí o nízkej alokácii zdrojov na vzdelávanie. Narastá význam súkromných zdrojov v školstve. Kombinované súkromné a verejné výdavky na vysokoškolské vzdelávanie dosahujú 1,1 % HDP. Ako dodáva INEKO (2017), to Slovensko radí skôr na chvost krajín OECD (podobné ekonomiky ako Česko, či Maďarsko dávajú na vzdelávanie 1,3 % HDP).

Graf 31: Výdavky na základné a stredoškolské vzdelávanie podľa druhu výdavku v krajinách OECD

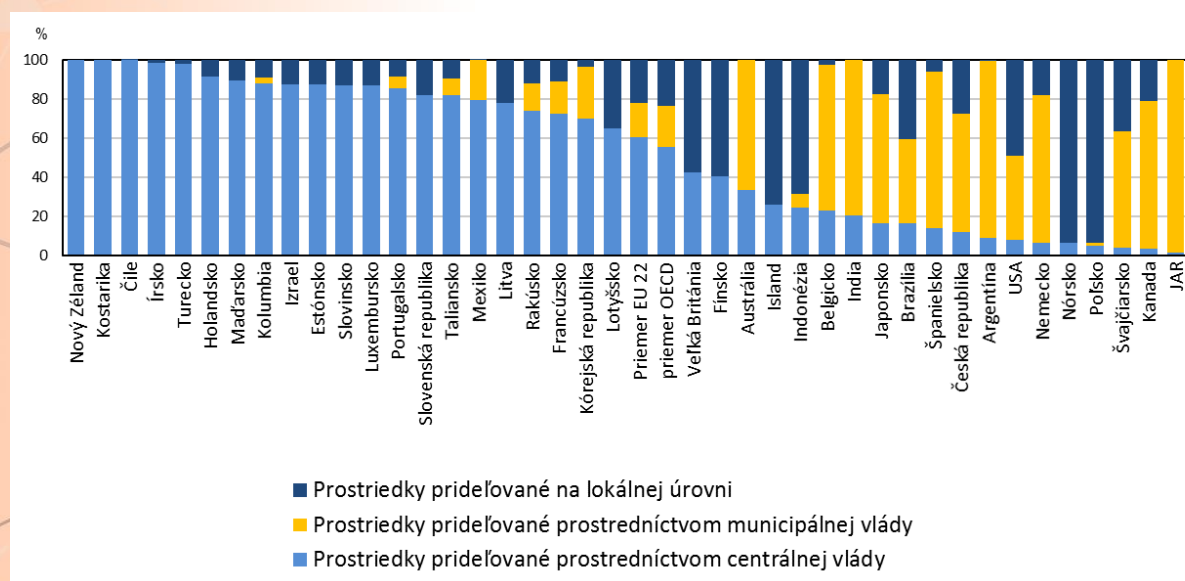
Zdroj: Vlastné spracovanie na základe OECD (2017)

Ak sa pozrieme na pomer zdrojov, ktoré do základného a stredného školstva plynú zo štátnych a zo súkromných zdrojov, vidíme, že už ani v prípade Slovenska nemôžeme hovoriť o stopercentnom financovaní slovenského stredného školstva zo štátnych zdrojov. Na Slovensku je podľa OECD štátnych zdrojov do stredného školstva asi 85 %, zbytok tvoria výdavky súkromného sektora. Súkromné zdroje tak plynú do školstva vo väčšej miere ako v priemere OECD krajín.

Ak porovnáme celkové verejné výdavky na vzdelávanie v krajinách OECD, Slovensko je pod priemerom krajín OECD, s podielom okolo 8 % verejných výdavkov. Avšak tento ukazovateľ ešte nedefinuje kvalitu školstva. Na úrovni Slovenska skončili v štúdii OECD aj krajiny ako Slovinsko, či Francúzsko, Česká republika sa umiestnila v rebríčku ešte nižšie. Čo však môžeme vidieť z údajov OECD je vysoká miera prerozdelenia verejných prostriedkov na centrálnej (vládnej) úrovni plynúcich do regionálneho školstva (základné aj stredné školy). V porovnaní ostatných krajín OECD je Slovensko krajinou, ktorá nadpriemerne prerozdeľuje zdroje do regionálneho školstva centrálne (priemer krajín OECD asi 50 %, Slovensko na

úrovni 90 %). Môžeme teda konštatovať, že slovenské regionálne školstvo primárne závisí od zdrojov z centrálnej úrovne vlády a menej od zdrojov samospráv a lokálnych vlád. Podrobné výsledky zobrazujeme na Grafe 32.

Graf 32: Pridelovanie jednotlivých finančných prostriedkov podľa rôznych úrovní vlády v krajinách OECD

Zdroj: Education at Glance 2017

Dnes nie je možné jednoznačne povedať, že vyšší prísun finančných zdrojov zo štátu, či zo zdrojov podnikateľov automaticky znamená aj vyššiu kvalitu poskytovaného vzdelávania.

3 EXISTUJÚCE NÁVRHY NA ZMENU FINANCOVANIA ŠKOLSTVA

Kľúčoví aktéri v oblasti vzdelávania tak zo strany vlády, ako aj zo strany škôl a zamestnávateľov sa zhodujú na potrebe reformovať systém odborného vzdelávania na Slovensku. Základný problém pritom vidia v tom, že odborné vzdelávanie nezodpovedá požiadavkám pracovného trhu. S návrhmi na zmenu financovania školstva na Slovensku pravidelne prichádzajú mimovládne organizácie. Z najvýznamnejších sú to napríklad Nadácia F. A. Hayeka a Inštitút pre ekonomické a sociálne reformy (INEKO), ktorých návrhom sa budeme bližšie venovať v tejto časti. S reformou školstva pravidelne prichádza aj každá nová vláda.

3.1 Vládne programy reforiem

Z oblasti vládnych návrhov stojí za zmienku viacero projektov. Prakticky každá vláda prichádza s návrhom, ktorý by mal reformovať školstvo, či s dlhodobou víziou školstva.

Slovenské školstvo najlepšie vystihuje veta „centrálne plánovaná sloboda“ (NFAH, 2016). Školy majú relatívnu slobodu v nakladaní s finančnými prostriedkami, toto hospodárenie je relatívne transparentné, avšak v oblasti výučby a poskytovania služieb vzdelávania zviazané právnymi predpismi a normami. Od roku 1990 prebehlo už viacero vládnych programov, zameraných na reformu školstva. Väčšina z nich žiaľ skončila neúspechom, napriek tomu však nie je možné tvrdiť, že sa v školstve nič nezmenilo.

Už v roku 1990 bol predložený projekt „Duch školy“. V tomto materiáli autori kritizujú encyklopedické vzdelávanie, nízku podporu pre prax. Tvrdia, že tým, že sa v rovnakom ročníku trvá na učení rovnakého učiva sa podporuje priemernosť. Napríklad v oblasti stredného školstva autori už v roku 1990 upozorňujú na rýchlo sa meniaci svet, plný inovácií, zanikanie tradičných povolání, na ktoré vtedy ešte československé školstvo v strnulom systéme nie je schopné reagovať: „Odborné vzdelanie by nemalo smerovať iba k príprave na výkon určitej profesie či povolania, ale najmä k formovaniu schopností adaptovať sa na

permanentný vývoj kvalifikácie a povolání, vývoj nových spôsobov výroby a zmenu pracovných podmienok. Osvojiť si racionálne spôsoby učenia sa. Vytvoriť efektívny systém rekvalifikácie ľudí.“

V oblasti vysokoškolského vzdelávania radia zamerať sa na rozvoj vysokého školstva, podporiť výučbu cudzích jazykov, najmä angličtiny. Pravdou ale ostáva, že tento cieľ po 25 rokoch nie je možné hodnotiť ako splnený. Z absolventského prieskumu realizovaného v roku 2015 vyplýva, že viac ako tretina absolventov nerozumie hovorenému jazyku, ktorý sa učili na stredných školách.

Tiež tvrdia, že do vzdelávania je nutné zaviesť väčšie používanie výpočtovej techniky. Autori tiež hovoria o veľkej byrokracii v školstve, o problémoch súvisiacich s veľkou centralizáciou a o nepružnosti riadenia školstva.

Dnes môžeme povedať, že viaceré ciele z tohto prvého programu reformy školstva v ČSR boli naplnené. Podarilo sa zvýšiť jazykovú vybavenosť slovenskej populácie, rovnako tak autori vyjadrujú túžbu po masovom vysokoškolskom vzdelávaní, čo sa tiež do praxe premietlo.

V auguste 1994 bol predstavený projekt Konštantín. Autori v ňom detailne opisujú problémy slovenského školského systému, kritizujú vysokú vekovú štruktúru učiteľských zborov, odchod časti učiteľov do zahraničia, nedostatočnú kvalifikáciu niektorých učiteľov.

V oblasti stredného školstva sa autori zameriavajú najmä na tvorenie verejného systému odborného, široko koncipovaného stredoškolského vzdelávania, s dostatočným stupňom flexibility, založeného na celoštátne záväzných a medzinárodne porovnateľných štandardoch vedomostí a odborností, ktorý by vytvoril podmienky na celkový rozvoj osobnosti, jej samostatnosť, tvorivosť, individuálne predpoklady a potreby, sociálnu adaptabilitu a pracovnú mobilitu.

Už v roku 1994 autori apelujú na vyššie zapojenie zamestnávateľov v systéme stredného odborného školstva.

V záujme vyššej stability školského systému hovoria aj o prijatí ústavného zákona, ktorým by sa upravili základné parametre školského systému a argumentujú tým, že je nutné zaviazat každý nasledujúcu vládu k určitej kontinuite a systém školstva stabilizovať.

V roku 1994 však nastúpi nová vláda a reformný proces je zastavený a vo väčšej miere sa zmeny v školskom systéme nerealizujú. Zmena prichádza až s vládou po roku 1998.

Nová vláda nastupujúca po roku 1998 sa už v programovom vyhlásení prihlási k reforme školstva, koncepcnému rozvoju slovenského školstva a zaisteniu rovnosti prístupu ku vzdelávaniu.

V praktickej rovine sa plány premietnu do projektu Milénium – Koncepcie rozvoja výchovy a vzdelávania v Slovenskej republike na najbližších 15 – 20 rokov. V tomto kľúčovom dokumente vláda komplexne hodnotí slovenské školstvo vzhľadom na počet škôl, študentov a učiteľov, ako i úspešné kroky, ktoré boli realizované po roku 1990.

Za významné negatívum slovenského vzdelávacieho systému považuje vláda nízku vzdelanostnú úroveň obyvateľstva terciárneho stupňa, v tom čase iba 10 % populácie. Na vysoké školy sa hlási len 25,5 % maturantov, čo je z pohľadu vlády v tom čase nedostatočné. Taktiež je podľa vlády nízky počet študentov na gymnáziách oproti študentom študujúcim na stredných odborných školách (16,8 % na gymnáziách, 37,4 % na SOŠ a 44,0 % na SOU). Tiež kritizuje nízku dôveru verejnosti voči školstvu a názor verejnosti, že úroveň školstva upadá.

V oblasti financovania školstva dokument hovorí o podfinancovaní školského systému oproti priemeru EÚ. Problémom sú tiež nízke platy učiteľov a pedagogických pracovníkov. A ďalším problémom školstva je, že až 34,78 % hodín odučia nekvalifikovaní pedagógovia. Tento trend je najviditeľnejší najmä v prípade hodín výučby cudzích jazykov.

Dokument tiež pomenúva významné problémy v oblasti výberu riadiacich pracovníkov v školstve. Častokrát nerozhoduje odbornosť kandidátov, ale stranícka príslušnosť, kamarátstvo a podobne. Dôsledkom krízového stavu podľa dokumentu je, že projekty aj keď sú navrhované sa nerealizujú, nasledujúca vláda kontinuálne nepokračuje v reforme.

Aj napriek tomu, že stredné školy podľa „projektu Milénium“ navštevuje výrazná väčšina stredoškolákov, chýba previazanosť s hospodárskou praxou. Iba 2,7 % študentov sa pripravuje na povolanie pre konkrétneho zamestnávateľa. Osnovy výučby nie sú dostatočne prepojené na prax, rovnako chýba prepojenosť na sociálnych partnerov. V praxi sa to prejavuje vysokou mierou nezamestnanosti absolventov stredných odborných škôl, stredných odborných učilíšť, ale i gymnázií (!). Veď uveďme iba niekoľko čísiel z dokumentu: „Nezamestnanosť absolventov škôl v roku 1999 bola takáto: absolventi ZŠ – 16,5 %; SOU bez maturity 35,89 %, SOU s maturitou 16,38 %, gymnázia 11,27 % SOŠ s maturitou 32,48 % a vysoké školy 3,98 %.“

Situácia podľa autorov z roku 1999 nie je dobrá ani na vysokých školách. Neexistujú neuniverzitné typy vysokých škôl a štruktúra pedagógov je prestarnutá. Na vysoké školy nie je možné získať odborníkov z praxe a nedostatočné je tiež platové postavenie tejto skupiny obyvateľstva.

V druhej časti sa dokument venuje už konkrétnym zmenám, ktoré by mali byť do praxe zavedené. Ide najmä o zmeny v spoločnosti, ktoré sa prejavujú tým, že nie je potrebné veľké množstvo učiva ale skôr kriticky mysliacich ľudí. Škola už nie je prioritným miestom získavania informácií a je potrebné rozvíjať skôr kvalifikáciu ľudí v cudzích jazykoch a počítačovej gramotnosti.

V oblasti vysokého školstva sa dokument, resp. vízia rozvoja školstva zameriava na kvantitatívne ukazovatele. Na tomto mieste dokument rozoberá, že je nutné zvýšiť počty študentov na vysokých školách do roku 2015 na 35 % z populačného ročníka. Tiež je nutné zvýšiť počet maturantov na stredných školách na 80 % a zvýšiť počet študentov na gymnáziách.

Z nášho pohľadu je nevyhnutné podotknúť, že v tomto období v komplexnej koncepcii rozvoja školstva s názvom Milénium chýbajú najmä kvalitatívne ukazovatele. Reforma školského systému sa zameriava skôr na umelé zvyšovanie počtu študentov na jednotlivých typoch škôl a to najmä v kontexte prístupových snáh Slovenska na vstup do Európskej únie.

V oblasti kvality vzdelávania projekt Milénium má za cieľ najmä znížiť kvantitu učiva a encyklopedický prístup ku vzdelávaniu a premeniť školstvo na systém, ktorý podporuje vyhľadávanie informácií a osobnostný rozvoj študenta.

Organizácia školstva sa má na základe tohto dokumentu premeniť tak, že sa školy majú viac decentralizovať, odštátniť, viac dôverovať školským radám, rodičom a pedagogickým zamestnancom a menej trvať na centralizácii a riadení z prostredia Ministerstva školstva. Ak sa však zameriame na reformu stredného školstva, najmä stredného odborného vzdelávania, dokument v tomto smere nie je dostatočne konkrétny a príprava týchto opatrení sa v roku 1999 zanedbala. Nešpecifikuje konkrétnejšie prepojenie škôl a zamestnávateľov, nezavádza systém duálneho vzdelávania.

Celá snaha vlády sa koncentruje na rozvoj vysokoškolského vzdelávania a podpory lepšie vzdelaných ľudí. Na druhej strane však chýba „tlak“ na kvalitu vzdelávania, lepšie prepojenie s praxou a riešenie vzdelania pre tú časť populácie, ktorá z rôznych príčin nemá predpoklady na štúdium vyššieho stupňa.

Späťne hodnotíme, že niektoré veci z projektu Milénium sa realizovali alebo realizovali čiastočne, najmä v oblasti decentralizácie riadenia ale i v oblasti znižovania množstva učiva. Veľa myšlienok však ostalo len na papieri a v ich realizácii sa v ďalšom období nepokračovalo.

V roku 2001 na projekt Milénium nadväzuje ďalší projekt, ktorý dostáva názov Národný program výchovy a vzdelávania v Slovenskej republike. Tento materiál vznikol na základe verejnej diskusie k projektu Milénium a prináša detailnejší náhľad na vzdelávanie.

Národný program výchovy a vzdelávania v SR oproti projektu Milénium, ktorý bol orientovaný skôr len ako len myšlienkový dokument, obsahuje už konkrétne kroky na reformu vzdelávacieho procesu. V konkrétnych krokoch ide o:

- Prispôbeniu obsahu a procesu výchovy a vzdelávania potrebám modernej, informatickej spoločnosti

- Vytvorenie a zabezpečenie systému riadenia a kvality výchovy a vzdelávania v nových podmienkach
- Zisťovať a hodnotiť kvalitu a efektívnosť vzdelávania, zavedenie normatívneho financovania školstva
- Obrat v zabezpečovaní kvality, postavení a profesijných perspektív učiteľov.
- Prepojiť školy a trh práce

V tomto dokumente sa teda autori snažia vzdelávací systém poňať ako celok. Reforma sa nemá zameriavať len na parciálne zmeny v oblasti škôl, ale má do celého systému vzdelávania priniesť zmeny.

Konkrétne návrhy prináša aj v oblasti reformovania stredného odborného školstva. V prvom rade ide zase o kvantitatívne zvýšenie podielu študentov s maturitou. Cieľom dokumentu je taktiež zakomponovať do príprav učebných osnov (tzv. kurikula) aj zamestnávateľov a potreby praxe. Stredné odborné vzdelávanie na najnižších stupňoch vzdelávania, teda dvoj a trojročné školy majú podľa vtedajších zámerov pružne reagovať na momentálnu ponuku trhu práce. Zaujímavý je tiež návrh, kedy sa niektoré stredné odborné učilištia majú transformovať na školy zriaďované zamestnávateľmi. Zároveň sa tiež navrhuje, aby prvý ročník stredných odborných škôl bol podľa možností všeobecný a špecializácia začínala až vo vyšších ročníkoch.

V oblasti vysokoškolského vzdelávania je však zaujímavá najmä kritika počtu neúspešných uchádzačov o štúdium na vysokej škole. Preto aj tento dokument, podobne ako projekt Milénium tvrdí, že je nutné zvýšiť počet študentov na vysokých školách. Tiež sa objavuje návrh na zavedenie kreditového spôsobu štúdia (tzv. ETCS). Ďalším návrhom je zavedenie trojstupňového vzdelávania: bakalárske, magisterské a doktorandské. Tlak je tiež na zvýšenie kvalifikácie vysokoškolských učiteľov. Chýba však výraznejší tlak na prepojenie vysokoškolského vzdelávania a praxe.

Niekoľko návrhov z daných dokumentov sa naozaj realizovalo a premietlo do zákonných noriem. Ak však zoberieme dokumenty ako celok, neboli realizované. Ďalším vládnym

dokumentom, ktorý sa zameriaval na zmeny vo vzdelávacej sústave Slovenskej republiky je dokument Minerva 2.0. Aj pred týmto dokumentom bolo na odbornú diskusiu predložených vládou viacero dokumentov, práve Minerva 2.0. však „vyčnieva“ svojou komplexnosťou riešenia problému.

Minerva 2.0. reflektuje výzvy, ktoré čakajú slovenskú ekonomiku v najbližších rokoch. Aj keď ide o dokument z roku 2011, už v tom čase autori apelujú na potrebu orientovania vzdelávacej sústavy na tzv. vedomostnú ekonomiku. Kritizujú úroveň slovenského vysokého školstva, kedy ani jedna zo slovenských univerzít nepatrí v rebríčkoch medzi širšiu svetovú špičku.

Opätovne kritizujú vzdelávanie, ktoré je podľa ich názoru odtrhnuté od praxe. Neexistuje dostatočné prepojenie firiem a praxe, firmy sú zviazané administratívnymi prekážkami a nemôžu tak v školstve dostatočne pôsobiť. Je preto podľa autorov nevyhnutné zvýšiť aj podnikateľské povedomie stredoškolákov a viac ich motivovať k tomu, aby zakladali vlastné firmy, resp. podnikali. Systém školstva sa nemá zameriavať iba na výchovu pracovnej sily, ale má podporovať tvorivosť.

Aj napriek tomu, že bol v roku 2008 predstavený nový školský zákon a ako sme už spomínali v predchádzajúcich častiach tejto štúdie aj viacero koncepcií rozvoja školstva, problémy pretrvali. Niektoré sú už chronického charakteru, iné vznikli. Najnovšiu snahou vlády ako uskutočniť dlho očakávanú reformu školstva reflektuje vládny materiál „Učiace sa Slovensko“.

Zo všetkých uvedených vládnych materiálov je materiál „Učiace sa Slovensko“ najkomplexnejší. Dokument sa venuje všetkým oblastiam školstva a reforme od systému predškolského vzdelávania až po vysokoškolské vzdelávanie. Samostatná kapitola je venovaná aj rozvoju stredného odborného školstva a vysokoškolského školstva.

V oblasti stredného odborného školstva autori v štúdii Učiace sa Slovensko navrhujú najmä zintenzívniť meranie uplatniteľnosti absolventov jednotlivých študijných odborov. Prvým

navrhovaným opatrením, s ktorým sa v plnej miere stotožňujeme je prepojenie relevantných rezortných databáz a databáz Sociálnej poisťovne. Autori v štúdiu tiež navrhujú zavedenie dotazníkových štúdií uplatnenia absolventov. Tento zber údajov na Slovensku takmer neprebíha. Štát by mal taktiež podporovať zamestnávateľské prieskumy uplatnenia absolventov. Výsledky, ktoré budú namerané by mali byť pravidelne vyhodnocované relevantnou a renomovanou organizáciou. Analytici tiež navrhujú presmerovanie grantových schém na podporu vedy a výskumu ako sú VEGA, KEGA a schéma APVV na výskumy týkajúce sa uplatnenia vedomostí a zručností absolventov na trhu práce. Doterajšie výskumy sa zameriavajú skôr na súlad vzdelávacích programov s potrebami a očakávaniami zamestnávateľov, ale neskúmajú zručnosti absolventov stredných škôl.

Tiež je nevyhnutné, aby stredné školy začali sledovať svojich absolventov. Na Slovensku podľa autorov nedošlo k utvoreniu klubu absolventov (alumni klub), zároveň stredné školy síce daného študenta odučia, ale jeho reálne uplatnenie v praxi už nesledujú. Kritika autorov Učiace sa Slovensko sa sústreďuje aj na podľa nich chybné nastavený systém financovania prostredníctvom normatífov. Autori dochádzajú k rovnakému záveru, ako i my v tejto štúdiu, a teda, že systém v súčasnosti motivuje školy k čo najväčšiemu počtu študentov bez ohľadu na to, aká je ich kvalita, resp. predpoklady na štúdium. Je síce pravda, a to aj podľa dokumentu Učiace sa Slovensko, že aj keď boli stanovené tvrdé rozpočtové obmedzenia pre školy, ktoré im zabránili zadlžovať sa, nestanovili sa žiadne tvrdé obmedzenia, ktoré by definovali požiadavky na kvalitu absolventov stredných škôl. Výsledkom je nespokojnosť na oboch stranách rovnice. Vysoké školy kritizujú stredné školy za to, že prichádzajú nedostatočne pripravení absolventi, ktorí nespĺňajú určité predpoklady, resp. nemajú určité vedomosti, ktoré by mať mali, zamestnávatelia kritizujú stredné školy za nepripravenosť absolventov a nedostatočné pracovné návyky.

Preto najnovšia koncepcia reformy školstva – Učiace sa Slovensko navrhuje v oblasti stredného odborného školstva takúto zmenu:

- Ustanovenie minimálneho vzdelávacieho štandardu, ktorý bude hodnotený nezávislými expertami (pedagogickí špecialisti a experti z praxe)
- Rozlíšiť zákonom i procedurálne doklad o ukončení vzdelávania od dokladu o nadobudnutí stupňa vzdelania, resp. kvalifikácie
- Revidovať výšky normatífov pre jednotlivé stredné školy
- Skvalitniť vzdelávacie prostredie na stredných odborných školách, podporiť rozširovanie digitálnych vzdelávacích materiálov
- Profesionalizovať pedagogických zamestnancov, dbať na to, aby metódy ich výučby boli v súlade s technologickým pokrokom spoločnosti
- Taktiež by systému odborných škôl podľa analytikov pomohlo väčšie zapojenie odborníkov z praxe ako majstrov odbornej prípravy. V súčasnosti dochádza k tomu, že majstri odbornej prípravy výrazne starnú, navyše, dlhodobo vyučujú na tej istej škole a nie sú dostatočne inovatívni a neprispôsobujú poznatky praxi.
- V oblasti stredných škôl, resp. stredných odborných škôl, pri ktorých sa predpokladá, že časť absolventov bude pokračovať v štúdiu na vysokej škole požadovať, aby výber maturitných predmetov zodpovedal budúcemu predmetu štúdia na vysokej škole.

Autori identifikujú problémy stredného odborného školstva najmä ako problém nesúlady medzi ponukou a dopytom. Tento problém súvisí s tým, čo sme už menovali vyššie, a teda nedostatkom informácií, nedostatočnými meraniami a nedostatkom dát od samotných škôl. Preto navrhujú nasledovné opatrenia:

- Výraznejšie diferencovať a stimulovať výkony škôl v závislosti od „žiadaných a nežiadaných“ odborov. Tento prístup navrhujú autori výraznejšie preniesť do normatívu, ako i špecifických regionálnych stimulácií.
- Pružne reagovať na prognózované potreby trhu práce, vyhodnocovať dopad rozhodnutí samosprávnych krajov o počte otvorených tried.
- Analyzovať, prečo sú niektoré odbory v nesúlade s ponukou trhu práce a následne prijať adekvátne opatrenia

Ministerstvo školstva, prostredníctvom expertnej štúdie Učiace sa Slovensko považuje tiež za prínosné budovanie duálneho systému vzdelávania. Ak však chce Slovenská republika dosiahnuť rozvinutý systém duálneho vzdelávania, je potrebné, aby pokračovala v tejto reforme, aby došlo k zmenám v normatíve financovania stredných odborných škôl a zohľadneniu práve duálneho vzdelávania priamo v normatíve. Tiež by malo dôjsť k rozšíreniu daňových úľav pre podniky, ktoré sa zapoja do systému duálneho vzdelávania. Duálne vzdelávanie je potrebné rozšíriť aj na malé podniky, pre ktoré je v súčasnosti najväčšou prekážkou certifikácia pracovísk. Preto aj vládna analýza navrhuje, že podniky do 10 zamestnancov by mohli poskytovať praktické vyučovanie v spolupráci so školou bez potreby certifikácie pracoviska a bez potreby uzatvárania učebných zmlúv. Poskytovanie duálneho vzdelávania je vhodné rozšíriť aj zakomponovaním škôl, s ktorými sa pôvodne nepočítalo, ako sú gymnáziá, priemyslovky, ale sčasti aj vysoké školy. Veľmi zaujímavo vnímame návrh ministerstva, aby bolo možné zaviesť inštitút firemnej školy.

Návrh materiálu Učiace sa Slovensko však tiež prichádza s kontroverznými krokmi. Vládni analytici napríklad navrhujú rozdelenie Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu na dve ministerstvá, z čoho jedno Ministerstvo by malo na starosti len vysoké školstvo. Na základe tejto štúdie sme však presvedčení, že školstvo treba skôr decentralizovať na nižšie úrovne, ako vytvárať osobitné Ministerstvo pre vysoké školy a osobitné pre regionálne školstvo. Naviac, každá nová vládna inštitúcia má časom tendenciu rásť, priberať ďalšiu agendu a rozpínať sa. Aj z tohto dôvodu považujeme návrh za zlý.

Za naopak dobrý návrh projektu Učiace sa Slovensko považujeme vrátenie kompetencií v oblasti riadenia a financovania školstva pod Ministerstvo školstva. V súčasnosti časť prostriedkov, ktoré prerozdeľuje Ministerstvo vnútra, ako i kompetencie, ktoré Ministerstvo vnútra má považujeme, rovnako ako štátni analytici za zbytočné.

Za vhodný tiež považujeme návrh zavádzania zmien na základe experimentálneho vyskúšania a na základe relevantných výskumov. Takzvaná „evidence based policy“ je štandardom vo väčšine krajín západnej Európy, do značnej miery môže eliminovať politické vplyvy na

školsťvo a dosiahnuť robenie rozhodnutí s menším množstvom chýb. Kľúčovým problémom slovenského školsťva je práve neustále zasahovanie politikov do systému a politické preferencie jednotlivých politikov, ktoré sa na školsťve podpisujú. Je veľmi ťažké nájsť správny počet „hodín dejepisu“ pre školákov, či určiť priemer potrebný na prijatie na gymnáziá, ak daný návrh nie je otestovaný v praxi.

V oblasti vysokoškolského vzdelávania podľa nášho názoru materiál Učiac sa Slovensko veľmi správne vymedzuje problémy vysokoškolského systému. Problémom slovenských vysokých škôl je najmä kvalita vzdelávania. Slovenskí študenti vo veľkom študujú na zahraničných vysokých školách, najmä v Českej republike. V tomto smere je nevýhodou Slovenska práve nevyhovujúca jazyková bariéra v súvislosti s Českom. Slováci tak hlasujú „nohami“ a vyberajú si v ich povedomí kvalitnejšie české školy. V tejto súvislosti považujeme aj my zvýšenie kvality štúdia na slovenských vysokých školách a zastavenie odlivu študentov za najväčšiu výzvu súčasného slovenského vysokého školsťva.

Navrhované opatrenia Ministerstva na zvýšenie kvality sú nasledovné:

- Zavedenie vnútorného systému zabezpečovania kvality vzdelávania
- Systematicky zlepšovať vnútorné systémy zabezpečovania kvality vzdelávania na slovenských vysokých školách.
- Materiál má za jeden z cieľov priniesť viac odborníkov z praxe na miesta na vysokých školách. Za týmto účelom navrhuje zaviesť tzv. pracovné miesta docentov a profesorov, ktoré by neboli viazané na akademicko-pedagogický titul
- Zlepšiť fungovanie akreditačnej komisie

Problematickou časťou materiálu Učiac sa Slovensko je však chýbajúce definovanie finančného krytia realizácie zmien. Je to však vo väčšine prípadov problémom všetkých vládnych materiálov, ktoré sme spomínali v tejto analýze. Na jednej strane sa síce otvorene venujú problémom, ktoré trápia slovenské školsťvo, niektoré dlhodobo. Viaceré z týchto materiálov (Minerva a Učiac sa Slovensko) navyiac pomenúvajú spoločné problémy a to napriek tomu, že ich delí veľký časový odstup vydania. Zabezpečenie finančného krytia,

spôsob, akým vláda bude realizovať reformu školstva v nich nie je zadefinovaný. Slovenské školstvo tak každoročne dostáva iba určité čiastkové zmeny, skôr kozmetického charakteru, vo väčšine prípadov len v rámci toho, čo sa v danom okamihu hodí do politických preferencií politikov.

Na záver tejto podkapitoly by sme však radi spomenuli ešte jeden vládny dokument z roku 2010. V tomto roku bol spracovaný materiál s názvom „Analýza činností Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR“. Tento materiál nemal za cieľ reformovať slovenské školstvo. Autori sa v materiáli zaoberali fungovaním Ministerstva ako takého a navrhli niektoré riešenia, ktoré mali byť implementované.

Autori napríklad kritizujú vysokú zaneprázdnenosť pracovníkov ministerstva vybavovaním e-mailovej komunikácie s „ľuďmi z terénu“. Tiež realizácia štatistických prieskumov na školách sa nerobí podľa pravidiel, ktoré by sledovali nejaký cieľ. Autori navrhujú v analýze viacero návrhov na zrušenie niektorých organizácií priamo riadených Ministerstvom. Tiež napríklad presun kompetencií k špeciálnym školám na VÚC. Navrhujú napríklad aj zúženie činností Štátnej školskej inšpekcie a presun niektorých jej kompetencií na iné organizácie. Myslíme si, že reforma slovenského školstva a to aj vzhľadom na pripravenosť študentov pre prax by mala začať analýzou činností samotného Ministerstva a zúženia množstva kompetencií, ktoré sú dnes riadené na centrálnej úrovni.

3.2 Návrhy Inštitútu pre ekonomické a sociálne reformy

V roku 2017 bola publikovaná analýza Inštitútu pre ekonomické a sociálne reformy pod názvom - Porovnanie terciárnych vzdelávacích systémov v SR a krajinách OECD (ďalej len „analýza INEKO“), ktorá sa zamerala na analýzu rozdielov v štruktúre terciárneho vzdelávania v SR a v OECD (t. j. vyššieho odborného a vysokoškolského vzdelávania), v systéme jeho financovania ako aj v uplatnení absolventov na trhu práce. Výsledky analýzy boli formulované do niekoľkých hlavných zistení. Viaceré zistenia už boli spomenuté v predošlých častiach analýzy.

Hlavné zistenia analýzy INEKO:

- väčšina absolventov s terciárnym vzdelaním na Slovensku ukončí svoje štúdium magisterským, inžinierskym alebo doktorským titulom, zatiaľ čo v OECD je najbežnejším bakalársky titul²⁶,
- absolventi vyššieho odborného vzdelávania tvoria v zahraničí viac ako pätinu absolventov v rámci terciárneho vzdelávania, na však Slovensku prakticky chýbajú,
- Slovensko je v rámci krajín OECD krajinou s vôbec najdlhšou priemernou dĺžkou štúdia (v priemere aspoň o rok viac ako je bežné v OECD),
- v prípade podobnej štruktúry absolventov terciárneho vzdelávania ako priemer krajín OECD by sa uvoľnila približne štvrtina prostriedkov, ktoré štát poskytuje vysokým školám na vzdelávanie (230 miliónov eur ročne²⁷),
- zdroje v prepočte na študenta sú na Slovensku pod priemerom krajín OECD, pričom sme aktuálne na chvoste krajín OECD a podpriemerné sú nielen zdroje, ale aj kvalita vzdelávania,
- pre zlepšenie kvality vzdelávania je potrebné navýšiť zdroje určené pre terciárne vzdelávanie, príp. aspoň zmeniť systém ich prerozdelenia,
- súvisiacim problémom sú relatívne nízke mzdy učiteľov a ostatných zamestnancov v oblasti školstva²⁸,
- na zabezpečenie programov vyššieho odborného vzdelania na úrovni priemeru krajín OECD by bolo potrebných 80 mil. eur,
- výška finančných zdrojov potrebných na navýšenie miezd a rozvoj programov vyššieho odborného vzdelávania predstavuje približne sumu vo výške potenciálnej úspory pri zmene štruktúry absolventov terciárneho vzdelávania,

²⁶ Podľa údajov z roku 2015 mali na Slovensku najvyššie ukončené vzdelanie s bakalárskym titulom iba 3 % populácie, zatiaľ čo v OECD je to 16 %

²⁷ Prepočet Útvaru hodnoty za peniaze (ÚHP) na Ministerstve financií SR a Inštitútu vzdelávacej politiky (IVP) na Ministerstve školstva, vedy, výskumu a športu SR

²⁸ V OECD ide na mzdy v priemere 59 % zo všetkých zdrojov pre terciárne vzdelávanie, v SR je to iba 43 %. Na dosiahnutie rovnakého podielu prostriedkov vynaložených na mzdy ako je priemer OECD by bolo potrebné navýšenie zdrojov o 150 miliónov eur ročne.

- systém financovania verejných vysokých škôl je príliš zameraný na kvantitu a nie na kvalitu, čo znamená slabú motiváciu pre školy vychovávať absolventov s lepšími výsledkami.

Viaceré uvedené zistenia sú v analýze INEKO dokreslené na základe výsledkov prieskumu medzi absolventmi slovenských vysokých škôl, ktorý bol realizovaný Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR v roku 2014²⁹. Podľa respondentov, ktorí sa zúčastnili tohto prieskumu existujú na Slovensku školy, fakulty a odbory, ktoré majú veľmi nízky podiel absolventov pracujúcich v odbore a súčasne produkujú prekvalifikovaných absolventov (s vyšším vzdelaním ako vyžaduje pracovná pozícia), ktorí zvyčajne pracujú za nižšiu mzdu ako by mala byť mzda zodpovedajúca dosiahnutému vzdelaniu. Finančné zdroje (či už verejné alebo súkromné) vynaložené na vzdelávanie takýchto absolventov potom možno považovať za neefektívnu investíciu. Negatívne bolo hodnotené aj bakalárske vzdelávanie, ktoré primárne pripravuje absolventov na ďalšie vzdelávanie a nie na prácu. Iba 29 % bakalárov uviedlo, že pracuje vo vyštudovanom odbore. Treba však povedať, že niektoré školy a fakulty boli hodnotené veľmi pozitívne, nakoľko pripravujú absolventov na takej úrovni a s takými potrebnými vedomosťami a znalosťami, ktoré im umožňujú uplatniť sa vo vyštudovanom odbore.

Na základe analýzy a uvedených zistení boli v rámci analýzy INEKO navrhnuté odporúčania na zvýšenie efektívnosti investícií do vzdelania a úpravu systému financovania verejných vysokých škôl, ktorý by mal byť viac zameraný na dosahované výsledky a kvalitu (napr. prostredníctvom uplatnenia absolventov na trhu práce) ako na kvantitu. Hlavnými cieľmi by podľa nich malo byť:

- zavedenie programov vyššieho odborného vzdelávania a zabezpečenie zvýšenia počtu ich absolventov aspoň na jednu pätinu všetkých absolventov v rámci terciárneho vzdelávania,

²⁹ Zber dát prebehol od 23.9.2014 do 18.11.2014 a zúčastnilo sa ho 15 444 respondentov – absolventov vysokoškolského štúdia v rokoch 2008 až 2014, dostupné na: <http://www.lepsieskoly.eu/ako-sme-merali-data>

- upravenie bakalárskych programov tak, aby poskytovali dobrú prípravu pre trh práce, vrátane praktickej prípravy,
- zníženie podielu absolventov s magisterským alebo ekvivalentným titulom,
- upravenie systému financovania verejných vysokých škôl a jeho naviazanie na kvalitatívne ukazovatele.

V prípade naplnenia uvedených cieľov by bolo možné znížiť náklady vynaložené na terciárne vzdelávanie o spomínaných 230 miliónov ročne a tieto prostriedky využiť práve na podporu kratších programov vyššieho odborného vzdelávania, bakalárskych programov a na zvýšenie miezd učiteľov a ostatných zamestnancov v oblasti školstva.

Podpora kratších programov vyššieho odborného vzdelávania v trvaní dva až tri roky na stredných odborných školách alebo špecializačné štúdium, ktoré sa ukončuje absolventskou skúškou by mala priniesť pokles počtu absolventov vysokoškolského vzdelávania I. a II. stupňa. Štruktúra terciárneho vzdelávania v SR by tak vďaka týmto zmenám konvergovala k priemeru krajín OECD. Zároveň by sa podarilo znížiť priemernú dĺžku štúdia o jeden rok a eliminovať prekvalifikovanosť absolventov terciárneho vzdelávania.

Zmena systému financovania verejných vysokých škôl, ktorý by bol založený na kvalite a o prideľovaných dotáciách by rozhodovali vo väčšej miere výsledky a uplatnenie absolventov na trhu práce, by zvýšila konkurenciu medzi školami a priniesla tiež efektívnejšiu alokáciu týchto finančných prostriedkov. Úspešné školy, ktorých študijné programy sú efektívne, by mali zabezpečené dostatočné finančné prostriedky na ich fungovanie a rozvoj, zatiaľ čo školy, ktoré produkujú absolventov so slabým uplatnením na trhu práce by bojovali s nedostatkom financií a boli tak nútené menej efektívne študijné programy obmedziť. To by postupne mohlo viesť až k zániku týchto študijných programov, fakúlt, príp. škôl ako takých. Analýza INEKO však podotýka, že zostavenie komplexného návrhu odporúčaní by malo byť predmetom ďalšieho výskumu.

3.3 Návrhy Nadácie F. A. Hayeka

Oblasti vzdelávania sa venuje Nadácia F. A. Hayeka dlhodobo. **Analýza dopadu reformy financovania regionálneho školstva s návrhom ďalších opatrení**, ktorú vypracovala ešte v roku 2005, sa prioritne zameriavala na zmenu princípu financovania škôl, ktorá prešla z financovania škôl na financovanie žiakov. Cieľom štúdie bolo zhodnotiť teoretické možnosti efektívneho financovania regionálneho školstva a vytvoriť odporúčania v oblasti financovania regionálneho školstva na Slovensku. V štúdii bol tiež zhodnotený zákon o financovaní regionálneho školstva a názory relevantných aktérov na zmenu tohto financovania. Štúdia sa zaoberala tiež analýzou niektorých ekonomických ukazovateľov v oblasti regionálneho školstva a uvádzala viaceré príklady zo zahraničia pre efektívne financovanie regionálneho školstva.

3.3.1 Kupónový systém financovania školstva

V štúdii spomenutej v predchádzajúcej časti bol bližšie definovaný **kupónový systém financovania školstva**, ktorého autorom je Milton Friedman, nositeľ Nobelovej ceny za ekonómiu. Zavedenie kupónov ako efektívneho spôsobu financovania vzdelávania navrhol v snahe pretransformovať netransparentný a neefektívny systém financovania školstva na systém, ktorý bude automaticky zvyšovať kvalitu vzdelania. Základné znaky kupónového systému financovania školstva popisuje M. Friedman bližšie vo svojej knihe „Free to Choose,“ kde ich definuje nasledovne:

- kupón má predstavovať príspevok štátu na vzdelávanie žiaka,
- žiak, resp. jeho rodičia ho môžu využiť v akejkoľvek škole (verejnej, cirkevnej, súkromnej),
- financie budú distribuované školám priamo v súvislosti s prijatím konkrétného žiaka.

Kupón by teda predstavoval akúsi dávku, ktorú by poskytoval štát rodičom na vzdelanie svojho dieťaťa, ktorú by mohli využiť podľa vlastného uváženia³⁰. Išlo by teda o financovanie priamo študenta, nie školy.

Kupóny (schools vouchers) je možné chápať aj ako vzdelávacie poplatky realizované vládou škole, ktorú si vyberú rodičia. Finančná čiastka (celá alebo jej časť) by pritom mohla byť použitá na štúdium nielen na verejnej škole, ale aj na súkromnej či cirkevnej škole, v závislosti od preferencie rodičov dieťaťa.

Najdôležitejším prvkom kupónového financovania je práve sloboda rodičov pri rozhodovaní. Rodičia najlepšie poznajú svoje deti a v prvom rade im záleží na kvalite ich vzdelania. Finančné prostriedky určené na vzdelávanie tak idú školám, ktoré dokážu lepšie uspokojiť potreby klienty (v tomto prípade rodičov a ich detí). V pôvodnom systéme o prideľovaní finančných prostriedkov školám rozhodovali štátni úradníci, ktorým môžu byť potreby detí a ich rodičov vzdialené, resp. neznáme. V prípade rozhodovania rodičov o týchto finančných prostriedkoch tiež dochádza k vytváraniu tlaku na konkurenciu medzi poskytovateľmi vzdelávania, rast kvality vzdelávania ako aj tlaku na znižovanie nákladov škôl. Rodičia zároveň pociťujú vyššiu zaangažovanosť do vzdelávacieho systému a študenti si viac vážia školu, ak si ju mohli slobodne vybrať. Vedenie škôl si pritom uvedomuje svoju závislosť na spokojnosti študentov a ich rodičov a pristupuje k nim preto partnersky a nie diktátorsky.

Podľa ďalších názorov by zavedenie kupónového systému znamenalo tiež finančnú podporu pre deti z rodín s nízkymi príjmami, pre ktoré by to predstavovalo možnosť získať kvalitné vzdelanie, zjednodušenie distribúcie centralizovaných finančných prostriedkov s ohľadom na aktuálny stav študentov na školách, záchranu verejných škôl od kolapsu v prípade, že spoločnosť nie je spokojná s existujúcou kvalitou vzdelávania (trhové princípy a konkurencia však môžu priniesť stav, kedy školy budú vyhovovať požiadavkám spoločnosti), či

³⁰ Zdroj: Cathy Wylie, NZ Council for Educational Research, „Is the land of the flightless bird the home of the voucherless voucher?“

zamedzenie dvojitého spoplatnenia vzdelávania pre rodičov, ktorí posielajú svoje deti do súkromných škôl a napriek plateniu daní, platia aj školné³¹.

Úspešné uplatňovanie kupónového financovania školstva predpokladá splnenie viacerých podmienok, ktoré sú nevyhnutné pre fungovanie vzdelávania v trhovách podmienkach. Jednou z nich je aj sloboda vzdelávania, kde tak ako je dôležité dať slobodu rodičom pri výbere školy, je dôležité dať slobodu aj učiteľom, aby mali možnosť voliť inovatívne postupy a pod. Absencia slobody na strane pedagógov môže ľahko viesť k frustrácii, strate záujmu, neefektívnosti, či k pedagogickej stagnácii. Konkurencia medzi poskytovateľmi vzdelávania, ktorí navzájom súťažiacia o získanie študenta a motív vytvárania zisku zabezpečí kvalitu vzdelávania aj z dlhodobého hľadiska. Dôležitou podmienkou pre maximalizáciu efektívnosti kupónového financovania je aj zamedzenie ďalšieho financovania škôl z verejných zdrojov, na ktoré by sa mohli školy viac sústrediť z dôvodu ľahšieho prístupu k finančným prostriedkom ako v prípade získavania priazne rodičov a samotných študentov.

*Princípy kupónového financovania školstva sú úspešne aplikované vo viacerých krajinách po celom svete. V **Kanade** poskytuje viacero provincií verejné financie oprávneným súkromným i cirkevným školám v podobe priamych dotácií na žiaka (podobné kupónom). V provincii Ontario sa aplikuje veľmi voľný prístup k tzv. nezávislým školám. Na ich zriadenie sa vyžaduje len ohlásenie zámeru založiť školu, žiadna licencia alebo vládne schválenie na jej fungovanie sa nevyžaduje. Zároveň sa tu implementuje systém refundovateľných daňových dobropisov pre rodičov, ktorých deti navštevujú takúto nezávislú školu. Výsledky prieskumov ukazujú, že v provinciách, ktoré poskytujú verejné financovanie súkromným školám, dosahujú študenti lepšie výsledky. Tento spôsob financovania v Kanade existuje už niekoľko desaťročí a núti aj verejné školy súťažiť a zlepšovať svoju ponuku a kvalitu vzdelávania³².*

³¹ Autor: Algirdas Zabulionis, Centre for Educational Studies Open Society Fund – Lithuania; 2001

³² Kanadská charta práv a slobôd (The Canadian Charter of Rights and Freedoms; 1982) zároveň deklaruje, že každé dieťa má nárok na vzdelanie, a že jeho rodičia majú právo viesť vyučovanie doma podľa svojich zásad. To znamená, že všetci rodičia v Kanade majú zákonné právo vyučovať svoje deti doma, pričom niektoré provincie financujú aj takéto domáce vzdelávanie.

Školský systém **Švédska** môže byť dobrým príkladom pre všetky štáty, ktoré sa usilujú o reformu školstva, pretože poskytuje príklad komplexnej reformy financovania školstva. Švédsko nahradilo takmer centralizovaný školský systém systémom, ktorý sa vyznačuje slobodou voľby a spôsobilo tak rapidný nárast nezávislých škôl. Vo Švédsku môže založiť školu a získať tak právo na verejné financovanie takmer každý. Tento reformný systém existuje už viac ako desaťročie a jeho výsledky dávajú za pravdu tým, ktorí obhajujú možnosť voľby. Zákon o vzdelávaní pritom stanovuje, že študenti môžu ovplyvňovať obsah a formu vyučovania. Jeho priebeh tak nezávisí len od rozhodnutia učiteľa. Od študentov sa však očakáva, že budú mať zodpovednosť za svoje vzdelávanie, pričom s vekom študenta táto zodpovednosť narastá³³. Na druhej strane školy spolupracujú tiež s rodičmi, ktorých deti navštevujú školu s cieľom rozvíjať školské aktivity.

Podobne je to na **Novom Zélande**, kde sa politika vzdelávania zamerala na zvýšenie dôrazu kladeného na jednotlivé školy a ich zodpovednosti najmä vo vzťahu k dosahovaným výsledkom, zvýšenie ponuky vzdelávacích kvalifikácií prístupnú pre študentov a aktualizáciu kurikula s dôrazom na zručnosti a vedomosti. Súkromné školy tu pritom majú rovnaký nárok na štátnu podporu ako verejné školy. Podmienkou pre získanie tejto štátnej podpory je požiadať ministerstvo školstva o zaradenie do siete škôl. Navyše je tu požiadavka, aby súkromné školy prevádzkovali svoje vlastné budovy, pozemky a mali vybavenie, ktoré zodpovedá predpísaným štandardom. Súkromné školy na Novom Zélande predstavujú približne 15 % všetkých škôl, pričom asi 90 % z nich je zaradených do siete, ktorá je financovaná štátom.

Hlavným znakom **holandského** vzdelávacieho systému je sloboda vzdelávania, ktorá je garantovaná ústavou. Ide o slobodu zakladania škôl, ako aj o slobodu organizovania vyučovania v školách a určovania princípov, na ktorých sú založené. Zakladanie škôl a poskytovanie vzdelávania môže byť pritom založené na náboženských, resp. ideologických princípoch ale aj podľa rôznych názorov na vzdelanie. Sloboda organizovať vyučovanie zase znamená, že školy si sami môžu určiť čo a akým spôsobom budú vyučovať. Existujú však

³³ Je to jeden zo spôsobov tréningu v demokracii

kvalitatívne štandardy, ktoré túto slobodu limitujú a ktoré určuje ministerstvo prostredníctvom legislatívy. Tieto štandardy sú aplikované tak na súkromné, ako aj verejné školy. Cieľom základného vzdelávania je podporovať rozvoj detských emócií, intelektu, kreativity a pod. Na základe zákona o základnom vzdelávaní musia školy vyučovať určité predmety, avšak školy sa sami rozhodujú, koľko času a kedy budú venovať jednotlivým oblastiam kurikula.

Aj v Holandsku existuje možnosť vybrať si verejnú alebo súkromnú školu, pričom štát hradí náklady na štúdium bez ohľadu na to, či ide o verejné alebo súkromné školy. Vyplýva to z ústavy, v ktorej je zakotvené rovnaké financovanie pre všetky vzdelávacie inštitúcie, či už verejné alebo súkromné. V praxi to znamená, že škola dostáva za každého zapísaného študenta sumu, ktorá je ekvivalentná nákladom na hlavu verejnej školy. Finančné prostriedky tak „nasledujú“ študenta na školu, ktorá z nich následne financuje svoje fungovanie či platy učiteľov. Rodičia sa teda môžu slobodne rozhodnúť do akej školy pošlú dieťa študovať – verejnej alebo súkromnej. Niektoré školy môžu požiadať rodičov o príspevky, ktoré sú však dobrovoľné.

3.3.2 Poukážkový systém financovania vzdelávania so sporiacim prvkom

Návrh reformy vzdelávacieho systému na Slovensku, ktorý v roku 2017 publikovala Nadácia F. A. Hayeka v rámci projektu **Athéna++ (Vízia systému vzdelávania študentov základných a stredných škôl v 21. storočí)**³⁴ nadväzuje na kupónový systém financovania školstva. Hlavné zmeny, ktoré projekt Athéna++ rozpracováva, sa týkajú oblasti financovania regionálneho školstva, systému poskytovania samotného vzdelávania a certifikácie (testovania) dosiahnutého vzdelávania.

Navrhovaný systém je kombináciou tzv. poukážkového systému (voucher system) a sporiaceho systému financovania, pričom kladie dôraz na čo najväčšie využívanie nových IT

³⁴ http://www.hayek.sk/wp-content/uploads/2017/02/athena_projekt_vizia_skolstva.pdf

technológií, ktoré umožňujú tento navrhovaný systém implementovať relatívne efektívne a zároveň odstraňujú nedostatky voucher systémov.

Základným pilierom navrhovaného systému financovania by podľa jeho autorov bolo zriadenie tzv. osobného účtu študenta, na ktorý by štát pravidelne (napr. štvrťročne) poukazoval dotáciu podľa podmienok stanovených na základe zákona. Za tieto finančné prostriedky by následne rodič ako zákazník nakupoval vzdelávaciu službu pre svoje dieťa. Navrhovaný systém zachováva financovanie vzdelávania z verejných zdrojov, avšak mení ich smerovanie. Zatiaľ čo súčasný systém financovania vzdelávania je zameraný na financovanie vzdelávacej infraštruktúry, ktorá následne poskytuje službu vzdelávania rodičom a ich deťom, navrhovaný systém zavádza financovanie vzdelávacích potrieb študenta na základe preferencie rodiča, kedy práve rodičia rozhodujú o smerovaní finančných prostriedkov do vzdelávacej infraštruktúry. Zahrnutie sporiaceho prvku do systému vzdelávania by umožnilo usporiť finančné prostriedky zo získanej dotácie v prípade, ak by rodičia dokázali „kúpiť“ vzdelávanie pre svoje deti za nižšie ceny, ako výška ročnej dotácie. V tomto systéme sa rodič stáva priamo zainteresovaným a zodpovedným za vzdelávanie svojho dieťaťa a možnosť presunu nevyužitých finančných prostriedkov určených na vzdelávanie (napr. na sporiaci účet) pôsobí pre rodičov ako motivačný faktor pri hľadaní najlepšieho pomeru kvality a ceny vzdelávania.

Návrh reformy je založený na niekoľkých **princípoch a pravidlách**, ktoré by mali byť zavedené a uplatňované v rámci vzdelávacieho systému na Slovensku. Jedným z nich je decentralizované rozhodovanie umožňujúce maximálnu demokraciu pri rozhodovaní o finančných prostriedkoch daňových poplatníkov určených na vzdelávanie, pričom toto rozhodnutie musí pochádzať od pôvodcov peňazí, t. j. samotných daňových poplatníkov. Vzdelávanie je pritom považované za službu, ktorá prináša pridanú hodnotu pre jej recipienta. Jeho financovanie preto musí byť racionálne a občania vynaložia finančné prostriedky len na to o čom si myslia alebo o čom ich niekto presvedčí, že im prináša kladnú pridanú hodnotu. Ďalším pravidlom je, že licencované subjekty, ako nosný pilier systému a poskytovatelia vzdelávania, musia byť nútené konkurenčným prostredím vyhľadávať

najlepšie metódy, formy vzdelávania a zároveň musia mať možnosť ich v čo najkratšom čase implementovať do praxe. Licencované subjekty disponujú odbornými znalosťami v oblasti vzdelávania, čo vytvára predpoklad ponuky takých produktov, ktoré prinášajú pre spotrebiteľov (v tomto prípade rodičov a deti ako prijímateľov služby vzdelávania) pridanú hodnotu. Pokiaľ ponuka týchto produktov nezodpovedá ich požiadavkám, musia byť v konkurenčnom prostredí tieto produkty nahradené inými produktmi. Pre naplnenie týchto potrieb je nevyhnutné, aby bolo rozhodovanie jednotlivcov v maximálnej možnej miere slobodné a individualizované. Práve neznalosť individuálnych túžob, potrieb a cieľov jednotlivca je hlavnou nevýhodou centrálneho plánovania, v rámci ktorého dotujeme vzdelávací systém a jeho potreby a nie potreby konkrétnych ľudí. Systém vzdelávania musí byť založený na podpore ľudí, ktorú je možné dosiahnuť len tak, že všetky finančné opatrenia v systéme budú zamerané na ich potreby a nie na potreby licencovaných subjektov a ich produktov. V celom systéme vzdelávania pritom musia byť racionálne motivačné zložky a každé pravidlo systému musí nadväzovať na samotné fungovanie systému a musí ho podporovať.

Autori návrhu reformy uvažujú s **tromi možnými variantmi** budúceho systému financovania vzdelávania. Prvý variant predstavuje rovnomerné rozdelenie finančných prostriedkov medzi všetkých študentov v rámci regionálneho vzdelávania (rovnaká výška dotácie pre študenta základnej aj strednej školy). Druhý variant predstavuje zachovanie rovnakého pomeru medzi finančnými prostriedkami pre základné a stredné školy ako v súčasnosti (čo znamená nižšiu dotáciu pre študenta základnej školy asi o 5 % v porovnaní so strednou školou). Tretí variant prináša zvýšenie objemu finančných prostriedkov pre mladších študentov o 20% oproti súčasnému stavu a teda zvýšenie dotácie pre študentov základných škôl, ktorá by bola v konečnom dôsledku o tretinu vyššia ako dotácia pre študenta strednej školy. Tento tretí variant preferuje stav vyššej finančnej alokácie na vzdelávanie študenta v skoršom veku, pričom v prípade úspory finančných prostriedkov v tomto období môžu byť usparené finančné prostriedky využité v ďalšej fáze vzdelávania.

Tabuľka 15: Varianty dotácií na jedného študenta

Variant	Suma na študenta do 16 rokov	Suma na študenta od 16 do 19 rokov
1	2 050,00 €	2 050,00 €
2	1 963,00 €	2 181,00 €
3	2 226,00 €	1 671,00 €

Zdroj: Athéna++, Nadácia F. A. Hayeka, 2017

Pri zriadení osobného účtu študenta je rovnako možné uvažovať s viacerými variantmi. Od využívania klasických bankových účtov v komerčných bankách s využívaním platobnej karty, cez vytvorenie verejného virtuálneho osobného účtu v podobe internetového rozhrania až po zriadenie online peňaženky študenta vo vybranom krypto-systéme a využívanie krypto-systémov pri financovaní verejného vzdelávania, ktoré je však ešte otázkou vzdialenejšej budúcnosti.

V rámci navrhovaného systému financovania vzdelávania sa počíta so zriadením organizácie (autori návrhu ju nazvali „**Správca registra**“), ktorá by spadala do pôsobnosti ministerstva školstva a jej hlavnými úlohami by bolo vytvorenie a správa registra licencovaných subjektov poskytujúcich vzdelávacie a podporné služby, vytvorenie a správa registra osobných účtov vrátane ich financovania a vytvorenie a správa registra certifikačných subjektov. Presné podmienky vydávania licencií, možnosti a podmienky zápisu sa do registra ako aj ďalšie náležitosti budú vymedzené v zákone. Fungovanie registra by sa však malo vyznačovať otvorenosťou (otvorený pre všetky právnické a fyzické osoby spĺňajúce podmienky § 26 zákona č. 25/2006 Z. z. o verejnom obstarávaní bez ohľadu na formu a obsah poskytovaného vzdelávania), jednoduchosťou (systém by mal umožňovať jednoduchý zápis do registra, napr. prostredníctvom elektronickej žiadosti a požadovať nízky registračný poplatok) a zákonnosťou (možnosť zapísať len tie subjekty, ktoré poskytujú vzdelávacie služby v súlade so zákonom).

Jednotlivé služby vzdelávania bude možné poskytovať len na základe udelenej licencie a platba za tieto služby bude realizovaná výhradne bezhotovostným prevodom. Medzi základné služby vzdelávania, ktoré budú takto nakupované zaradili autori reformy napr. školné, kurzy spojené so základným vzdelávaním, výdavky na individuálne štúdium, výdavky

spojené s alternatívnym vzdelávaním, či individuálne vzdelávacie potreby realizované dnes ako mimoškolské vzdelávanie (doučovanie, vzdelávacie kurzy). Za doplnkové služby sú považované služby školskej jedálne, internátov, školských družín, ale aj cestovné spojené so vzdelávaním a pod. Služby, za ktoré bude možné realizovať úhradu v hotovosti a nebudú podliehať žiadnej kontrole, predstavujú napr. nákup školských potrieb a pomôcok, nákup exkurzií, či nákup vstupného na vzdelávacie podujatie a pod. Nákup služieb v hotovosti by však bol limitovaný maximálnou sumou, za ktorú je možné nakúpiť tieto služby v rámci určitého časového obdobia (napr. jeden rok).

Navrhovaný systém zohľadňuje tiež **špeciálne potreby psychicky a fyzicky postihnutých detí** so špeciálnymi nárokmi na starostlivosť, ktorých vzdelávanie by malo byť nadštandardne financované. Autori pritom uvažujú s dvomi alternatívami, podporou všetkých detí so špeciálnymi nárokmi bez ohľadu na sociálny status rodiny a s podporou detí so špeciálnymi nárokmi na základe sociálneho statusu rodiny, kedy rodina spadá do kategórie sociálnych prípadov definovaných zákonom, keďže v tomto prípade nejde priamo o podporu samotného študenta, ale podporu jeho rodiny.

Návrh počíta aj s možnosťou, že rodič nebude participovať v na tomto systéme (najmä sociálne neprispôsobiví občania). V takom prípade preberie časť jeho povinností Správca registra (zriadenie osobného účtu študenta). „Nákup“ vzdelávania pre dieťa a teda rozhodnutie o smerovaní finančných prostriedkov, rozsahu vzdelávania, či jeho dĺžke bude mať v tomto prípade na starosti opatrovateľ, resp. samosprávny subjekt podľa trvalého bydliska, príp. iný na to určený orgán (rôzne špecializované zariadenia), ktorý bude mať sociálnu politiku v tejto oblasti na starosti a to do veku napr. 18 rokov študenta. Návrh predpokladá, že starší študenti budú zahrnutí do týchto rozhodnutí, dokonca sa dá uvažovať aj o znížení veku pre nadobudnutie práva narábať samostatne s týmito prostriedkami na úroveň veku trestnej zodpovednosti (14 resp. 15 rokov).

V rámci **kontroly** nakladania s finančnými prostriedkami z osobného účtu študenta pri takto navrhnutom systéme je nevyhnutné stanoviť presné pravidlá, ktorými sa zabezpečí

predchádzanie zneužitia týchto finančných prostriedkov samotnými prijímateľmi. Základné kontrolné činnosti (kontrolovať zriadenie osobného účtu študenta, kontrolovať porušenie ustanovení zákona, vykonávať náhodné kontroly licencovaných subjektov, sledovať podozrivé transakcie na základe stanovených kritérií atď.) bude vykonávať Správca registra. Medzi jeho právomoci bude patriť napr. aj zastavenie realizácie platby či právo požadovať vrátenie finančných prostriedkov na osobný účet študenta, vrátane súdneho vymáhania. Hlavným kontrolným subjektom a vykonávateľom zákona by v navrhovanom systéme bolo Ministerstvo školstva Slovenskej republiky, ktoré bude vykonávať i druhostupňovú kontrolu a reprezentovať druhostupňový orgán vo veci rozhodnutia porušenia podmienok ustanovených zákonom. V prípade zriadenia osobného účtu v podobe bankového účtu bude prípadnú určité kontrolné činnosti aj samotnej banke.

V súvislosti s **ochranou navrhnutého systému financovania** vzdelávania pred jeho zneužitím samotnými prijímateľmi finančných prostriedkov uvažujú autori projektu napr. s napojením miery slobody pri rozhodovaní o použití týchto finančných prostriedkov na dosahované výsledky dieťaťa, kde pri dosahovaní zlých výsledkov bude musieť študent, resp. jeho rodič realizovať niektoré úhrady na základe konzultácií s kompetentnými orgánmi. Alternatívou je vopred určená miera slobodného nakladania s finančnými prostriedkami zo strany rodičov v závislosti od veku podporovaného dieťaťa, kedy by štát určoval povinnosť rodiča minúť určité alokované prostriedky na určité druhy vzdelania. So zvyšovaním veku by získaval rodič i študent vyššiu mieru slobody pri rozhodovaní sa o poskytnutej dotácii a v tejto nadväznosti by sa uvoľňovali aj podmienky získavania licencie pre poskytovateľov vzdelávania. Autori návrhu sa spoliehajú tiež na samoregulačné účinky možnosti úspory finančných prostriedkov, resp. ich presunu na ďalšiu generáciu, ktoré tak znižujú snahu o zneužitie systému. V rámci kontrolných mechanizmov navrhujú tiež automatickú kontrolu podozrivých transakcií, zverejňovanie zoznamu úhrad, obmedzenie hotovostného styku či vzájomnú kontrolu konkurenčných licencovaných subjektov.

Autori projektu Athéna++ otvárajú aj možnosť dofinancovania verejného školstva zo súkromných zdrojov, ktoré by mohli byť daňovo uznateľným výdavkom tak pre

podnikateľské subjekty ako aj pre jednotlivých rodičov. Podnikatelia by mohli dotovať osobné účty študentov na základe udelenia **podnikateľských štipendií**. Ich maximálna výška by bola stanovená zákonom. Pri poskytnutí takéhoto štipendia by mal podnikateľ právo napr. zaviazať dotovaného študenta pracovať určité obdobie po absolvovaní školskej dochádzky pre daný podnikateľský subjekt, právo stanoviť požadovanú úroveň vzdelania, ktorú bude musieť študent dosiahnuť, prípadne by mohli podnikateľské subjekty poskytnúť finančné prostriedky študentovi na absolvovanie konkrétnych kurzov na základe potrieb alebo preferencií daného podnikateľa.

Právo dotovať osobné účty študentov nad rámec všeobecnej dotácie by mohol mať aj štát v rámci uplatňovania politiky **prospechových a talentových štipendií**. Autori návrhu však odporúčajú zohľadňovať sociálny status rodiny (štipendijnú politiku štátu zamerať len na študentov zo sociálne slabších rodín) a schopnosti študenta preukázané v rámci testovania. Po splnení uvedených kritérií by bolo udelenie prospechového a talentového štipendia automaticky nárokovateľné a jeho výška by bola limitovaná vopred stanovenou celkovou výškou príspevku určenou v štátnom rozpočte, ktorá by sa spätne rozpočítavala medzi oprávnených prijímateľov. Toto štipendium by predstavovalo ocenenie nadštandardne šikovných študentov zo sociálne slabších rodín.

Novým prvkom v rámci navrhovaného systému financovania školstva, ktorý zároveň považujú autori projektu za jednu z kľúčových možností rozvoja kvality vzdelávania, je aj možnosť **vstupu inštitucionálnych investorov** do systému školstva, či už vo forme možnosti investovania súkromných spoločností do vzdelávacích zariadení, možnosti transformácie organizácií (rozpočtových, resp. príspevkových) na komerčné subjekty, možnosti predaja súčasnej školskej infraštruktúry bez určenia účelu, možnosti vytvorenia spoločných licencovaných subjektov (školských podnikov) medzi súkromným investorom a verejnými zriaďovateľmi alebo možnosti využívať infraštruktúry vzdelávacej inštitúcie aj na ďalšie účely podľa rozhodnutia zriaďovateľa. Všetky uvedené možnosti by mohli priniesť nové a dodatočné zdroje na rozvoj vzdelávacej infraštruktúry a vytvorenie konkurencie čisto verejným poskytovateľom vzdelávania.

Návrh zmeny financovania vysokoškolského štúdia síce nebol predmetom návrhu reformy v rámci projektu Athéna++, jeho fungovanie by však mohlo mať podľa autorov obdobný charakter ako v prípade regionálneho školstva. Náklady na štúdium na vysokej škole by primárne pokrývala dotácia na vzdelávanie poskytovaná štátom. V prípade vyšších nákladov by si mal študent dofinancovať vzdelávanie z vlastných zdrojov. Autori projektu Athéna++ sa však zmieňujú, že štátnu dotáciu by mali dostať všetci občania vo veku od 19 rokov, vrátane tých, ktorí na vysokej škole neštudujú. Tí by ich mohli využívať v rámci celoživotného vzdelávania, resp. na úhradu nákladov spojených s dodatočným vzdelávaním potrebným pre výkon zamestnania alebo podnikateľskej činnosti. Alternatívou nevyužitia týchto finančných prostriedkov na vzdelávanie by mohol byť ich presunom na sporiaci/investičný účet dôchodkového zabezpečenia, príp. uplatnenie akéhosi dedičského princípu, kedy by mohli byť nevyužité finančné prostriedky použité na financovanie vzdelávacích potrieb potomkov. Ak by nedošlo k využitiu ani jednej z uvedených možností, finančné prostriedky by boli vrátené do štátneho rozpočtu po uplynutí určitého veku daného občana (autori návrhu reformy zvyčajne uvažovali s vekom 35 rokov).

4 ÚSPEŠNÉ PRÍBEHY ZO ZAHRANIČIA

V tejto kapitole sa zameriame na úspešné príklady reforiem a foriem financovania školstva v zahraničí. Pre krajinu ako je Slovenská republika je nutné inšpirovať sa úspešnými príkladmi a možno preniesť niektoré prvky do slovenského systému. Ako sme už opísali v predchádzajúcich častiach tejto analýzy, je zrejmé, že slovenské školstvo je financované zle, ťažkopádne a s roztrieštenými kompetenciami financovania. Napríklad Global Education Report z júla 2017 vidí najlepšie vzdelávacie systémy v krajinách ako: Fínsko, Japonsko, Južná Kórea, Dánsko, Rusko, Nórsko, Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska, Izrael, Švédsko a Honkong. Svetové ekonomické fórum v roku 2016 vidí podobné krajiny, oceňuje však aj rast úrovne vzdelávania v Estónsku či Belgicku. Zameriame sa na niektoré z týchto krajín a reformy, ktoré v nich prebehli, ako boli uskutočnené a ako boli dosiahnuté úspešné výsledky.

4.1 Švajčiarsko

Krajinou s pozitívnym hodnotením školského systému je podľa viacerých organizácií Švajčiarsko. Z geografického hľadiska je Švajčiarsko veľmi podobnou krajinou ako Slovensko a vzhľadom na tieto špecifiká môže byť švajčiarsky systém inšpiráciou pre Slovensko.

Švajčiarska spoločnosť je veľmi heterogénna a to vzhľadom na národnostné zloženie, ako i množstvo jazykov, používaných na danom území. Aj napriek tomu, že väčšina Švajčiarov používa ako rodný jazyk nemčinu (63 %), rozšírená je i francúzština (20 %) a taliančina (6,5 % populácie). Okrem toho žije vo Švajčiarsku množstvo príslušníkov iných menšín. Školský systém preto v plnej miere reflektuje heterogenitu spoločnosti a vo Švajčiarsku, ako v jednej z mála krajín neexistuje centrálné ministerstvo školstva. Švajčiarsky vzdelávací systém je značne decentralizovaný a jednotlivé školy spadajú do pôsobnosti kantónov, pričom príslušné oddelenia v týchto kantónoch definujú vlastný školský kalendár, štruktúru vzdelávania, metódy výučby a kurikula a tieto aktivity na celoštátnej úrovni jednotlivé

kantóny len koordinujú. Kantóny dokonca môžu určiť rozdielnu dĺžku školskej dochádzky, čo v praxi znamená, že napríklad predškolská dochádzka v jednom kantóne je dva roky, v inom kantóne tri roky. Takáto vysoká miera decentralizácie v praxi znamená ako keby vytvorenie 26 kantonálnych ministerstiev školstva, ktoré medzi sebou komunikujú a navzájom si odovzdávajú svoje poznatky a skúsenosti. Kantóny pritom nie sú rovnaké, líšia sa nielen rozlohou, ale významne aj počtom obyvateľov. To napríklad znamená, že v kantóne Zürich je viac ako 147 000 študentov (2014), v kantóne Appenzel-Innerrhoden len asi 2064. Rovnako tak boli do zodpovednosti kantónov prenesené aj kompetencie v oblasti vzdelávania študentov so špeciálnymi potrebami. Prenosom na kantóny sa zvýšil aj záujem o vzdelávanie tejto skupiny obyvateľstva.

Riadenie školstva na kantonálnej úrovni sa za posledných 20 rokov presunulo od riadenia vstupov, založeného na detailných študijných plánoch pre štúdium k vyššej individualizácii a sledovaniu kvality procesu vzdelávania.

Rozdielna oproti Slovensku je aj organizácia škôl vo Švajčiarsku:

- Základné vzdelávanie – materské školy a prvý stupeň základného vzdelávania
- Nižšie stredné vzdelanie
- Úplné stredné vzdelanie – odborné vzdelávanie (tzv. VAT), bakalárske vzdelávanie a špecializované vzdelanie
- Univerzitné vzdelávanie

Nižšie stredné vzdelanie vo Švajčiarsku začína v 11 – 12 roku života a trvá zvyčajne tri roky. Vo svojej podstate ide o pokračovanie základného vzdelávania a prípravu študentov na proces celoživotného vzdelávania. Po takomto vzdelaní sú študenti pripravení na ďalšie vzdelávanie, ktoré vo väčšine prípadov pokračuje na stredných odborných školách.

Spôsob ustanovenia škôl nižšieho stupňa vzdelávania sa odlišuje v každom kantóne. Celkovo môžeme vraviť o niekoľkých modeloch nižších stredných škôl, ktoré fungujú vo Švajčiarsku.

Ide o:

- Integrovaný model – v takomto modeli neexistujú základné triedy ale rôzne diferencované kurzy
- Kooperatívny model – celková populácia žiakov je rozdelená medzi dve skupiny, ktoré sú vzdelávané rozdielne
- Separatívny model – každá škola vzdeláva rozdielne

Vyššie stredné školstvo môžeme členiť na tri základné typy škôl. Ide o Všeobecné vzdelávanie (niečo ako Gymnázium v ponímaní SR), Stredné odborné školy (Vocational Training – VAT) a o dočasné riešenie v prípade špecifických študentov. Dočasné riešenie zahŕňa rok nižšieho stredného vzdelávania navyše a dotýka sa približne 15 % študentov. Dočasné riešenie znamená, že aj tým študentom, ktorí nespĺňajú predpoklady je umožnené študovať a takéto štúdium, teda rok navyše im dáva možnosť lepšieho uplatnenia na trhu práce. Len ťažko sa dá tento typ vzdelávania jednoznačne definovať, keďže sa líši vzhľadom na daný kantón.

Počet študentov, ktorí pokračujú na všeobecnom type vzdelávacích škôl je necelých 30 % a najviac študentov pokračuje na Stredných odborných školách (VAT), približne 50 %.

Švajčiarske školstvo sa vyznačuje veľkým dôrazom na previazanosť s praxou a to najmä v prostredí týchto tzv. VAT škôl. Práve väčšina študentov z nižších stredných škôl pokračuje vo vzdelávaní na školách typu VAT. Tieto školy sú priamo prepojené so zamestnávateľom, vzdelávací cyklus v nich trvá od dvoch do štyroch rokov a po ich absolvovaní dostáva absolvent certifikát o skončení školy. S certifikátom sa následne môže uchádzať o štúdium na niektorej z vysokých škôl či univerzít.

Na školách bakalárskeho vzdelávania pokračuje asi tretina študentov zo Švajčiarska. Na toto štúdium sa zapisujú študenti zvyčajne v poslednom ročníku stredoškolského vzdelávania a štúdium trvá najčastejšie štyri roky, v niektorých kantónoch tri alebo šesť rokov. Štúdium je založené na príprave na univerzitný stupeň vzdelávania. Po jeho absolvovaní teda môže študent pokračovať v štúdiu na vysokej škole, či univerzite.

Na tomto type škôl končí len niečo okolo päť percent školákov. Ide o vysoko špecializované inštitúcie, pripravujúce študentov na prácu v špecifických odboroch s vyššou pridanou hodnotou ako zdravotníctvo, sociálna práca či vzdelávanie. Úspešní absolventi s diplomom z takejto školy môžu pokračovať vo vzdelávaní na univerzitách.

Univerzitné vzdelávanie vo Švajčiarsku je na mimoriadne vysokej úrovni. Veď len v najuznávanejšom Šanghajskej rebríčku univerzít za rok 2017 skončila najlepšia univerzita zo Švajčiarska na 19. mieste, pričom do prvej stovky sa dostali ešte ďalšie tri švajčiarske univerzity.

Školy vo Švajčiarsku z globálneho hľadiska „trpia“ podobnými problémami ako zvyšok krajín Európy. Problémom, ktorý Švajčiari vnímajú je starnutie populácie učiteľov, kde je dokonca ešte vyšší podiel učiteľov nad 50 rokov ako v iných krajinách Európy. Druhým problémom, ktorý je v prípade Švajčiarska viditeľný je najmä demografická zmena spoločnosti. Táto sa prejavuje v niektorých kantónoch Švajčiarska poklesom študentov v nižšom strednom stupni vzdelávania až o 23 % (medzi rokmi 2011 – 2017), pričom v iných kantónoch naopak, vplyvom prisťahovalectva počet študentov narastá. Práve vysoká miera decentralizácie školstva umožňuje miestnym školským autoritám na tieto problémy dynamicky reagovať.

Výsledky švajčiarskeho školstva sú nesporné. Nielen zaradenie niekoľkých univerzít medzi najlepšie univerzity sveta je toho dôkazom. Nezamestnanosť vysokoškolsky vzdelanej populácie sa dlhodobo pohybuje na úrovni nižšej ako 3 %, nezamestnanosť stredoškolsky vzdelanej populácie je pod 8 %.

Komplexnú organizáciu švajčiarskeho školstva ponúkame v Prílohe 7.

4.2 Kórejská republika

Polstoročie dozadu patrila Kórejská republika k najmenej rozvinutým krajinám Ázie. Podpísala sa pod to najmä krvavá história Kórejského polostrova, rozdelenie, napätá

medzinárodná situácia a nízka industrializácia krajiny v 50. rokoch 20. storočia. Avšak potreba krajiny rozvíjať sa podpísala aj pod potrebu reformovať školstvo.

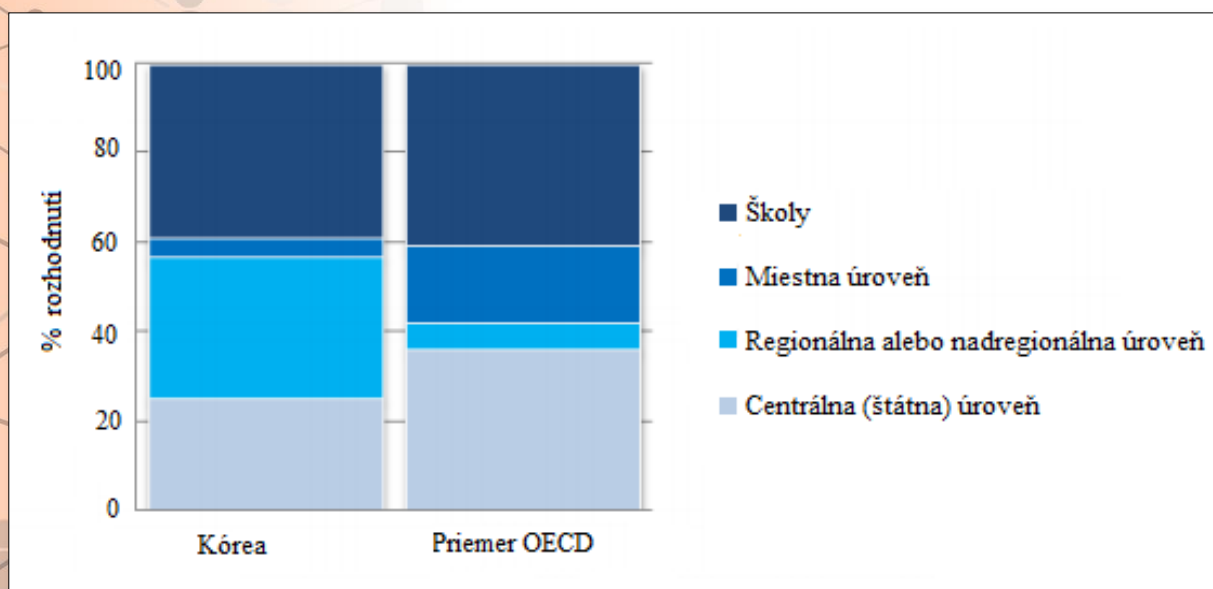
V súčasnosti je systém školstva Kórejskej republiky rozdelený do pôsobnosti centrálného Ministerstva školstva avšak časť kompetencií je delegovaná na municipálne authority. Ministerstvo školstva (celý názov Ministerstvo pre školstvo, vedu a technológie) je zodpovedné za kvalitu vzdelávacieho systému a to najmä pomocou politik, ktoré riadi centrálna vláda. Plánuje organizáciu školského systému, nastavuje pravidlá celoštátnej vzdelávacej politiky a štandardy pre predškolské vzdelávanie, rovnako tak štandardy pre základné vzdelanie, spoločne s národnými štandardmi a základným učebným rámcom pre toto vzdelávanie. Pre vysokoškolský stupeň vzdelania ministerstvo nastavuje spôsoby vzdelávania a skúšobný rámec. Ostatnými orgánmi zodpovednými za nastavenie vzdelávania v krajine sú:

- Kórejský inštitút rozvoja vzdelávania – národný inštitút zodpovedný za výskum v oblasti vzdelávania a nastavovania vzdelávacej politiky
- Množstvo iných vzdelávacích výskumných inštitúcií, ktoré sa zaoberajú špecifickými oblasťami výskumu. Ide napríklad o Kórejský inštitút pre kurikulum a hodnotenie, Národný inštitút celoživotného vzdelávania, Kórejský inštitút pre odborné vzdelávanie a iné
- Ostatné ministerstvá, ako napríklad Ministerstvo práce alebo Ministerstvo financií, ktoré taktiež prispievajú k rozvoju politiky v oblasti vzdelávania, čiastočne najmä v oblasti odborného vzdelávania a ich snaha sa koncentruje na vzdelávanie, ktoré je potrebné pre trh práce
- Iné záujmové združenia, medzi ktoré môžeme zaradiť nielen dobrovoľníkov v oblasti vzdelávania, resp. tretí sektor, ktorý sa zaoberá rozvojom vzdelávania ale taktiež záujmové skupiny rodičov, či učiteľov, prípadne inštitúcie, ktoré sa zaoberajú rozvojom v oblasti špeciálneho školstva

Ďalším dôležitým prvkom v systéme sú municipality. Tie priamo zodpovedajú za vzdelávaciu politiku realizovanú v školách, ktoré spadajú do ich pôsobnosti. Celkovo ide o 17 municipálnych úradov, ktoré na regionálnej úrovni, prostredníctvom municipálnych parlamentov nastavujú legislatívne pravidlá a riadia školskú inšpekciu. Množstvo rozhodnutí, ktoré sa uskutočňujú na úrovni vlády, resp. centrálnej autority je na úrovni asi 25 %, čo je približne priemer OECD, množstvo rozhodovaní, ktoré je uskutočňované na regionálnej úrovni je ale na úrovni 32 % (rok 2011), čo je viac. Každá z municipalít naviac manažuje miestne úrady školstva.

Oba druhy škôl, či už ide o štátne alebo súkromné školy majú v Kórei osobitné postavenie a veľkú mieru slobody v porovnaní s ostatnými krajinami OECD. Personálny manažment škôl ako i rozpočtovanie jednotlivých položiek ostáva na čo najnižšom leveli, teda na školách a nie je riadené zhora. Časť decentralizačnej reformy prebehla v roku 2008, kedy boli niektoré z národných kompetencií v oblasti školstva presunuté na municipality.

Obrázok 1: Podiel na rozhodovaní v Kórejskej republike v porovnaní s priemerom OECD

Zdroj: OECD

Výdavky na oblasť školstva ako % HDP sú v Kórei vôbec najvyššie spomedzi krajín OECD. Zároveň sa školský systém Kórejskej republiky vyznačuje vysokou mierou výdavkov

súkromného sektora do školstva. Ide najmä o výdavky domácností na vzdelávanie, pričom však tento trend je mierne klesajúci a postupne súkromné výdavky nahrádzajú výdavky štátu.

Kórejský systém je založený na extrémnej záťaži pre študenta, na niektorých leveloch vzdelávania až 12, či 14 hodinovom dennom vzdelávaní. Niektoré typy škôl sú dokonca otvorené do 12 hodiny v noci, aby bolo umožnené študentom po klasickom vyučovaní samoštúdium. Obrovská študijná záťaž sa prejavuje na výborných výsledkoch kórejských študentov.

Systém prípravy na povolanie je zostavený z viacerých typov škôl.

Nižšie stredné odborné vzdelanie pozostáva z troch rokov vzdelávania, pričom je zostavené zo všeobecných, odborných a špecializovaných predmetov. Zapojenie študentov vo všeobecnom stupni vzdelávania, čo je vlastne príprava na ďalšie štúdium je v Kórei najvyššie na svete – až 82 % študentov (v porovnaní s priemerom OECD na úrovni 56 %). Nižšie stredné vzdelanie taktiež ukončí najvyššie percento populácie spomedzi krajín OECD. Až 98 % populácie vo veku 25 – 34 rokov má dosiahnuté nižšie stredné vzdelanie alebo vyššie.

Stredné odborné vzdelávanie pozostáva zo špecializovaných typov škôl, ktoré ponúkajú kurikulá založené na príprave študentov pre špecifické odvetvia ekonomiky a potreby trhu práce ako i školy zameraná na prípravu remeselníkov. Práve na prípravu remeselníkov vznikli v roku 2010 tzv. „Meister školy“. Tieto školy vznikli po vzore Nemecka. Hlavným účelom bolo zvýšiť atraktivitu vzdelávania aj na strednom odbornom stupni vzdelania. Študenti sa vzdelávajú v špecifickej oblasti obchodu a remesiel, po ktorých je na trhu dopyt. Kórejská vláda zároveň tento program značne podporuje a študentom „Meister škôl“ poskytuje nielen štipendium ale i ubytovanie. V roku 2015 vzniklo v Kórei 40 „Meister škôl“, pričom ich počet sa má zvýšiť na finálnych 50. Práve tento typ škôl má za cieľ zvýšiť atraktivitu stredného odborného vzdelávania a prelomiť dlhodobu nižšie vnímanie kórejskej spoločnosti stredného odborného vzdelávania. Avšak v roku 2015 bolo do programu vzdelávania v Meister školách zapojených len 17 502 študentov, čo predstavuje ani nie 1 % študentov

vzdelávajúcich sa v Kórei. Naopak dopyt po absolventoch týchto škôl je doslova obrovský. 92,3 % z tých, ktorí školu ukončili v roku 2013 už v januári 2014 malo zamestnanie.

Zapojenie do programov stredného odborného vzdelávania je nižšie ako priemer OECD a to len na úrovni 18 % (v porovnaní s 44 % priemeru OECD). Takýto stav je pre súčasnú kórejskú populáciu typický a v krajine sa veľmi dbá na dosiahnutie akademického stupňa vzdelania. Preto vzdelanie stredného odborného stupňa má v spoločnosti len nižší kredit. Avšak takéto zvýhodňovanie všeobecného a vyššieho vzdelávania na úkor stredného odborného vzdelania vedie k tomu, že na trhu práce vznikajú vážne disparity.

Pravdou však ostáva, že aj študenti, ktorí študujú na školách stredného odborného vzdelávania môžu ďalej pokračovať v štúdiu na vysokých školách. Avšak podiel takýchto študentov má skôr klesajúci trend a študenti po štúdiu na strednej odbornej škole plynulo pokračujú na trh práce.

Vysokoškolské vzdelávanie v Kórei sa vyznačuje veľkou mierou participácie študentov a veľkým podielom vysokoškolsky vzdelanej populácie na celkovej populácii. Podiel vysokoškolsky vzdelaných ľudí v Kórei je až 69 % v porovnaní s priemerom OECD na úrovni 42 %. Doktorandské štúdium absolvuje 1,6 % študentov, čo je na úrovni priemeru OECD. Kórea sa vyznačuje najmä „produkciou“ vysokoškolsky vzdelaných ľudí v oblasti technológií a konštrukcií a podiel študujúcich tieto oblasti štúdia je opäť nad priemerom OECD.

Väčšina vysokých škôl v Kórei je súkromných, avšak spadajú pod reguláciu centrálnej autority a to vrátane školného a regulované sú tiež podmienky prijatia. Vláda tiež vstupuje do politiky ohľadom počtu absolventov avšak aj v tejto oblasti postupne dochádza k uvoľňovaniu štátnej politiky. Súkromné školy ale majú obrovskú mieru autonómie v oblasti menovania rady školy, stanovovaní úrovni riadenia a rozhodovaní o smerovaní školy. Legislatíva však odporúča, aby jedna štvrtina členov rady školy bola z externého prostredia.

Financovanie školstva v Kórei je či už z pohľadu štátnych zdrojov alebo z pohľadu súkromných zdrojov nielen dostatočné, ale vysoké aj oproti priemeru krajín OECD. V roku

2013 išlo na vzdelanie až 6,3 % HDP. Súkromné zdroje do školstva sú vo výške 1,9 % HDP, čo je oproti priemeru krajín OECD (0,7 % v 2013) výrazne viac. Avšak podiel súkromných zdrojov, ktoré plynú do školstva v Kórei sa od roku 2008 do roku 2013 znížil o 24 %. To bolo cieľom aj štátnej politiky, zameranej na zníženie výdavkov na vzdelanie. Relatívne nízky podiel verejných zdrojov na vzdelávanie však stále zostáva.

Ročné náklady na študenta sú síce pod priemerom OECD, ale v posledných rokoch rastú. V období od 2008 do 2013 tieto náklady vzrástli na všetkých postoch o 28 %. Avšak aj financovanie školstva podporuje autonómny systém školstva v krajine. Školy čerpajú väčšinu verejných zdrojov zo špeciálneho účtu určeného na vzdelávanie administrovaného miestnymi lokálnymi autoritami. Systém je financovaný transfermi z centrálnej úrovne a lokálnych (municipálnych) úrovní.

Politika vlády sa v súčasnosti zameriava skôr na zníženie poplatkov plynúcich z domácností do školstva. Vysoké školy vyberajú vysoké poplatky a systém je postupne upravovaný tak, aby rodiny z najhorších sociálnych pomerov mali umožnené študovať a štátna politika je zameraná práve na rozvoj štipendií.

4.3 Fínsko

Vzdelanie vo Fínsku je považované za základ konkurencieschopnosti a blahobytu spoločnosti. Vzdelávací systém vo Fínsku je založený na kvalite, efektivite, rovnosti a internacionalizácii. Právo na vzdelanie je zakotvené v ústave. Politika vzdelávania je založená na princípoch celoživotného vzdelávania a bezplatného vzdelávania³⁵. Štátne orgány sú pritom povinné zabezpečiť rovnaké možnosti na vzdelanie pre všetkých, bez ohľadu na ich finančnú situáciu alebo sociálny status.

Vzdelávacia politika vo Fínsku sa vyznačuje spoluprácou a kontinuitou - skôr vývojom než revolúciou. V politike vládne zhoda názorov na školstvo. **Tripartitné partnerstvo** medzi

³⁵ http://www.oph.fi/english/education_system_education_policy

vládou, odbormi a zamestnávateľskými organizáciami je integrovanou súčasťou tvorby politiky. Konzultácie a participácia množstva rôznych zainteresovaných strán (stakeholderov) zohrávajú ústrednú úlohu v reforme vzdelávania. Interakcie a partnerstvá existujú na všetkých úrovniach.

V 70-tych rokoch 20. storočia bolo školstvo vo Fínsku silne centralizované. Školstvo bolo centrálne kontrolované, školy prísne regulované centrálnymi úradmi a učitelia obmedzovaní množstvom pravidiel a príkazov. V rámci existujúceho systému duálnych škôl sa študent už v útlom veku (11 – 12 rokov) musel rozhodnúť, ktorým smerom sa vydá a čo chce študovať. Postupná zmena začala v 80-tych rokoch vďaka rozsiahlej reforme školstva, ktorá pokračovala aj v 90-tych rokoch. Postupne došlo k **transformácii byrokratickej centralizovanej administratívy na decentralizovanú kultúru dôvery**, pretože o otázkach, ktoré ovplyvňujú deti a školy by nemali rozhodovať úradníci na centrálnej úrovni. Tieto zmeny sa pritom udiali počas hlbokkej ekonomickej krízy a škrtov vo verejných výdavkoch.

Smerovanie Fínska v oblasti vzdelávania je opačné ako globálne smerovanie vzdelávacej politiky. Zatiaľ čo na globálnej úrovni sa v rámci snahy o zlepšenie výsledkov hovorí o štandardizácii pre všetko (školy, učiteľov, študentov), vo Fínsku sa zameriavajú na flexibilitu a rôznorodosť. Prvotný cieľ reformy vzdelávania vo svete je základná gramotnosť (čítať, písať, počítať). Vo Fínsku sa zaoberajú tým, ako môžu zlepšiť učenie sa detí, aký je najlepší spôsob učenia, bez ohľadu na to o čo ide, pričom sa zameriavajú aj na rozvoj osobnosti, tvorivosti, morálky a pod. Rozdiel je tiež v spôsobe dosahovania zodpovednosti v rámci vzdelávacieho systému. Vo väčšine krajín existuje silná inšpekcia a rôzne systémy hodnotenia na základe ktorých dochádza k vyvodzovaniu zodpovednosti. Vo Fínsku existuje spomínaná kultúra dôvery v schopnosti a profesionalitu pedagógov a v ich úsudok, čo je pre študentov najlepšie a čo potrebujú, aby dosiahli stanovený cieľ³⁶.

Základné črty fínskeho vzdelávacieho systému sú:

³⁶ Prednáška Leo Pahkin, Financovanie vzdelávania vo Fínsku. Dostupné na <http://www.noveskolstvo.sk/article.php?705>

- rovnaké možnosti vzdelávania pre všetkých bez ohľadu na pohlavie, sociálny status, materinský jazyk, bydlisko,
- regionálna dostupnosť vzdelávania,
- žiadne oddeľovanie študentov podľa pohlavia,
- bezplatné vzdelávanie,
- komplexné vzdelávanie, žiadny selektívny systém,
- centralizované riadenie, lokálna implementácia, nápomocná a flexibilná administrácia,
- individuálna podpora štúdia a sociálneho zabezpečenia pre žiakov,
- hodnotenie orientované na rozvoj s cieľom identifikovať priestor na zlepšenie (nie testovanie žiakov, vytváranie rebríčkov).

Vzdelávací systém je založený na dôvere vo vedomosti, schopnosti a zručnosti školských lídrov, učiteľov a pedagogických zamestnancov. Učitelia a ich odborová organizácia sú kľúčovými aktérmi vo vývoji vzdelávania. Učiteľstvo je vo Fínsku veľmi cenenou profesiou, na ktorej výkon je potrebné vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa (master's degree) zahrňujúce výskum, ale aj praktické štúdie. V porovnaní s platmi zamestnancov s dosiahnutým terciárnym vzdelaním sú platy učiteľov vo Fínsku len o niečo vyššie ako priemer krajín OECD. Motiváciou pre pedagógov tak nie sú peniaze, ale skôr flexibilita v rámci práce a možnosť pracovať s mladými ľuďmi. V rámci výučby, ale aj hodnotenia študentov, sú pedagógovia autonómni, čo si vyžaduje kapacity a profesionálny rozvoj ich vzdelávacích a hodnotiacich schopností.

Štruktúra školského systému vo Fínsku je podobná tomu na Slovensku. Veľký dôraz sa však kladie už na predškolské vzdelávanie³⁷ v trvaní 1 rok. **Základné vzdelanie** (povinná školská dochádzka) trvá 9 rokov, pričom na dobrovoľnej báze je možné absolvovať aj desiaty ročník. Prvých šesť rokov nie je o akademickom úspechu. Deti nie sú známkované. Škola sa zameriava na to, aby boli pripravené učiť sa a našli v sebe nadšenie pre vedomosti.

³⁷ Predškolské vzdelávanie bolo v roku 2013 presunuté z pôsobnosti Ministerstva sociálnych vecí a zdravia na Ministerstvo školstva a kultúry

Stredoškolské vzdelávanie je v trvaní 3 rokov, pričom môže ísť o vyššie stredné vzdelanie všeobecné alebo odborné. V prípade akademického vzdelávania je možné pokračovať v rámci vysokoškolského (terciárneho) vzdelávania na univerzite. V rámci prijímania študentov na strednú školu sa zohľadňujú tiež ich záujmy a relevantné aktivity. **Terciárne vzdelávanie** 1. stupňa (bachelor's degree) trvá rovnako ako na Slovensku 3 roky, podobne ako terciárne vzdelávanie 2. stupňa (master's degree), ktoré trvá 2 roky. V prípade odborného (technického) vzdelávania pokračuje študent vo vysokoškolskom štúdiu na univerzite aplikovaných vied, kde po 4 rokoch získava bakalársky titul. Pred pokračovaním na 2. stupeň terciárneho vzdelávania (v trvaní 1 - 1,5 roka) však musí absolvovať minimálne 3-ročnú prax. Po absolvovaní 2. stupňa vysokoškolského vzdelávania, či už v akademickom alebo odbornom (technickom) smere môže pokračovať v doktorandskom štúdiu.

Systém vzdelávania je nastavený tak, aby ponúkal vysokú flexibilitu medzi všeobecným vzdelávaním a odborným (technickým) vzdelávaním a umožňoval jednoduchý prechod medzi týmito dvomi líniami vzdelávania kedykoľvek počas štúdia. Vo Fínsku neexistujú triedy pre mimoriadne nadané deti.

Podiel finančných prostriedkov alokovaných do vzdelávacieho systému vo Fínsku sa pohybuje mierne nad priemerom krajín OECD (5,6 % GDP v roku 2015³⁸). Takmer všetky finančné prostriedky pritom pochádzajú z verejných zdrojov (zo súkromných zdrojov sú to len približne 2 %³⁹). Podiel súkromného financovania je takmer na všetkých úrovniach vzdelávania marginálny.

Riadenie a financovanie školstva vo Fínsku je decentralizované. Za definovanie a nastavenie vzdelávacích priorít je zodpovedný štát. V rámci Národného plánu rozvoja vzdelávania a výskumu (A national Education and Research Development Plan⁴⁰) sú každé štyri roky navrhnuté priority vzdelávacej politiky, na základe ktorých vláda a Ministerstvo školstva a kultúry (Ministry of Education and Culture) pripravujú a realizujú vzdelávaciu politiku. Ide

³⁸ <https://data.oecd.org/eduresource/public-spending-on-education.htm>

³⁹ Prednáška Leo Pahkin, Financovanie vzdelávania vo Fínsku. Dostupné na <http://www.noveskolstvo.sk/article.php?705>

⁴⁰ http://www.oph.fi/download/148961_The_Education_and_Research_Development_Plan.pdf

o snahu bojovať proti nezamestnanosti mladých a ich vylúčeniu zo spoločnosti prostredníctvom vzdelávania. Navrhnuté sú pritom aj cieľové počty absolventov v jednotlivých sektoroch na nasledujúce obdobie. Hlavné ciele a smerovanie politiky vzdelávania sú teda definované na centrálnej úrovni. Realizácia týchto cieľov je ale zodpovednosťou miestnej úrovne. Samotné školy a denné centrá starostlivosti sú riadené a podporované miestnou samosprávou na lokálnej úrovni, ktorá nesie zodpovednosť za organizáciu vzdelávania, financovanie, kurikulum ale aj prijímanie zamestnancov. Municipality si môžu zorganizovať administratívu a správu podľa vlastného uváženia. Školy si môžu stanoviť vlastné osnovy, vlastný ročný plán práce ako aj vlastný rozpočet. Môžu sa tiež profilovať na základe svojho rozhodnutia (matematická škola, umelecká, vedecká...). Učitelia sa môžu rozhodnúť podľa akých učebníc budú učiť, akou metódou a aké ďalšie učebné materiály použijú. Škola si môže stanoviť veľkosť triedy⁴¹.

Predškolské, základné a stredoškolské vzdelávanie je zdarma a ako už bolo spomenuté, je financované najmä z verejných zdrojov. Miestne samosprávy dostávajú zo štátu financie na základe prepočtu, ktorý vyrovnáva podiel populácie a jej socio – ekonomický status. Následne rozdeľujú tieto finančné prostriedky na financovanie rôznych oblastí, vrátane školstva. Financované z verejných zdrojov sú pritom aj súkromné vzdelávacie inštitúcie.

V rámci základného vzdelávania rozhoduje o tom, koľko stojí ročne jeden žiak, ministerstvo financií. V roku 2012 bola táto suma stanovená vo výške približne 7 300 eur. Školy vždy k 20. septembru spočítajú, koľko majú žiakov. Municipality musí zabezpečiť 58 % finančných zdrojov, štát 42 %. Municipality majú peniaze z daní a posielajú ich do spoločného balíka ministerstvu, ktoré prepočíta, koľko peňazí municipalitám vráti. Vždy však dostanú naspäť minimálne to, čo poslali, plus niečo navyše od štátu. Ministerstvo pritom berie do úvahy hustotu zaľudnenia (čím nižšia hustota, tým vyšší príspevok), obyvateľov žijúcich na ostrovoch (Fínsko je krajinou tisícich jazier), pre ktorých je vzdelávanie nákladnejšie, počet žiakov s iným jazykom (vrátane bilingválnych žiakov) a pomer starších žiakov (vo veku 13 – 15 rokov). Rôzne municipality tak dostanú rôznu sumu peňazí. Súkromné školy dostávajú o

⁴¹ V rámci základných škôl sa uvažuje o zavedení limitov, avšak len pre maximálny počet študentov v triede.

čosi menej (asi 90 % finančných prostriedkov, ktoré dostávajú verejné školy), pretože verejným školám poskytujú niektoré služby samotné obce, ktoré ich tým pádom nemusia nakupovať. Súkromné školy ich nakupovať musia a odvádzajú z toho DPH, ktorá im je ale vrátená a navyšuje im teda rozpočet⁴².

O „cene“ jedného študenta vyššieho stredného vzdelávania rozhoduje ministerstvo školstva. V porovnaní so žiakom základnej školy je to o niečo menej (cca 6 700 eur v roku 2012). Pri alokácii finančných prostriedkov pre stredné školy sa berie do úvahy počet študentov (škola s počtom študentov menším ako 200 dostane viac peňazí, pretože jej prevádzkovanie je nákladnejšie) a špeciálne úlohy, ktoré škola plní v rámci vzdelávania. Rozpočet sa navyšuje aj pre internátne školy.

O výške finančných prostriedkov na jedného študenta odborného vzdelávania rozhoduje rovnako ministerstvo školstva. Pre rok 2012 boli tieto prostriedky vo výške viac ako 11 tis. eur. Táto suma je vyššia oproti základnému a vyššiemu strednému vzdelávaniu kvôli potrebnému vybaveniu a technológiám. Každé odvetvie má pritom stanovenú odlišnú jednotkovú cenu.

Terciárne vzdelávanie je takisto bez poplatkov za samotné vzdelávanie. Univerzity dostávajú finančné prostriedky od štátu, ale získavajú ich tiež prostredníctvom fundraisingu⁴³. S ministerstvom školstva a kultúry sa univerzity dohodnú na prevádzkových a kvalitatívnych cieľoch, ktoré predstavujú základ pre určenie potrebných zdrojov. Hlavné financovanie poskytované vládou v rámci polytechnického štúdia (na univerzitách aplikovanej vedy) je zložené z financovania na základe jednotkových nákladov na študenta, financovania projektov a financovania založeného na výkonnosti. Zaujímavosťou je, že sieť univerzít bola vybudovaná po celej krajine tak, aby bolo vysokoškolské štúdium dostupné študentom v ich regióne a aby sa tak zabránilo koncentrácii ľudí napr. v hlavnom meste. Štúdium na univerzite pritom nie je samozrejmosťou a prebieha oň náročná súťaž.

⁴² Vo Fínsku pôsobí asi len 50 súkromných škôl.

⁴³ Fundraising je forma profesionálneho získavania finančných (ale aj nefinančných zdrojov) od jednotlivcov, podnikov, charitatívnych organizácií alebo vládnych agentúr na financovanie verejno- i súkromnoprospešných aktivít

Aby sa zabezpečila dostupnosť vzdelávania pre každého, existuje **system študentskej finančnej pomoci** v podobe štipendií a ďalších grantov, z ktorej profituje veľký podiel študentov. Pre rok 2017 bolo vyčlenených na tento účel 781 mil. eur, z čoho asi 503 mil. eur predstavujú študijné granty. Finančná pomoc študentom je poskytovaná vo forme nasledovných benefitov:

- **študentské granty,**
- **príplatky na bývanie** pre študentov,
- **štátne záruky za študentské pôžičky a pomoc v oblasti úrokov**, pričom úroky z vládne garantovanej študentskej pôžičky pre všetkých, ktorí majú nízke príjmy platí Inštitúcia sociálneho poistenia Fínska (Kela - The Social Insurance Institution of Finland),
- **kompenzácia študentských pôžičiek** pre študentov vysokoškolského štúdia, ktorí absolvovali cieľový čas,
- **dotácie na školskú dopravu** pre študentov denného štúdia vo všeobecnom vyššom strednom vzdelávaní a počiatočnom odbornom vzdelávaní (stredné školy),
- **dotácia na stravu**, ktorá sa vypláca študentským reštauráciám, kde si vysokoškolskí študenti môžu kúpiť jedlo za zvýhodnenú cenu; študenti na stredných školách (vrátane ľudových stredných škôl) dostávajú jedlo zadarmo.

Ministerstvo odhaduje, že v roku 2017 dostane študijné granty celkovo 188 000 študentov na vysokých školách a celkom 144 000 študentov v iných vzdelávacích inštitúciách. Príspevky na bývanie budú poskytnuté 155 000 študentom a dotácie na dopravu 67 000 študentom⁴⁴.

Zaujímavé na fínskom vzdelávacom systéme je aj **hodnotenie študijných výsledkov, ktoré** je zodpovednosťou jednotlivých škôl a je určované učiteľmi, pričom má byť v prvom rade povzbudivé. Školský systém je nastavený tak, aby zabránil dosahovaniu nedostatočných výsledkov. Zlyhávaniu škôl sa darí preventívne predchádzať vďaka spojeniu skorého rozoznania zhoršených výsledkov pedagógmi s holistickým prístupom k podpore, ktorá

⁴⁴ <http://minedu.fi/en/financing-student-financial-aid>

zahŕňa školských aj sociálnych pracovníkov. Školy hodnotia sami seba, identifikujú na jednej strane svoje silné stránky ale aj oblasti, v ktorých sa musia zlepšiť. K štandardizovanému plošnému testovaniu či hodnoteniu študentov na národnej úrovni nedochádza. Jedinou štandardizovanou skúškou je maturita na konci celého stredoškolského štúdia. Napriek tomu sa Fínsko od roku 2000 stabilne radí medzi najlepšie krajiny v rámci hodnotenia PISA. Fíni patria tiež medzi najzručnejších a najšikovnejších v rámci medzinárodného hodnotenia kompetencií dospelých ľudí PIAAC (Programme for the International Assessment of Adult Competencies). Zamestnanci vo Fínsku dosahujú požadovanú úroveň zručností a nesúlad medzi požadovanými zo strany pracovného trhu, resp. zamestnávateľov a ponúkanými zručnosťami a schopnosťami zo strany zamestnancov, prípadne uchádzačov o zamestnanie je jeden z najmenších spomedzi krajín v rámci hodnotenia PIAAC. Prístup neznámkovania rozvíja v študentoch zodpovednosť, povzbudzuje ich robiť vlastné rozhodnutia a naučiť sa plánovať svoj vlastný život⁴⁵.

Kontrola vedomostí sa realizuje na vzorke študentov v danej vekovej kategórii (cca 10 %), kontrola prebieha systematicky a skôr či neskôr sa každá škola dostane do vzorky. Evaluácia je potrebná pre ďalšie rozhodovanie, kam v rámci vzdelávania investovať finančné prostriedky, ktoré oblasti je potrebné rozvíjať, zároveň je to aj východisko pre miestny rozvoj. Hodnotenie na základe vzorky je jednoduchšie a lacnejšie ako komplexné testovanie. Je to jednoduchšie aj pre školy. Školy nepracujú na tom, aby zvládli testy, pracujú na tom, aby sa deti učili. Prostredníctvom dotazníkov, ktoré idú nad rámec testov získava štát informácie o ďalších aspektoch vzdelávania, prístupoch či metódach (napr. koľko kníh študent prečíta alebo ako pristupuje k domácim úlohám). Dotazníky sú pritom určené nielen študentom, ale aj učiteľom a riaditeľom škôl. Výsledky sú prepojené na príklady dobrej praxe, ktoré je možné ďalej šíriť a aplikovať aj na iných školách. Tento systém však neumožňuje tvorbu rebríčkov. Zozbierané informácie tiež obsahujú určité odchýlky, pretože hodnotenie jednotlivých pedagógov je veľmi variabilné, keďže napriek tomu, že existujú usmernenia ako hodnotiť je hodnotenie v kompetencii samotných učiteľov. Nevýhodou

⁴⁵ https://sk.wikipedia.org/wiki/%C5%A0kolstvo_vo_F%C3%ADnsku

takéhoto hodnotenia na základe vzorky je tiež potreba použitia množstva rôznych štatistických nástrojov a výpočtov, aby výsledky zodpovedali realite.

Kultúra dôvery (či už v školstve alebo aj v iných oblastiach spoločenského života) môže prinášať pozitívne výsledky len v prostredí stabilnej vlády a takmer nulovej korupcie. Fínsko sa v hodnotení týchto ukazovateľov, ktoré vykonáva napr. Transparency International, umiestňuje medzi najlepšími.

4.4 Estónsko

Estónsko sa na základe posledných hodnotení PISA zaradilo medzi najlepších 10 krajín v oblasti vzdelávania. Vzdelávací systém v Estónsku prešiel od 90-tych rokov rozsiahlou reformou po vzore Fínska. Prvým krokom bolo udelenie autonómie školám a učiteľom v súvislosti s vyučovacím procesom. Podobne ako vo Fínsku je na národnej úrovni stanovený rámec a ciele výučby, avšak je na rozhodnutí škôl a učiteľov, akým spôsobom tieto ciele naplnia. V rámci národných osnov nefigurujú len tradičné predmety, ale aj predmety zamerané na rozvoj iných kompetencií ako komunikáciu, samostatnosť, podnikavosť či schopnosť učiť sa. V tejto súvislosti sa Estónsko zameralo aj na vzdelávanie pedagógov, ktorí môžu využívať tiež služby mentora, ktorý ich vedie a učí používať počas vyučovania aktivizujúce metódy, predovšetkým na rozvoj kritického myslenia. Samotné vzdelávanie sa totižto orientuje najmä na rozvoj digitálnych a informačných kompetencií a rozvoj kritického a logického myslenia. V Estónsku bolo cieľom vytvoriť do roku 2015 informačnú spoločnosť, preto v rámci svojej stratégie Tiger Leap vybavili všetky školy počítačmi a rýchlym internetom.

Došlo tiež k navýšeniu finančných prostriedkov na financovanie vzdelávania. Základným pilierom vzdelávacieho systému v Estónsku sa podobne ako vo Fínsku stala rovnosť šancí pre všetkých žiakov. Prispieva k tomu napr. stravovanie zdarma pre všetky deti. Verejné školy v Estónsku sú zadarmo.

V porovnaní s Fínskom je rozdiel v kontrole a hodnotení žiakov a študentov. Zatiaľ čo vo Fínsku je hodnotenie v kompetencii učiteľa a študenti absolvujú len jednu skúšku (na konci stredoškolského štúdia) v Estónsku sú výkony študentov na národnej úrovni podrobne sledované a študenti sú počas štúdia podrobení viacerým záverečným skúškam.

Veľký dôraz sa kladie v Estónsku aj na odborné vzdelávanie, ktoré prešlo v posledných rokoch viacerými zásadnými zmenami. Jeho postavenie je špecifické a nastavenie je centralizovanejšie ako v prípade základného a všeobecného stredného vzdelávania, avšak zohľadňujúce regionálne aspekty a čo je najdôležitejšie je prepojené na podnikateľské prostredie.

Špecifikom Estónska je, že takmer štvrtina všetkých študentov pochádza z ruských rodín. Práve im sa v rámci reformy venovala zvýšená pozornosť, pretože dosahovali horšie výsledky a zaostávali za svojimi rovesníkmi. V súčasnosti je rozdiel medzi najlepšími a najhoršími študentmi v Estónsku druhý najmenší spomedzi krajín OECD testovaných prostredníctvom PISA. Zaujímavosťou je tiež, že Estónsko povoľuje aj domáce štúdium.

Základné školy v Estónsku sú deväťročné (pre deti vo veku 7 až 16 rokov), pričom sú rozdelené do troch stupňov (1. až 3. ročník, 4. až 6. ročník a 7. až 9. ročník). Sú povinné pre všetky deti. Ukončenie základnej školy je podmienené úspešným absolvovaním troch základných skúšok (estónsky jazyk alebo estónsky jazyk ako druhý jazyk, matematika a predmet podľa výberu žiaka). A spracovaním kreatívnej úlohy. Až potom dostanú žiaci certifikát, ktorý im dáva právo pokračovať v ďalšom štúdiu na strednej škole.

Stredoškolské vzdelávanie v Estónsku je rozdelené na všeobecné stredoškolské vzdelávanie, ktoré poskytujú stredné školy a stredné odborné vzdelávanie (vocational secondary education), ktoré poskytujú inštitúcie odborného vzdelávania.

Všeobecné vzdelávanie umožňuje získanie vedomostí, zručností a kompetencií stanovených v národných osnovách pre stredné školy, ktorých získanie je predpokladom ďalšieho štúdia na univerzitách a odborných vzdelávacích inštitúciách. Je určené na to, aby pomohlo študentom stať sa kreatívnymi, všestranne talentovanými, sociálne vyspelými a spoľahlivými

občanmi, ktorí vedia, čo najlepšie vyhovuje ich individuálnym záujmom a schopnostiam a ako budú ďalej pokračovať vo vzdelávaní. Zvyčajne trvá 3 roky a pozostáva z povinných a dobrovoľných kurzov. Študent musí absolvovať aspoň 96 kurzov, zložiť štátnu skúšku z estónskeho jazyka alebo estónskeho jazyka ako druhého jazyka, matematiky a cudzieho jazyka a skúšky vyššej strednej školy ako aj dokončenie študentského výskumu alebo praxe. Získanie všeobecného stredoškolského vzdelania oprávňuje študentov pokračovať v štúdiu na vyššej vzdelávacej inštitúcii alebo získať odborné vzdelanie.

Financovanie základných a stredných škôl majú na starosti miestne samosprávy, ktoré sú zároveň oprávnené zriaďovať, reorganizovať a zatvárať všeobecné školy. Okrem toho vedú evidenciu o počte študentov, zabezpečujú školskú dopravu, stravovanie a pod. Výška finančných prostriedkov, ktorú štát prerozdeľuje samospráve na vzdelávanie závisí od počtu študentov. Štát však nestanovuje použitie alokovaných peňazí. Samospráva si vyhradzuje právo a povinnosť financovať školy na základe ich skutočných potrieb. Nárok na tieto finančné prostriedky majú pritom aj súkromné školy.

Cieľom **odborného vzdelávania** (vocational education) je osvojenie si poznatkov, zručností a postojov, odborného know-how a sociálnej pripravenosti potrebnej pre prácu, účasť na spoločenskom živote a účasť na procese celoživotného vzdelávania. Systém odborného vzdelávania v Estónsku je upravený v zákone, ktorý poskytuje základ pre zriadenie, udržiavanie, reorganizáciu a ukončenie odborných vzdelávacích inštitúcií. Je v ňom stanovené právo poskytovať výučbu, riadiť a organizovať štúdium, ale tiež je v ňom upravené financovanie, práva a povinnosti členov škôl a štátny dohľad nad činnosťou týchto škôl.

V roku 2013 schválil estónsky parlament zákon, ktorý zásadne zmenil reguláciu systému odborného vzdelávania. Medzi najvýznamnejšie aspekty patrí definovanie nových kategórií odborného vzdelávania priamo súvisiacich s estónskym kvalifikačným rámcom, hodnotenie založené na výsledkoch, stanovenie kvalifikačných kritérií pre jednotlivé typy odborného vzdelávania, učebné osnovy, ale aj pre pedagógov či definovanie a implementácia novej jednotky (estónske kreditné body odborného vzdelávania) na meranie objemov štúdia.

Odborné stredoškolské vzdelávanie zodpovedá úrovni 4 (4. stupeň) odborného vzdelávania. To znamená, že študent okrem odborného vzdelávania získava aj stredoškolské vzdelanie. V školskom roku 2013/2014 bol zavedený nový 5. stupeň odborného vzdelávania, ktorý predstavuje špecializované odborné vzdelávanie. Kurikulum tvoria národné osnovy (definované Ministerstvom školstva a výskumu) a školské, ktoré sú zostavené individuálne pre každý odbor alebo profesiu, ktorú škola poskytuje. Inštitúcie odborného vzdelávania sú rozdelené podľa vlastníctva na štátne (v pôsobnosti Ministerstva školstva a výskumu), obecné (mestské) a súkromné.

Štát vypláca dvakrát ročne študijné príspevky žiakom odborného vzdelávania na podporu a uľahčenie ich vzdelávania. Navyše sú za určitých podmienok hradené cestovné výdavky. Náklady na školský obed sú úplne alebo čiastočne pokryté. Žiak, ktorému bráni vo vzdelávaní ekonomická situácia rodiny môže požiadať o špeciálny príspevok. Študenti sa môžu uchádzať tiež o študentskú pôžičku za predpokladu splnenia stanovených podmienok.

Štúdium na pracovisku (**workplace based studies**⁴⁶) predstavuje špecializovanú formu odborného vzdelávania, kde pomer praktických úloh vykonávaných v podnikoch zahŕňa najmenej dve tretiny učebných osnov. Študent dosahuje výsledky vzdelávania opísané v učebných osnovách tým, že plní konkrétne pracovné úlohy v spoločnosti. Táto forma vzdelávania sa realizuje na základe internej zmluvy medzi školou, študentom a zamestnancom. Zmluva stanovuje práva a povinnosti jednotlivých strán, ako aj presné detaily procesu učenia sa. Zamestnávateľ musí odmeniť študenta za vykonané úlohy sumou dohodnutou v zmluve, pričom táto suma nesmie byť nižšia ako zákonom stanovená minimálna mzda.

V rokoch 2008 až 2015 využilo Estónsko **finančné prostriedkov vyčlenené Európskym fondom regionálneho rozvoja** v rámci investičnej schémy pod názvom "Modernizácia vzdelávacieho prostredia inštitúcií odborného vzdelávania", vďaka čomu sú v súčasnosti

⁴⁶ V roku 2017 študovalo formou workplace based studies v Estónsku 1500 študentov, pričom jedným z hlavných cieľov v oblasti odborného vzdelávania do roku 2020 je zvýšiť tento počet.

všetky štátne inštitúcie odborného vzdelávania moderným študijným a učebným prostredím s aktuálnym vybavením.

Vysokoškolské štúdium je zabezpečované univerzitami, ale tiež odbornými vysokými školami. Štandardne je rozdelené do troch častí: bakalárske programy a profesionálne programy vyššieho vzdelávania (zvyčajne v trvaní 3 až 4 roky, resp. 4,5 roka), magisterské programy (v trvaní 1 až 2 roky) a doktorandské programy (v trvaní 3 až 4 roky)⁴⁷.

Univerzity poskytujú profesionálne vysokoškolské vzdelanie⁴⁸, bakalárske, magisterské a doktorandské programy. Profesionálne vysokoškolské vzdelanie poskytujú aj profesionálne inštitúcie vyššieho vzdelávania a niektoré inštitúcie odborného vzdelávania. Profesionálna inštitúcia vysokoškolského vzdelávania pritom môže poskytovať aj magisterské programy. Z hľadiska vlastníctva sú inštitúcie rozdelené na štátne, verejné a súkromné inštitúcie.

Od akademického roku 2012/2013 je vysokoškolské štúdium v Estónsku pre tých, ktorí študujú v dennej forme a v estónskom jazyku, bezplatné. V nasledujúcom akademickom roku bol zavedený nový systém podpory založený na potrebách študentov. Študenti denného štúdia zo slabších sociálnych pomerov (kde je mesačný príjem na člena domácnosti nižší ako 358 eur) môžu žiadať o študijné príspevky (vo výške 75 - 220 eur mesačne) za predpokladu zvládnutia aspoň 75 % učebných osnov. V prípade, že sa príjem študenta rapídne znížil, môže požiadať o dodatočný príspevok.

Študenti tiež môžu požiadať o špeciálne študijné pôžičky od bánk (na akademický rok 2012/2013 to bola suma 1 917,35 eur). Ide o dlhodobé štátom garantované pôžičky určené na krytie výdavkov spojených so vzdelávaním. Môžu však byť použité len na financovanie plateného štúdia.

Študenti doktorandského štúdia môžu požiadať o tzv. doktorandský príspevok, ktorý je vo výške 422 eur mesačne.

⁴⁷ Medicína, zubné lekárstvo, farmácia, veterinárna medicína, architektúra a strojárstvo sa študujú v Estónsku jednotupňovo, pričom štúdium trvá 5 rokov, v prípade medicíny 6 rokov

⁴⁸ Profesionálne vysokoškolské vzdelanie je prvou fázou vysokoškolského štúdia, počas ktorého nadobudne vysokoškolský študent kompetencie potrebné na prácu v určitej profesii alebo na ďalšie magisterské štúdium.

Študenti majú tiež možnosť uchádzať sa o rôzne štipendiá poskytované inštitúciami, organizáciami a podnikmi, pričom každé štipendium má stanovené vlastné podmienky poskytovania.

Aj estónsky vzdelávací systém však zápasí s problémami a nedostatkami, ktoré je potrebné riešiť. Podľa prieskumu PISA sú spokojné v škole len dve tretiny študentov (je to jedna z najnižších úrovní v rámci krajín OECD). Výborné výsledky medzinárodných hodnotení ešte nemusia znamenať, že sa študenti budú vedieť uplatniť na trhu práce, že z nich budú dobrí lídri či podnikatelia. V spoločnosti tiež existuje obava, či filozofia rovnakého vzdelania pre všetkých nejde na úkor mimoriadne nadaných študentov.

5 NÁVRHY A ODPORÚČANIA

Slovenské stredné školstvo sa vyznačuje vysokou mierou centralizácie. Do značnej miery takáto centralizácia platí aj pre vysoké školstvo. Aj napriek tomu, že stredné školy a ich financovanie bolo v značnej miere decentralizované na samosprávne kraje, učebné osnovy, sústavu odborov, či školskú inšpekciu stále riadi centrálny orgán.

Je však nesporné, že práve aspoň čiastočná decentralizácia škôl priniesla pozitívne výsledky. Počty škôl viac zohľadňujú demografiu, ich financovanie je transparentnejšie a viac prispôbené potrebám jednotlivého kraja.

Napriek tomu si myslíme, že financovanie slovenského vysokého školstva dnes nie je dobré. Slovenský školský systém nie je bezplatný pre rodičov na jednej strane, čo sme sa pokúsili demonštrovať aj na vlastnom prieskume a prieskumoch, dostupných z iných inštitúcií. Na druhej strane platí, že štátne prostriedky sa poskytujú školám cez viacero inštitúcií a úplná decentralizácia nefunguje. Slovenské stredné školstvo na jednej strane síce dostáva drvivú časť finančných prostriedkov prostredníctvom Vyšších územných celkov, avšak na druhej strane, tieto územné celky nemajú možnosť vo väčšej miere zasahovať do obsahových štandardov výučby.

Podľa nášho názoru však školstvo a jeho súčasný model decentralizácie trpí aj nevhodným usporiadaním jednotlivých vyšších územných celkov. Napríklad v Banskobystrickom samosprávnom kraji sa pod jedným zriaďovateľom nachádzajú školy v ekonomicky relatívne silnom regióne na severe, orientovanom viac priemyselne a zároveň školy na južnom Slovensku, orientovanom viac poľnohospodársky. Pri takýchto regionálnych disparitách nie sme presvedčení o tom, že princíp subsidiarity a teda správa vecí verejných čím najbližšie pri občanovi slúži svojmu cieľu. Na jednej strane školy z pohľadu toho, ako majú vzdelávať riadi ministerstvo v najbohatšom regióne Slovenska a finančné prostriedky prerozdeľuje samosprávny kraj, sídlia tiež v regióne s vyššou úrovňou príjmov a štruktúrou ekonomiky.

Za nešťastné považujeme nedokončenú decentralizáciu a zriaďovanie niektorých škôl okresnými úradmi.

Územno-správna reforma Slovenska, spolu s novo definovanými kompetenciami krajov je politicky náročný proces, trvajúci veľa rokov. Problémy vo financovaní školstva sú však akútne a treba ich riešiť okamžite. Preto navrhujeme v prvom kroku **decentralizovať školstvo** a stredné školy, ktoré nie sú prioritne zamerané na špecifické potreby študentov, ako sú spojené školy, internátne školy, bilingválne gymnázia, gymnázia, dopravné akadémiu a pod. včleniť pod zriaďovateľskú pôsobnosť samosprávnych krajov.

Normatívny systém financovania mal stredné školy pripraviť na súťaž medzi nimi a zvýšenú mieru konkurencie. Avšak táto konkurencia sa zmenila na boj o študenta, za každú cenu, aj cenu zníženia kvality vzdelávania a to najmä z dôvodu „boja o prežitie“ každej školy. Prečo je to však tak? Naozaj si slovenskí študenti nechcú vybrať lepšiu školu?

Odpoveď je veľmi jednoduchá. Pre slovenského stredoškolača, hlásiaceho sa na gymnázium, či obchodnú akadémiu nemá výber školy veľký zmysel. Všetky školy na Slovensku, s výnimkou možno výučby jazykov, postupujú podľa rovnakých štátnych vzdelávacích programov, výuka prebieha z rovnakých učebníc a previazanosť na prax je vo väčšine prípadov rovnako nízka. Rozdielny je možno len prístup učiteľov v jednotlivých školách.

Preto navrhujeme, aby bola **decentralizácia škôl nielen finančná, ale najmä „obsahová“**. Je na zamyslenie, že napríklad učebné osnovy, či učebnice sú schvaľované ministerstvom. Myslíme si, že odborné školy v regiónoch sú efektívnejšie pripravené reagovať na potreby miestneho trhu práce a preto by malo byť umožnené zriaďovateľovi schvaľovať učebnice pre danú strednú školu, ktorá mu patrí. Rovnako tak je nutné poskytnúť väčšiu slobodu učiteľovi v oblasti výučby. Definovať len základné kritéria, ktoré by mal daný študent ovládať, ale netlačiť na učiteľa prostredníctvom presne definovaných osnov.

V oblasti financovania vysokých škôl považujeme za správne pokračovať v trende, ktorý vo väčšej miere **obmedzí pridelovanie finančných prostriedkov na vysoké školy podľa počtu študentov a zohľadní kvalitatívne ukazovatele.**

Alternatívou je úplná zmena v prístupe k financovaniu podľa vzoru **kupónového alebo poukážkového systému vzdelávania**, kedy by neboli financované školy a vzdelávacia infraštruktúra, ale priamo žiak. Financovanie by teda neprebiehalo zhora nadol, ako je tomu v súčasnosti, ale presne opačne. O použití finančných prostriedkov na vzdelávanie by rozhodovali rodičia žiaka, čím by sa vytvorila konkurencia medzi školami, ktorá by následne tlačila na zvyšovanie kvality vzdelávania. Zároveň by sa posilnila zaangažovanosť rodičov v systéme vzdelávania, ktorá je potrebná v záujme poznania potrieb jednotlivých detí.

Dôležitým krokom z nášho pohľadu je tiež **prinavrátanie vážnosti a prestíže učiteľskému povolaniu.** Nejedná sa pritom len o zvyšovanie platov učiteľov, ktoré nám dlhodobo odporúča aj OECD, ale najmä o poskytnutie vyššej miery autonómie v rámci samotného vzdelávania a vytvorenie podmienok na sebarealizáciu pedagógov. Je potrebné vybudovať dôveru v schopnosti a profesionalitu pedagógov nielen zo strany rodičov, ale aj štátu. Stanoviť ciele, ktoré chceme dosiahnuť, avšak nechať na rozhodnutí učiteľa, akým spôsobom budú dosiahnuté (akými metódami, formou vzdelávania a pod.). V tejto súvislosti je potrebné zamerať sa aj na **vzdelávanie učiteľov** v oblasti inovatívnych metód výučby, ako rozvíjať logické a kritické myslenie študentov a samozrejme podporovať požiadavky informačnej ekonomiky. V rámci aplikácie teoretických princípov do praxe počas výučby by pomohlo zavedenie **mentoringu**. Na Slovensku existujú v tejto oblasti úspešné projekty (napr. Teach for Slovakia), ktorými sa možno inšpirovať, príp. podporiť ich rozšírenie.

Ďalšou problematickou oblasťou je štátna školská inšpekcia. Tento orgán štátnej správy, tak ako je navrhnutý dnes považujeme za prežitok a nástroj na obmedzovanie a pokutovanie škôl. V takomto prípade je na mieste začať uvažovať o zlúčení Štátnej školskej inšpekcie a Centra vedecko-technických informácií SR. Štátne vzdelávacie programy navrhujeme presunúť na samosprávne kraje a ich následnú **kontrolu ponechať samosprávnym celkom.**

Je na uváženie, či kraj, ktorý zodpovedá za technické a materiálne zabezpečenie škôl, berie zodpovednosť za stravovanie študentov, zriaďuje školy, poskytuje financie školám a zodpovedá za rekonštrukcie nemá mať vplyv na to, ako sa v týchto priestoroch vyučuje.

V tejto súvislosti je tiež na zváženie miera kontroly a predmet kontroly. Nadmerná kontrola môže v niektorých prípadoch pôsobiť zväzujúco a kontraproduktívne. Príkladom môže byť napr. Fínsko, kde kontrola prebieha viac-menej formou analýzy a porovnávania medzi školami. Takáto kontrola na jednej strane odhalí podozrivé správanie sa alebo fungovanie školy, na druhej strane však umožní získať rôzne informácie a poznatky, ktoré môžu slúžiť ako príklady dobrej praxe pre ostatných a zefektívniť tak o. i. aj oblasť financovania.

Presadzujeme tiež **pokračovanie projektu duálneho vzdelávania**, avšak tento projekt treba sfunkčniť a zapojiť do neho viac študentov. Vzhľadom na fakt, že podľa prieskumov zamestnávateľa oceňujú pracovné skúsenosti študentov, ktoré nadobudnú už počas štúdia, navrhujeme motivovať študentov k vyššej pracovnej činnosti, a to najmä počas letných mesiacov. Za týmto účelom navrhujeme navýšenie daňovo – odvodovej výnimky aspoň na úroveň minimálnej mzdy najmä na mesiace júl a august. Takéto opatrenie by síce spôsobilo minimálny výpadok zo štátneho rozpočtu, ale pozitívny efekt na získavanie pracovných skúseností študentov by ho kompenzoval.

Zvýšenie podpory a atraktivity kratších programov vyššieho odborného vzdelávania v trvaní dva až tri roky by mohlo priniesť pokles počtu absolventov vysokoškolského vzdelávania, čím by sa znížila priemerná dĺžka štúdia a došlo tak k úspore finančných prostriedkov, ktoré by inak boli vynaložené na vysokoškolské vzdelanie týchto absolventov. Zároveň by sa eliminovala prekvalifikovanosť absolventov s vysokoškolským vzdelaním a trh práce by získal chýbajúcu kvalifikovanú pracovnú silu.

V oblasti vysokého školstva navrhujeme, aby bolo dôkladne analyzované, ktoré odbory sú pre zamestnávateľov atraktívne a ktoré nie a na základe toho odporúčame, aby došlo k redukcii týchto odborov, ich prípadnému rušeniu, resp. ak bude o ne záujem, aby neboli nutne poskytované verejnoprávnymi vysokými školami, ale za plnú úhradu na súkromných

vysokých školách. Navrhujeme na základe takejto analýzy **prikročiť k redukcii niektorých fakúlt, zlučovaniu fakúlt vysokých škôl, či zlučovaniu samotných vysokých škôl**. Na základe nášho prieskumu si dovoľíme tvrdiť, že verejná mienka je na strane reformátorov, ktorí by presadzovali zníženie počtu fakúlt vysokých škôl alebo samotných vysokých škôl. Slovenské vysoké školy sú navyše vo zvláštnom postavení, kedy sú na jednej strane objektívne dlhodobo podfinancované a to najmä s ohľadom na kapitálové výdavky, na druhej strane však niekoľko tisíc miest ostáva neobsadených. K selekcii by mohlo dôjsť zavedením minimálnej hranice počtu študentov pre otvorenie študijného programu.

Financovanie vysokých škôl by mohlo byť zabezpečené kombináciou súkromných a verejných zdrojov, pričom štát by financoval akési strategické študijné odbory z pohľadu krajiny, príp. vopred stanovený počet miest v tej ktorej oblasti. Štúdium na ostatných odboroch, ktoré by boli identifikované ako menej prínosné pre krajinu, by mohlo prebiehať len v prípade získania súkromných zdrojov na jeho financovanie.

Uvedené zmeny pravdepodobne nebude možné zaviesť na Slovensku bez navýšenia finančných prostriedkov určených na financovanie školstva. Niektoré zmeny by však bolo možné financovať prostredníctvom **európskych fondov**, ako to bolo napr. v prípade Estónska, ktoré takýmto spôsobom zmodernizovalo vybavenie škôl a odborných učební.

Štát by mal tiež **podporovať vo väčšej miere zamestnávateľov, ktorí prispievajú do systému vysokého školstva**. V tomto smere je napríklad zaujímavou myšlienkou, že by zamestnávateľ mohol rozhodnúť o časti zaplatenej dane z príjmu právnických osôb v prospech verejnej vysokej školy.

Navrhujeme tiež umožniť a podporiť vo väčšej miere **dofinancovanie verejného školstva zo súkromných zdrojov**. Či už vo forme podnikateľských štipendií, ktoré by mohli byť daňovo uznateľným výdavkom, rôznych formách fundraisingu alebo umožnením vstupu inštitucionálnych investorov do systému vzdelávania prostredníctvom investovania súkromných spoločností do vzdelávacích zariadení, možnosti vytvorenia spoločných licencovaných subjektov (školských podnikov) medzi súkromným investorom a verejnými

zriaďovateľmi alebo možnosti využívať infraštruktúru vzdelávacej inštitúcie aj na ďalšie účely podľa rozhodnutia zriaďovateľa. Taktiež navrhujeme umožniť vo väčšej miere vzdelávanie študentov nepedagogickými zamestnancami z podnikateľskej sféry, ktorí majú skúsenosti z praxe a môžu tak byť veľkým prínosom pre naše vzdelávanie orientované na teóriu.

Viacere úspešné školské systémy sú založené na rovnosti príležitosti na vzdelanie pre každé dieťa. Nedochoďa tam k selekcii najlepších žiakov a študentov (nevytvárajú sa špeciálne triedy pre nadané deti). Tí sú „ponechaní“ v kolektíve s ostatnými, aby ich „potiahli“. Ak vyberieme pár najlepších z triedy, úroveň triedy ako takej klesne a s ňou aj požiadavky na žiakov a ciele, ktoré chceme dosiahnuť. Možno aj to je dôvodom, prečo náš vzdelávací systém vychováva len priemerných absolventov.

Vzdelávanie a zvyčajne aj stravovanie sú poskytované v týchto krajinách zdarma s cieľom stierať ekonomické rozdiely medzi jednotlivými žiakmi a študentmi. Navyše sú poskytované rôzne príspevky na dopravu, bývanie, príspevky pre deti zo slabších sociálnych pomerov, rôzne podnikateľské štipendiá a granty. K dispozícii sú študentské pôžičky, ktoré je možné použiť na krytie výdavkov v prípade plateného štúdia.

Zmeny navrhované v oblasti financovania škôl sú však z nášho pohľadu len „zatiehnutím ručnej brzdy“. V prípade financovania školstva je nutné čo najskôr pripraviť ucelenú reformu, ktorej nevyhnutným predpokladom je na prvom mieste územno-správna reforma Slovenska. Kapacity niektorých slovenských škôl sú značne nadnesené a ukazuje sa, že vyššie územné celky nie sú dnes dostatočne flexibilné v riešení tohto problému.

ZÁVER

V predkladanej analýze sme preukázali, že financovanie slovenského školstva je v oboch prípadoch, ako v prípade regionálneho (stredného) školstva tak i v prípade vysokého školstva vo veľkej miere založené na počte študentov. Kvalita absolventov sa vo vzťahu k financovaniu berie do úvahy len v minimálnej miere. Takýto prístup štátu má za následok získavanie študentov za každú cenu, aj cenu poklesu kvality vzdelávania, a to bez ohľadu na to, či ide o vysokú školu alebo strednú odbornú školu. Výsledky medzinárodných prieskumov poukazujú na podpriemernú úroveň základných kompetencií žiakov ako sú čitateľská, matematická, prírodovedná či finančná gramotnosť. Kompetencie dospelých sú na priemernej úrovni, znepokojujúci je však fakt, že vzdelávanie v tejto oblasti dlhodobo stagnuje, resp. naberaá negatívny smer. Problémom sú tiež chýbajúce líderské a komunikačné schopnosti absolventov, schopnosť pracovať v tíme, riešiť problémy, kriticky myslieť a ďalšie tzv. soft skills, na rozvoj ktorých nie je súčasný systém vzdelávania na Slovensku prispôsobený.

Napriek nárastu výdavkov na vzdelávanie v posledných rokoch figuruje Slovensko vo všetkých medzinárodných štatistikách o financovaní školstva na posledných miestach. Závislosť kvality vzdelávania od výšky výdavkov zatiaľ nebola dokázaná. Zvýšenie výdavkov v oblasti školstva tak samo o sebe ešte nemusí priniesť pozitívne výsledky. Preto musí byť naviazané na štrukturálne reformy školstva.

Štátna politika reforiem školstva sa objavuje pravidelne s nástupom novej vlády, ale vo väčšine prípadov len vo forme myšlienok, nie konkrétnych krokov, ako túto reformu realizovať. Ak už niektorá z vládnych reforiem obsahuje jednotlivé kroky ako reformu realizovať, neobsahuje na druhej strane aj návrhy, ako túto reformu financovať. Niektoré čiastkové reformy v systéme financovania boli uskutočnené, medzi najvýznamnejšie patrí decentralizácia škôl a spružnenie systému rušenia škôl, ako i zavedenie normatívneho systému financovania, ktorý výraznou mierou prispel k vyššej transparentnosti prostriedkov,

ktoré plynú do škôl. Dnes je však Slovenská republika v situácii, kedy treba oblasť financovania reformovať spôsobom, ktorý pomôže zlepšiť aj kvalitu škôl.

Pozitívnym krokom je zavedenie, resp. znovuzavedenie systému duálneho vzdelávania do škôl. Tento systém na jednej strane môže pomôcť v školách v prípade riešenia ich kapitálového dlhu, na druhej strane priamo pre zamestnávateľov vychováva kvalifikovanú pracovnú silu. Duálny systém však potrebuje zmeny, najmä takého charakteru, ktoré zvýšia participáciu zamestnávateľov ako i študentov v ňom.

Skúsenosti zo zahraničia tiež potvrdzujú, že nie vždy je správne poskytovať vzdelávanie centralizované. Aj keď naše školy boli decentralizované v oblasti financovania, je možné inšpirovať sa príkladmi Švajčiarska, Fínska či Kórejskej republiky, kde vzdelanie viac reflektuje regionálne rozdiely, resp. požiadavky jednotlivých regiónov. Napriek tomu, že Slovenská republika je z hľadiska rozlohy i počtu obyvateľov malou krajinou, je zrejmé, že regionálne rozdiely sú veľké a školstvo ich do značnej miery nereflektuje. Požiadavky kladené na študentov sú rovnaké v Bratislave ako v Poltári, pričom oba regióny „trápia“ iné problémy.

Ako už bolo viackrát spomenuté, existuje množstvo príkladov úspešných prístupov k vzdelávaniu, ktoré môžu byť pre nás inšpiráciou pri návrhu komplexnej reformy vzdelávacieho systému na Slovensku. Netreba však zabúdať na špecifiká jednotlivých krajín a rozdielnosť prostredia, ktorému treba každú reformu prispôbiť. Čo funguje v jednej krajine, nemusí fungovať v inej. Dobrým príkladom je v tomto smere Estónsko, ktoré postavilo reformu svojho školstva na rovnakých princípoch ako Fínsko, avšak v niektorých aspektoch zvolilo odlišnú cestu k naplneniu stanovených cieľov a využilo to, čo je jeho devízou, a síce informatizácia a digitalizácia.

Celková reforma vzdelávacieho systému na Slovensku musí byť tvorená s víziou podporiť hospodárstvo krajiny a z mladých ľudí urobiť schopnú, uplatniteľnú a konkurencieschopnú pracovnú silu. Musí byť dlhotrvajúca, kontinuálna a nastavená tak, aby prežila viaceré vlády.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

1. Annen, L. – Cattaneo, M. A. a kol. 2011 Education report 2010, Arau: Swiss Coordination Centre for Research in Education, 2011, ISBN 978-3-905684-11-7
2. Blanár, F. 2015. Súlad zručností absolventov stredných odborných škôl a požiadaviek trhu práce.
3. Brezovská, L. Ako nenápadné malé Estónsko dostalo svoje školstvo medzi najlepšie vzdelávacie systémy. In Eduworld.sk [online]. [cit. 30/11/2017]. Dostupné na: <https://eduworld.sk/cd/lucia-brezovska/2952/ako-nenapadne-male-estonsko-dostalo-svoje-skolstvo-medzi-najlepsie-vzdelavacie-systemy>
4. Bruggské komuniké o posilnenej európskej spolupráci v odbornom vzdelávaní a príprave na obdobie rokov 2011 – 2020
5. Bunčák, J. a kol. 2013. Národná správa PIAAC. Výskum kompetencií dospelých [online]. Bratislava: Národný ústav celoživotného vzdelávania, 2013. 64 s. [cit. 2017-11-25]. Dostupné na internete: http://www.oecd.org/skills/piaac/Slovakia_in%20Slovak.pdf. ISBN 978-80-971503-1-0
6. Burjan, V. a kol. 2017 Učiace sa Slovensko, Bratislava: Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu, 2017, bez ISBN
7. CVTI 2015, Sociálne a ekonomické podmienky života študentov vysokých škôl v Európe s dôrazom na výsledky za Slovenskú republiku (EUROSTUDENT V 2012-2015), komparatívna analýza, Bratislava: Centrum vedecko-technických informácií, bez ISBN
8. Diebolm M. The Swiss Education System(s): Overview and Characteristics, prezentácia Duálne vzdelávanie: most ponad rozbúrené vody? WWW DOCUMENT <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2014/529082/IPOL_BRI\(2014\)529082_SK.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2014/529082/IPOL_BRI(2014)529082_SK.pdf)>

9. Eurydice, informačnú sieť o vzdelávaní v Európe. 2007. Autonómia škôl v Európe [online]. [cit. 2017-11-21]. Dostupné na internete: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/090SK.pdf. ISBN 978-92-79-057522-3
10. Fazekas, M. – Mytna-Kurekova, L. 2016 A skills beyond School Review of the Slovak Republic, OECD Reviews of Vocational Education and Training, OECD Publishing, Paris, ISBN 978-92-64-23334-8
11. Folentová, V. 2016. 15-roční žiaci sa prepadli v matematike, čítaní aj prírodných vedách. V testovaní PISA sme opäť pod priemerom OECD. In Denník N [online]. 2016. Dostupné na <https://dennikn.sk/626502/15-rocn-ziaci-sa-prepadli-v-matematike-citani-aj-prirodných-vedach-v-testovani-pisa-sme-opat-pod-priemerom-oecd/>
12. GLOBAL EDUCATION REPORT 2017, dostupné na: <http://worldtop20.org/2017-world-best-education-systems-1st-quarter-report>
13. Gröhling, B. 2016. Estónsko: Postsovietska krajina svetovým lídrom vo vzdelávaní. In Európske noviny [online]. 2016. Dostupné na: <https://europskenoviny.sk/2016/02/11/estonsko-postsovietska-krajina-svetovym-lidrom-vo-vzdelavani/>
14. Herich, J. 2014. Uplatnenie absolventov stredných škôl v praxi (sezóna 2013/2014) [online]. [cit. 2017-10-07]. Dostupné na internete: http://www.cvtisr.sk/buxus/docs//JH/uplatnenie_a14_.pdf
15. Herich, J. 2015. Prognóza výkonov regionálneho školstva do roku 2025 [online]. [cit. 2017-10-23]. Dostupné na internete: http://www.cvtisr.sk/buxus/docs//JH/Vykony_RS15_v2.pdf
16. Hlavačková Z., 2017. Dobré šance zamestnať sa majú absolventi ekonomie a strojárstva. In Pravda [online]. 2017. Dostupné na internete: <https://profesia.pravda.sk/zamestnanie/clanok/434936-dobre-sance-zamestnat-sa-maju-absolventi-ekonomie-a-strojarstva/>

17. Hrabinská, M. a kol. 2015. Absolventi stredných škôl na trhu práce - Výsledky dotazníkového prieskumu z roku 2014 a 2015.
18. Hronec, Š. – Koróny, S. 2012 Analýza efektívnosti vysokých škôl na Slovensku, Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2012, ISBN 978-80-557-0481
19. <http://ec.europa.eu/eurostat/>
20. <https://www.eesti.ee/en/education-and-research/>
21. <http://www.opf.fi/english>
22. <https://www.slovak.ch/vzdelavanie-vo-svajciarsku/139-svajciarsky-vzdelavaci-system.html>
23. IFP, 2017, Revízia výdavkov na vzdelávanie, Bratislava: Inštitút finančnej politiky, 2017, bez ISBN
24. INEKO. 2017. Porovnanie terciárnych vzdelávacích systémov v SR a krajinách OECD [online]. [cit. 2017-09-28]. Dostupné na internete: www.ineko.sk/file_download/1164
25. Janková, M. 2015. Zamestnávateľský prieskum, Bratislava: Centrum vedecko-technických informácií, 2015, ISBN 978-80-89354-56-6
26. Jurková, J. 2007. Vybrané aspekty financovania vysokého školstva na Slovensku, Košice: PF v Košiciach, bez ISBN
27. Kavec, J. 2008. Globalizácia a trh práce v SR [cit. 2017-09-07]. Dostupné na internete: <http://www.logistickymonitor.sk/en/images/prispevky/globalizacia-trhprace.pdf>
28. Miklovičová, J. a kol. 2017. Národná správa PISA 2015 [online]. [cit. 2017-11-15]. Dostupné na internete: http://www.nucem.sk/documents//27//NS_PISA_2015.pdf
29. Moravčík, M. - Pošovanc, M. 2005. Analýza dopadu reformy financovania regionálneho školstva s návrhom ďalších opatrení
30. MŠVVaŠ SR, 2010 Analýza činností Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR, Bratislava: Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu, 2010, bez ISBN

31. MŠVVaŠ SR, KONCEPCIA ROZVOJA VÝCHOVY A VZDELÁVANIA v Slovenskej republike na najbližších 15 – 20 rokov (projekt "MILÉNIUM")
32. MŠVVaŠ SR, Národný program výchovy a vzdelávania v Slovenskej republike
33. ODPORÚČANIE RADY, ktoré sa týka národného programu reforiem Slovenska na rok 2017 a ktorým sa predkladá stanovisko Rady k programu stability Slovenska na rok 2017 [online]. [cit. 2017-09-28]. Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2017-european-semester-country-specific-recommendations-commission-recommendations - slovakia-sk.pdf>
34. OECD 2016, Education Policy Outlook: Korea, available at: www.oecd.org/education/policyoutlook.htm
35. OECD 2017. Education at a Glance 2017: OECD Indicators, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2017-en>
36. OECD. 2013. Education Policy Outlook Finland [online]. [cit. 2017-11-20]. Dostupné na internete: http://www.oecd.org/edu/EDUCATION%20POLICY%20OUTLOOK%20FINLAND_EN.pdf
37. Oravec, J. – Pošovanc, M. a kol. 2017. Vízia systému vzdelávania študentov základných a stredných škôl v 21. storočí.
38. Pahkin, L. 2013. Prednáška Financovanie vzdelávania vo Fínsku [online]. [cit. 2017-11-22]. Dostupné na internete: <http://www.noveskolstvo.sk/article.php?705>
39. POSKYTOVANIE PRAKTICKÉHO VYUČOVANIA V SYSTÉME DUÁLNEHO VZDELÁVANIA. WWW.DOCUEMNT <http://www.potrebyovp.sk/dv_v-praxi>
40. Projekt Duch školy, dostupné na: <http://www.skvelarodina.sk/duch-skoly/>
41. Projekt Konštantín, dostupné na: <http://www.skvelarodina.sk/konstantin/>

42. Projekt Minerva, dostupné na:

<http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-137268?prefixFile=m>

43. Shewbridge, C. et al. 2014. OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education: Slovak Republic 2014. OECD Publishing [online]. [cit. 2017-11-29]. Dostupné na internete: http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/education/oecd-reviews-of-evaluation-and-assessment-in-education-slovak-republic-2012_9789264117044-en#page88. ISSN 2223-0955

44. Systém duálneho vzdelávania - základné informácie. WWW DOCUMENT <<http://web.sopk.sk/view.php?cisloclanku=73010001>>

45. WOLTER, S. C. – CATTANEO M. A. – DENZLER, S. 2014, Swiss Education Report, Arau: Swiss Coordination Centre for Research in Education, 2014, ISBN 978-3-905684-16-2

46. World Economic Forum 2017 Report, dostupné na: <http://uk.businessinsider.com/wef-ranking-of-best-school-systems-in-the-world-2016-2016-11>

47. www.eurostudent.eu

48. www.financie.sk

49. www.hm.ee

50. www.iness.sk

51. www.minedu.fi

52. www.rozpocet.sk

53. www.sav.sk

54. www.siov.sk

55. www.statistics.sk

56. www.wikipedia.sk

57. Zachar, J. - Majerčáková, M. 2012. Analýza vývoja nezamestnanosti v čase hospodárskej krízy na Slovensku [online]. [cit. 2017-09-13]. Dostupné na internete: <http://emi.mvso.cz/EMI/2012-01/03%20Zachar/Zachar.pdf>
58. Zákon č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov
59. Zákon č. 597/2003 Z. z. o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení v znení neskorších predpisov

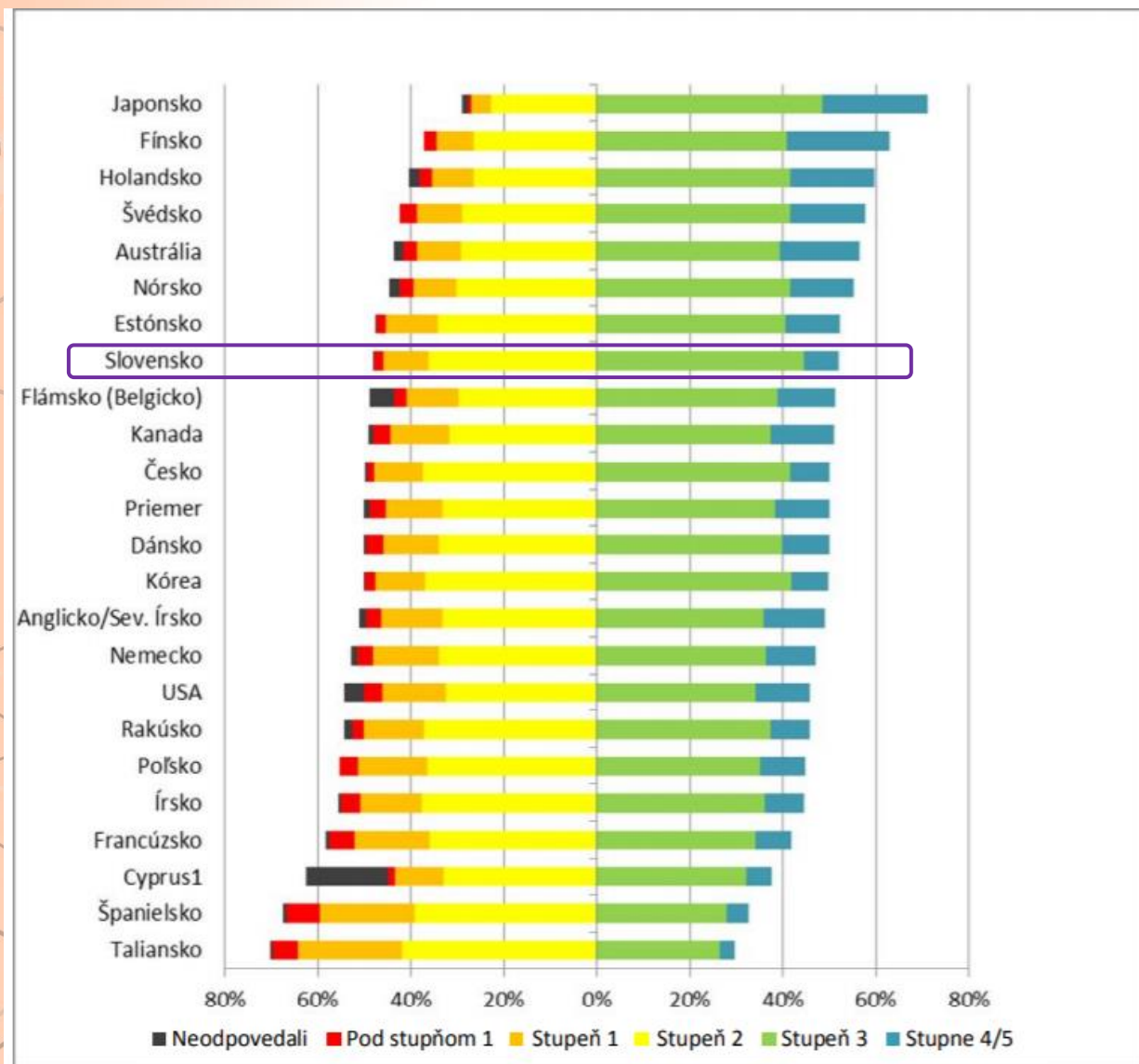
PRÍLOHY

Príloha 1: Výsledky testovania PISA 2015 v krajinách OECD

Prírodovedná gramotnosť			Matematická gramotnosť			Citateľská gramotnosť		
	Skóre	s.e.		Skóre	s.e.		Skóre	s.e.
Priemerný výkon krajiny je nad priemerom krajín OECD	Japonsko	538 (3,0)	Priemerný výkon krajiny je nad priemerom krajín OECD	Japonsko	532 (3,0)	Priemerný výkon krajiny je nad priemerom krajín OECD	Kanada	527 (2,3)
	Estónsko	534 (2,1)		Kórea	524 (3,7)		Fínsko	526 (2,5)
	Fínsko	531 (2,4)		Švajčiarsko	521 (2,9)		Írsko	521 (2,5)
	Kanada	528 (2,1)		Estónsko	520 (2,0)		Estónsko	519 (2,2)
	Kórea	516 (3,1)		Kanada	516 (2,3)		Kórea	517 (3,5)
	Nový Zéland	513 (2,4)		Holandsko	512 (2,2)		Japonsko	516 (3,2)
	Slovinsko	513 (1,3)		Dánsko	511 (2,2)		Nórsko	513 (2,5)
	Austrália	510 (1,5)		Fínsko	511 (2,3)		Nový Zéland	509 (2,4)
	Holandsko	509 (2,3)		Slovinsko	510 (1,3)		Nemecko	509 (3,0)
	Nemecko	509 (2,7)		Belgicko	507 (2,4)		Poľsko	506 (2,5)
	Spojené kráľovstvo	509 (2,6)		Nemecko	506 (2,9)		Slovinsko	505 (1,5)
	Švajčiarsko	506 (2,9)		Poľsko	504 (2,4)		Austrália	503 (1,7)
	Írsko	503 (2,4)		Írsko	504 (2,1)		Holandsko	503 (2,4)
	Dánsko	502 (2,4)		Nórsko	502 (2,2)		Švédsko	500 (3,5)
	Belgicko	502 (2,3)		Rakúsko	497 (2,9)		Dánsko	500 (2,5)
Priemerný výkon krajiny nie je štatisticky významne rozdielny od priemeru krajín OECD	Poľsko	501 (2,5)	Priemerný výkon krajiny nie je štatisticky významne rozdielny od priemeru krajín OECD	Nový Zéland	495 (2,3)	Priemerný výkon krajiny nie je štatisticky významne rozdielny od priemeru krajín OECD	Belgicko	499 (2,4)
	Portugalsko	501 (2,4)		Švédsko	494 (3,2)		Francúzsko	499 (2,5)
	Nórsko	498 (2,3)		Austrália	494 (1,6)		Portugalsko	498 (2,7)
	Spojené štáty americké	496 (3,2)		Francúzsko	493 (2,1)		Spojené štáty americké	497 (3,4)
	Rakúsko	495 (2,4)		Česká republika	492 (2,4)		Španielsko	496 (2,4)
Priemerný výkon krajiny je pod priemerom krajín OECD	Francúzsko	495 (2,1)	Priemerný výkon krajiny je pod priemerom krajín OECD	Portugalsko	492 (2,5)	Priemerný výkon krajiny je pod priemerom krajín OECD	Švajčiarsko	492 (3,0)
	Švédsko	493 (3,6)		Spojené kráľovstvo	492 (2,5)		Lotyšsko	488 (1,8)
	Česká republika	493 (2,3)		Taliansko	490 (2,8)		Česká republika	487 (2,6)
	Španielsko	493 (2,1)		Island	488 (2,0)		Taliansko	485 (2,7)
	Lotyšsko	490 (1,6)		Luxembursko	486 (1,3)		Rakúsko	485 (2,8)
	Luxembursko	483 (1,1)		Španielsko	486 (2,2)		Island	482 (2,0)
	Taliansko	481 (2,5)		Lotyšsko	482 (1,9)		Luxembursko	481 (1,4)
	Maďarsko	477 (2,4)		Maďarsko	477 (2,5)		Izrael	479 (3,8)
	Island	473 (1,7)		Slovenská republika	475 (2,7)		Maďarsko	470 (2,7)
	Izrael	467 (3,4)		Spojené štáty americké	470 (3,2)		Grécko	467 (4,3)
Priemerný výkon krajiny je pod priemerom krajín OECD	Slovenská republika	461 (2,6)	Priemerný výkon krajiny je pod priemerom krajín OECD	Izrael	470 (3,6)	Priemerný výkon krajiny je pod priemerom krajín OECD	Čile	459 (2,6)
	Grécko	455 (3,9)		Grécko	454 (3,8)		Slovenská republika	453 (2,8)
	Čile	447 (2,4)		Čile	423 (2,5)		Turecko	428 (4,0)
	Turecko	425 (3,9)		Turecko	420 (4,1)		Mexiko	423 (2,6)
	Mexiko	416 (2,1)		Mexiko	408 (2,2)			

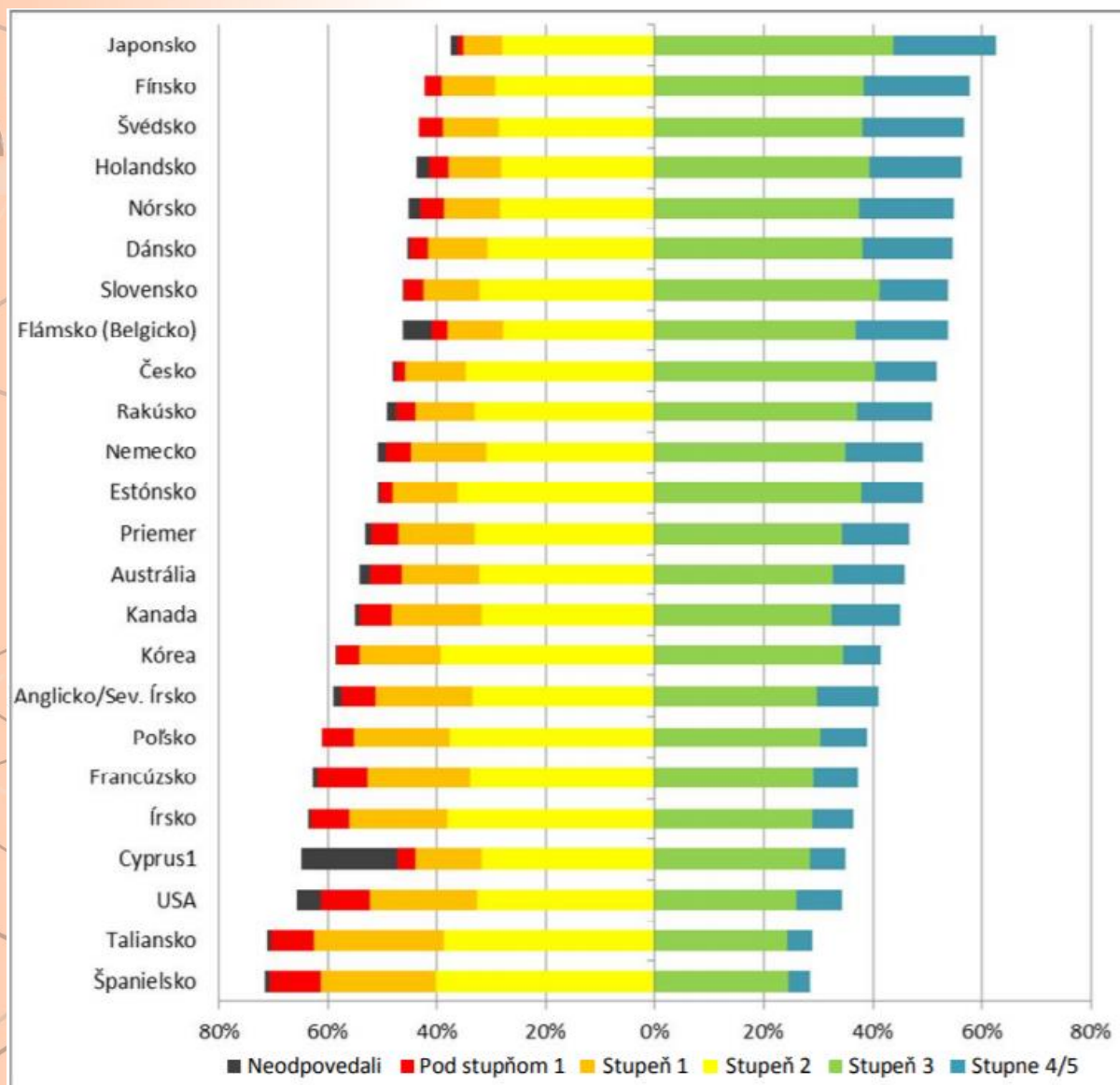
Zdroj: V. Folentová. 2016. 15-roční žiaci sa prepadli v matematike, čítaní aj prírodných vedách. V testovaní PISA sme opäť pod priemerom OECD. článok dostupný dňa 24.11.2017 na <https://dennikn.sk/626502/15-rocni-ziaci-sa-prepadli-v-matematike-citani-aj-prirodných-vedach-v-testovaní-pisa-sme-opat-pod-priemerom-oecd/>

Príloha 2: Úroveň čitateľskej gramotnosti dospelých vo veku 16 – 65 rokov v krajinách OECD
(percento testovaných na každom stupni čitateľskej gramotnosti)

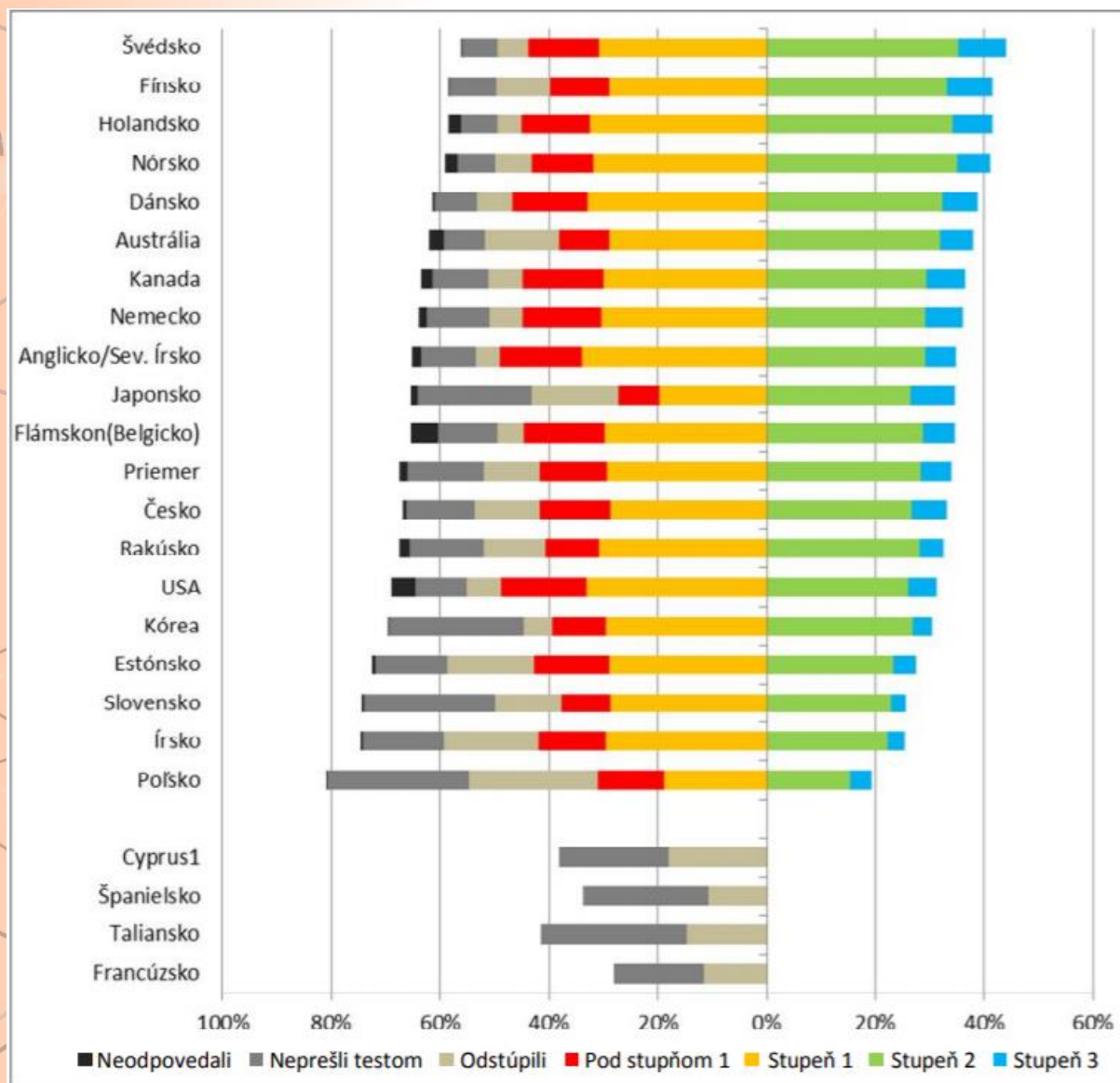
Zdroj: Národná správa PIAAC, Slovensko, 2013

Príloha 3: Úroveň matematickej gramotnosti dospelých vo veku 16 – 65 rokov v krajinách OECD (percento testovaných na každom stupni matematickej gramotnosti)

Zdroj: Národná správa PIAAC, Slovensko, 2013

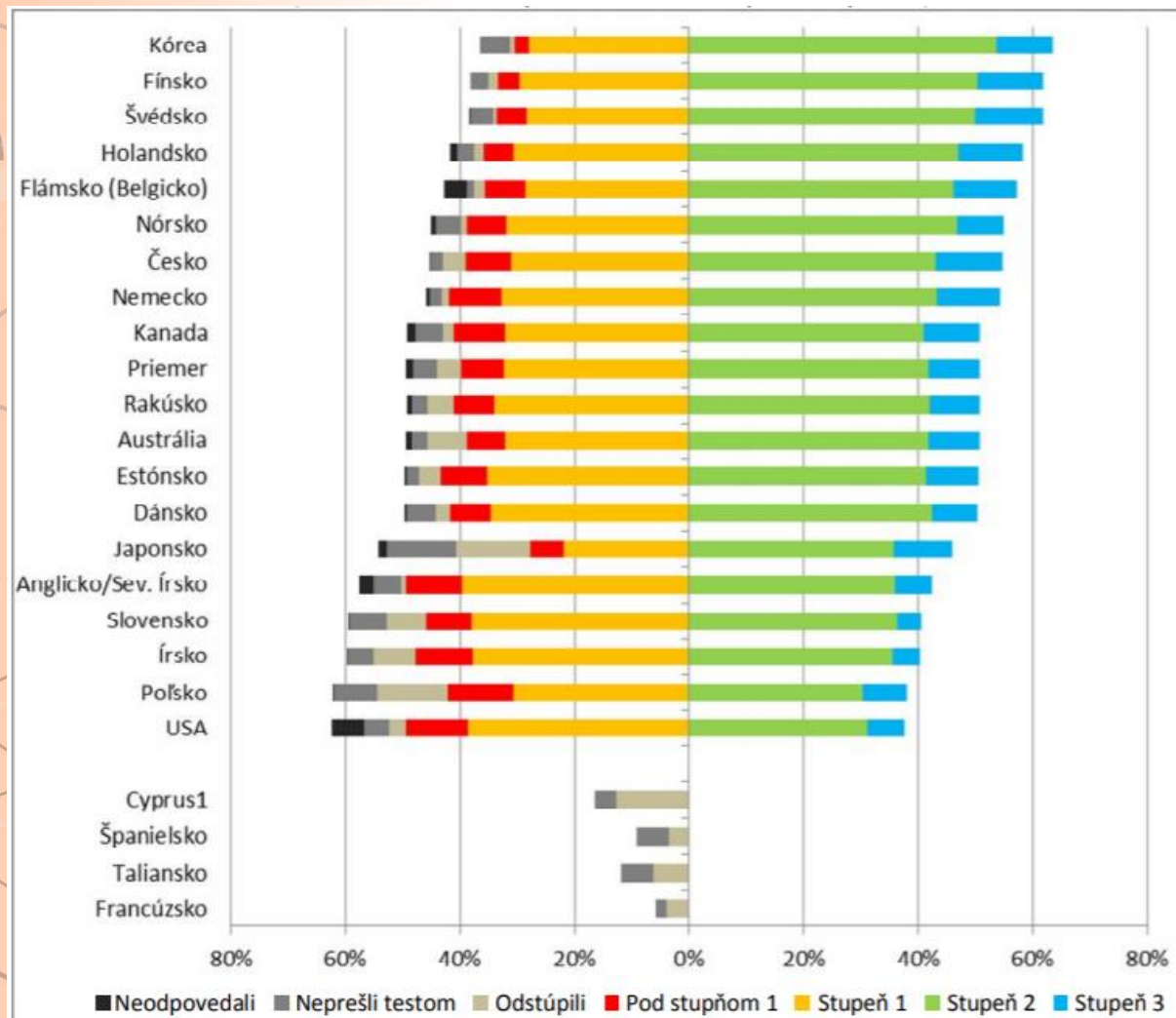
Príloha 4: Schopnosť dospelých vo veku 16 – 65 rokov riešiť problémy v technicky vyspelom prostredí v kajinách OECD (percento testovaných na každom stupni schopnosti)

Zdroj: Národná správa PIAAC, Slovensko, 2013

Poznámka: Cyprus, Španielsko, Taliansko a Francúzsko sa nezúčastnili testovania

Príloha 5: Schopnosť mladých dospelých vo veku 16 – 24 rokov riešiť problémy v technicky vyspelom prostredí v kajinách OECD (percento testovaných na každom stupni schopnosti)

Zdroj: Národná správa PIAAC, Slovensko, 2013

Poznámka: Cyprus, Španielsko, Taliansko a Francúzsko sa nezúčastnili testovania

Príloha 6: Vzor dotazníka použitého v rámci prieskumu ohľadom poplatkov spojených so štúdiom

Poplatky spojené so štúdiom

Vážení študenti, prosíme vás o vyplnenie dotazníka ohľadom poplatkov spojených so štúdiom.

1. Váš vek

2. Z ktorého kraja pochádzate (miesto trvalého pobytu)?

Mark only one oval.

- ☐ Bratislavský kraj
☐ Trnavský kraj
☐ Nitriansky kraj
☐ Trenčiansky kraj
☐ Žilinský kraj
☐ Banskobystrický kraj
☐ Prešovský kraj
☐ Košický kraj
☐ Other: _____

3. Váš status

Mark only one oval.

- ☐ Študent strednej školy (stredná odborná škola, stredné odborné učilište, gymnázium)
☐ Študent bakalárskeho stupňa štúdia
☐ Študent magisterského (inžinierskeho) stupňa štúdia
☐ Študent doktorantského stupňa štúdia
☐ Študent externej formy štúdia
☐ Other: _____

4. Pohlavie

Mark only one oval.

- ☐ muž
☐ žena

5. Stretli ste sa s niektorým z uvedených poplatkov počas štúdia na strednej škole? (vyberte 0 alebo viacero možností)

Tick all that apply.

- ☐ Príspevok rodičov na radu školy
- ☐ Triedny fond (opravy a pod.)
- ☐ Poplatok za učebnice, pracovné listy
- ☐ Poistné proti krádeži
- ☐ Poplatok za školské obedy
- ☐ Príspevok na prevádzku školy
- ☐ Príspevok na opravy/rekonštrukcie v škole
- ☐ Príspevok na modernizáciu
- ☐ Príspevok na vybavenie učebne
- ☐ Other: _____

6. Aké sú ročné náklady súvisiace s týmito poplatkami? (vyberte len tie poplatky, ktoré ste označili v predchádzajúcej otázke)

Mark only one oval per row.

	0 € - 20 €	21 € - 50 €	51 € - 100 €	101 € a viac
Príspevok rodičov na radu školy	☐	☐	☐	☐
Triedny fond	☐	☐	☐	☐
Poplatok za učebnice, pracovné listy	☐	☐	☐	☐
Poistné proti krádeži	☐	☐	☐	☐
Poplatok za školské obedy	☐	☐	☐	☐
Príspevok na prevádzku školy	☐	☐	☐	☐
Príspevok na opravy/rekonštrukcie na škole	☐	☐	☐	☐
Príspevok na modernizáciu zariadenia na škole	☐	☐	☐	☐
Príspevok na vybavenie učebne	☐	☐	☐	☐

7. Ktoré z uvedených problémov považujete za najväčšie problémy stredného školstva?

Mark only one oval per row.

	Úplne súhlasím	Skôr súhlasím	Neviem/Nevyjadrujem sa	Skôr nesúhlasím	Úplne nesúhlasím
Nízka previazanosť na prax	☐	☐	☐	☐	☐
Nedostatočné financovanie zo strany štátu	☐	☐	☐	☐	☐
Nedostatok kvalifikovaných pedagógov	☐	☐	☐	☐	☐
Neinovatívne metódy výučby	☐	☐	☐	☐	☐
Poznatky nadobudnuté na strednej škole sú nepoužiteľné pre prax	☐	☐	☐	☐	☐

8. Myslíte si, že štúdium na VŠ je drahé?*Mark only one oval.*

- ☐ Áno
☐ Nie
☐ Nevie/Nevyjadrujem sa

9. Ste za plošné spoplatnenie štúdia na VŠ?*Mark only one oval.*

- ☐ Áno
☐ Nie
☐ Nevie/Nevyjadrujem sa

10. Ktoré z vybraných ukazovateľov podľa vás najlepšie vystihujú problémy slovenského vysokého školstva?*Mark only one oval per row.*

	Úplne súhlasím	Skôr súhlasím	Neviem posúdiť	Skôr nesúhlasím	Úplne nesúhlasím
Nedostatočné financovanie zo strany štátu	☐	☐	☐	☐	☐
Nedostatočná previazanosť VŠ na prax	☐	☐	☐	☐	☐
Nízka kvalita VŠ pedagógov	☐	☐	☐	☐	☐
Veľký počet vysokých škôl	☐	☐	☐	☐	☐
Slabé materiálo-technické vybavenie slovenských vysokých škôl	☐	☐	☐	☐	☐

Powered by

Príloha 7: Švajčiarsky vzdelávací systém

Švajčiarsky vzdelávací systém (zjednodušený)

